ILLYRICUM SACRUM

PROLEGOMENA HISTORICA, GEOGRAPHICA, CHRONOLOGICA

AD HISTORIAM ILLYRICI SACRI, ATQUE ECCLESIAE SALONITANAE.

PARS PRIMA

PROLEGOMENON DE ILLYRICO.

AUCTOR: DANIELE FARLATO

EDITUM IN "TYPOGRAPHIA SEBASTIANI COLETI"

VENETIIS, (1751-1819)

Hic documentum exhibet translationem in linguam Albanicam tantum partis introductionis summariae ex Primo Tomo operis monumentalis "Illyricum Sacrum," auctore Daniele Farlato.

Ideam pro translatione et electionem partis quae in linguam Albanicam vertenda est, fecit Skender Blakaj, linguista, scriptor, auctor documentariorum televisificorum, et intellectualis notus e Kosovo.

Transcriptionem et translationem fecit Agron S. Dida, ingeniarius, intensive utens duobus applicationibus quae in AI (Intelligentia Artificialis) fundantur: 1. Software situs Transkribus.com (https://www.transkribus.org/) - ad transcriptionem/agnitionem textus ex imagine per usum AI (Intelligentiae Artificialis) 2. ChatGPT-4o Open AI (https://chatgpt.com/) - ad translationem textus e lingua Latina in linguam Albanicam.

NOTATIO:

Haec translatio in linguam Albanicam omnino per usum intelligentiae artificialis facta est, cum paucis intervenibus manualibus sporadicis, ideoque errores ac inexactitudines fieri possunt, quod normale est cum hoc genere technologiae provectae utitur.

Contactus: skenderblakaj@yahoo.com et asdida@gmail.com .

Die 2. Septembris 2024.

INDEX RERUM

PAGINA 1. (DOCUMENTI ORIGINALIS!)

CAPUT PRIMUM.

DE PELASGIS CONDITORIBUS GENTIS ILLYRICAE.

§. I. DE ORIGINE NOMINIS, & GENERIS ILLYRICI.

Antequam de Dalmatia & Ecclesia Salonitana scribere aggrediar, de universo Illyrico, cujus pars praecipua, multoque nobilissima semper habita fuit Dalmatia, pauca quędam & summatim praesari necesse est, que in Apparatu ad Historiam Illyrici sacri, copiosius & accuratius explicabuntur. Hęc regio a Latinis pariter Graecisque ***Illyricum*** appellari solet; sed Graeci haud raro etiam ***Illyridem*** vocant; quam appellationis formam interdum Latini adoptarunt, veluti Pomponius Mela lib. 1. cap. 3.

Hadriaticum latus *Illyris occupat. Illyriam* Graece apud Stephanum, Latine apud Propertium lib. 1. Eleg. VIII. invenies. ***An tibi sum gelida vilior Illyria?*** Hujus regionis incolas ut Latini, sic Graeci ***Illyrios*** dicunt; ***Illyres*** etiam a Graecis nominatos auctor est Eustathius in notis ad Periegetam. Caeterum ut vocari possint etiam Illyrici, nunc usus obtinuit, penes quem norma est, atque arbitrium loquendi. Quae ad Illyrios pertinent, sive derivato ab hac gente vocabulo signantur, ***Illyrica*** dicuntur, veluti **Ora *Illyrica, & exercitus Illyrici*** apud Tacitum.

Illyricanos etiam, & Illyricianos Praetores & exercitus denominatos fuisse veteres nummi & inscriptiones docent, idque Valerianus confirmat in epistola ac Zosimionem, quam Pollio cap. XIV. in Claudio descripsit: **Claudium Illyricianae gentis virum, tri*bunum Martiae quintae legioni fortissimae dedimus.*** Extat nummus Decii apud Mediobarbam pag. 353. in quo incisum est: GENIUS EXERC. ILLURICIANI S. C. nam ***Illuricum***, Latina littera in locum Graecae substituta, raro quidem, sed interdum tamen scriptum invenitur.

Illyrici generis conditorem alii alium proferunt; quod fere accidere solet, cum de originibus vocabulorum ac gentium quaestio instituitur. Nulla fere natio est, quae non praebeat materiam disputan di, unde nomen genusque traxerit; & de hisce populorum originibus qui scribunt, tanta sunt in varietate, & dissensione constituti, tam multa fabulosa immiscent, ut facilius quę sunt perspicue falsa dignoscere, quam quid veri sit discernere queas: ve luti in hac quaestione de primordiis Illyricae gentis non una est omnium sententia, sed plures feruntur, & variae opiniones.

Appianus Alexandrinus in Illyr. refert Polyphemi Cyclopis ex Galatea conjuge tres fuisse liberos, qui ab Sicilia digressi longe lateque imperitarunt, Celtam, a quo Celtas, Gallum, a quo Gallos, Illyrium denique, a quo Illyrios ortos ac denominatos esse ex vulgi opinione tradit. Sed vel ipse Appianus fatetur haec fabulosis, quam historicis narrationibus propiora esse; & sibi quidem idcirco haec maxime probari, quod maxime improbabilia videantur ea, quae caeteri de Illyriorum origine scripserunt.

Atque haec, inquit, inter plurima fabularum, quae hoc loco referri so*lent, mihi maxime probantur.* Caeterum haec falsitatis argui possunt vel ex iis, quae de Cyclopibus & Polyphemo a Poetis traduntur. Nam si Homerum Odyss. IX. audimus, tantum abest, ut Polyphemi Cyclopis filii extra Siciliam nomen genusque propagaverint, ut ne usus quidem navigiorum ullus apud eos fuerit, quibus e Sicilia in alienas oras transirent; nauticae maritimaeque artis omnino expertes erant, naviumque aedificandarum architectos nullos habebant; nulla illis imperii proferendi cupido, nulla inter illos publici juris communio vitaeque societas, nulla reipublicae administrandae scientia; alii per montes ac sylvas dispersi, alii in speluncis abditi, suas quisque res curabant, jusque privatim ac leges suis quisque

liberis, & uxoribus reddebant. Haec de Cyclopibus ab Homero commemorata haud sane consentiunt cum iis, quae Appianus ex fabulis, de filiis Polyphemi longe lateque imperantibus scripsit.

Stephanus Byzantius auctor est Illyricum & Illyrios dici **ἀπὸ [λυρίον τοῦ Κάδμου ταῖδος *ab Illyrio Cadmi filio.*** Idem confirmat Eustathius in suis ad Dionysium animadversionibus: **Δεξιτερῶν δὲ κτὰ χεῖραἰ Ἰλυρὶς γῆ, οὕω καλυμένη ἀπὸ Ἰλυρίου ἤῦ Κάδμου: *ad dexteram autem est terra Illyris, sic appellata ab Illyrio Cadmi filio.*** Utrique ad hanc sententiam amplectendam auctor videtur fuisse Apollodorus, qui libr. 3. a Cadmo rege Illyriorum Illyrium procreatum scripsit: **καὶ Βασιλέύα Κάδμος Ἰλυρίων, κὶ παῖς Ἰλύριος ἀυτὰ γίνεται: & *Illyriis imperat Cadmus, & Illyrius filius illi nascitur.***

Verum hujusmodi opinio ab Samuele Bocharto refellitur, propterea quod vocabulum Illyrii a Phoenicum, sive Amorrhaeorum lingua, qua Cadmaei utebantur, longe abhorreat, & nullum neque in moribus institutisque Illyriorum, neque in eorumdem lingua sive primaeva, sive hodierna & vulgari vestigium originis Phoeniciae, unde Cadmus ortum traxerat, intueri liceat; quod argumento est eos aliunde cum lingua, & moribus, nomen, & originem duxisse.

PAGINA 2.

Neque vero in hujus sententiae patrocinium trahi potest Apollodorus, qui Cadmi filium Illyrii nomine donavit: nam solent Scriptores vocabula aetatum posteriorum usu recepta ad superiores aetates referre, & Cadmi filium veteres denominarunt Illyrium ab ea regione, in qua regno potitus est; non quod ea regio tum fuerit dicta Illyrium, sed quod postea, cum illi scriberent, ei vocabulo subesset. Cujus rei exemplum satis illustre nobis suppeditat laudatus Apollodori locus, ubi dicitur Cadmus imperasse Illyriis ante Illyrium filium, idest antequam illi populi appellarentur Illyrii, cum, si vera est Stephani & Eustathii sententia, ab Illyrio Cadmi filio primum denominari coeperint Illyrii.

Fateor equidem Cadmi filium proxime post parentem apud Enchelios, dictos postea Illyrios, regnum obtinuisse; sed ejus nomen scriptores posterioris aevi cum ignorarent, ab ea regione, in qua natus est, vel regnavit, appellandum putarunt, quae tum, cum ipsi vivebant, Illyris vocabatur. Huc accedit, quod cum jam inde ab antiquissimis temporibus regio illa, ubi ortum est nomen Illyricum, nabita sit pars Graeciae, atque adeo prima Graecia dicta, longe videtur verisimilius Illyrios primigenios a Pelalgis, sive Graecis, quam a Phoenicibus, vel aliunde nomen & genus traxisse; ex quo fit, ut neque illorum sententia videatur probabilis, qui gentis Illyricae primordia, vel ab Asianis, vel a Gallis, vel a Sarmatis repetenda esse existimant.

Cum igitur aliorum hac de re opiniones non satis nobis arrideant, restat, ut quid nostrae sententiae sit, quam potero, brevissime exponam. Nec ego nunc ipse aliquid afferam certum exploratumque, de quo dubitari non possit; in rebus quippeantiquis, & perobscuris versanti facilius est falsa refellere, quam quid veri certique sit constituere Satis me officio meo fecisse arbitror, si id potissimum sequar, quod in hac re mihi verisimilius videatur. Ego igitur sic existimo vero propius esse, Illyrios primigenios ab Hyllo Pelasgo Herculis Pelasgi filio, Hyllinisque & ortos & denominatos fuisse. Sed nolim putes omnia fabulosa esse & commentitia, quae veteres Historici de Hercule, ejusque illustribus factis tradiderunt.

Virum olim fuisse, cui nomen erat Hercules, eximiae cujusdam virtutis ac fortitudinis, qui multis & gravissimis periculis adeundis, & rebus praeclare ac fortiter gerendis, orbem peragraverit, multaque hominum generi beneficia contulerit, nemo inficiari potest, nisi qui omnem antiquis historicis fidem adimere velit. Multa quidem Herculi affinxit antiquitas, quae nec verisimilia sunt, & fidem omnem excedunt. Sed haec referas oportet ad mores, communemque consuetudinem temporis illius, quod Varro fabulosum vocat; cum Scriptores id licentiae sibi sumebant, ut veterum heroum facta

prodigialibus & commentitiis rebus ornarent, augerentque! Caeterum vel sub his fabularum involucris aliqua veritas latet, ex quibus vera & historica Herculis facinora, explicatione satis idonea adhibita, elicuit Palaephatus lib. 1. aliique viri doctissimi. Inter multos itaque filios, quos Hercules ex variis uxoribus suscepit, duos fuisse tradunt, quibus Hylli nomen fuit; alterum ex Dejanira, alterum ex Melita filia Nausithoi regis Phęaciae genuit. Gronovius praeclare animadvertit Horculem Hylli vocabulo, nescio quam eb causam, mirifice delectatum fuisse, qui e suis liberis duos & fortasse plures Hyllos appellare voluerit.

Placuit (inquit tom. 1.) ***hoc nomen Herculi, unde id creditur non uni indidisse filio. Jam olim conspectus fuit, & annotatus singularis locus Apollonii Rhodii ex lib. 4. etiam citatus a Stophano Byzanio, unde memoraret Hyllum e Melita; sed non omisit nominare quoque alterum ex Dejanira genitum, ut faciunt alii auctores, quod constat: ne his quidem Fyllis contenti, producunt nomine eodem alios. Nec nobis placet repetere ab illis dicta.*** Hyllum Herculis & Melitae filium in ea regione, in qua exortum est nomen Illyricum, principatum obtinuisse, & populos ab eo & propagatos & denominatos esse Hyllinos auctores sunt vetusti in primis ac nobiles Apollonius, Scylax, Schymnus, Festus Avienus, aliique, quibus juniores fere omnes consentiunt, qui de rebus illorum temporum & locorum scripsere. Nunc vero quemadmodum is principatus Hyllo obvenerit, ex antiquis scriptoribus per conjecturas eliciendum est.

Hercules post Hispaniensem Gallicamque expeditiones in Italiam venit, susceptusque est ab Evandro, anno ante Christum 1238. juxta Chronologiam Petavianam, annis ferme quinque & quinquaginta, antequam Aeneas in Italiam appelleret. Ab Evandro digressus, cum utramque maris Adriatici oram pedestri, ut solebat, itinere circumiisset, in eam regionem advenit, quae multis post saeculis pars Macedoniae fuit, deinde Epirus nova dicta est, nunc Albania dicitur. Id docent Diodorus Siculus, & Appianus Alexandrinus. ***Hercules,*** inquit Diodorus, ***Adriaticum sinum circumvectus, in Epirum primo transiit, unde in regionem proximam montes Acroceraunios transgressus se contulit.*** Sed Appianus lib. 2. Bell. civ. praetermissa Gallica Italicaque peragratione, Hispaniensi expeditioni proxime adjunxit Herculis in hanc regionem adventum.

Ex Erythia, inquit, redions. Erythiae vocabulo Gaditanam insulam, quae ab occasu extremae Hispaniae adjacet, Appianus appellat, secutus exemplum Pherecidis & Isocratis, quorum primus apud Strabonem Erythiam, alter in Archidamo Erythream eandem insulam nominavit. Hinc ajunt Geryonis boves ab Hercule abductos, hic delubrum Herculi positum; & duas turres in media insula Herculei testes adventus indigenae ostentant, quas turres sive columnas Herculcas vulgo appellant.

Cum igitur Hercules anno ante vulgarem aeram circiter 1237. in Epirum novam advenit, tum rerum ibidem potiebatur Dyrrhachus ex Cadmi prosapia, Epidamni nepos, regnique sedem in urbe ab avo condita, & denominata Epidamno habebat. Huic duo fratres erant, qui dominandi cupidine stimulante popularem seditionem conflaverant, ut fratre expulso regni potirentur. Peropportune adventus Herculis accidit Dyrrhacho, in magnum vitae regnique discrimen adducto, qui hominem tamquam e caelo delapsum excepit, ejusque opem adversus fratres imploravit, pollicitus eidem regni partem, si res e sententia succederet. Neque abnuit Hercules, natus ad comprimendos tyrannos, & miseros calamitososque homines sublevandos; qui suas copias, suorum itinerum ac laborum comites, in aciem eduxit, manus cum hostibus conseruit, & Dyrrhachum victis pulsisque fratribus in aviti regni possessione firmavit. Quare Dyrrhachus & promissi memor, & beneficii remunerandi cupidus, haud exiguam regni partem a sua ditione avulsam Herculi donavit.

Quae omnia paucis Appianus complectitur: ***Huic Dyrrhacho, inquit, cum bello peteretur a suis fratribus, Hercules ex Erythria revertens opem tulit, pactus telluris partem mercedis nomine;***

inde Dyrrhachini eum, ut agri participem, conditorem suum perhibent; non quod Dyrrhachum abnegent, sed ut ambitiose originem suam ad Deum potius referant.

PAGINA 3.

Sed quamvis Appianus regionem illam non designet, quam Hercules a Dyrrhacho mercedis loco accepit, vix dubitari potest, quin pars illa fuerit regni Dyrrhachini, quae ab occasu Drilonem inter Naronemque continebatur, nam Cadmum, cujus regnum jure haereditario ad Dyrrhachum pervenerat, apud Encheleos ibidem regnasse & Veteres omnes affirmant, & Cadmea monumenta illicolim posita testantur. Cum autem in iisdem ferme locis Hyllum, Herculis ex Melita filium, Hyllinis imperasse tradant Scriptores supra laudati, consentaneum est eumdem hanc regionem paterna virtute partam ab ipso parente donatam obtinuisse. Porro Hyllus, ut docet Apollonius, gravi admodum severaque disciplina apud Nausithoam in Phaeacia, sive in insula Corcyra educabatur. Is itaque, ut regni sibi a patre traditi possessionem adiret, abeundi veniam ab avo impetravit, qui nepotem rebus omnibus necessariis instruxit, eique potestatem fecit, ut quantum ipse vellet, numerum hominum e Corcyra exciret, quos secum in eam expeditionem adduceret. ***Profectus est autem,*** **ait Apollonius,** ***ad mare Saturnium (idest Adriaticum) collecto ejusdem terrae populo Phaeacum; simul enim Rex ei instructum reddidit iter, heros Nausithous, atque ille quidem abiit.***

Hyllus igitur ab avo bona cum gratia dimissus, coloniam sane frequentem Phaeacum anno ante Christum circiter 1236. advexit in eam regionem, quam Hercules a Dyrrhacho, ipse ab Hercule paternae haereditatis loco acceperat, ibique tum regni sui, tum Illyrici primigenii ac proprie dicti fundamenta posuit. Huc Hyllus cum appulisset, agris ac sedibus inter Phaeaces, quos secum deduxerat, distributis, universam regionem Hyllam, sive Hylleidem, & advenas pariter indigenasque, ne sub eodem jure solum, sed etiam nomine essent, Hyllinos appellavit. Hinc vero nominis ac generis Illyrici ducta esse primordia existimamus. Nam si quid probabilis argumenti desumi potest ex ety mologia, quae verborum originem inquirit, hauc sane decipere videatur, qui vocabulum Illyrici ab Hyllinis derivatum putaverit.

Vix apud Scriptores aliam nationem inveneris, quae plures, quam gens & regio Hyllinorum, unius ejusdemque noiminis variationes subierit. Nam gens eadem **Hylli, Hyllini, Hyllei, Hylleides, Hyelles, Hyllei*ci, Hyllici*** dicti sunt, uno & eodem vocabulo in alium atque alium definendi modum detorto. Quir igitur ex Hyllinis in Illyrios etiam fieri potuit commutatio? Alterius cum altero vocabulo quaedam veluti cognatio & similitudo intercedit, quae indicio est communem esse utrique ab Hyllo nomine primitivo originem; neque propius ***Hyllini*** ab ***Hyllo,*** quam ***Illyrii*** ab ***Hyllinis*** abesse videntur; idque hoc verisimilius mihi fit, quod aliorum veterum ac recentiorum nominum derivatio, licet longius petita a priscis obsoletisque vocabulis, vulgo tamen probatur ac recipitur. Sexcenta sunt, quae proferre possem, si ab rebus gravioribus otium esset, exempla nobilium scriptorum, qui nominum originem multo longius deducunt, sic prorsus, ut inter primitiva ac derivata vocabula vix aliquam affinitatem sive similitudinem dignoscas; veluti, cum de primęvis post diluvium gentium parentibus, & conditoribus disputant, ab ***Thira Thraces***, a Madai Medos, ab Javan Jones, a Thogorma Thygrammanos & nomen & genus traxisse docent.

Huc accedit, quod cum universalis Illyrici vocabulo provinciae quamplurimae contineantur, designari quidem potest tempus aliquod, cum unaquaeque nomen Illyricum acceperit, quo antea carebat; verum ex quo Illyricum nomen audiri coepit, nullum certum ac definitum tempus inveneris, quo haec regio inter Naronem & Drilonem, vel dicta non fuerit Illyrica, vel quo primum ad Illyrici jam ante existentis jus ditionemque accesserit: ex quo effici posse videtur Hyllinos non adscriptitios, sed primigenios Illyrios habendos esse. Hyllus, Hyllinique erant generis Pelasgici, sive Graeci; nam Hercules Hylli parens Thebis in media Graecia ortus ex antiquissima Regum Agrivorum & Mycenaeorum stirpe

paternum pariter genus, maternumque ducebat; & Pheaces illi, quos Hyllo Nausithous socios dedit, oriundi erant e Pelasgis gente Arcadica vetustissima, quae jamdudum e patriis finibus effusa, & Europam Asiamque inundans, maria, insulas, littora, & immensa terrarum spatia occupaverat, ut tradunt Herodotus, Strabo, Halicarnassensis, Pausanias, & alii plures.

Nunc vero audiendus est Raphael Levacovichius Archiepiscopus Achridanus rerum Illyricarum diligentissimus investigator, qui in Prodromo Geographico Ms. ad historiam Illyricam. nobis ad hanc sententiam amplectendam ducem se atque auctorem praebuit: ***Hylleis populus Illyricus, ab Hyllo Herculis Alcaei & Melitae Aegei fluminis filiae genito ab initio dicebatur; sed mutatis deinceps Scripturae & locutionis elementis, Hyllenus primum, deinde Illinicus, & postremo Illyricus vocari coepit. Ipse pariter Hyllus Illyricorum conditor sub nomine Illynici, & Illyrici reperitur. Dicitur autem Hyllus Melitae, & Hyllus minor, ut ab altero Hyllo fratre suo majori natu, & Dejanirae filio secernatur.***

§. II. FINES ILLYRICI PRIMIGENII AC PROPRII.

Nunc restat, ut Hyllinici regni, sive Illyrici primigenii positionem finesque describamus. Cum ***Illyricum primigenium*** dicimus, eam regionem intelligi volumus, in qua primum exortum est nomen Illyricum, & ex qua in alias deinceps atque alias regiones propagatum. Si ergo ab Hyllo Hyllinisque repetenda est origo nominis Illyrici, hujus primordia in ea regione constitui oportet, quam Dyrrhachus Herculi, Hercules Hyllo filio suo donavit; quae quidem regio mari Saturnio, ut vocat Apollonius, sive Adriatico adjacebat inter Naronem ac Drilonem, proxime ab Oriente conjuncta cum regno Dyrrhachiensi, quippe cum eam Dyrrhachus ab suo regno divulserat.

Atque Hyllus quidem regni finibus ultra Naronem productis, quidquid terrarum ac gentium usque ad Titium protenditur, bello occupavit, ad suamque ditionem adjunxit, ut infra dicemus. Sed haec fuit veluti quaedam, eaque prima propagatio Illynici sive Illyrici nominis ex ea regione, in qua ortum fuerat, illuc prolati. Ab hac porro, quam diximus, regione ducendum esse exordium nominis ac generis Illyrici illud vel maxime argumento est, quod nemo seu veterum sive juniorum Scriptorum eam ab Illyrico excluserit, vel non Illyricum appellarent; cum e caeteris provinciis, quarum deinde accessio facta est ad Illyricum, alii alias Illyrico vocabulo exemerint; ex quo clare perspicitur in hac regione non adventitium esse, sed innatum fuisse nomen Illyricum, quod ipsa non aliunde assumpsit, sed ab se ortum aliis regionibus communicavit.

PAGINA 4.

Schymnus Chius non modo Liburnos, sed etiam finitimos populos, qui acceptum ab Hyllo nomen cum communi Illyriorum appellatione retinuerant, ab Illyrico sejunxit, non item vero hanc regionem Naroni & Driloni interjectam, quam Illyridem vocat, cujus tamen fines ab ortu pariter occasuque ultra fluvium utrumque produxit; nam post descriptos Bullinos Hyllinosque fere usque ad Nestum amnem, hinc ait Illyridem incipere: Porrecta deinceps Illyris. Dionysius Alexandrinus in Periegesi cum iisdem, atque Schymnus, terminis Illyricum circumscribat, Illyrici vocabulo eamdem atque ille regionem subjecit, Liburnis, Bullinis, Hyllinisque seclusis.

Flexilis hinc pontus convertens vergit ad ortus,

Atque Liburnorum terras, hyllisque feroces,

Bulimeon pariter perstringens littora currit,

Et venit Illyrias late porrectus ad arces,

Quas tollunt montes, excelsa Ceraunia summos,

At Lucius Florus lib. 4. c. 14. non solum Pannonios, Liburnos, caeterasque gentes Illyrici nomine comprehensas, sed Dalmatas ipsos, quorum primae sedes inter Nestum & Naronem fuerant, nominatim distinxit ab Illyriis, quos proinde iisdem omnino terminis definivit, Narone scilicet 8 Drilone, quibus nos Illyricum primigenium circumscripsimus; quamvis idem Florus aliis in locis nomen Illyricum latius extendit, nec solum Illyrios primigenios, sed etiam Dalmatas & Liburnos eidem subjecit.

Praeterea, quod nos Illyricum primigenium appellamus, idem est, atque Illyricum proprium, ut alii vocant. Pomponius Mela lib. 2. cap. 2. & Plinius lib. 3. cap. 22. ***proprie dictos Illyrios*** Naroni, & Driloni fluminibus interjiciunt, quamvis ibidem alios etiam populos cum illis conjungunt, qui praeter commune Illyriorum vocabulum, suum quoque & peculiare nomen habuere. Quare Historicus Dalmata de Regno Dalm. lib. 1. cap. 3. Melae ac Plinii auctoritatem secutus: ***Illyricum ergo proprium, inquit, inter Naronem & Drinum (seu potius Drilonem) situm fuit.*** Infra vero: ***Quae regio intra Naronem & Drinum . . .. Illyrium proprium ab eorum,*** id est Romanorum, ***scriptoribus dicta fuit ad differentiam tam Orientalis partis antiqui Illyrici ultra Drinum, quae in Macedoniae nomen transivit, quam Occidentalis citra Naronem, cujus pars antiquae Dalmatiae adscribebatur, pars vero reliqua a Romanis addita, nomina antiqua Liburniae & Istriae servabat.***

Itaque Illyricum proprium idem est, quod primigenium, quae utraque appellatio idem valet, declaratque, unde nomen genusque Illyricum exortum sit, & in alias atque alias regiones paulatim prolatum. Ad eumdem plane modum Italia propria dicta est, quae initio intra Rubiconem sese continuit, deinde universam Galliam Cisalpinam suo nomine complectens, fines suos usque ad Alpes porrexit. Sic Graecia propria haud latius, quam Attica regio patuit, sed ex his angustiis educi cum coepisset, universam Graeciam, idest Achajam, Peloponnesum, Macedoniam, Thessaliam, Epirum utramque, & extremam Italiae partem, cum Insulis Aegei & Jonii Maris in suam potestatem redegit.

Huc adde Asiam minorem, quae cum proprie dicta sit Asia. nomen suum omnibus illis propemodum immensis regionibus impertiit, ex quibus una quatuor Orbis partium, eademque amplissima conflatur. Nec desunt alia id generis exempla: saepe enim nomen unius provinciae, cum ab initio finibus admodum exiguis contineretur, vel inde coloniis alio missis, vel gentibus extraneis subactis, vel denique Principum arbitrio, longe lateque propagatum est.

§. III. PRIMA ILLYRICI PROPAGATIO. HYLLI REGNUM, INTERITUS, SUCCESSORES.

Hyllus haud contentus ea terrarum portione, TA quam a patre acceperat, ad regni fines amplificandos animum adjecit, eosque finitimis ab Occidente populis in potestatem redactis usque ad Titium amnem Liburniae terminum propagavit. Nam ab Narone ad Titium Hylli ditionem productam fuisse intelligi potest ex antiquis Geographis Scylace, Schymno, & Dionysio Alexandrino, qui proximos a Liburnis Hyllinos, & Bullinos ab Hyllo denominatos, eoque deductos constituunt. Idem suadet Hyllis peninsula ab eodem Hyllo nomen mutuata, cujus positionem plerique prope a Liburnia statuunt; idem denique confirmant bella, quae, ut tradit Apollonius, cum Mentoribus populis Liburniae, ut Plinius docet, Hyllus gessit.

Haec itaque prima est propagatio generis ac nominis Illyrici ab Narone ad Titium, sive ad eam usque regionem prolati, quae postea ab Liburnis advenis Liburniae nomen accepit. Hujus regionis ad Illyricum accessionem antiquissimam fuisse, testimonio esse potest Scylax Chariandensis, unus omnium, qui extant, Geographorum antiquissimus, quippe cum quatuor fere ante Christum saeculis

floruerit. Is autem Liburnis proxime adjungit Illyrios: ***Post Liburnos,*** inquit, ***gens est Illyriorum.*** Ac caeteri deinceps Scriptores fere omnes hunc terrarum tractum ab Narone ad Titium porrectum, qui deinde Dalmatia proprie dicta est, Illyrico attribuunt, praeter paucos illos, qui cum Dalmatas ab Illyrico secludant, Illyriorum vocabulo ad Illyrios primigenios seu proprios significandos utuntur.

Duas civitates in primis memoratu dignas Hyllus in ea regione, quam vel a parente acceperat, vel bello sibi adeptus fuerat, condidisse fertur; alteram parentis nomine Heracleam appellavit; alteram ab se Hylleidem, sive Hyllenidem dici jussit. De prima meminit Scylax: ***In his,*** inquit, **oppi*dum Graecum est nomine Heraclea;*** sed ubi posita fuerit, non liquet. De postrema mentio est apud Apollonium lib. 4. ex quo praeterea hujus urbis positio dignosci potest. Is quippe cum Argonautarum in patriam reditum post Colchicam expeditionem describeret, tradit illos appulisse ad regionem Hyllorum, ***ubi,*** inquit, **frequentes eminebant insulae *difficilem navigantibus viam per medium reddentes.***

Ac deinde subjecit Argonautas Hyllinis, a quibus perbenigne accepti habitique fuerant, grati animi ergo donasse alterum ex tripodibus, quos Jason a Phoebo acceperat; hunc vero tripoda ex admonitu Oraculi alte in terram defossum fuisse, ***circa urbem inclytam Hyllenida, ut inconspicuus semper omnibus esset.*** Itaque urbs Hylleis, sive Hyllenis eo loci condita fuerat, quo Argonautae appulerant, & unde initium ducit longa illa insularum series, quae fere usque ad Epidaurum porrectae Illyrico littori objacent. Atque hic locus congruit cum positione urbis Salonitanae.

Nam Hyllis peninsula, sive Promontorium Diomedis, duobus amnibus interjectum Titio, qui Liburnos ab Hyllinis sive Illyriis sejungit, & Jadro, qui Salonam praeterfluit, nullis omnino insulis circumtegitur, si unam excipias, quae portum Mirarae a meridie praecludens, duo sane angusta, alterum ab ortu, alterum ab occasu efficit ostia, quibus naves illuc subeant. Ex eo autem promontorio, atque e portu Salonitano in altum provectis, & prora in Orientem obversa navigantibus, frequentes a laeva insulae, brevi Euripo eas interfluente, occurrunt, quae omnem orae maritimę prospectum nautis vectoribusque adimunt.

PAGINA 5.

Vix igitur dubitari potest, quin Hyllus vel ibidem loci, ubi Salonae vestigia visuntur, vel certe non procul inde Hylleidem urbem aedificaverit; & fortassis quae postea dicta est Salona, eadem antea Hylleis, vel Hyllenis vocabatur, vel etiam Hyllena, & Silena. Nicephorus Callixtus ex antiquo aliquo Onomastico Salonam Hyllae vocabulo donavit.

Hyllum regali jure ac titulo Hyllinis sive Illyriis praefuisse Apollonius docet; idemque confirmat gemma perantiqua apud Fulvium, Caninium, & Gronovium, in qua & nomen Hylli litteris gręcis incisum est, & regium diadema ejus capiti impositum. Cum Hyllus annos fere decem regnum obtinuisset apud Illyrios primigenios, quorum fines, ut supra diximus, a Narone usque ad Titium amnem propagaverat, praelio cum Mentoribus finitimis populis commisso in acie interiit anno ante Christum circiter 1225. Apollonius quippe auctor est Hyllum extinctum jam fuisse tum, cum Argonautae post expeditionem Colchicam per mare Adriaticum in Graeciam revertebantur: ***Heroes autem, quando ipsis visus reditus securus, tum prodeuntes in terra retinacula alligarunt Hyllorum ... Nec tamen amplius viventem ibi invenerunt. regem Hyllum, quem formosa Melita peperit Herculi . .. ipsum autem occiderant Mentores agrestibus dimicantem pro bobus.***

Argonautarum in Colchum profectio cum Petavio conjici potest in annum, qui ante Christianam Epocham numeratur 1226; eorum autem in patriam reversio inciderit necesse est in annum proxime insequentem, cum Hyllum jam extinctum Argonautae invenerunt Obierit itaque vel superiori, vel hoc

ipso anno 1225. antequam illuc Argonautae redeuntes e Colchide appellerent; neque enim vitam ac regnum Hylli in pauciores annos contrahi necesse est, quam laudatus Apollonii locus postulat. Utrum autem filios ex se reliquerit, qui parenti in regnum succederent, an vero sine liberis decesserit, non satis certum habemus. Verisimile tamen est ex Hylli progenio fuisse Clinicum illum, quem Varro circa tempora Trojana regnum in Illyriis obtinuisse affirmat: nam si ratio nominis ad aliquam conjecturam faciendam pertinet, Clinicus haud longe abest ab Illynico, cujus vocabuli originem ad Hyllum referendam esse censet, Raphael Levacovichius, qui docet ab Hyllo primum Hyllenos, deinde Hyllenicos, postea Illynicos, tandem Illyricos dictos esse ac derivatos.

Quod conjectura fuadet, idem ratio temporum confirmat. Nam Hyllus regnavit annis circiter quadraginta ante Trojanum excidium, cujus tempore Clinicum Illyriis imperasse Varro scripsit. Unde autem Clinicus nomen traxit, indidem genus quoque videtur duxisse. Praeterea cum dubitari non possit de regno Illyrico Clinici, si fides habenda sit Varroni, quid causae est. cur putemus hoc regnum vi potius atque armis ab Clinico partum, quam jure haereditario ad eum esse devolutum?

Illud autem non satis liquet, utrum Clinicus proxime ab Hyllo rerum potitus fuerit, an vero aliquis alius incomperti nominis Hyllo & Clinico interjectus, Illyriis cum regio titulo ac jure praefuerit. Qui proxime post Hyllum tenuit regnum Illyriorum, is Argonautas Colchica expeditione perfunctos, delatosque in mare Adriaticum comiter excepit, iisdemque & commeatum large suppeditavit, & viros navigationis Adriaticae peritos praebuit, quorum ductu, quod reliquum erat itineris maritimi, sine ullo errore periculove conficerent. Hoc docet Apollonius. Clinicus vero, qui videtur ante bellum Trojanum Illyrici regni administrationem suscepisse, duas & septuaginta naves instruxit, quas Graecis contra Trojanos subsidio misit. Hoc ex antiquis monumentis deprompsit Micha Madius in hist. cap. 15. ac testatum reliquit hisce verbis:

Dicitur per historias & Chronicas antiquas ipsam civitatem *Salonae* (quae tum Hyllenis fortasse vocabatur) ***tempore sui status dedisse ad destructionem Trojanorum contra regem Priamum in subsidium Graecorum galeas armatas LXXII.*** Illud vero sine ulla dubitatione ad Clinicum pertinet, quod Varro tradidit apud Valerium Probum de Idomeneo Cretensium rege, qui ejectus a suis ad Illyrios confugit. Is igitur, Varrone teste, post Trojam eversam, ad cujus expugnationem ipse quoque milites & arma contulerat, e Creta per seditionem popularem expulsus, cum ingenti popularium suorum manu ad Clinicum Illyriorum regem se contulit, ab eoque viris & copiis auctus in Italiam trajecit, & regnum in Salentinis obtinuit:

Idomeneus e Creta oppido Lycto pulsus per seditionem, cum grandi manu ad regem Clinicum venit in Illyricum. Ab eo item accepta manu, cum Locrensibus plerisque profugis in mari conjunctis, amicitiaque per similem causam sociatis Locros appulit, vacuata eo metu urbe; ibique possedit aliquot oppida, & condidit, in queis Uria, & Castrum Minervae nobilissimum. In tres partes divisa copia, in populos duodecim. Salentini dicti, quod in Salo amicitiam feccrint. Haec Varro apud Valerium Probum ad eclog. I. Virg.

Post Clinicum Daunius, a quo Daunia Italica nomen accepit, Illyrici regni potitus est, ut videtur colligi posse ex Festo: Daunia, inquit, ***a Dauno Illyricae gentis claro, qui eam, propter domesticam seditionem patria excedens, occupavit.*** Sed Festus neque familiam commemorat, unde prodiit Daunus Illyricus, neque urbem, ex qua profugus in Italiam venit, neque causam illius domesticae seditionis, qua compulsus fugam sibi e solo patrio, exiliumque conscivit. Ac mihi haud dubium videtur, quin Daunus, si, ut Festus tradit, genere Illyrius erat, ex Illyrico, quod tum Titio & Drilone fluminibus definiebatur, in Italiam advenerit.

Nec sortassis longe a veritate aberraverit, qui existimet Daunum ex regia Hylli stirpe procreatum. eumdemque Clinici filium ac successorem fuisse, Hyllinae ortum, in urbe Hyllinici sive Illyrici regni principe ac metropoli, unde fugam arripuit, atque in Italiam se transtulit. Fugae vero causam praebuit Liburnorum in eas regiones adventus, ad quos cum plerique Illyriorum defecissent, a suis seu proditus, seu desertus, regno, patriaque excessit.

Atque haec Illyriorum defectio fuit illa ***domestica seditio,*** quae, Festo auctore, Daunum impulit, ut ex Illyrico in Italiam profugeret. Italica Dauni profectio referri potest ad annum ante aeram vulgarem 1183. anno proximo post Trojanam cladem: quam Petavius anno ante Christum 1184. illigavit; ex quo fit, ut si Daunus post Clinicum apud Illyrios regnavit, breve admodum ejus regnum fuerit. Ita Dauno cum Hyllinis, qui in fide & officio manserant, in Italiam profecto, regnum Illyricum, ab Hyllo fundatum, intra annos circiter quinquaginta, quam florere coeperat, ab Graecis ad Liburnos pervenit, ut mox dicemus. Nam Hyllus Hyllinique ab Graecia oriundi erant; quippe Hercules Hylli parens ex nobilissima Argivorum ac Mycenaeorum regum stirpe Thebis in Boeotia natus esse dicitur; & Phaeaces, quorum coloniam Hyllus deduxit, erant ex genere Graecorum.

PAGINA 6.

Quapropter Schymnus Hyllorum originem a Graecis repetendam tradit. ***Sed oppida illic Xv. colere asserunt Hyllos originis quidem Graecanicae quorum auctor Hyllus gnatus Herculis fuit.***

Antequam ab Illyriis Graecis ad Illyrios Liburnos transeam, non est mihi praetereundus Diomedes, qui cum in Italia, tum in Illyrico, multa sui nominis adventusque praeclara vestigia reliquit. Is in matrimonio habuit Aegialiam filiam Adrasti regis Argivorum, cui etiam in regnum jure dotali successit, Aetoliamque imperio suo adjunxit. Argis cum habitus est conventus totius Graeciae celeberrimus, in quo de Trojana expeditione suscipienda deliberatum est, ipse quoque huic concilio interfuit; idemque & gravissimus auctor ad bellum decernendum, & fortissimus adjutor ad conficiendum fuit; in eo quippe ejus opera tanti fuisse fertur, ut rei bene gestae laudem praecipuam sibi vindicaverit. Trojano bello perfunctum nihilo mitior, quam caeteros Graecorum Duces Trojanorum victores, fortuna excepit.

Nam Argis Aegialiae conjugis adulterae instigatione atque opera repulsus, Aetoliaeque aditu civium conspiratione prohibitus, regno & patria caruit. Itaque cum vagus & exul erraret, atque undique exclusus, e Graecia secessit, & cum sociis in Adriaticum mare delatus universum Illyricum circumivit. Ex Adriatica navigatione appulisse Diomedem ad littus Hyllinorum argumento est cognomen eo loci inditum, ubi sinuoso ambitu littus curvatur, atque instar cujusdam promontorii in mare prominet, appellaturque a Plinio ***Promontorium Diomedis,*** quam Hyllim peninsulam alii vocant.

Deinde Mentores Istrosque praetervectus ad Euganeos pervenit. Multa illic Diomedei adventus monumenta Strabo lib. 5. commemorat, templum Diomedis nomine consecratum in ipso intimo Adriatici sinus recessu apud Timavum, ritum Junonis Argivae Dianaeque Aetolicae colendae ab Diomede Euganeis traditum, & duos lucos alterum Junoni, alterum Dianae dedicatos; & praeterea apud Venetos id moris receptum fuisse scribit, ad tanti hospitis colendam celebrandamque memoriam, ut Diomedi solemni ritu ac caeremonia equum candidum statis temporibus immolarent.

Ab Euganeis digressus praeter oram Italiae in Dauniam cum venisset, acre & magnum bellum gerebat cum Messapiis Daunus haud multo ante ex Illyrico profectus, ejus regionis Princeps & conditor, cui Diomedes cum sociis egregiam ad hostes debellandos operam navavit. Daunus ob rem bene gestam Diomedi, loco praemii, filiam huptum dedit, ac propterea Plinius lib. 3. cap. 11. vocat Daunum socerum Diomedis; & insuper eam Apuliae Dauniae partem concessit, quam campos

Diomedeos appellavit antiquitas, ubi Diomedes, ut docet Strabo lib. 5. tres nobilissimas urbes aedificavit, Sypuntum, Salapiam, & Argos, sive Argyrohippium, quae civitas postea dicta est Argyrippa, ac demum Arpi. Praeterea ad suam ditionem adjecit duas sive tres è regione Gargani promontorii insulas, quae ab antiquis Scriptoribus Diomedeae vocantur. Sunt, qui Spinam quoque a Pelasgis Thessalis olim ad ostia Padi conditam, itemque alias Italicae orae urbes in potestate Diome dis fuisse affirment.

Nec magis terrestribus, quam maritimis copiis valuit, nam, ut Historicus Dalmata praeclare animadvertit, post Pelasgos maris Adriatici dominatum obtinuit, idque ex Strabone intelligi posse existimat. ***Post Pelasgos,*** inquit cap. 1. ***Diomedem cidem mari dominatum esse ex Strabone apparet.*** Tum in eam sententiam haec Strabonis lib. 5. verba subjecit: ***In ipso autem intimo sinus Adriatici Timavum est, Diomedis templum memorabile; habet enim portum, & elegantem lucum & fontes septem potabilis aquae, statim in mare alto, & lato excidentis amne. Infra vero idem Strabo: Diomedem circa illud mare ditionem tenuisse testantur Insulae Diomedeae, & quae de Daunis & Argo Hippio referunt.***

Huc adde insulas atque urbes, quas in utroque littore Diomedes vel condidit, vel refecit, vel suo nomine impertivit, quod argumento est Italicam fere totam, huic vero obversam oram aliqua ex parte ad Diomedis ditionem pertinuisse: cujus autem imperio suberat utraque ora maritima, huic & maris interjecti dominatus adjudicandus esse videtur. Ac Diomedes res Pelasgorum, seu Graecorum in Italia jampridem collabi coeptas, ut ait Dionysius Halicarnasseus, non modo sustinuit, ne funditus interirent, sed etiam prope jacentes erexit, atque ad statum fere pristinum revocavit. Praeterea cum in utraque ora insulas urbesque maritimas cum maris imperio possideret, Liburnos cohibuit, eorumque incitatos ad summum potentiae fortunaeque fastigium cursus paulisper retardavit. Sed haud multis post annis defuncto Diomede, vel ex Italia abeunte, Liburni hoc quasi obice seu repagulo remoto, tum Illyricum omne ab Drilone ad Titium, caeterasque ab ortu & occasu finitimas regiones, tum partem aliquam Italicae orae, una cum maris dominio adepti, imperium suum longe lateque propagarunt.

CAPUT II.

LIBURNI EXPULSIS GRAECIS ILLYRICUM OCCUPANT.

§. I. DE GENERE LIBURNORUM, EORUMQUE IN ILLYRICUM ADVENTU.

Liburnos gentem fuisse Asiaticam solus quidem LC. Julius Solinus Polyhistor cap. 2. affirmat; sed cum nemo veterum hujus gentis originem memoriae ac litteris prodiderit, & nihil argumenti ad ejus sententiam labefactandam afferri queat, is vel unus censendus est idoneus, cui hac in re fidem haberi impune possit: nisi forte de Liburno nescio quo ex Attica oriundo credere libet Stephano, seu potius ei, quem Stephani Epitomatorem vocant, qui, ut ait Historicus Dalmata, ***Graecorum more omnium nationum origines fabulis involventium, sibique tribuentium, a quodam Attici generis viro Liburnos dictos asserit.***

Itaque unus Solinus paucis explicat, unde Liburnorum genus repeti oporteat: ***Italicus discursus per Liburnos, quae gens Asiatica est, procedit in Dalmatiae pedem.*** Gens. itaque Liburna ex Asia in Europam effusa, quam late non solum in Italia atque Illyrico, sed etiam in Gallia aliisque regionibus sedes occupaverit, nomina sunt argumento, quae natio Liburnorum plurimis in locis veluti quaedam antiqui sui dominatus vestigia reliquit. Ut nunc omittam, quae ad oram insulasque Illyricas pertinent, rerum in multis Italiae partibus potitos esse Liburnos declarant cum mons Apuliae, quem Polybius lib. 3. Liburnum vocat, tum Liburna Italiae civitas, cujus meminit Zosimus apud Ortelium, tum Liburni in Piceno apud Praetutianum agrum a Plinio constituti, tum denique Liburnus, seu Ligurnus, Etruriae portus, idemque oppidum opulentissimum, ac celeberrimum, quod Pisis millia passuum fere tredecim distat. Adde huc mare inferum, quod M. T. Cicero Liburnum vocavit apud Ortelium & Ferrarium. In Gallia quoque extant Liburnici nominis ac dominatus monumenta: id quod testatur apud Baudrandum Liburnia civitas Aquitaniae in agro Burdegalensi.

PAGINA 7.

At mihi quidem videtur imperium nomenque Liburnorum in Illyrico, Italia, aliisque regionibus non antea florere ac celebrari coepisse, quam Troja capta anno juxta Petavium ante aeram vulgarem 1184. Primores Trojanorum, foederatique Asiae Principes in Europam colonias deducerent. Nam quamdiu rerum potiti sunt Pelasgi, qui multis ante saeculis ex Arcadia primum in finitimas, tum in longinquas regiones alii ex aliis profecti, universam propemodum Italiam in suam potestatem redegerant, ne vocabulum quidem Liburnorum videtur apud Italos, Illyriosve auditum fuisse Neque enim si Apollonius in descriptione itineris Argonautici insulas illas, quae Hyllinis Bullinisque objacent, appellavit Liburnides, idcirco sequitur id vocabulum ad aetatem illam Argonautarum referendum esse: mos est quippe scriptorum, ut in antiquis locis rebusque describendis, recentiora potius, & suis temporibus asitata, quam vetera & obsoleta nomina adhibeant: ex quo fit, ut Liburnicum nomen congruat quidem cum aetate Apollonii, non autem sit necesse illud repetere inde usque a temporibus Pelasgicis, quae Trojanam cladem antecedunt.

Jam vero pervelim scire, unde repente extiterit tanta Liburnorum multitudo, tam late fusa, tam multis ac disjunctis locis disseminata, quae nomen suum ac genus in alias atque alias Europae partes invexit. Haud sane arbitror verisimililius aliunde, quam ab Asianis, Trojanaque calamitate initia Liburnicae hujus propagationis repet i posse. Nam & tempus Trojani excidii, & consecuta deinde gentis Asiaticae per Europam dispersio apprime congruit cum exordio Liburnici nominis atque imperii. Siquidem post Trojam excisam, & gentium a Gręcis devictarum ex Asia migrationem. seu fugam, audiri coepit in Europa & celebrari nomen Liburnicum; res vero Liburna subactis paullatim Pelasgis, cum auctior in

dies fieret ac robustior, eo demum crevit, ut post interitum Diomedis, quo uno maxime inclinatae ac prope labentes Pelasgorum opes nitebantur, multa in Italia, omnia in Illyrico Pelasgorum loca una cum maris Adriatici imperio in Liburnorum potestatem concesserint.

Itaque ex Asiaticis populis, qui societate cum Trojanis contra Graecos inita, pro Trojae Asiaeque imperio decertarunt, post urbem incensam, alii in Maesiam & Epirum, alii in Italiam, alij in Galliam, alii alio migrarunt. Hanc propemodum immensam Asianae gentis post Trojae excidium dispersionem confirmat Strabo, qui lib. 1. inter Conditores urbium, fundatoresque Coloniarum annumerat ***Aeneam, Antenorem & Henetos, atque in universum eos, qui à bello Trojano per totum Orbem terrarum dispersi, vagatique sunt.*** Haud equidem dixerim Asiaticos omnes, qui ex Trojana clade ac dispersione in Europam delati sunt, Liburnos appellatos fuisse; at certe qui sedes adepti sunt in Illyrico, totaque illa regione maritima, quae inter Arsiam ac Drilonem interjacet, quique ea loca occuparunt sive apud Gallos, sive apud Italos, in quibus Liburnici nominis ac dominatus vestigia adhuc extare supra ostendimus, Liburni nominati fuerint necesse est. Unde autem his gentibus Asianis id vocabuli obvenerit, tum explicandum erit, cum in Apparatu ad universam historiam Illyricam de Liburnorum aetate sermonem instituemus.

Jam vero ad rem nostram quod attinet, Liburni post Trojanum excidium ex Asia profugi, non modo Illyricum, quod tum angustis satis finibus continebatur Titium inter Drilonemque, expulso Graecorum dominatu, in suam potestatem redegerunt; sed ultra Titium in Occasum progressi nomen suum imperiumque usque ad Arsiam propagarunt. Nam in ea regione, quae ab Arsia ad Titium usque protenditur, Liburnos rerum potitos fuisse, nomen Liburniae, quod haec eadem regio apud omnes veteres pariter, junioresque Scriptores constantissime retinuit, evidentius, opinor, demonstrat, quam ut in dubium revocari possit. Ab Titio autem usque ad Drilonem quidquid erat Illyrici antiqui sub jus potestatemque Liburnorum concessisse, idem nomen Liburnicum ibidem impressum, & insulis quoque ipsoque mari communicatum declarat. Nam primum universam regionem, quae ab Arsia usque ad Drilonem porrigitur, antequam Dalmatiae nomen subiret, Liburniam appellatam fuisse auctor est Thomas Archidiaconus hist. Salon. cap. 1. ***Dicta est Dalmatia etiam alio nomine Liburnia;*** nec vero aliunde id vocabuli, quam ab Liburnis antiquissimis Dominis accepisse potuit.

Deinde insulas fere omnes orae Illyricae obversas antiquitus nominatas fuisse Liburnicas & Liburnides Apollonius, Strabo, aliique veteres docent. Omnino ad quadraginta insulas eo vocabulo appellatas esse Strabo affirmat, inter quas Issam & Pityusam, idest Phariam Apollonius, Ladestam Stephanus annumerat; hisque adde Corcyram & Melitam, aliasque ejusdem maritimi tractus insulas littori Dalmatico objectas. Insulae enim, quae objacent Liburniae inter Arsiam & Titium contractae, pauciores sunt, quam quadraginta insularum Liburninicarum numerum a Strabone definitum complere possint, nisi reliquae addantur, quae deinceps sequuntur.

Cum autem a Liburnis hae insulae & habitatae & denominatae fuerint, haud videtur dubitari posse, quin etiam ora maritima, ad quam eaedem insulae pertinent, Liburnorum potestati ac vocabulo subesset. Demum cognomen Liburnici, quod inde usque ab antiquissimis temporibus: Mare Adriaticum recepit, magno sane argumento est Liburnos & maris, & insularum, & totius orae maritimae dominatum adeptos fuisse; nec videtur verisimile ab Liburnis universum illud mare cognominatum esse, si nomen imperiumque Liburnorum iis tantummodo terminis fuisset circumscriptum, quibus coercetur pars illa exigua orae maritimae, quae Arsia & Titio fluminibus definitur, & Liburnia propria nominatur.

Et certe Virgilius Aeneid. 1. non in has angustias concludere voluit rem ditionemque Liburnicam, cum non unum, sed plura regna Liburnis attribuit; Regna, inquit, Liburnorum. Quare Florus, & Jornandes, quamvis videantur Liburnos inter Arsiam Titiumque compellere, tamen illis totum littus Adriatici Italiae

obversum adscribunt, & Illyriorum scilicet maritimorum, ac Liburnorum vocabula pro synonymis habent: Illyrici, inquit Florus lib. 5. cap. 5. ***seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt, inter Arsiam Titiumque flumen, longissime per totum Adriatici maris littus effusi.*** Eadem, & eisdem verbis descripta apud Jornandem de Succes. Regn. invenies. Quid quod Strabo ad imperium Liburnorum, ultra ostia maris Adriatici productum, adjunxit Phaeaciam insulam, quae etiam Schęria dicta est, & post exactos Liburnos ab novis incolis Corcyrae nomen accepit. Nam anno ante Christum circiter 735. ut narrat Strabo l. 6. Chersicrates ab Archia Corinthio cum parte copiarum in eam insulam trajicere jussus, Liburnos possessores ejecit, & Corinthiorum coloniam illuc invexit: ***Cum Archias in Siciliam navigaret, Chersicratem ex Heraclidarum genere procreatum, cum parte exercitus reliquit ad deducendos Corcyram accolas (sic enim nunc appellatur, quae prius Schaerla dicta est.) Is igitur expulsis Liburnis locum habitantibus, insulam habitatorum frequentia refersit.***

PAGINA 8.

Hanc Liburnorum expulsionem Philippus Cluverius conjecit in secundum Olympladis X1. annum, qui eum anno ante Epocham Christianam 735. fere congruit. Sed haec fusius, & distinctius in libris de Liburnorum aetate, in quibus agendum erit etiam de Liburnis Colchis, qui ante bellum Trojanum ab Aeeta Rege Colchorum jussi cum essent Argonautas insequi, ab eisque Medeam filiam vi atque armis repetere, Absyrto Duce per insidias caeso, ipsi ab Argonautis fusi dispersique partim confugerunt in Istriam, & Polam, aliasque urbes aedificarunt; partim ad insulas Flanatici sinus se receperunt, quas Absyrti ibidem caesi nomine Absyrtides appellarunt; partim longius fuga delati vel apud Enchelios inter Naronem, vel ad Ceraunios montes consederunt; nam spei votique irritos pudor ac timor deterruit, ne in patriam redirent, neve seipsos, vel popularium suorum irrisioni, vel Regis crudelitati objicerent. Haec Apollonius & Callimachus apud Strabonem. Ex eodem Colchorum genere fuisse arbitror Liburnos illos alia via ad Medeam recuperandam missos, qui Phaeaciam sive Schaeriam insulam ante adventum Chersicratis obtinebant.

Hi siquidem Colchi in eam insulam ab Alcinoo, qui tum rerum ibidem potiebatur, perhumaniter recepti, & agris ac domiciliis donati, ut tradit Apollonius, tum propaganda sobole, tum re familiari augenda, eo creverant, ut numero & viribus vel pares essent indigenis, vel etiam superiores viderentur. Ad eorum opes fortunasque amplificandas magnum adjumentum attulit ingens illa Asianorum multitudo, quae post captam Trojam non solum totam maris Adriatici oram ab Arsia ad Drilonem, sed etiam Epirum occupavit, Heleno Priami filio, post interitum Pyrrhi, regnum ibidem adepto. Colchos enim seu Liburnos Phaeaces cum novis advenis celeriter, ut fieri solet, Asiani generis & sanguinis communio, morum ac linguarum similitudo conjunxit, & commercio, affinitatibus, rerumque omnium societate copulavit. Cum igitur tum suis, tum amicorum opibus, atque armis plurimum valerent, haud difficile illis fuit, ejusdem insulae dominatum occupare, Regibus vel extinctis, vel expulsis, & reliquas etiam insulas ad suum imperium adjungere, incolis novos dominos subire coactis, quibus neque animorum neque virium satis erat ad resistendum. Ex utroque autem genere Liburnorum, qui ante, quive post Trojanum excidium eas, quas recensui, regiones insederunt, imperium Liburnicum conflatum fuisse existimo. Sed haec, ut dixi, diligentius & copiosius in libris de Liburnorum aetate.

§. II. LIBURNI DOMINATUM MARIS ADRIATICI OBTINENT, SOCIETATEM IMPERII MARITIMI CUM ETRUSCIS JUNGUNT.

Itaque Liburni cum ex Asia post Trojam anno A ante Christum 1184. eversam in haec loca venissent, paullatim in tantas opes creverunt, praesertim post interitum Diomedis, ut omnes insulas totumque Adriaticum suae ditioni subjecerint. Nam a Pelasgis ac Diomede ejusdem maris dominium ad Liburnos pervenisse auctor est HistoricuDalmata lib. 1. cap. 1. idque confirmari potest auctoritate tum Strabonis, qui Corcyram, ut diximus, tum Appiani, qui Dyrrhachium, tum Blinii, qui partem Italicae

orae maritimae Liburnis attribuit. Appianus lib. 2. bel. civil. Dyrrhachii urbem regionemque circumjectam primum a Phrygibus, tum a Taulantiis, deinde a Liburnis habitatam ac possessam fuisse tradit. Plinius vero lib. 3. cap. 13. & 14. haec scripsit. ***Item Castrum novum, flumen Batinum, Truentum cum amne, quod solum Liburnorum in Italia reliquum est .... Jungitur his sexta regio, Umbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit Togatae Galliae cognomine. Siculi & Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmensem, Praetutianum, Adrianumque agrum. Umbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli.*** Qui ergo insulas & urbes maritimas, & oram Illyricam totam, Italicae vero partem haud exiguam in sua potestate habebant, ad eorum etiam jus imperiumque mare quoque utrique orae interjectum pertinuerit, necesse est. Quantum autem maritimis copiis valerent Liburni, argumento sunt naves Liburnicae Graecis & Latinis litteris celebratae. Nihil illis agilius, nihil celerius; quo fiebat, ut summa dexteritate, vel ex mediis hostium classibus elaberentur, seque in tutum reciperent, fugientes vero hostium naves mira velocitate assequerentur, suamque in potestatem redigerent. A Liburnis autem earum architectis atque inventoribus dictae sunt Liburnicae, quibus illi ad jus Adriaticae navigationis, maritimique commercii retinendum utebantur.

Sed cum res Liburnicae terra marique florerent, Etrusci gens virtute, fortuna, ac divitiis praepollens, qui ad eam diem cis Apenninum longe lateque imperaverant, maris etiam Tyrrheni dominium nacti, quippe inde usque ab adventu Aeneae tanta opibus erat Etruria, Livio teste, ut jam non terras solum, sed etiam mare per totam Italiae longitudinem ab Alpibus ad fretum Siculum fama nominis sui implesset, Etrusci inquam Apenninum transgressi, omnia trans Padum loca, excepto Venetorum angulo, coloniis illuc missis, usque ad Alpes tenuere. Adriam urbem inter Athesim & Padum prope a mari condiderunt, loco peropportuno ad maritimum commercium exercendum. Urbi adjectus est portus egregius & capacissimus navium, siccatae circa urbem paludes, quas efficiebant aquae stagnantes e Pado, caeterisque fluminibus; fossae ad mare productae, quibus veluti alveis diffluentes aquae coercerentur; quae omnia Plinius lib. 3. cap. 6. paucis descripsit: ***Omnia, ea flumina, fossasque, primi a Sagis fecere Tusci; cgesto amnis impetu per transversum in Atrianorum paludes, quae septem maria appellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atriae, a quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum.***

Exinde Tusci, qui ad eam diem infero mari dominabantur, in superum quoque jus imperiumque extendere coeperunt, praesertim post Spinam & Ravennam, aliasque urbes mediterraneas ac maritimas Pelasgis Thessalis ademptas. Tuscos Apenninum transcendisse, antequam Roma conderetur, atque inter duo maria latitudinem Italiae obtinuisse auctor est Livius: ***Tuscorum***, inquit Decad. 1. lib. 5. ***ante Romanum imperium late terra marique opes patuere supero mari inferoque, quibus Italia insulae modo cingitur.*** Hanc imperii Etrusci trans Apenninum propagationem, Adriaeque urbis edificationem, cum Livius nullo certo tempore definierit, ego equidem referendam censeo ad tempus illud, cum res Pelasgorum in Italia à summa & excitata fortuna ad inclinatam, ac prope jacentem jamdudum descivissent; nam plerasque Pelasgorum urbes casdemque opulentissimas Tusci, sive Tyrrheni ad suam ditionem adjecerunt, id quod docet Dionysius Halicarnasseus lib. I. ***Derelictas à Pelasgis urbes occupaverant cum alii multi ut quique erant finitimi, tum maxime Tyrrheni plurimas atque optimas.***

PAGINA 9.

Idem vero Dionysius paullo ante docuerat Pelasgorum opes debilitari, ac deteriores fieri coepisse altera ante Trojanum bellum aetate; Pelasgtamen, quamvis copiis ac viribus diminuti, tamen post Trojanam calamitatem satis diu imperarunt, praesertim cum Diomedes in Italia nomen imperiumque P. lasgorum in antiquum statum restituere conatus, ne funditus corrueret, per aliquot annos egregie sustinuit; at post discessum, sive interitum Diomedis Pelasgorum opes, Tuscis ac Liburnis in eorum

exitium conspirantibus, magis magisque in dies collapsae sunt, sic prorsus, ut Pelasgi ad miram paucitatem redigerentur. ***Tempus autem, quo res Pelasgorum coeperunt deficere, inquit Dionysius, incidit in alteram aetatem ante bellum Trojanum: duraverunt tamen ultra ejus belli tempora, donec contractae essent in gentem minimam.***

Cùm igitur res Pelasgica de statu suo usque eo declinasset, deteriori loco ut esse non posset, tum videntur Tusci finibus imperii trans Apenninum latissime prolatis Adriam urbem condidisse; quorum vim Pelasgi finitimi, qui Spinam urbem incolebant, & viribus ac numero longe impares cum sustinere non possent, eamdem deserere, alioque demigrare coacti sunt, ut scripsit Dionysius Halicarnasseus. Tum omnis impetus ab Etruscis conversus in Pelasgos Thessalos Ravennae conditores ac dominos, qui bello gerendo cum pares hostibus non essent, propinquos Umbros auxilio accitos in civitatem receperunt. Sed cum ne externis quidem aucti copiis ad viribus hostes propulsare possent, Ravenna Umbris relicta, ipsi in Graeciam, unde Majores sui venerant, remigrarunt. Id tradit Strabo lib. 5. ***Fertur etiam Ravenna a Thessalis fuisse condita; qui cum Tyrrhenorum injurias ferre non possent, ultro in urbem admissis Umbrorum quibusdam, qui eam etiamnum tenent, domum reverterunt.*** Haec autem accidisse arbitror uno aut altero saeculo post bellum Trojanum, & Liburnorum adventum, Diomedisque interitum, quo tempore contractae admodum erant, adductaeque in anguitum res Pelasgorum.

Jam vero Tuscos, Pelasgis expulsis, maris Adriatici dominatum obtinuisse convenit inter omnes; at Tusci ademerintne Liburnis imperium maris, an vero juris quaestusque maritimi societatem cum Liburnis coierint, id in controversia est, Historicus Dalmata primum quidem censuit jus Adriaticae navigationis ad Tuscos devolutum esse ab Liburnis, quos illi totius maris possessione depulerint; & plenum antea integrumque ejusdem maris dominium penes Liburnos fuisse tradit annos circiter quadringentos ab obitu Diomedis usque ad Chersicratis adventum, qui Corcyram Liburnis Colchis ademit; deinde autem translatum esse ac Tuscos, ab hisque annos retentum ferme trecentos usque ad Dionysium seniorem, qui anno ante Christum 406.

Syracusis tyrannidem occupavit. Quod autem idem Historicus opinatur, praeter oram Italicam, aliquid etiam ore Illyricae cum urbe Jadera insulisque Liburnicis, Tuscos adeptos fuisse, sime quibus maris imperium neque obtinere, neque tueri potuissent, nullo modo prorsus assentior, cum Etrusci imperii trans Adriaticum prolati ne tenuo quidem indicium apud Veteres invenire liceat. Quare multo verisimilius arbitror id, quod deinde idem Auctor videtur magis probare, videlicet Tuscos in societatem commercii dominatusque maritimi a Liburnis adscitos esse, ut sibi auxilio essent adversus Umbros, qui ora Italica, nimirum Praetutiano, Palmensi, Hadrianoque agro Liburnos exegerant. Etrusci vero injurias sociis Liburnis illatas ulciscentes indidem Umbros expulerunt. Id docet Plinius lib. 3. cap. 13.

Liburni plurima ejus tractus tenuere, in primis Palmensem, Praetutianum, Hadrianumque agrum; Umbri eos expulere, hos Etruria, hanc Galli.

Nunc audiendus est Historicus Dalmata lib. 1. cap. 5.: ***Si in antiquioribus rebus conjecturis uti fas est, sicuti Liburnos ab Umbris Italia pulsos memorat Plinius, hosque ab Etruscis; ita si quis Liburnos contra expulsores Umbros Tuscis auxiliatos,*** (sive potius Liburnos ab Tuscis ad Umbros ulciscendos adjutos fuisse) ***assereret, forsan incongrue conjectasse non videretur; Atrienses vero (idest Etruscos) ab amicis Liburnis in mare deductos, imitatione Pelasgorum, occupatis Padi ostiis, aptatisque paludibus, ut Plinius loco citato refert, & opportunitate situs, processu temporum, navigationem totius sinus ad se traxisse.. ac deinde Atrienses & Liburnos communem navigationem continuasse usque ad Dionysii tempora.***

Regio illa inter Titium ac Drilonem, quae Illyricum dicebatur, sub Liburnorum imperium ditionemque cùm cecidisset, Liburnia quidem ab novis incolis dominisque appellata est, cum hoc tamen vocabulo & nomen Illyricum retinuit; quin ipsi Liburni ab novis sedibus, quas occupaverant, jam tum videntur vocari coepisse Illyrii, ex quo factum est, ut interdum apud veteres Liburni & Illyrii ad unam eamdemque gentem significandam usurpentur, & duae illae voces pro Synonymis habeantur. Cęterum sub Liburnis nullam sive amplificationem, sive diminutionem Illyrici factam esse existimo, quod usque ad Celtarum imperium eosdem terminos habuit, Titium ab Occasu, Naronem ab Oriente, quibus ante sub Hyllo Hyllinisque definiebatur. Nam cętera ultra Titium regio, Liburnia, non Illyricum appellari tum coepit.

§. III. LIBURNORUM OPES MARITIMAE, AC TERRESTRES A SUMMA FLORENTIQUE FORTUNA PAULLATIM DESCISCUNT.

Porro Liburni, cum in suam potestatem redegissent omnem oram maritimam Italię obversam cum insulis adjacentibus, & pars etiam littoris Italici, itemque Corcyra ad eorum ditionem accessisset, insula peropportuno loco sita ad tuendum maris imperium, & veluti quodam vallum & propugnaculum Adriatici ostia externis classibus intercludens, liberam nacti maris Adriatici navigationem, portubus navalibusque in utraque ora construendis, convehendis ultro citroque ac mutandis mercibus, vectigalibus exigendis, aliisque proventibus, qui e terra marique suppeditari solent, in tantas opes crevere, ut nulla finitimarum nationum illis par bello esset, aut de maris imperio contendere cum illis posset, pręsertim cum foedus junxissent, ut verisimile est, cum cęteris Asianis, qui post Trojam amissam in proximas regiones venerant, nimirum Venetis, quos Antenor, & Epiroticis colonis, quos Helenus deduxerat.

Aliquid sane detrimenti rei Liburnicę attulit amissio Italicę orę, quam Umbri Liburnis eripuerant, sed hujusmodi jacturam sarsit societas inita cum Tuscis potentissima gente, reique navalis scientissima, qui Palmensem, Prętutianum, Hadrianum, orę maritimę tractus Liburnis ademptos recuperarunt, & pręterea Umbrorum oppida omnino ad tercenta, ut ait Plinius l. 3. c. 14. aut vi, aut deditione ceperunt.

PAGINA 10.

Cęterum idem Plinius auctor est Liburnos in sua potestate retinuisse Truentum Piceni maritimi oppidum, in quo Plinil aetate nominis & imperii Liburnici vestigia adhuc extabant. ***Truentum***, inquit, ***cum amne, quod solum Liburnorum in Italia reliquum est.*** Exinde admissis Etruscis in commercii maritimi, & navigationis Adriaticae communionem, aequo ac pari jure cum illis plenum integrumque maris dominium per multas aetates retinuerunt. Sed qua publici regiminis forma, regiane, an populari, uterentur Liburni, quid rerum terra marique pręclare cum sociis Atriensibus sive Tuscis gesserint, cum ab antiquis memoriae proditum non sit, ut cętera vetustate incomperta, hoc quoque nobis ignotum est. Relictis ergo, inquit Dalmata historicus l. 1. c. 4. ***quae de Pelasgis ac Diomede fabulis involuta referunt Graeci, Liburnorumque & Atriensium rebus (quorum ditionis memoriam quamvis Liburniae & Adriatici vocabula huc usque servent, tamen apud Auctores nulla eorum gesta reperiuntur) ad ea deveniendum est &c.***

Tres potissimum gentes fuisse comperio, a quibus Liburnorum opes validae in primis florentesque primum accisae sunt & diminutae, ac demum prorsus eversae, & in angustissimos fines conjectae; Corinthios videlicet, Celtas, & Siculos. De imperio Liburnico prima diminutio facta est, cum Liburni Schaeriam sive Corcyram insulam amiserunt. Chersicrates quippe patria Corinthius ex familia Regum Bacchiadarum, anno ante Christum 735. ut supra diximus, classe instructa in eam insulam cum appulisset, Liburnos primo impetu fudit, ijsdemque discedere, atque in oram proximam ad socias ac

foederatas urbes se recipere coactis, illuc Corinthiorum coloniam deduxit. Apollonius in descriptione itineris Argonautici locum etiam designat, unde novi advenerint, & quo veteres coloni profugerint.

Illos quippe profectos tradit ex Ephyra Corinthiaci agri oppido; hos vero in ulteriorem insulam migrasse, cujus nomen ac positionem tacitus praetermittit; ea tamen videtur fuisse insula Sason, in ipsis faucibus Adriatici posita, quae olim itidem Liburnos Colchos receperat ex Absyrti classe & comitatu distractos, ut ex eodem Apollonio colligitur. Ex ea autem insula conabantur trajicere in oram adversam, quae ab Occasu subjacet montibus Cerauniis. Itaque illius insulae angustiis exclusi partim apud Abantes, idest Amantios Cerauniorum accolas, itemque apud Oricum Amantiae urbem, partim ad Nestęos Cerauniis itidem proximos confugerant; quae omnia paucis versicusis Apollonius complectitur:

ibique in insula

Diu sane Phaeaces inter viros habitabant (Liburni Colchi),

Donec Bacchiadae genere ex Ephyra existentes (Chersicrate Duce)

Viri ad habitandum venerunt aliquamdiu post; illi autem

In ulteriorem insulam (Sasonem) ***migrarunt; illinc vero Cercunios tentabant***

Abantum montes Nestaeosque, nec non Oricum adire.

Verum haec quidem multo post tempore facta sunt.

(idest annis ferme quingentis post expeditionem Argonauticam.)

Sed Liburnis longe major illata calamitas ab Celtis, quorum pars Prisco Tarquinio Romae regnante, anno ante Christum circiter 600. in Italiam transgressa, fusis acie Tuscis, apud Insubres consederunt; pars vero in Illyricum totamque fere ab Arsia ad Drilonem oram maritimam incubuit, subactis vel expulsis indidem Liburnis, atque in Insulas se recipere coactis. Sed neque amissio insulae Corcyrensis, neque irruptio Celtarum maris imperium Liburnis omnino ademit; & cum adhuc ipsi quidem insulas, Tusci vero oram Italicam maritimam in sua potestate retinerent, utrosque communi, ut antea, socialique jure in Adriatico dominatos fuisse libera immunique navigatione existimo.

Verum anno ante vulgarem Epocham 406. cum Dionysius senior Syracusis tyrannidem occupasset, Siculorum coloniis in oram Italicam invectis, insulis aliquot Liburnicis, atque Issa praesertim potitus, ingenti classe comparata, totius Adriaticae navigationis imperium sibi vindicavit. Neque illi admodum difficile fuit maris dominatum vel Tuscis, vel Liburnis eripere; horum siquidem opes viresque Galli jampridem, ora maritima adempta, admodum debilitaverant; illos vero postea iidem Galli Senones ora Italica expulsos, magnis cladibus affecerant, Celtici imperii finibus ab Ufente flumine usque ad Athesim propagatis. Ita opes Liburnicae partim ad Celtas, partim ad Siculos devolutae; exinde nomen Liburnicum inter Tedanium ac Titium contractum est, eique regioni Liburnicae nomen perpetuo mansit; Liburni vero sub imperio Celtarum semper aliquem maris usum tenuere, & interdum etiam pro Romanis adversus Celtas depugnarunt.

CAPUT III.

DE CELTARUM IN ILLYRICUM, SICULORUM IN ADRIATICUM MARE ADVENTU.

§.I. CELTAE LIBURNIS SUBACTIS VEL EXPULSIS REGIONES FINITIMAS ILLYRICO, IPSUMQUE ILLYRICUM OCCUPANT.

La Tarquinio Prisco Romae regnante, qui Anco Martio successit anno ante Christum 614. & regnum obtinuit annos octo & triginta, ingens Celtarum seu Gallorum multitudo in Italiam effusa Duce Belloveso, primum omnia inter Padum atque Alpes occupavit, deinde Pado ratibus trajecto, Etruscis atque Umbris expulsis, longe, lateque Celticum nomen imperiumque propagavit; intra tamen Apenninum annos fere ducentos sese continuit. Quos e Gallia populos ad expeditionem Italicam Bellovesus duxit, vel exemplo suo excitavit, eos nominatim commemorat Titus Livius, videlicet Bituriges, Arvernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos, deinde Cenomanos, Libuos, Salluvios, Bojos, Lingones.

Non omnes quidem eodem tempore, sed alii ex aliis in Italiam migrarunt. Ac primi quidem Celtarum, inter quos Hedui, cum in Italiam transcendissent, fusis acie Tuscis, haud procul Ticino flumine Mediolano urbe condita, agrum Insubrium occuparunt. Alia subinde manus Cenomanorum Elitovio duce vestigia priorum secuta, ubi nunc Brixia, & Verona urbes sunt, consedere. Post hos Salluvii circa Ticinum, deinde Boii Lingonesque transgressi loca Pado & Apennino interjecta tenuere.

Horum vero omnium Italicam profectionem cum aetate ac regno Tarquinii Prisci copulandam censeo. Nam Senones recentissimi advenarum, qui ab Usente flumine usque ad Athesim, pulsis Etruscis, oram Italicam incoluerunt; ac deinde cum Apeninum transcendissent, & Clusium Etruscorum oppidum obsiderent, à Q. Fabio legato Populi Romani irritati, in Romanos arma verterunt, haud paucis post Tarquinium aetatibus in Italiam transierunt, ut infra dicemus.

PAGINA 11.

Porro ex illis sane plurimis Celtarum copiis quos e Gallia Bellovesus eduxit, pars haud exigua in Illyricum incubuit; & Liburnis vel ad insulas compulsis, vel jus imperiumque Celticum subire coactis, quidquid antea fuerat ditionis Liburnicae, id fere totum, insulis exceptis, in suam potestatem redegit. De adventu in Illyricum Gallorum, ac sedibus & domiciliis in hac regione collocatis haec tradit Pompejus Trogus apud Justinum lib. 24.

Namque Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas, velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae & urbem Romam captam incendit, & portio Illyricos sinus, ducibus avibus, (nam augurandi studio Galli praeter caeteros callent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit.

Celtarum in Illyricum adventus Pausaniae lib. 1. c. 3. testimonio confirmari potest: ***Hi contractis undecumque copiis, ad Jonium mare conversi omnes Illyricos populos, & quidquid gentium ad Macedonicum usque nomen patet, quin & ipsos Macedonas oppressere.***

Nemo autem est, quin sciat Adriaticum ab antiquis etiam Jonii vocabulo appellatum esse. Illud in controversiam vocari potest, primumne in Italiam, inde autem in sinus Illyricos penetraverint; an vero prius in Illyricum advenerint, quam in Italiam transirent. Mihi summopere placet sententia illorum, qui

arcte tenent, accurateque defendunt Celtas non ex Italia in Illyricum, sed ex Illyrico in Italiam progressos fuisse. Id vero videtur posse colligi ex verbis Pompej Trogi, qui ait Gallos viam sibi aperuisse in sinus Illyricos per strages Barbarorum. Si Celtae ex Italia profecti fuissent in Illyricum, Pompejus non opinor appellasset Barbaros populos illos, nimirum Etruscos aut Venetos, per quos illi ex Italia iter habuerint necelle est in Illyricos sinus, sive oram maritimam Illyrici, quae, cum Trogus scribebat, ab Arsia ad Drilonem usque protendebatur.

Non enim populos Italicos, sed extraneos, longeque ab Italia disjunctos, & potissimum Septemtrionales, vocare Barbaros Latini Scriptores solebant; quod sane vocabulum optime quadrat in eas nationes Danubio & Alpibus interjectas, quibuscum acriter dimicandum fuit Celtis, ut sibi transitum in Illyricum Italiamque ***per earum*** strages patefacerent. Itaque Ludovicus Schonlebius hujus sententiae patronus praecipuus argumentis & rationibus minime contemnendis conatur ostendere Celtas Duce Belloveso per Tauriscos, quos Livius vocat Taurinos, & per Alpes Julias, sive ut habet Livius, ***saltusque Juliae Alpis*** in Illyricum, inde in Italiam venisse. Quae in hanc sententiam docte copioseque Schonlebius scripsit, huc transferre haud pigeat:

Scio, inquit, ***contra vulgatas editiones, existimare Cluverium narrationem Livii corrigendam, & legendum pro*** saltus Juliae Alpis, inviae Alpis, ***vel plane,*** Taurino saltu invias Alpes transcenderunt ***Verum nulla hic opus putem correctione. Nam & Taurinos, seu quod idem hoc loco sonat, Tauriscos ostendere possumus in autiqua Carniolia, ut patet ex Apparatu; deinde saltus Juliae Alpis nobis sunt notissimi, itaut si aliae Alpes saltuosae non sunt, certe nostrae saltu & sylva horrida sunt consitae, ut nihil dubitare oporteat Bellovesum cum fratre usque ad Hercinium saltum progressum, deinde in Pannonias digressum, & in Japydiam nostram delatum saltus Juliae Alpis penetrasse, indeque velut omnium facillimo Alpium transitu superato ad Insubres pervenisse, ac Mediolanum condidisse.***

Quo & illa spectat observatio, quod vero simile sit, nonnullas Bellovesi copias resedisse in via, & alias etiam terras occupasse, a quibus deinde in hodierna Austria Carnunti a Carnutibus, quin etiam forte Carni ipsi, & Senienses ac Senosetzenses nostri à Senonibus nomina desumpserunt: qui cum remoti ab aliis Alpibus, vicini vero Juliis Alpibus sint, merito conjecturare possumus, Gallorum in Italiam transitum primum, de quo Livius scripsit, accidisse per nostram Japydiam veterem, & Sylvam Pirinam, sive saltum Juliae Alpis: praesertim cum sequentia deinceps temporum monumenta Gallos seu Celtas (ita nunc promiscue appellati sunt) accolas maris Adriatici, & proximae Japydiae passim exhibeant.

Mixti ergo nunc Japydibus nostris Celtae habitare coeperunt, & idioma Germanicum miscere Graeco, uti ex observatione Lazii, & multarum vocum consonantia liquet. Credibile est hanc gentem sensim adeo auctam & dilatatam, ut antiquas Japydum familias extingueret, servata tamen Provinciae nuncupatione. Occurrit hic ad firmandam modo allatam opinionem, quod per saltum Taurinum Livius intellexerit saltum Tauriscum, seu Tauriscorum, quos certum est sedisse in nostris montanis contiguos, imo conterraneos Japydibus, id quod apud Stephani Epitomatorem reperio: Taurisci gens circa Alpes, dicuntur etiam Taurini, ut Polybius habet lib. 3. Eratosthenes Teuriscos appellat.

Alibi tamen Livius per Taurinos, ut ex contextu apparet, alios populos intellexit. Facit huc etiam locus Pompeii Trogi apud Justinum, qui de primo Gallorum in Italiam transitu haec habet: ***Galli abundanti multitudine, cum eos non caperent terrae, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas, velut ver sacrum miserunt. Ex his portio in Italia consedit, & portio in Illyricos sinus ducibus avibus (nam augurandi studio Galli praeter caeteros callent) per strages Barbarorum penetravit, & in Pannonia consedit, gens aspera, audax, bellicosa, Alpium invicta***

juga, & frigore intractabilia loca transcendit: ibi domitis Pannoniis per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt.

Non ergo totus exercitus Alpes transiit, sed pars sinus Illyricos, haud dubie nostrae Japydiae, pars Pannoniam occupavit. Nec est, quod quempiam offendat vocabulum Juliae Alpis, quasi hunc transitum in Italiam aperuerit Julius Caesar, qui post multa secula vixit. Livius, qui scribebat post aetatem Julii, hoc nomine veluti suo tempore notissimo usus est, cum antea Alpes istae communi vocabulo Alpium, vel Ocrae montis, vel Carusadii nuncuparentur, per quas dudum ante Julium transitum fuisse etiam Romanis cognitum plura deinceps afferenda ostendent. Sic etiam idem Livius per anticipationem nominavit Germanos, cum de Gallorum primo in Italiam transitu ageret, quod tamen nomen teste Tacito circa tempora inchoati Romani imperii enatum est.

Hactenus Ludovicus Schonlebius. Quacumque tamen iter fecerint Galli, & sive Italia ab Illyrico, sive Illyricum ab Italia primas Celtarum colonias acceperit, illud pro certo habeamus licet, quod Pompejus Trogus scripsit, nimirum ex illis ingentibus peditum equitatusque copiis, quas Bellovesus in eam, quae sibi sorte obvenerat, Italicam expeditionem eduxit, partem haud exiguam penetrasse in sinus Illyricos; quo quidem vocabulo nihil aliud intelligi potest, nisi ora maris Adriatici Italiae obversa. Sed cum regio illa inter montes ac mare minus late pateret, quam ut tantam advenarum multitudinem capere posset, quod ex illis abundabat ultra montes in proximam sese Pannoniam transfudit, ut idem Trogus testatur.

PAGINA 12.

Ac Senones quidem Gallos inter Arsiam & Titium in ea regione, quae nomen ab Liburnis acceptum adhuc retinet, consedisse argumento est Senia civitas Liburniae perantiqua, quae vel ipso nomine declarat originem suam repetendam esse a Senonibus, a quibus duae itidem urbes ejusdem nominis in Italia & conditas, & denominatas ferunt, alteram in ora adversa ac propemodum è regione Seniae Liburnicae, quam Senam Gallicam, & Senogalliam etiamnum vocant alteram in Etruria, quae Sena Julia dicta est ab Julia Colonia, illuc ab Augusto Caesare deducta, & apud Plinium & Tacitum Seniensis Colonia dicitur.

Ludovicus Schonlebius existimat multis annis ante in Liburnia Seniam a Senonibus aedificatam esse, quam ab iisdem in Umbria maritima Sena Gallica conderetur, atque in hanc ab illa Senonum Coloniam deductam fuisse. Et vero si Bellovesus cum aliis Galliae populis Senones etiam eodem tempore ad profectionem Italicam excivit, quio est, quod pariter non eodem tempore in Italiam advenerint, sed post alias ex aliis Gallorum in Italiam expeditiones, in Umbriam transierint? Nam post Bellovesum Elitovius Cenomanos invexit quos deinde Salluvii, tum Boii Lingonesque subsecuti sunt, Galliae itidem populi, sed diversi ab illis, quos Livius a Belloveso deductos fuisse commemorat.

Demum Senones venerunt, quos Polybius lib. 2. ***Extremos omnium Gallorum,*** Livius ***recentissimos advenarum*** vocant; ex quo facile intelligi potest haud sane multis annis, antequam Clusinos oppugnatum irent, anno ante Christum 391 eos in Italiam advenisse, praesertim cum Legati ad Senones missi, qui Senatus populique Romani nomine cum illis de pace agerent, illosque ab oppugnando Clusio averterent, Gallos novam gentem appellent; & ipsimet Galli novum sibi accidisse nomen Romanorum profiteantur, id quod Livius Dec. 1. lib. 5. docet. Igitur ab adventu Bellovesi fortasse amplius centum anni intercesserant, cum Senones oram Italicam ab Ufente flumine usque ad Athesim occuparunt.

Hoc autem annorum intervallo, quod a Gallico Bellovesi ac Senonum discessu effluxit, ubinam terrarum Senones consederint, antequam in Italiam transirent, cum nemo Veterum tradat; quid est,

quod dubitemus illos e Bellovesi comitatu distractos in Liburnia consedisse, eosque ex ea fuisse ***portione Gallorum,*** quae, ut ait Pompejus Trogus, ***Illyricos sinus per strages Barbarorum penetravit?*** In Liburnia autem permixti cum indigenis, postquam in eam multitudinem crevissent, ut regio illa tanto hominum numero capiendo alendoque non esset, sui generis colonias inde ad oram Italicam incolendam emiserunt.

Philippus Cluverius Ital. lib. 2. cap. 5. cen set Gallos Senones in Umbriam maritimam, sive oram Italicam, in qua Senogalliam condiderunt, non migrasse ante annum urbis conditae 359. qui est ante Christianam Epocham 395. idest annis amplius ducentis post Bellovesum, quadriennio antequam Apenninum transcenderent, & Clusinis bellum inferrent. Id sane mihi non sit verisimiles nam plures annos in Umbria contriverint, oportet quoad crescente in immensum sobole, regionis ejus, quam primo adventu ceperant, angustiis exclusos necessitas propagandorum finium trans Apenninum compulit ad quaerendas novas sedes, ut ipsimet apud Livium suo ad Legatos Romanos responso declarant, profitentes se quidem pacem non aspernari, si Gallis egentibus agro, quem latius possideant, quam colant Clusini, partem finium concedant.

Praeterea Polybius lib. 2. auctor est. post adventum in Italiam Senonum, qui juxta Adriaticum mare postremi omnium Gallorum incoluerunt, haud breve tempus interjectum esse, antequam Clusium Romamque inde adirent. Interjectis, inquit, temporibus cum bellum adversus populum Romanum gererent, superatos Romanos praelio, ac turpiter in fugàm conversos persecuti, triduo post initam pugnam, Roma praeter Capitolium potiti sunt. Ego igitur sic existimo annos circiter centum & quinquaginta in Liburnia, antequam in Italiam trajicerent, & fere septuaginta in Umbria maritima consedisse, priusquam Apenninum transgressi Clusium oppugnarent. Itaque anno ante Christum circiter 450. ex Liburnia in Umbriam maritimam migrarunt, cum ante annos 150. idest anno ante vulgarem Epocham fere 600. in Illyricum Belloveso Duce venissent.

Nec vero solum Japydiam maritimam, quae postea pars fuit Liburniae inter Arsiam & Tedanium sed et iam Japydiam subalpinam & transalpinam ab Gallis Senonibus occupatam fuisse indicio est Senosetza oppidum pervetus Japydiae mediterraneae, cujus meminit Schonlebius in Appar. cap. 3. §. 7; nomen quidem eidem impositum, a quibus conditum fuerit, satis declarat. Cum autem Celtae ac Japydes connubiis & affinitatibus junctis in populi unius corpus coaluissent, propterea Strabo lib. 4. habita ratione aetatis suae, cum Japydia Illyrici vocabulo suberat, vocat Japydes permixtam Illyriis & Celtis gentem. At vero Dionysius Halicarnassensis antiquissima tempora respiciens, cum nondum Japydia Illyrici finibus contineretur, Japydes appellavit nationem Celticam prope Illyricum.

Carnia itidem cum mediterranea, tum maritima Celtarum colonias excepit; nam Carnos a Gallis oriundos esse docet apud Schonlebium Tabula Fastorum triumphalium ex antiquae Romae ruderibus effossa, in qua inscriptum est: De Galleis Karneis, Inter eos Galliae populos, qui Belloveso in expeditionem Italicam nomen dederunt, Livius annumerat Carnutes; an vero hi ad Italiam usque pervenerint, non satis constat, cum hujus gentis nullum in Italia vestigium supersit. In Pannonia superiori substitisse, agrosque ac domicilia nactos esse fidem haud dubiam facit Carnutum, seu Carnuntum, civitas olim celeberrima & opulentissima ad ripam Danubii fere ex adverso Muri confluentis, quae nomen a Carnuto Lugdunensis Galliae oppido per Carnutes Celtas illatum accepit.

Atque hos fuisse arbitror ex illa portione Gallorum, quos Pompejus Trogus in Pannonia sedes collocasse scripsit. Carnos autem propagatos esse ac denominatos ab Gallis Carnutibus Schonlebius putat, idque vocabuli similitudo confirmat; Carnis enim cum Carnutibus quaedam nominis licet diminuti affinitas intercedit. Pars igitur Carnutum e Pannonia digrediens primum se intra Alpes continuit, deinde ab Alpibus usque ad oram maritimam inter Tilaventum & Timavum, vel etiam

Formionem sedes suas, nomenque Carnorum propagavit. Et sane Carnos gentem Gallicam fuisse intelligi potest tum ex Livio, qui Decad. 4. lib. 10. Aquilejam Coloniam Latinam deductam esse ait in ***agro Gallorum***, tum ex Pomponio Mela, qui lib. 2. cap. 3. Illyrico Tergestum usque producto, caetera Gallicis Italicisque gentibus Adriatici accolis attribuit. ***Per Gallicas gentes intelligit Carnos,*** ait Schonlebius in Appar. cap. 1. §. 8. ***quia reipsa ab illis originem trahebant, &, ut notat Cluverius, lingua Celtica utebantur.***

PAGINA 13.

Cum autem Celtae in Carniam, Japydiam, & Liburniam effusi, Istriam circumcolerent, vix credibile est se iis regionibus continuisse, quin Istriam quoque interjectam invaderent, in suamque ditionem redigerent; praesertim cum Livius Dec. 5. lib. 1. bellum Istricum describens, eosdem modo Istros, modo Gallos appellare videatur, & Carmelum, quem Aelianus eumdem esse atque Aepulonem Istrorum Regem censet, Regulum Gallorum vocet. Vel certe, si in eo bello, quod Romani adversus Istros gessere, Carmelum ab Aepulone, & Istros a Gallis distingui oporteat, necesse est Gallos finitimos sive Carnos sive Japydes in belli societatem contra Romanos ab Istris adscitos fuisse: id autem indiclo esse potest, inter quos erat communio armorum, inter eos Celtici sanguinis originisque communionem fuisse.

Nec vero Celtas hisce regionibus, quas modo nominavi, contentos fuisse arbitror; sed vix dubium esse potest, quin totum Illyricum, quod tum Titio ac Drilone fluminibus definitum erat, in suam potestatem redegerint. Nam Bellovesus e Gallia eduxit omnino ad ***tercenta hominum millia,*** ut docet Pompejus Trogus, quas Livius ingentes peditum equitumque copias appellat. Eos autem idem Trogus veluti pro rata portione bifariam distribuens, partem Italiae adscripsit, partem non exiguam, sed propemodum alteri aequalem, Illyrico, & Pannoniae assignavit, quae sane muito numerosior videtur fuisse, quam ut ad eam alendam Carnia, Japydia, Istria, Liburnia, regiones plerumque montosae ac steriles, vel Pannonia ipsa, frugum quod satis esset, suppeditare possent; praesertim si novis advenis veteres indigenae addantur, ex quibus multos fuisse verisimile est, qui Celtarum imperium subire, quam patria carere, maluerint.

Adde, quod si primi Celtarum in Italiam Duce Belloveso transgressi Insubrium agro sese tenuere, quod Livius tradit, e tercentis illis hominum millibus vix tertia pars transiisse in Italiam videtur; ex quo fit, ut reliqua omnis multitudo in Illyrico, regionibusque Illyrico circumjectis consederit. Praeterea cum Justinus scribit Gallos penetrasse in sinus Illyricos, satis declarat fere omnes ab illis orae Illyricae sinus occupatos fuisse Quod si etiam velis Celtas sub primum adventum in iis, quas dixi, regionibus Illyrico finitimis substitisse, dubitari tamen non potest, quin sobole in dies succrescente, cum abundans multitudo illis, quas primum ceperat, sedibus agrisque neque ali, neque contineri posset, paullatim sese in Illyricum effuderint, & alia atque alia appetendo loca, genus nomenque Celticum ab Titio ad Drilonem usque propagaverint; antequam hominum numero magis magisque aucto, ut erat ea gens mirum in modum foetifica, praegravante turba exonerare regiones ad eam diem occupatas coacti in Umbriam colonias emitterent.

Cum igitur jam omnia, quae antea juris ditionisque Liburnicae fuerant, inter Mare Alpesque a Celtis tenerentur, Liburni, ut diximus, partim ad insulas transmigrarunt, partim quibus patriae, quam libertatis retinendae cupiditas potior fuit, in Celtarum fidem ac potestatem se tradiderunt; utrique vero connubiis initis sanguinem & genus miscere, juris ac legum communione inter se jungi, cum coepissent, brevi in unam gentem coaluere. Quemadmodum autem qui Japydiam, Istriam, Liburniamque inter Arsiam & Titium occuparunt, avito nomine posthabito, adsciverunt sibi nomina carum gentium, quas sibi subegerant, dictique sunt deinde Istri, Japydes, Liburni; sic etiam qui sedes adepti sunt in Illyrico ab Titio ad Drilonem porrectas, Celtarum vocabulo paullatim exsolescente, ab ea

regione, in quam venerant, vocari coeperunt Illyrii, sic prorsus, ut quamvis ab Celtis oriundi essent, tamen apud Veteres ab aliis Celticae originis populis Illyriorum nomine distinguerentur.

In hoc terrarum oraeque maritimae tractu inter Titium ac Drilonem fundatum est a Celtis Regnum Illyricum clarum in primis ac nobile, cujus caput & sedes regia fuit Scodra, civitas perantiqua & frequentissima, ac plures habuit Reges generis Celtici, quorum bellica facta, resque praeclaro gestas, infra paragrapho tertio, breviter & summatim collectas persequemur.

Porro sub Celtarum imperio Illyricum utrinque auctum est; & ab Oriente ultra Drilonem usque ad montes Ceraunios, ab occasu trans Titium usque in Venetos ejusdem fines propagati sunt. Illyrios Celtas, cum antequam immigrarent in Illyricum, gens esset mediterranea, & navalis scientiae rudis, initio quidem maris usu abstinuisse, & quibus inde percipi solent proventibus caruisse arbitror; sed paullatim a Liburnis, quibuscum permixti mare accolebant, rem maritimam edocti, ipsi cum Liburnis navigationi operam dare coeperunt; verùm quominus libero immunique Adriaticae navigationis usu statim potirentur, impedimento fuere primum Tusci, qui oram Italicam, & Liburni, qui insulas obtinebant; deinde Siculi, qui sub utroque Dionysio, maris dominium Tuscis ac Liburnis ereptum sibi vindicarunt.

§. II. SICULI MARIS ADRIATICI IMPERIUM TUSCIS AC LIBURNIS ADEMPTUM, AD SE PERTRAHUNT; EORUM FOEDERA, & BELLA CUM ILLYRIIS CELTIS, & COLONIAE IN ILLYRICUM DEDUCTAE.

Annus erat ante Virginis partum 406. cum Dionysius Syracusis in Sicilia tyrannidem occupavit; quippe initia Dionysianae tyrannidis ad annum tertium Olympiadis 93. Athenis Archonte Callia referunt Dionysius Halicarnassensis lib. 7. itemque Diodorus Siculus lib. 13. qui quidem annus cum eo congruit, qui ante Christianam epocham sextus & quadringentesimus numeratur. Dionysius itaque post victos Carthaginienses, pacatosque hostes domesticos, ubi sensit se in firma stabilique regni possessione constitisse, eo curas cogitationesque convertit, ut coloniis in Adriaticum immittendis, urbibus in utraque ora condendis vel capiendis, maris imperium sibi adscisceret.

Sub id tempus in Sicilia Dionysius Tyrannus, ait Diodorus Siculus lib. 15. ***urbibus ad mare Adriaticum Syracusiorum condendis animum intendit. Hoc idem moliebatur, quod Jonium, uti vocatur, sinum suae potestatis facere in animo haberet, ut tutam sibi ad Epirum navigationem aperiret, urbesque ad manum haberet, quo navibus suis appellere commode posset.*** Nec multum illi, ut cogitata perficeret, laborandum fuit, cum ejus conatibus neque Tusci, neque Liburni, qui antea maritimis copiis plurimum pollebant, obsistere jam possent.

Tuscos quippe multos ante annos Galli Senones ora Italica maritima expulerant. Res autem Liburnicae, ex quo iidem Galli Liburnos oram Italiae obversam incolentes vel in suam fidem ac potestatem acceperant, vel ad insulas se recipere coegerant, jampridem senescere, ac deteriores fieri coeperant; partim contractione imperii, partim diminutione portorii ac vectigalium. Primum igitur in Graecos, sub quorum potestatem pars Italiae ad meridiem extrema jamdudum concesserat, a quibus & magna Graecia dicta est, arma convertit. Hoc tradit Pompejus Trogus apud Justinum lib. 20.

PAGINA 14.

Prima illi militia adversus Graecos, qui proxima Italici maris littora tenebant, fuit; quibus devictis, finitimos quosque aggreditur, omnesque Graeci nominis Italiam possidentes, hostes sibi destinat. Brevissime Polybius lib. 1. ***At Dionysius senior superatis ad Elorum amnem Graecis Italicis, Rhegium obsidebat.*** Verum Diodorus Siculus Italicam Dionysii expeditionem, urbes captas,

resque praeclare gestas pluribus libro XIV. persequitur; idque refert ad annum quartum Olympiadis 97. qui congruit cum anno ante Christum 389. in annum vero proximum Rhegii obsidionem, atque in alterum Olympiadis 98. annum Rheginorum deditionem conjecit. In urbes vero captas Siculorum, ac praesertim Syracusiorum colonias induxit.

Per idem tempus Galli Senones, qui Umbriam & Picenum exactis Etruscis occupaverant, cum sibi ab Dionysio metuerent, legatos ad eum de pace ac societate ineunda miserunt, quorum ille postulatis libenter indulsit. Sed Dionysium gerentem bellum, ait Justinus lib. 20. ***legati Gallorum, qui ante menses Romam incenderant*** (Roma capta est anno 3. Olymp. 97. idest ante Christum 390.) ***societatem amicitiamque petentes adeunt; gentem suam inter ejus hostes positam esse, magnoque usu ei futuram vel in acie bellanti, vel de tergo intentis in praelium hostibus affirmant. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate, & auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro restaurat.***

Dionysius Italica expeditione perfunctus, intentusque in omnem occasionem tum adipiscendi maritimi dominii, tum viam sibi per Epirum in Graeciam aperiundi, foedere sibi contra Molossos gentem Epiroticam jungendos censuit Illyrios Celtas, qui cum Macedonibus tum bellum gerebant, & jam ditionem suam ab Drilone ad Ceraunios usque montes extenderant. Itaque opera interposita Alcetae Molossi, qui Epiro profugus Syracusis exulabat, Illyrios in societatem belli Epirotici adscivit, eisdemque & copias auxiliares, & Graeci operis armaturas submisit. Illyrii irruptione in Epirum facta, ut Alcetam in regnum avitum restituerent, primum agros depopulantur, deindo praelio cùm Molossis commisso hostium decem millia & quingentos caedunt; sed cum Lacedęmonii Molossis auxilio venissent, Illyriorum impetum, victoriamque retardarunt.

Haec Diodorus. Interea dum haec geruntur, Parii, qui Paron Aegaei maris insulam incolebant, oraculi cujusdam admonitu, coloniam in sinum Adriaticum emittunt. Hos ut Dionysius sibi conciliaret, neve sibi adriaticam navigationem infestam redderent, tum ad insulam illam, quae ab novis advenis Phariae nomen accepit, Liburnis antiquis incolis eripiendam, tum ad urbem in ea condendam suis copiis egregie adjuvit. Permagni si quidem Dionysio intererat eam insulam, ejusque habitatores amicos ac foederatos habere; praesertim cum ipse per eadem tempora Issam insulam occupasset, mari haud ita lato interjecto a Pharia disjunctam, eoque Syracusiorum coloniam deductam, & urbem ibidem conditam firmissimis praesidiis muniisset. Sed de hac insula paullo post.

Praeterea alteram Syracusiorum coloniam paucis ante annis apud ostia Drilonis in littore constituerat, urbemque Lissum aedificaverat, partem agri oppido condendo concedentibus IllVriis, quibuscum postea Dionysius contra Molossos foedus fecit, ut modo dictum est. Itaque Diodorus post narratam expeditionem Epiroticam, haec libro xv. subjecit: ***Inter haec rerum eventa, Parii quodam oraculo excitati, colonia in sinum Adriaticum deducta, insulam, quae Thari nomen habet, adjuvante illos Dionysio, in illo condunt. Is enim annis non multis ante, missa eodem Colonia, urbem Lissum aedificaverat.***

Verum nova Graecorum Phariensis colonia amicitiam & societatem, quae Dionysio erat cum Illyriis, diremit. Nam cum Liburni, quos Diodorus Barbaros vocat, finitimarum insularum incolae haud aequo animo ferrent novos advenas; ab eisque sibi & posteris suis metuerent, ad eos expellendos auxilia accersunt ab Illyriis, qui decem millibus militum raptim contractis, eisque in lembos impositis, ex adversa continente, cum ad Phariam trajecissent, Graecos de improviso adorti primo impetu caedunt, & in urbem compulsos oppugnant. De Graecorum caede ac periculo cum ad Dionysium allatum esset, jussit quem Lissi Praetorem constituerat, classe instructa Phariensibus subsidio proficisci adversus Illyrios, quorum navigia partim depressa, partim in hostium potestatem venere. Ex Illyriis duo

millia capta, quinque millia interfecta. Hanc Illyriorum cladem Diodorus lib. 15. illigavit anno primo Olympiadis 99. qui est ante Christum 384.

Eleis autem, inquit Diodorus, ***XCIX. Olympias agebatur, qua Dicon Syracusanus in stadio palmam obtinuit; cum Parii, qui Pharum insulam jam insederant, loco quodam egregie munito Barbaris antiquis insulae possessoribus, nullo a se detrimento affectis, ad inhabitandum concesso, urbem suam ad mare conditam muro & propugnaculis confirmarunt. At cum ille Graecorum adventus vicinis Barbaris perquam molestus esset, Illyrii ex adversa continente ab ipsis acciti, myoparonibus non paucis in Pharum plusquam ccio). transmisere, dumque Graecos infestis armis peterent, non exiguam horum caedem perpetrarunt. At qui Lissi Praeturam a Dignysio commendatam habebat, numerosa triremium classe navigia Illyriorum adortus partem demergit, partem in suam potestatem redigit, Barbarorum supra quinquies mille interfectis, & bis mille captis.***

An verò iterum Dionysius Illyrios sibi novo foedere conciliaverit, nobis incompertum est. At Venetos, qui sinum maris circumcolebant, amicitia & societate junctos fuisse cum Dionysio, intelligi potest ex Strabone, qui libro v. tradit, Dionysium inde usque ab terris Venetorum pullos equinos optimi generis sibi advehendos curasse, quos ad militiam pugnamque equestrem institueret.

Dionysius quoque Tyrannus Siciliae inde equorum ad certamina educandorum armenta instituit, ut etiam apud Graecos pullorum Venetorum fama innotuerit, eoque nomine Veneti longo tempore claruerint.

Ex quo arguitur in potestatem Dionysii fuisse navigationem liberam ac tutam repugnante nemine ab ostio usque ad intimum sinum Adriatici, ut inde armenta equorum in Siciliam navibus exportaret, ac propterea totius maris dominium a Liburnis & Tuscis ad eum fuisse devolutum.

Haud multis annis antequam Parii ea insula potirentur, quae dominatum pariter nomenque Pariorum subiit, & Pharia deinde appellata est, Dionysius Issam insulam Liburnis cripuerat, eoque Syracusiorum coloniam invectam, urbemque ibidem conditam validis propugnaculis sepserat, & firmissimis praesidiis classibusque munierat; quae urbs atque insula cum modico intersluo Euripo a Pharia distet in meridiem, facile fuit Dionysio Pariis ex propinquo copias & auxilia ad illam insulam occupandam submittere: nam Parii, ut ait Diodorus, adjuvante illos Dionysio, illic coloniam urbemque condiderant.

PAGINA 15.

Quare Schymnus Chius in Issa ait ***contineri Syracusiorum coloniam.*** Scylax autem Issam pariter Phariamque insulas & oppida Graecorum vocat, proptereaquod Syracusii Issenses coloni oriundi erant e Graecis, quorum frequentissimas colonias ante Dionysium alias ex aliis Sicilia excepit, quae cum Graecorum referta esset, Graece loquebatur, atque ad Graecorum mores & instituta desciverat; quamvis aetate Dionysii lingua Graeca apud Siculos negligi, ac desuetudine exsolescere, usuque populari reflorescere vetustior Siculorum sermo Opicus atque Phaenicius coeperat; qua de re Plato aequalis Dionysio conqueritur in epistola ad propinquos Dionis:

Si quod absit, id fiat, quod eventurum verisimile est, universa Sicilia in Graecae linguae oblivionem lapsura videtur, ad Phaenicum vel Opicorum devoluta potestatem ac dominationem. Quod de Lisso altera urbe & Colonia Syracusiorum scripsit Diodorus, id Historicus Dalmata referendum censet ad insulam Issam; & Diodorum, vel librarios vocabuli similitudine deceptos, in locum ***Issae*** seu ***Lissae, Lissum*** subrogasse.

Sed cum nullus sit codex Diodori sive manuscriptus, sive editus, quin Lissum habeat, & praeterea Lisso Illyricae continentis oppido nec positio adversetur, & urbis descriptio a Diodoro facta conveniat, nihil est, cur veterem lectionem loco moveri, & pro Lisso Issam restitui oporteat. Quamvis autem coloniam & urbem ab Dionysio in ea insula impositam esse nemo veterum tradiderit, cum tamen haec esset colonia Syracusiorum, dubitari non potest, quin ejusdem coloniae deductio attribuenda sit Dionysio Syracusiorum tyranno, cui id deliberatum fuisse constat, ut suis praesidiis, urbibus, & coloniis mare Adriaticum obtineret.

Postquam Praefectus Lissi, & classis Dionysianae Illyrios illos, qui ad Graecam Pariorum coloniam evertendam venerant, partim cęcidit, partim vivos cepit, partim ad fugam compulit, Syracusii Issenses coloni, cladem Illyriorum suam occasionem rati, jubente Dionysio, ut credibile est, in continentem Illyricam transvecti, partem orae maritimae inter ostia Titii ac Tiluri pulsis Illyriis occupant, ibique duas urbes condunt Tragurium & Epetium. Nam Tragurii quidem conditores fuisse Issenses docet Strabo lib. VII. cum Tragurium appellat **Ἰσίων κτίσμα,** opus Isseorum; & cum Polybius affirmat Tragurium & Epetium pertinuisse ad ditionem Isseorum, quos ipse in Excerpt. Legat. n. 124.

Lissios vocat, videtur utriusque oppidi ut vetus possessio, sic etiam aedificatio Issensibus adjudicanda. Et quamvis urbis utriusque conditae epocha ex antiquis Scriptoribus elici nequeat, tamen ad Dionysii tempora, & Syracusios Issenses conditores revocandam esse existimo. Idem ante nos censuit Historicus Dalmata in illis libris Italicis, quos inscripsit: Monumenta historica Tragurii, cujus ut me non poenitet opinionem sequi, ita non piget ejus verba ex lib. 1. cap. 2. latinc conversa huic loco intexere.

"Strabo auctor est Tragurium ab Isseis conditum fuisse, sed quo tempore fuerit conditum, neque ipse, neque alii Scriptores memoriae prodiderunt. Unus est Polybius, qui in fragmentis Legationum scripsit Epetium & Tragurium urbes Isseorum fuisse tum, cum Romani primum bellum Dalmatis intulere: quod argumento est utramque urbem antea fundatam fuisse; & quamvis de rebus vetustissimis divinare velle, res sit plena periculi; tamen si quid conjecturae probabilis ex ant quis Scriptoribus erui possit, id praeter mitti non debet Ex Diodoro Siculo haec hahemus, Dionysium seniorem Tyrannum Siciliae post sinum Adriaticum occupatum, classem habuisse apud Lissum, quae mari praesidio erat; itemque auxilium praebuisse Pariis ad coloniam constituendam in ea insula, quae a novis incolis Phariae nomen accepit: nec multo post decem Illyriorum millia in Phariam trajecisse, ut coloniam illam everterent; verum a Praefecto classis Dionysianae magna ex parte captos fuisse & interfectos.

Jam vero congregatio tot navigiorum, quibus ad decem millia hominum capi possent, conflata fuerit oportet in aliqua parte continentis orae, ubi portus esset admodum capax, & urde facilis egressus, commodusque in Phariam insulam trajectus esset: quae omnia cum in eum situm mirifice quadret, ubi nunc Tragurium est, suspicari possumus huc convenisse navigia illa, itemque in littora proxima insulae Buae, quae tum erat vel omnino deserta, vel a paucis pastoribus culta.

Illud quoque verisimile est, a Praefecto ejusdem classis Dionysianae, qui cum esset Dominus maris, in sua potestate habebat Buam insulam, quae propius, quam caeterae, a continenti aberat, eratque incursionibus magis exposita, post devictos Illyrios, occupatam fuisse proximam peninsulam, & isthmo vel communito, vel exciso, ibidem ab eodem conditum esse sibi suisque tutum receptum ac perfugium, non solum ut hostium navibus in eum locum coeundi facultatem adimeret, sed etiam ut liberum sibi commercium esset cum

Bullinis, ab eisque commcatus acciperet, quibus ea regio abundat, suis pariter insulis rebusque necessarios. Eamdem ob causam haud absurde dici potest, tum ab Isseis, aut certe non multo

post, aedificatum esse Epetium prope illum maris sinum, in quem haud ita procul ab urbe Spalatensi ille fluvius illabitur, de cujus antiquo nomine cum nihil memoriae sit proditum, a moletrinis denominatur, quas defluentium aquarum impetu circumagit, & slavonico vocabulo Barnouniza appellatur. Hinc etiam conjectari licet Tragurium constructum esse, regnante Dionysio seniore, idest vertente centesima Olympiade, sive anno ante Christum natum tercentesimo circiter & octogesimo.

Qua propter nulla est hodie in universa ora Dalmatica civitas, cujus sit vetustior certiorque memoria; quamvis inficiabitur nemo, situm Jadrensis urbis multo ante, idest jam inde a Liburnorum aetate, & imperio, habitari colique coepisse. Caeterum ante Julium Caesarem nemo fuit, qui Jadrensis urbis mentionem fecerit; id quod monui cap. 4. lib. 1. de Regno Dalmatiae & Croatiae; nisi forte alio nomine ab antiquis Scriptoribus appellata fuerit. Haec ferme habui, de situ & origine Tragurii, quae conjectando scriberem."

§. III. DIONYSIUS SENIOR ADRIATICI MARIS IMPERIUM SIBI VINDICAT.

Ouae hactenus scripsimus eo pertinent ut ostendant Dionysium seniorem Tuscis ac Liburnis in Adriatici maris dominationem successisse; nam nihil video, cur jus integrum navigationis Adriaticae usurpare, & plena & libera ultro citroque & ab ostio ad sinum usque intimum commeandi facultate uti non posset. Lissum urbem munitissimam cum egregio portu generis omnis navigiorum capacissimo.

PAGINA 16.

Navalique rebus omnibus ad naves aedificandas instructo, in ora Illyrica apud Drilonis ostia condiderat; de qua urbe Diodorus haec scripsit: ***Is enim annis non multis ante, missa eodem*** (idest in Adriaticum) ***colonia, urbem Lissum aedificaverat. Cujus urbis occasione adjutus, dum a caeteris negotijs vacat, Dignysius navalia pro CC. triremib. s exstruxit, & tantae magnitudinis murum opere circumdedit, ut omnes Graecorum urbes ejus ambitu superarentur. Gymnasia insuper magnifica juxta Anapum fluvium eduxit, Deumque fana, & alia, quae ad amplificationem & gloriam hujus urbis conducerent, elaboravit.***

In hujus urbis portu ingens classis ad custodiam maris excubabat, quae brevi trajectu ad ejusdem fauces deferri, & aditum omnem intercludere hostibus posset. Hinc Praetor Lissensis numerosam triremium classem eduxit, qua Pariis subsidio profectus cum esset, decem millia Illyriorum Graecam illam coloniam oppugnantium vel caesa, vel capta, vel demersa disjecit. Extremam infra Picenum Italiae oram in suam potestatem Dionysius redegerat, suis in ea praesidiis & colonijs impositis.

Ab Gallis Senonibus, qui Picenum, & Umbriam adepti, usque ad flumen Athesim mare accolebant, itemque a Venetis foedere sibi & amicitia junctis nihil erat, quod timeret. Ad haec Issam insulam, itemque in Illyrica continente duas urbes munitissimas Epetium, ac Tragurium in potestate habebat; & cum plura navalia ab Dionysio in mari Adriatico exstructa fuisse Diodorus tradat, vix dubitari potest, quin etiam apud Issam, & alterutrum continentis oppidum classem habuerit. Adde, quod urbs & colonia Pharia, ad quam condendam tuendamque navales copias Pariis submiserat, aut Dionysio parebat, aut certe vectigal pensitabat; nec vero absimile est alias quoque insulas, Liburnis, qui eas possidebant, vel expulsis, vel in potestatem redactis, sub imperium ditionemque Dionysii se tradidisse.

Oram quidem maritimam, Italiae ex adverso objectam, Illyrii Celtae obtinebant; verum enimvero fac, Illyrii, post diremptum foedus, quod contra Epirotas cum Dionysio fecerant, nunquam cum eo in amicitiam ac societatem redierint; sed cum hi ea tempestate nondum rem maritimam perfecte planeque callerent, neque navalibus copiis abundarent, minoribus tantum navigiis, scilicet

myoparonibus ac lembis ad commercium, resque exportandas, vel invehendas utebantur; quibus Adriaticam navigationem, ac dominatum infestum quidem Dionysio reddere, sed omnino eripere non poterant.

Quae cum ita sint, nemo fuerit, opinor, quin & maris imperium, & jus Adriaticae navigationis, cum portoriis ac vectigalibus quaestubusque omnibus, qui ex maritima dominatione percipi solent, Dionysio adjudicandumcenseat. Porro Dionysius quoad vixit, dominium maris Adriatici retinuit, eoque egregie usus est ad opes copiasque augendas, & ad bella cum Carthaginiensibus, caeterisque hostibus gerenda; illud autem moriens anno primo Olympiadis 103. ante Christum 368. cum regnasset annos octo & triginta, Dionysio filio suo reliquit, qui parenti aeque in maris in perium atque in tyrannidem successit.

Dionysio juniore imperante, Illyrii rei maritimae scientiam paullo majorem adepti, & navalibus copiis magis aucti insiructique infestiorem, quam antea, navigationem Adriaticam piraticis lembis ac navigiis habere coeperunt; id quòd Dionysium impulit, ut duas urbes validis propugnaculis ac praesidiis firmatas conderet, quae Jonium mare, quo vocabulo Veteres etiam Adriaticum appellabant, navigantibus tutum ab Illyriis piratis, quos Diodorus barbaros vocat, ac paratum perfugium praeberent.

In Apulia, inquit Diodorus lib. XVI. ***duas condidit urbes, quo tutum per Jonium mare navigantibus transitum praestaret. Nam barbari maris accolae magno navium praedatoriarum numero divagantes, sinum Adriaticum mercatoribus infestum reddebant.***

Idem Diodorus auctor est Dionysium juniorem classem in Adriatico habuisse, ad tuendam scilicet retinendamque ejusdem maris possessionem. Huic classi praeerat Philistus, cum Dio fretus non tam suis copiis, quam odio Tyranni, Siculos & Syracusios ad spem libertatis erexit, totiusque ejus partis Siciliae potitus est, quae sub Dionysii potestate fuerat, itemque urbem ceperat Syacusiorum, praeter arcem & insulam oppido adjunctam, absente scilicet Dionysio, & apud Cauloniam in Italia diversante; qui statim jussit Philistum ex Adria classem deducere, & quam celerrime posset Syracusas contendere; quo Dionysius ipse pervenit.

Sub id vero tempus ad Cauloniam Italiae morabatur Dionysius. Philistum igitur exercitus Ducem, circa Adriam tunc versantem, cum classe accersit; utque recto Syracusas cursum petat, injungit. Cumque ad eumdem locum citato itinere properaret, Dionysius septimo die post reditum Dionis Syracusas pervenit.

Res deinde utrinque gestas, & varios praeliorum eventus, fortuna se modo in hanc, modo in alteram partem inclinante, Diodorus fuse accurateque lib. XVI. persequitur. Extincto autem Dione, Dionysius iterum Syracusis potitur. Timoleon autem Corinthius, cum hostes Dionysii opem a Corinthiis petiissent, Ducemque, quo in bello uterentur, postulassent, a Syracusiis, quibus auxilio erat missus, inveteratam servitutem, ac Dionysium tota Sicilia depulit; quippe Dionysio auctor fuit, ut arce Syracusiis dedita, quam adhuc in sua potestate retinebat, regni inique parti recuperandi conatu desisteret; eumque data fide publica, & nave oneraria, in qua suas facultates imponeret, Corinthum deportandum curavit; inde in Peloponnesum Dionysius secessit, ubi privatam in vitam se abdidit.

Timoleon Dionysio jam ad summam trepidationem redacto persuasit tandem, ut arcis deditionem faceret, & abdicato pincipatu, in Peloponnesum, sub tuti discessus fide, cum suis facultatibus abiret. Haec Diodorus ibid. qui praeterea quantae fuerint Dionysii copiae opesque maritimae, his verbis declarat: ***Qui CCCC. prius triremes habuerat, non multo post in nave oneraria, eaque non magna, Corinthum deportatur, & mirificum mutatae insigniter conditionis speculum exhibuit.***

Utriusque Dionysii tyrannidem annorum 50. spatio circumscripsit Theopompus Chius apud Diodorum, qui Philippi Macedonis gesta, quibus res Siculas intexuit, tribus libris complexus cum fuerit, ***exorsus a Dionysii senioris dominatu L. annorum tempus recensens, in exilio Dionysii junioris desinit.*** Ac totidem annis Dionysios Adriatico potitos fuisse Historicus Dalmata l. 1. c. 1. existimat. Sed cum initium Dionysii senioris Halicarnassensis ac Diodorus in annum tertium Olympiadis 93. conjiciant, junioris autem exilium Diodorus illigaverit cum anno secundo Olympiadis 109. utriusque tyrannidi quatuor ipsos annos supra sexaginta attribui oportet. Cum vero Dionysius senior aliquot annos, ut diximus, post occupatam tyrannidem, in Adriatico dominari coeperit, utriusque Dionysii dominatio maritima annis fere quinquaginta definiri potest. Itaque annus secundus Olympiadis 109. qui est ante Christum 343. ut tyrannidi, sic etiam Siculorum Adriatico imperio finem attulit.

PAGINA 17.

Ab Siculorum autem classibus ac praesidiis Adriaticum mare cum esset destitutum, ejusdem maris possessionem quasi vacuam & caducam Issenses Syracusii. & Illyrii orae continentis accolae occuparunt; id quod paullo post dicetur. Nunc ad Celtas Illyrios regrediamur.

§. IV. DE REGIBUS AC REBUS TERRA MARIQUE GESTIS ILLYRIORUM. BARDYLES REX ILLYRIORUM.

Pars ea Celtarum, quae regionem inter Titium ac Drilonem Tarquinio Romae regnante anno ante Christum circiter sexcentesimo insederat. & Celtarum vocabulo paullatim obsolescente, ab ipsamet, in quam venerat, regione Illyriorum nomen sibi adsciverat, Regnum Illyricum ibidem fundavit, cujus primordia utrum a primo eorumdem adventu repetenda sint, an vero in aetates posteriores rejicienda, non satis constat.

Series Regum Illyriorum, quos antiqui Scriptores commemorant, initium ducit a Bardyle, cujus regnum cum aetate Philippi Macedonis cohaeret, qui pater fuit Alexandri Magni, & sęculo quarto ante Christianam Epocham regnum in Macedonibus obtinuit. Ante Bardylem, quem alii Bardyleum vocant, multa & praeclara, digna litteris ac memoria Illyrios fecisse veteres historici narrant, ac pręsertim bella cum Macedonibus ab Illyriis assidue gesta, & relatas victorias describunt. Primum ab Illyriis illatum Macedonibus bellum, post interitum Philippi senioris, qui moriens anno ante Christum circiter 598. Aeropum filium adhuc impuberem regni haeredem reliquerat, scriptis tradit Justinus lib. VII. ac primum quidem Illyrios victores, deinde victos fuisse scribit:

Sed Macedonibus assidua certamina cum Thracibus & Illyriis fuere; quorum armis veluti quotidiano exercitio indurati, gloria bellicae laudis finitimos terrebant. Igitur Illyrii infantiam Regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur; qui praelio pulsi, rege suo in cunis prolato, & pone aciem posito, acrius certamen repetivere, tamquam ideo victi fuissent antea, quod bellantibus sibi Regis sui auspicia defuissent, futuri vel propterea victores, quod ex superstitione animum vincendi ceperant; simul & miseratio eos infantis tenebat, quem, si victi forent, captivum de lege facturi videbantur. Conserto itaque praelio. magna caede Illyrios fudere, ostenderuntque hostibus suis, primo bello Regem Macedonibus, non virtutem defuisse.

Quae deinceps per annos amplius ducentos seu pace, seu bello Illyrii gesserunt, nemo litteris ac memoriae prodidit. Caeterum multa & gravia bella identidem cum Macedonibus vario marte Illyrios gessisse, quoad tandem Macedones sibi vectigales fecerunt, nemo, opinor, inficiari potest. Ne vero dubites, quin per eos annos Illyrii ab Drilone usque ad Ceraunios montes imperii ac nominis Illyrici fines propagaverint, regione interjecta Macedonibus, vel Epirotis adempta. Cum enim anno quarto Olympiadis 98. idest ante Christum 385. ab Dionysio in societatem belli Epirotici contra Molossos, ut

supra diximus, acciti fuerint, Molossis Epiri populis finitimi essent, oportet, ut ex propinquo in Epirum irruptionem facerent.

Et quamvis alio bello, scilicet adversus Macedones distinerentur, tantas tamen copias habebant, ut militibus auxiliaribus ab Dionysio non amplius bis mille, & quingentis armaturis operis Graecanici acceptis, utrique bello per idem tempus gerendo essent. Ac primum quidem agros Molossorum depopulati sunt, praedis abactis hominum pecorumque; deinde commisso praelio hostes decem mille & quingentos interfecerunt; sed Lacedęmonii, Molossis auxilio cum venissent, eorum impetum ac ferocitatem represserunt, & a persequenda victoria retardarunt. Rem narrat Diodorus lib. XV.

Quamobrem etiam cum Illyriis Alcetae Molotti opera, qui exul Syracusis tum morabatur, sociale foedus icerat. Cumque Illyrii tum temporis bello distinerentur, 2,000 auxiliares, & 500 armaturas Graecas illis misit. Qui armis inter militum fortissimos divisis, auxiliares suis ordinibus immiscent; magnoque collecto exercitu ad reducendum in regnum Alcetam, in Epirum irruptionem faciunt; & dum nemo se illis opponit, agros depopulantur. Post Molottis contra eos in aciem progressis acre praelium committitur, in quo superiores Illyrii Molottorum supra 1,200 & 500 trucidant. Qua clade Epirotis illata, Lacedaemonii de hoc certiores facti, auxilia Molottis transmittunt, quibus immanem Barbarorum ferociam compresserunt.

Neque per ea tempora Illyrios caruisse omnino copiis maritimis ex eo intelligi potest, quod uno alterove anno post Epiroticam expeditionem, cum Graecae Phariorum coloniae evertendae consilium cepissent, tot navigia seu myoparones haberent, quibus ad decem millia hominum in eam insulam transveherent, qui in terram egressi urbem coloniamque illam oppugnarent. Huc revoca, quae superiori paragrapho ex Diodoro descripsimus.

Annus erat ante vulgarem Epocham 386. cum regnum obtinebat in Macedonibus Amyntas junior, quocum ab Illyriis bello tam acri obstinatoque pugnatum est, ut illum tandem regno expulerint; & viribus atque copiis destitutum in tantam regni recuperandi desperationem adduxerint, ut spe omni abjecta, agrorum quod sibi reliquum fecerat ea calamitas, Olynthiis donaverit. Haud multis tamen post annis in avitam regni possessionem restitutus cum esset, traditosque agros nec prece nec pretio ab Olynthiis impetrare posset, vi atque armis repetere instituit, adjutus a Lacedaemoniis, quos sibi foedere sociali devinxit. Hinc magnum ac diuturnum inter Amyntam & Olynthios bellum exarsit, quod diligenter accurateque descriptùm apud Diodorum lib. XV. invenies.

In Macedonia postquam Amyntas ab Illyriis victus, speregni amplius defendendi abjecta, Olynthiorum populo magnùm vicini agri tractum, ceu nunquam imperium recuperaturus, donavisset, Olynthiorum civitas reditus ex agro donato aliquamdiu perceperat: tandem Rex instauratis viribus, in pristinam regni possessionem reversus, donatum illud repetebat; sed Olynthii reddituros se negabant. Eam ob causam Amyntas tum ipse exercitum collegit, tum Lacedaemoniis ad societatem pertractis, auctor est, ut Praetorem cùm manu haud invalida contra Olynthios mittant &c.

Hoc bellum illatum Olynthiis Diodorus conjunxit cum anno secundo Olympiadis 99. qui est ante Christum 383. ex quo fit, ut bellum Macedonicum ab Illyriis prospere gestum triennio aut quadriennio antecesserit bellum Olynthiacum. Utrumque bellum Justinus brevissime attigit lib. 7. ***Cum Illyriis deinde & Olynthiis gravia bella gessit.*** Idem Diodorus lib. XVI. tradit, Amyntam bello fractum ab Illyriis annuum vectigal victoribus pendere coactum esse, & Philippum filium natu minimum obsidem dare. Sed Philippum ab Alexandro fratreIllyriis obsidem datum fuisse pacis redimendae causa scripsit Justinus.

PAGINA 18.

Amyntas anno quarto Olympiadis 102: idest ante Christum 369. e vivis exemptus, tres filios ex Eurydice reliquit, Alexandrum, Perdiccam, & Philippum Alexandri Magni parentem; his alii quartum adjiciunt Ptolemaeum cognomento Aloritem, alia uxore genitum! Amyntae in regnum Alexander successit, qui cum periculosum, & grave bellum Macedoniae ab Illyriis ingrueret, satius duxit pacem ab hostibus redimere ingenti pecunia, & insuper Philippo fratre obside dato, & apud Thebanos in custodiam tradito. Is Thebis liberali custodia septus cum Epaminonda aliquot annos vixit, ejusque disciplina tantùm profecit, quantum res ab eo gestae postea declararunt.

Alexander inter prima initia regni, ait Justinus, ***bellùm ab Illyriis pacta mercede & Philippo fratre obside dato redemit.*** Sed Alexander vel Eurydicis matris, ut Justinus, vel Ptolemaei fratris ex alia matre, ut Diodorus docet, insidiis interfectus est, postquam regnum uno, aut altero anno tenuisset. Exinde Ptolemaeus regnum scelere partum triennio post, ipse quoque Perdiccae fratris dolo sublatus amisit. Perdiccas regni potitus cum jugum ab Illyriis impositum excutere, seque vectigalis annui persolvendi onere probroque eximere conatur, pugna cum illis conserta, quatuor Macedonum millibus amissis, castrisque exutus in acie occubuit, postquam quinque vel sex annos imperasset.

Hunc tamen Justinus Eurydicis matris itidem dolo interemptum scripsit. Cum res Macedonicae eo loci essent, vix ut in deterius prolabi posse viderentur, Macedonibus autem neque animi, neque vires ad cladem ulciscendam suppeterent; Philippus fratrum minimus natu, Thebana custodia elapsus regnum capessiit, omnique opera & contentione ad rem Macedonicam restituendam incubuit.

Post obitum Amyntae, ait Diodorus lib. XVI. ***Alexander filiorum aetate maximus in regno successit; sed eo per dolum interempto, regnum arripuit Ptolemaeus Alorites (quem Trogus silentio praeteriit). Hunc simili fraude Perdiccas vita simul & regno privavit Verum postquam is ingenti praelio ab Illyriis superatus, in ipso necessitatis momento, idest ubi maxime Rege opus erat, cecidisset, Philippus frater e custodia elapsus, regnum male affectum suscepit. In acie enim supra IV. millia Macedonum occubuerant Qui superfuerant, Illyriorum vires tantopere expavescebant, ut ad persequendum bellum nihil animi haberent reliqui. Et initio hujus libri XVI. de Philippo haec Diodorus scripsit: Is equidem viginti quatuor annos Macedonum rex fuit, & minimis al initio adjumentis usus, regnum suum omnium in Europa maximum effecit; & quam Illyriorum jugo servili pressam acceperat Macedoniam, gentium & civitatum multarum & potentissimarum dominam reddidit.***

Philippus regnare coepit anno primo Olympiadis 105. cui respondet annus ante Christianam aeram 360. cum regnum apud Illyrios obtinebat Bardyles primus Illyriorum e gente Celtica Regum, cujus nomen ac memoria veterum litteris custodita ad nos pervenerit. Porro Philippus nihil habuit antiquius, quam ut maculam prioribus bellis Illyricis susceptam, inustamque nomini Macedonico, deleret, atque tributo Illyrico Macedoniam eximeret, urbesque ab Illyriis captas recuperaret. Sed cum multi undique hostes ingruerent, non antea Illyriis bellum intulit, quam cum illis debellatum esset. Primum itaque victis ad Methonem Atheniensibus, cum urbe Amphipoli, quam illis ademerat, pacem reddidit.

Primum illi cum Atheniensibus certamen fuit, quibus per insidias victis, metu belli gravioris, cum interficere omnes posset, incolumem sine pretio dimisit. Justinus lib. VII.: um in Paeonesarma convertit, eisque acie victis, illorum regionem ad regnum Macedoniae adjunxit. ***Bello itaque Atheniensium liberatus, cum Agim Peonum Regem fato concessisse audivit, commodam sibi Paeones invadendi occasionem praebitam existimavit. Armata igitur manu terram illorum ingressus, Barbaros acię vicit, gentemque deinceps parere Macedonibus coegit.*** Diodorus Lib.

XVI. Erant Paeones Macedoniae a Septemtrione finitimi, quos etiam Pelagones vocari tradidit Strabo, quosque distingui oportet a Pannoniis, quos a Graecis Paeones saepe appellari nemo ignorare potest.

Philippus Atheniensi & Baeonico bello feliciter perfunctus, exercitum in fines Illyriorum duxit anno secundo Olympiadis 105. idest anno ante Christum 359. Hanc Illyricam expeditionem, pugnam cum Illyriis, & Philippi victoriam luculente descripsit Diodorus lib. 16. his verbis:

Restabant tamen hostes Illyrii, quos debellandi magno studio tenebatur. Advocata igitur concione, cum apposita militem oratione ad bellum instigasset, copias in Illyriorum fines duxit, non minus CCI)), & I)). equites sub vexillis habens. Bardylis autem Rex Illyriorum, hostium adventu cognito, primum legatos ad Philippum de pace redintegranda misit his pactis, ut quae tunc in potestate oppida haberent, uterque sub ditione retinerent.

Ad quod Philippus, se pacis quidem cupidum esse, sed eam nou prius admissurum, quam cunctis Macedonici regni urbibus decesserint Illyrii, respondit. Legatis itaque infecto negotio reversis, Bardylis victoriis ante partis, suorumque virtute confisus, valida cum manu hostibus occurrit, decem millia peditum exquisitae virtutis, & I)). equites in armis habens. Cumque proximi essent inter se exercitus, subito ingenti cum vociferatione praelium capessitur. In dextro cornu Philippus cum robore Macedonum eximio versans, circumagi jussit equites, ut ex obliquo in hostes impressionem facerent; ipse a fronte irruens, certamen validissimum commisit. Illyrii contra quadratam aciem instruunt, & fortiter in discrimen pugnae cum hoste descendunt. Diuque anceps propter eximiam utriusque exercitus fortitudinem erat praelium.

Cadebant multi, longeque plures vulnerabantur. Et modo hac modo illac momentum pugnae vergebat, prout vicissim a dimicantium virtute pondus accepit. Tandem cum equitatus tum à latere, tum à tergo premeret, & Philippus cum fortissimis suorum heroice decertaret, vulgus Illyriorum in fugam se praecipitare cogitur. Ad longum inde spatium Macedones insequuntur; plurimisque in fuga trucidatis, Philippus tandem suis receptui signum dedit, excitatoque tropaeo, defunctos in acie sepultura cohonestavit. Tum Illyrii missa legatione, ubi cunctis Macedonici nominis urbibus excessere, pacem impetrarunt; cum plus IↃↃ CIↃ CIↃ ***isto in conflictu de ipsis occubuissent.***

Itaque Illyrii Reges amissis, quas ceperant, Macedonicis urbibus, ditionis suae fines, quos in Macedoniam protulerant, ab ortu ad Lychnitem paludem contrahere coacti sunt; nam quidquid terrarum ultra Lychnitem Orjentem versus possidebant, id omne in jus potestatemque Philippi concessit. ***Postquam Illyriis magno praelio devictis,*** ait Diodorus, ***omnes ad Lychnitidem usque paludem habitantes imperio subdiderat, pacem cum illis gloriosam pactus in Macedoniam regreditur.*** Reliqua regio ad mare vergens inter Drilonem & Ceraunios mansit in potestate Illyriorum.

PAGINA 19.

Ab hoc primo bello Macedonico anni tres intercesserant, cum Bardyles simul cupidus ulciscendae cladis a Philippo acceptae, simul invidens Philippo partas opes & victorias, ac tantam imperii molem in propinquo magis in dies crescentem, quam sibi ac posteris suis tutum foret; inito, cum duobus Regibus Paeoniae ac Thraciae sociali foedere bellum illi inferre decrevit. Ea res non latuit: Philippum, qui contractis celeriter copiis, Illyrios. de improviso adortus, Bardylem in ipso belli apparandi conatu oppressit, eosdemque cum ipso Rege vectigales sibi, & imperio suo obnoxios fecit, tributo imposito. Is erat annus primus Olympiadis 106 qui fuit ante Christum 356.

Interim, ait Diodorus libro citato, ***in Macedonia tres simul Reges. Thracum utique, Paeonumque, & Illyriorum contra Philippum conspirant. Hi Macedonibus finitimi, cum vires Philippi in dies magis ac magis crescentes lividis oculis intuerentur, nec tamen jampridem ab eo victis, pares ad rebellandum vires suppeterent; hoc modo victoriam de ipso relaturos se confidebant, si junctis copiis bellum inferrent. Verum hos, dum copias adhuc cogunt, nec ullos dum ordines instructus habent, subito adventu oppressos & perculsos, in jura Macedonici regni concedere Philippus coegit.***

Hanc de Illyriis victoriam censeo illam esse, cujus meminit Plutarchus i vita Alexandri, qui hoc bellum Parmenioni gerendum a Philippo datum esriorum imperio Macedbnum se subducere, ato se, & tres eodem die laetissimos nuncios ad Philippum venisse scripsit: ***Philippus eodom die tres nuncios accepit, fusos a Parmenione ingenti pugna Illyrios, alterum Olympiis se equi pernicitate vicisse-, tertium natum esse Alexandrum.***

Anno primo Olympiadis 109. ante Christum 344. quamvis Illyrii adeo superioribus cladibus fracti essent, ac debilitati, ut ne movere se qui dem contra Macedones possent, nedum aliquid illis infestum moliri; tamen Philippus ab intestino in hanc gentem odio, quod cum regno, veluti cujusdam haereditatis loco, a patre acceperat, in eorum fines cum exercitu ingressus, agros pervastat, urbes expilat, opulentamque inde praedam in Macedoniam revexit; quod Diodorus his verbis tradit: ***In Macedonia interim Philippus, odii Illyriorum, quod quasi haereditarium à patre acceperat, & controversiae, quam pertinaciter fovebat, stimulis incitatus, cum valido terras illorum exercitu invadit, agrosque populatus, multis urbium expugnatis, cum ingenti praeda in Macedoniam sese refert.***

Exinde res Illyriorum quietae pacataeque fuerunt, nullamque illis molestiam Philippus, quoad vixit, intulisse legitur. Is porro Olympiadi uxori nuncio remisso, Cleopatram duxit; id quod Alexander Philippi ex Olympiade filius, iniquo animo ferens, matrem quidem in Epirum conferre se jussit ad Alexandrum ejus fratrem, suumque avunculum, quem Philippus mortuo Azymba Molossorum Rege, hujusque filio Aeacida Ryrrhi patre excluso, Epirotis regem dederat; ipse vero Alexander apud Illyrios se recepit. Eum tamen oratione Demarati placatum, sibique reconciliatum Philippus in Macedoniam per nuncios paullo post revo cavit.

Haec ex Justino, & Plutarcho in Vit. Pyrrhi & Alexand. Philippus autem cum regnasset annos viginti quatuor, atque ad bellum Persicum Graeci exercitus Imperator creatus esset, in ipsa celebritate ludorum, quos Aegis in Macedonia peragebat, a Pausania sui corporis satellite, incertum an Olympiadis conjugis & Alexandri filii consilio, de improviso confoditur, ineunte Olympiade 111. anno ante Christum 336.

§. V. DE CLITO, & GLAUCIA ILLYRIORUM REGIBUS.

Cum Alexander Philippi filius ob rerum gestarum excellentiam Magni cognomen assecutus imperare coepit, duos Illyriorum reges fuisse apud Arrianum comperio, Clitum Bardylis sive Bardylei filium, & Glauciam, quos ego aut fratres, aut certe consanguineos fuisse arbitror; & Bardylis extincti regnum Illyricum bifariam divisum partim uni, partim alteri obvenisse: ita enim inter eos convenerit oportet, ut Clitus quidem intra Drilonem fines suae ditionis coerceret, Glaucias inter Drilonem & montes Acroceraunios Taulantiis imperaret; hunc enim Regem Taulantiorum Arrianus vocat.

Postquam Alexander in frequentissimo Graecorum conventu apud Corinthum habito, se in locum patris subrogandum, totiusque exercitus Graeci Imperatorem adversus Persas decernendum curavit, nunciatum est ei Triballos, Illyrios, Tihracas, aliosque populos, quos Trogus. Pompejus apud Justinum

enumerat., ad defectionem spectare. Et Clitus quidem Rex IllyIllyrios è tributo, quod pendebant Macedonibus, in antiquam libertatem eximere decreverat; in hujusque consilij & conatus societatem pellexerat Glauciam, qui Taulantiis populis itidem Illyriis praeerat. Quare Alexander antea cum his sibi debellandum censuit, quam in Asiam cum exercitu trajiceret.

Ingunte autem vere, ait Arrianus, statuit per Thraciam, in Triballos, & Illyrios excurrere, quos novis rebus studere acceperat; & quia, finitimi erant, neque satis adhuc domiti, minime negligendos putabat, cum adeo longinquam atque remotam à domo expeditionem susciperet.

Itaque non solum Thracibus caeterisque populis, qui ab imperio Macedonum desciverant, sed etiam aliis barbaris nationibus cis Danubium ultraque, vel bello subactis, vel in deditionem acceptis, in Illyrios arma vertit. ***Inde in Agrianos. & Paeonas movit, ubi nuncium ei allatum est. Clitum Bardylei filium ab eo defecisse, Glauciamque Taulantiorum regem se eidem conjunxisse.***

Arrianus Clitus siquidem cum exercitu Illyrico in Macedoniam irruperat, & Pellion urbam adortus in suam potestatem redegerat, firmissimisque praesidiis munierat, quem Glaucias paullo post subsecutus suas cum illo copias conjunxit. Alexander cum utroque semel atque iterum acie conflixit; atque ad eos vincendos haud minus artem scientiamque militarem, qua plurimum pollebat, quam vim impetumque adhibuit. Hostes caesi, castris exuti, in fugam versi, totaque Macedonia excedere coacti sunt. Haec Arrianus.

Nec vero id bellum Alexandro aut facile, aut incruentum fuit; nam hujus belli magnitudo ac difficultas tanta erat, ut Graeciam universam in summam expectationem adduxerit; sic prorsus, ut cum fama de interitu Alexandri apud Graecos falso percrebuisset, huic fidem facile conciliaverit, quae tum erat de ferocissima illa gente, eoque bello periculosissimo communis & pervulgata opinio: nec porro defuerunt, qui ea fama impulsi, Graecorum civitates ad res novas moliendas, jugumque Graecis ab Alexandro impositum depellendum solicitarent; id quod Arrianus tradit. Praeterea in alterutro cum Illyriis conflictu duplex vulnus Alexandro, alterum in capite, alterum in collo inflictum fuisse ipsemet Alexander testatur apud Plutarchum, qui eum cum sortuna colloquentem induxit, glorian temque se quidquid laudis imperiique adeptus fuerat, id omne non fortunae, sed suae virtuti, suisque vulneribus acceptum sibi referendum esse.

PAGINA 20.

Apagè te a me fortuna, desine quaeso meae obtrectari virtuti; noli mihi convulsam adimere gloriam . .... nempe illi fortunati erant, Ochi, Artaxersae, quos in lucem statim atque editos in Cyri solio statuisti. At meum quidem corpus non paucissima vestigia fert obluctantis fortunae, non à me stantis. Jam primùm in Illyriis caput mihi saxum, pistillum vero collum contudit. Hoc bellum Illyricum ab Alexandro gestum conferri potest in annum secundum Olympiadis cxi. 335. ante Christi adventum, ejusque accuratam narrationem videsis apud Arrianum lib. 1. quam paucissimis verbis Diodorus lib. XVII. exsecutus est.

Alexander vero compositis Graeciae motibus, arma in Thraciam expedit, gentesque multas ibi tumultuantes perterrefaciens, ad imperata facienda cogit. Tunc & Paeoniam, Illyridemque, & conterminas hisce terras invadit, & incolarum plurimis, qui à fide Regis desciverant, subactis, Barbaros illis finitimos imperio suo adjungit.

Illyrios deinde cum metus, tum virium & copiarum diminutio in fide atque officio continuit; & milites ab Alexandro imperatos ad Persicam expeditionem ipsi quoque suppeditarunt. Nam ex Odrysis, Triballis, & Illyriis quinque millia militum, teste Diodoro, Alexander conscripsit. Is post Athenienses

caeterosque Graecos, qui vel desciverant, vel ad defectionem spectabant, ad officium & fidem revocatos, Thebanos vero, qui pertinacius in sententia manebant, penitus profliga tos, eorumque urbem funditus eversam, in Asiam per Hellespontum transportavit exercitum, anno tertio Olympiadis cxi. ante Christum 334.

Cum Alexander longe terrarum abesset, belloque Perfico distineretur, Graecia ferme omnis, in occasionem recuperandae libertatis intenta, & Lacedaemoniorum exemplum secuta, ad arma concurrerat; quam Antipater Praefectus Alexandri pacavit, postquam Lacedaemonios ingenti clade perculisset. De rebus Illyricis per eos annos, quos Alexander in Oriente victoriis magis, quam passibus peragrando insumpsit, nihil memoriae proditum est.

Anno primo Olympiadis 114. ante Christum 324. Alexander post imperium a Persis ad Macedonas traductum, post Aegyptum captam & Alexandriam conditam, denique post Indos subjugatos Babylonem reversus, ibi omnium fere nationum, seu pacem ab se petentium, seu relatas victorias sibi gratulantium legationes excepit; nec vero Illyrij passi sunt legatos suos desiderari:

Ex Europa, inquit Diodorus lib. XVII. ***Graecorum civitates, & Macedones, tum Illyrii, & plerique Adriae accolae, Thracumque gentes, & his finitimi Galatae, quorum gens tunc primum innotescere Graecis coepit, hi omnes legatos miserunt.*** At Diodorus quidem cum ab Illyriis distinxit accolas Adriae, quorum plerosque ait suos ad Alexandrum Legatos misisse, horum nomire Celtas illos intelligi voluit, qui Illyriis finitimi, inter Titium & Arsiam vel Timavum, mare accolebant, quippe nondum imperium, nomenque Illyricum subierant.

Eodem anno Alexander, cum duodecim annos imperasset, Babylone excessit e vita; qui cùm successorem designare noluisset, eo mortuo, totidem pene Reges emersere, quot erant Praefecti ac Duces; summa tamen rerum initio penes Perdiccam fuit, cui moriens Alexander annulum tradiderat. Tum Satrapiae Praefecturaeque omnes in Principes distributae: Ptolemaeo Lagi filio Aegyptus, Eumeni Paphlagonia & Cappadocia, Antigono Pamphylia, Lycia, & Phrygia, Cassandro Caria, Meleagro Lydia, Leonnato Phrygia minor, Lysimacho Thracia, Antipatro Macedonia, aliae aliis obtigerunt; quos deinde latius imperandi cupido in mutuam perniciem armavit. Interim Graeci, ubi de interitu Alexandri allatum est, ubique tumultuati sunt, imprimis Athenienses, qui Sosthene Duce universam Graeciam ad spem libertatis excitarunt.

Quare inter hos & Antipatrum grave bellum exarsit. Nec dubium est, quin Illyrii Graecorum auctoritatem & exemplum secuti, jugo Macedonum excusso, se in libertatem vindicaverint; nam auctor est Diodorus in eamdem societatem, quam Graeci adversus Macedonas coierant, nomen dedisse etiam Illyrios, non omnes quidem, sed illos, ut censeo, qui inter Drilonem & montes Acroceraunios Glauciae imperio suberant; nam reliquos, quibus Clitus praeerat, cum longius a Graecia & Macedonia abessent, recuperata libertate contentos, co bello implicari noluisse verisimile est.

Pars etiam Illyriorum & Thracum exigua, ait Diodorus, ***odio Macedonum, in societatis pactum venit.*** Antipatrum Macedonum Ducem acie victum, Lamiam in urbem Thessaliae cum se recepisset, Graeci obsederunt, unde Lamiaco bello nomen impolitum est, quod anno proximo ab Alexandri obitu coeptum est; anno vero insequenti, qui fuit tertius Olympiadis 114. ante Christum 322. Graeci navali praelio semel atque iterum victi sunt, tertioque pugna terrestri ad Cranonem in Thessalia. Interim cum in Oriente Perdiccas ad sese transferre omnia cupiens, opprimendorum Ducum initium a Ptolemaeo facere instituisset, multiplex bellum conflatum est, quod & Duces successoresque Alexandri in varias partes distraxit, & Antipatri cogitationes copiasque ab Graecis persequendis alio abduxit, praesertim cum jam Athenienses ad Cranonem re male gesta ab Antipatro tum pacis conditiones, tum praesidium Macedonum in Munychiam arcem, portumque Athenarum recepissent.

Post obitum Antipatri Cassander hujus filius primum Athenis per deditionem potitus, deinde Macedoniam adeptus cum esset, Epirum quoque ad suam ditionem adjunxit anno primo Olympiadis 116. ante Christum 316. Epirotae siquidem expulso Aeacida Arimbae filio, qui paternum regnum recuperavit, postquam Alexander frater Olympiadis in Italiam secessit, Cassandro se dederunt, ut. tradit Diodorus. Hinc inter Cassandrum & Glauciam Illyriorum regem dissidii ac belli causa exorta. Glaucias quippe Pyrrhum Aeacidae filium admodum puerum ab amicis paternis fuga subductum in suam fidem tutelamque acceperat, atque in spem regni Epirotici recuperandi educabat. Eum porro cum in suam potestatem tradi vellet Cassander, idque facta sponsione ducentorum talentorum à Glaucia postularet, huic fides & pueri charitas, quam pecunia & amicitia Cassandri, potior fuit.

Rem narrat Plutarchus in vita Pyrrhi: ***Sic servati, & insequentium manibus elapsi, in Illyricum adGlauciam regem ejus gentis pervenerunt; hunc ubi domi cum uxore sedentem reperissent, puerum in medio ad terram deposuerunt. At Glaucias, quod Cassandrum Aeacidae inimicum metueret, aliquamdiu haesitavit. Interim Pyrrbus sponte sua prorepens, vestem ejus apprehendit, eamque tenens ad genua se regis erexit, ut risum primo, inde miserationem moverit, supplicis instar cum lacrymis deprecans... Proinde Pyrrhum statim uxori tradidit, interque suos liberos educari jussit; & paullo post hostibus eum exposcentibus, Cassandro etiam ducenta talenta offerenti non dedidit.*** Hanc arbitror fuisse causam ejus belli, quod Glauciae ab Cassandro illatum Diodorus commemorat, illigatque anno tertio Olympiadis 116. qui ante Christum 314. numeratur.

PAGINA 21.

Sed post victum Eumenem, eumdemque in vinculis jugulatum à custodibus, ut Cornelius Nepos & Plutarchus docent, cum Antigonus opibus ac potentia auctus, una cum Demetrio filio, cui cognomen fuit Poliorcetae, bellum Cassandro intulisset, hunc ab Illyrico in Graeciam cum exercitu avocavit. Itaque hostis longe formidolosior, ac bellum multo gravius & periculosius Cassandrum impulit, ut cum Glaucia non pacem modo, sed fędus etiam faceret. id quod Diodorus lib. 19. neque belli, neque fęderis causam explicans, breviter strictimque attigit: ***Hinc subito in Adriam cursu provectus (Cassander) Apolloniam primo incursu capit: & progressus ad Illyriam, Hebro flumine transmisso, signa cum Glaucia Illyriorum rege confert; & pugna superior foedus cum eo facit ea conditione, ut in socios Cassandri arma sumere Glauciae non liceret. Epidamniorum quoque urbem sibi devincit, & collocato inibi praesidio in Macedoniam se recipit.***

Interea Glaucias Pyrrhum apud se diligenti amantique custodia septum educavit; & cum annum aetatis duodecimum ageret, in Epirum cum exercitu reduxit, paternumque in regnum restituit. Is vero quinquennio post, cum regnum pace praesidiisque satis firmatum esse crederet, ad Glauciam in Illyricum se contulit, ut ejus filii nuptiis interesset. At Molossi ex absentia Regis occasionem nacti, regiis amicis ac Praefectis depulsis, aerario direpto, Pyrrhum a reditu prohibent, qui regno exutus confugit ad Demetrium Poliorcetem Antigoni filium, cui soror ejus Deidamia nupserat, sub eoque prima rei militaris tyrocinia posuit; atque in celebri illa pugna, qua victus est ad Ipsum in Phrygia cum Antigono patre Demetrius, egregia bellicae virtutis specimina dedit.

Haec Plutarchus, qui tradit Molossos post Aeacidam itemque Pyrrhum exactos, non Cassandrum, sed filios Neoptolemi in regnum revocasse. Diodorus autem docet post Aeacidae interitum, Alcetam ejus fratrem, facta cum Cassandro compositione, regnasse; eumque, post regnum admodum breve, ob tyrannidem cum filiis interfectum. Pyrrhus deinde Ptolemaei Lagidae & uxoris ejus Berenices affinitate & opibus adjutus regnum recuperavit, cujus initium Vellejus lib. 1. affixit ad eum annum, quo Consules erant Q. Fabius V. & P. Decius Mus IV. estque annus secundus Olympiadis 121. ante Christianam Epocham 295.

Haud multo post ab Alexandro Cassandri filio evocatus in Macedoniam, partem ejus sibi vindicavit; unde pulsus a Demetrio Poliorceta sororis suae marito, sub quo antea stipendia fecerat, annos fere tres partim per se suisque copiis, partim junctis cum Lysimacho, Ptolemaeo, ac Seleuco viribus bellum gessit, cujus praemium occupata septem haud amplius mensibus Macedonia fuit, eam anno ante Christum 289. adeptus. Post aliquot annos a Tarentinis accitus in Italiam venit, cum Romanis primum prospere, iterum dubio eventu pugnavit. Per eosdem annos in Siciliam cum trajecisset, cum Carthaginiensibus bellum gessit.

Demum Sicilia Italiaque excedere coactus anno ante Christum 274. in Epirum revertit, cum sex ipsos annos in Italica Siculaque expeditione consumpsisset. Inde Maccdoniam populari coepit, ac victo Antigono Demetrii filio, rursum ea regione potitus est. Interea Cleonymus Spartanus aegre ferens Arium fratrem sibi in regni successione praelatum esse, Pyrrhum excivit in Laconiam, qui oblatam imperii propagandi occasionem cupide arripuit. Demum ab Aristea, cui magnae erant contentiones cum Aristippo, ad opem ferendam Argos accersitus, fortiter, cum hostibus dimicans, tegula in eum è tecto dejecta oppressus occubuit anno 1. Olympiadis 127. ante Christum 272. Haec apud Plutarchum, Diodorum, Justinum de Pyrrho leguntur, in quo mira fortunae varietas, sed major virtus enituit. Tres uxores habuit, inter quas Bircennam Bardylis Illyriorum regis filiam, ex qua genuit Helenum, qui parenti in regnum Epiroticum successit.

Ad Glauciam regem Taulantiorum revertor. Is paullo post foedus cum Cassandro initum, Apolloniam obsedit, quod haec civitas fortasse Cassandri praesidio expulso in pristinam libertatem se vindicasset. Sed Acrotatus Spartanus Cleomenis filius, Dux adversus Agathoclem ab Agrigentinis adscitus, cum in Siciliam trajiceret, ***in Adriam tempestate ejectus,*** ut scribit Diodorus lib. 19. ***ad terras Apolloniatarum appulit. Ibi cum urbem a Glaucia Illyriorum rege obsessam offendisset, obsidionem solvit, Rege ad foedus cum Apolloniatis percutiendum inducto.***

Epidamnii quoque a Cassandro defecerant, qui milites suos ac Duces ad urbem utramque recipiendam misit. Hi porro utriusque urbis per deditionem potiti, Apolloniae quidem pristinam libertatem restituunt, Epidamnum vero seu Dyrrhachium Glauciae Illyriorum regi tradunt. Haec Diodorus refert ad annum 1. Olympiadis 117. ante Christum 312. ex quo intelligi potest, duas illas urbes antea liberas, & Glauciae imperio exemptas fuisse. Libertatem Apolloniae redditam improbasse videtur Cassander, qui post pacem cum Alceta Rege Epirotarum factam, ***assumpta copiarum parte,*** inquit Diodorus, ***in Adriam movit, obsessurus Apolloniates, quod praesidio illius ejecto cum Illyriis se conjunxerant. At nequaquam terrori animos submittunt oppidani; sed ab aliis societate armorum devinctis auxilia cum accersissent, ante moenia hosti aciem opponunt. Pugnaque ad longum tempus conserta, Apolloniatae numero militum superiores ad fugam hostes adigunt. Cassander itaque multis suorum amissis, quod à copiis reliquis non satis instructus esset, & hybernam appetere tempestatem videret, in Macedoniam se recipit.***

Ita Apolloniate suam libertatem retinuerunt auxiliantibus Illyriis; qui cum Glaucia rege, a foedere ante biennium icto cum Cassandro, defecerint necesse est. Post haec nihil de Regibus rebusque Illyriorum usque ad Agronem Pleurati filium apud Scriptores memoriae proditum invenio; resque Illyricas annorum circiter septuaginta ingens lacuna absorbuit.

Tria tamen restant memoratu digna, quae ad historiam Illyricam horum temporum pertinent. Primum est, quod Poliaenus Stratagem. l. 8. cap. 58. tradit de quadam Regina Illyriorum, cui Caeriae nomen fuit, quaeque vel Bardylis, vel Clitiuxor, vel etiam Glauciae secunda conjux esse potuit; nam Glauciae conjugem fuisse, cui nomen erat Beroae, scripsit Justinus. Haec bellicis artibus instructa cum esset, copias duxisse, & cum Cynane Philippi filia & Alexandri Magni sorore pugnasse, & ab hac in praelio victa atque interfecta esse dicitur.

Cynane Philippi filia bellica negotia tractabat, exercitusque ducebat, & cum hostibus manum conscrebat. Cum Illyriis signa conferens, Caeriam eorum reginam in collum inflicto vulnere prostravit, multosque Illyriorum fugientes interfecit. Hoc praelium ad superiores annos, regnumque Philippi referendum censeo. Illud etiam Illyricis fastis inscribi oportet, conjungique cum anno fere vigesimo tertii ante Christum saeculi, quod refert Pausanias in Phocic. de duplici Gallorum, sive Celtarum expeditione.

PAGINA 22.

Primo enim Cambaule Duce in Thraciam usque penetrarunt, cujus populatione & praeda indę parta contenti domum redierunt. Secundo divisis trifariam copiis, alii Thraciam iterum, duce Cerethrio, Pannoniam alii ductu Brenni & Acichorii abierunt, reliquos in Macedoniam & Illyricum Bolgius traduxit. Huic resistere ausi Macedones ingentem cladem acceperunt, occiso Ptolemaeo Cerauno, qui tum in Macedonia rerum potiebatur. Auctor est Polybius lib. 2. Reges quatuor Ptolemaeum Lagidam, Lysimachum, Seleucum, & Ptolemaeum Ceraunum intra quadriennium 124. Olympiadis extinctos esse.

Quare Cerauni caedes recte conferri potest in annum quartum hujus Olympiadis, quocum apte congruit annus ante Christum 281. Ludovicus Schonlebius par. 2. Annal. Carniol. docet, Gallos illos, qui per hosce annos in Thraciam, Pannoniam, Macedoniam & Illyricum esfusi, has regiones incursarunt, genere Senones fuisse ex eorum progenie, qui ante annos fere trecentos e Gallia Belloveso duce profecti in Istria, Japydia, & Liburnia consederant; suamque sententiam tum Pausaniae ac veterum auctoritate, tum argumentis sane idoneis confirmat. Ex his regionibus emigrandi Senonibus causam necessitatemque attulit, ut idem Schonlebius opinatur, clades a Romanis ante biennium illata Senonibus Italicis, qui orae maritimae, quam ab Ufente flumine usque ad Athesim incolebant, possessione depulsi ad Senones populares suos, unde olim discesserant, in Japydiam ac Liburniam redierunt.

Multitudo advenarum profugorum, quae cum antiquis incolis utraque illa regione contineri, alique non poterat, Gallos impulit, ut terras illas exonerandi praegravante turba consilium caperent. Itaque divisis agminibus alii Thraciam, alii Pannoniam, alii Illyricum & Macedoniam petierunt. Tertium denique, quod itidem ad rem Illyricam pertinet, celebre in primis est, & veterum fere omnium scriptis commendatum. Ex illo agmine Gallorum, qui biennio ante in Pannoniam irruperant, ex Japydia Liburniaque imperatoribus Brenno & Acichorio profecti, pars digressa iisdem Ducibus in Macedoniam incubuit, quam cum pervastasset, in Graeciam penitus illata, Delphos accessit, urbis illius potiundi, & templi Delphici opulentissimi diripiendi cupidine stimulante.

In hanc expeditionem ex Illyriis etiam populos aliquot, ac nominatim Autariatas nomina dedisse Appianus tradit. Is exercitus, quem Brennus ducebat, constasse dicitur peditum millibus centum & quinquaginta, equitum viginti millibus & quingentis, quem partim Galli Senones, partim aliae gentes collectitiae, sive Gallicae, sive Illyricae conflaverant. Delphos cum undique arctissime obsessos tenerent, ac vehementissime oppugnarent, repentino terrae motu, rupisque abscissae ruina plerique opprimuntur, caeteri fulgetris, aliisque portentis absterriti fugam capessunt, ac Brennus ipse paullo post ex vulneribus moritur. Ea Gallorum calamitas notatur a Pausania Archonte Anaxicrate, hoc est anno 2. Olympiadis 125. ante Christum 279.

Inter haec Glaucias Rex Taulantiorum diem obiit. Huic liberos fuisse tradit Plutarchus. Hi vero utrum in regnum parenti successerint, & quamdiu regnaverint, incompertum est. Hanc Illyrici partem, quae ab Drilone ad Cerauniomontes porrigitur, adjunctam reliquo Illyrico fuisse in ditione ac potestate Agronis Regis Illyriorum, qui anno ante Christum circiter 240. re rum potiebatur Appianus docet Eodem illo, quod supra dixi, septuaginta annorum intervallo, Clitus decessit, qui regnum intra

Drilonem apud Illyrios obtinebat. Huic subrogatus est Pleuratus primus hoc nomine, de quo nihil aliud litteris proditum est, nisi filium ei fuisse Agronem, qui paternum regnum adeptus ejus fines utrinque in Occasum & Orientem produxit, & omnium, qui ante ipsum apud Illyrios regnarunt, potentissimus fuit.

§. VI. DE AGRONE PINEO, PLEURATO II. REGIBUS ILLYRIORUM.

Pleurato igitur rebus humanis exempto, Agron ejusdem silius subrogatus anno ante Christum circiter 240. avitum paternumque regnum Taulantiorum accessione auctum accepit, ipseque finitimis ab Occidente populis sibi adjunctis amplificavit, & utrinque imperii fines usque eo protulit, ut ex omnibus, qui ante Agronem aut postea regnarunt, nemo unus fuerit, qui cum illo vel urbium ac populorum numero, vel copiis terrestribus & maritimis conferri possit.

Agron Illyriorum rex filius Pleurati, ait Polybius lib. 2. ***copiis terrestribus & navalibus omnes priores Illyriorum reges longe anteibat.*** Regnum Illyricum Clito imperante, ut diximus, in duo regna divisum fuisse accepimus: quae pars citra Drilonem in Occasum vergebat, eam Clitus sibi retinuerat; pars autem reliqua ab Drilone usque ad montes Acroceraunios inter Meridiem & Solem orientem spectans, quam Taulantii potissimum incolebant, Glauciae dominatum subierat: sed post Glauciam extinctum ut raque pars iterum sub Agrone in unum regnum coaluit. Et Glaucias quidem liberos habuerat, qui in regnum paternum haereditario jure succederent. nam Pyrrhus, ut Plutarchus in Vita Pyrrhi scripsit, ***ad nuptias unius de filiis Glauciae, inter quos educatus fuerat, peregre est profectus.***

Sed Glauciae filiis vel mors immatura vitam ac regnum praeripuit, etenim post Glauciam, qui regnum in Taulantiis obtinuerit, neminem apud Scriptores invenio; vel si parenti superstites fuerunt, regnum eorum admodum breve fuerit oportet; quippe Appianus tradit in ea regione Agronem dominatum esse, & Epidamni etiam, quam urbem, cum libera esset, milites Cassandri, ut ait Diodorus, Glauciae tradiderant, potitum fuisse.

Agron, inquit Appianus***, partis Illyrici Rex fuit, quae ad Jonii maris pertinet sinum, quem Pyrrhus Epirotarum Rex, & qui deinceps Pyrrho successerunt, habuere. Is Agron rursus & Epiri partem aliquam, & Corcyram praeterea, & Epidamnum, Pharumque bello capta praesidiis tenuit.*** Hinc intelligi potest fines Illyrici regni ultra montes Acroceraunios in ipsam Epirum sub Agrone, vel ante hunc Regem propagatos fuisse, cum ejus regno Appianus partem aliquam Epiri adjudicet.

Ex magnitudine copiarum & imperii, quam Polybius Agroni attribuit, facile existimari potest ejusdem regnum longius ultra Titium in Occidentem propagatum fuisse, non solum Liburnis & Japydibus, sed etiam Istris & Carnis in jus nomenque Illyricum aut vi, aut deditione compulsis, Megiserus in Annal. Carinth. lib. 2. & Manzolius. in descript. Istriae Teutam viduam Agronis, qui post obitum conjugis administrationem suscepit Illyrici regni, vocant Reginam Istriae, quod haec regio ad imperium Agronis pertineret.

PAGINA 23.

Nec vero dissentit Historicus Dalmata, qui lib. 1. cap. 3. ***tempore Regis Agronis & Teutae Illyrici ex parte Occidentali usque ad Carnos dilatationem*** factam esse censet. Ex navalibus autem copiis, quibus tum abundabant Illyrii, ut Polybius docet, maritimam illorum potentiam conjicias velim; idque confirmat classis ex centum ipsis navigiis conflata, quam Rex Agron contra Aetolos Mydioniis subsidio misit.

Cum autem in sua potestate haberet omnem oram maritimam ab Carnis usque ad Epirum (praeter brevem ejusdem tractum, quem obtinebant Issei) & urbes omnes mari appositas portusque & navalia ad aedificandas ornandasque classes; praetereaque insulam Phariam bello cepisset, ut docet Appianus, cęterasque fere omnes, ut verisimile est, quae littori Illyrico objacent; nemo, opinor, negaverit, quin liberam immunemque ab omni portorio ac tributo Adriaticam navigationem obtineret; praesertim postquam Epirotici regni parte aliqua potitus, Epirotas omni possessione sinus Jonii sive Adriatici dejecerat, ***quem Pyrrhus,*** ut ait Appianus, ***& qui deinceps Pyrrho successerant, habuere:*** nisi forte Appianus intelligi velit non Pyrrhum Aeacidae filium, de quo supra, sed Pyrrhum seniorem filium Achillis, quem regni Epirotici conditorem fuisse perhibent.

Ne plenum perfectumque totius maris dominatum sibi uni vindicaret, obstabant Issei oriundi ex illis Syracusiis, quorum coloniam Dionysius senior e Sicilia missam in Issa insula collocaverat, & urbem ibidem arcemque conditam firmissimis propugnaculis ac praesidiis municrat. Hi vero cum scientia rei navalis, tum maritimis copiis plurimum pollebant; & cum partem continentis inter Titium & Tilurum ad suam ditionem adjunxissent, duas ibidem munitissimas urbes ab se constructas Tragurium & Epetium possidebant. Itaque Agron, & quae Agroni in regni administrationem successit Teuta ejusdem conjux, assidue cum Issensibus bellum gerebant, ut illis in potestatem redactis omnem oram dominatumque maritimum interverterent, ad seque transferrent.

Nec vero si Polybius centum illa navigia, ex quibus constabat classis Agronis ad subsidium Mydioniis ferendum instructa, lembos vocavit, continuo putes eo vocabulo intelligi oportere naviculas quasdam exiguae formae ac magnitudinis, quae nulli esse possent usui in praeliis maritimis. nam satis amplę & capaces fuerint necesse est, cum praeter remiges caeteramque nauticam turbam in singulas centeni homines distribui, & imponi potuerint, his quippe navigiis decem millia hominum in Graeciam transportari Agron jusserat, Praeterea hujusmodi lembos, quibus Illyrii ut i solebant, omni bellico instrumento ad pugnas navales instructos fuisse, ex eo intelligi potest, quod Romani post primum Illyricum bellum pacem Illyriis dederint sub ea conditione, ne plus duobus lembis, iisque inermibus, ultra Lissum enavigarent.

Huc accedit, quod non omnes lembi ejusdem essent modi ac magnitudinis, sed alii fluviatiles, alii maritimi, alii paucioribus, alii pluribus remigibus indigentes, alii ad piraticam faciendam, alii ad certamen maritimum ineundum idonei; & Livius quidem lembis formae molisque mediocris eos annumerat, qui sexdecim remis agerentur, quorum tamen usum aliquem esse posse in acie navali non diffitetur. Ego vero sic existimo Polybium communi lemborum nomine complecti voluisse cujusque generis navigia, ex quibus classes maritimę confici solent; idcirco autem id vocabuli usurpasse, quod cum classis Illyrica potissimum constaret navibus Liburnicis, quibus ad hostes sive insequendos, sive declinandos nihil est velocius, his quaedam cum lembis affinitas esset ac similitudo, quorum itidem velocitas ad cursum maritimum laudatur.

Sed quoniam huc sermo incidit, estque apud Veteres admodum celebre navium Liburnarum genus, de his ut pauca dicam, admonet me tum classis haec Illyrica, quam contra Aetolos Agron instrui pararique jussit, tum expeditiones maritimae Illyriorum, apud quos id genus navium & inventum & usitatum fuit, tum denique necessaria navium hujusmodi mentio iterum ac saepius deinceps facr enda. Sed quoniam Guidus Pancirolus earum descriptionem ex antiquis Scriptoribus sumptam intexuit praefationi, quam de rebus bellicis inscripsit, & suis in Notitiam utriusque imperii commentariis adjecit, si eamdem huc transtulerim, satis me Lectoribus fecisse arbitror, quos tamen praemonitos volo, ne Zosimum audiendum putent, qui navium Liburnarum originem & appellationem a Liburna nescio qua Italica civitate repetendam censuit; nisi forte Liburniam Illyricam cum Stephano & Constantino Porphyrogenito Italiae adscripserit, propterea quia haec regio, totaque Dalmatia cum Illyrico Occidentali ad Praefecturam Praetorianam Italiae pertinebat.

Caeterum Appianus, aliique omnes, veteres pariter junioresque historici docent, hujusmodi naves denominatas esse ab Liburnis Illyriis earum inventoribus & architectis; quarum quidem usum non solum, qui proprie dicti sunt Liburni, sed caeteri quoque Illyrici maris accolae sibi adsciverunt. Praeter Ardięos, inquit Appianus de Bellis Illyricis, ***Liburni navibus plurimum valuisse memorantur, alia Illyriorum natio, agendis praedis ex Jonio, atque insulis famosa, quae citis eam in rem navigiis, & insigni levitate praestantibus uti solebat; eoque factum est, ut Romani etiam nunc celeres & expeditas biremes Liburnicas appellent.***

Nunc vero quae Pancirolus e Zosimo potissimum & Vegetio de hisce navibus scripsit, Appiano subjiciam: ***Postremo adjicit velocissimum Liburnarum genus, quas navibus decem praevalere affirmat Zosimus; Liburnas, inquit, vocant, ab oppido quodam in Italia sito nominatas, ubi primum ad eam formam factae fuerunt. Videntur autem non minus veloces esse, quam quae quinquaginta remis aguntur; sed multum à triremibus superari, quae longo jam tempore confici desierunt. Haec ille. Hae praeliis aptiores visae, quod bello Actiaco victoriam Augusto dederint. Vegetius, Augusto, inquit, dimicante Actiaco bello, cum Liburnarum auxilio praecipue victus esset Antonius, experimento tanti certaminis patuit Liburnorum naves caeteris aptiores. Ergo similitudine & nomine usurpato, earumdem instar, classem Romani Principes texuerunt. Liburnia namque Dalmatiae pars est, Andecrinae (Jadertinae) subjacens civitati. cujus exemplo nunc naves bellicae fabricantur, & appellantur Liburnae.***

Earum vero magnitudinem in fra describit; minimae, inquit, remorum habent singulos ordines, majores binos; idoneae mensurae ternos vel quaternos, interdum quinos sortiuntur ordinum gradus. Nec hoc cuiquam enorme videatur, cum in Actiaco bello longe majora referantur concurrisse navigia, ut senorum etiam, & ultra ordinum fuerint. Noscio autem, unde Historico Dalmatae in mentem venerit, ut fere omnem rei maritimae usum scientiamque Illyriis adimeret, cum, si fides habenda sit Appiano, non solum ***Liburni Illyriorum natio navibus plurimum valuerint,*** sed etiam ***Ardiaei,*** qui oram Illyricam accolebant, ***mari imprimis validi essent.***

PAGINA 24.

Id ipsum vero confirmant naves Liburnae, quibus Illyrii utebantur, cum forma, tum magnitudine praeliis maritimis aptissimae, quibus potissimum Actiacam victoriam acceptam retulit Augustus, quarumque ad exemplar Romani naves sibi aedificandas esse censuerunt. Hactenus de copiis Illyriorum navalibus ac terrestribus sub imperio Agronis. Nunc ad ipsum Agronem revertamur.

Agron in matrimonium habuit Triteutam, ex qua genuit Pineum regni haeredem. Triteutae propter offensiones nescio quas interpositas nuncio remisso, Teutam alteram uxorem duxit, ex qua cum nullos liberos suscepisset, moriens eidem & filii tutelam, & regni administrationem commisit. Demetrius Rex Macedonum Antigoni Gonatae filius, qui parenti successit anno ante Christum 242. Agronem ingenti pecuniarum summa pellectum impulit, ut auxilia ferret Mydioniis, quos acerrimo bello Aetoli premebant, eorumque urbe obsessa, ac vehementissime oppugnata, in extremum libertatis, patriaeque amittendae discrimen adduxerant. Itaque Agron eam, quam supra diximus, centum lemborum classem instruxit, in eamque decem millia Illyriorum imposuit, qui in Graeciam transvecti cum essent, exscensione in terram e navibus facta, Aetolos primo impetu disjectos in fugam avertunt, quos Mydionii ex urbę erumpentes insequuntur, caeduntque ad satietatem.

Illyrii parta tam insigni incruentaque victoria, & gloria pariter hostiumque spoliis onusti ad Agronem redeunt; qui eo successu mirifice laetus, & opulentissima cujusque generis praeda potitus, totum se voluptatibus & commessationibus tradidit; & vino epulisque intemperantius indulgens morbum lethalem contraxit, quo paucis post diebus extinctus est.

Rem totam ex Polybio lib. 2. cognoscere lectoribus gratius jucundiusque fore arbitror. ***Agron Illyriorum rex, filius Pleurati copiis & terrestribus & navalibus omnes priores Illyrici Reges longe anteibat. Hic Demetrio Philippi patri pecunias largienti receperat, se Mydioniis, quos Aetoli obsederant, opem laturum: nam Aetoli, quod impetrare ab Mydioniis non poterant, ut Reipublicae suae se adjungerent, vi eos expugnare aggressi. Itaque ex universa gente Aetolorum coacto exercitu, positis circa urbem illorum castris, sine intermissione ulla omni conatu machinis etiam adhibitis oppugnationem urgebant. Interea loci adveniunt noctu ad Mydioniam lembi centum, in quibus erant Illyriorum decem millia.***

Hi ut ad portum appulerunt, illucescente jam die, aciem more suo instruunt, & per cobortes divisi, ad Aetolorum castra ire pergunt. Illyrii primo statim impetu, quod & numero superabant, & conferti pugnabant, velites statione proturbant, equites his adjunctos ad gravem armaturam se recipere cogunt: deinde ex superiore loco positam in campo aciem invadentes, facile in fugam eos vertunt. Trucidarunt multos, plures vivos ceperunt; armis & impedimentis omnibus sunt potiti. Ita Illyrii, peracto quod mandatum a Rege fuerat, supellectili, caeteraque omni praeda lemhis imposita, confestim naves solvunt, & patriam suam repetunt. Rex Agron, posteaquam lembi rediissent, eique omnia Duces narrassent, quae in pugna acciderant, incredibili exultans gaudio, quod Aetolos gentem ferocissimam vicisset, ebrietati, & id genus liberalioribus epulis indulgens in pleuritim incidit, quae post dies paucos ipsum sustulit. Regnum Teuta uxor suscepit.

Hanc Illyricam expeditionem victoriamque conjungiposse censeo cum anno ante Christum 232, quo quidem anno mortuus est Demetrius Rex Macedoniae relicto filio impubere Philippo cui tutor datus est Antigonus ejusdem patruelis; anno vero eodem, vel insequenti Agron e vita discessit. Sed Agrone adhuc regnante, eoque jubente Isseos ab Illyriis vexari, & injuriis affici coeptos esse, quamvis Polybius non referat, Dion tamen, itemque Appianus aflirmant.

Cum Agron a Venetis usque ad Epirum imperii fines protulisset, ac totam propemodum oram maritimam cum plerisque insulis possideret, uni obstabant Issenses, quominus totius etiam maris dominatu, insulisque omnibus, totoque Illyrico potiretur. Eo igitur cogitationes omnes viresque intendere decreverat, ut Issam insulam, & quidquid ad ditionem Issensium pertinebat, in suam potestatem redigeret. Quo circa Illyrii crebris in eam insulam incursionibus faciendis, agris depopulandis, Issensium navibus diripiendis, numquam illos ab incommodo & periculo, metuque vacuos esse ac tutos finebant. Cùm ergo Illyrii a maleficiis inferendis non desisterent, Issenses numero, & viribus impares, rebusque suis diffidentes, ad Romanos auxilii petendi causa confugiunt.

Nam Issenses post interitum utriusque Dionysii ita se in libertatem exemerant, ut tamen non omnino discesserint ab societate & amicitia Siculorum, unde oriundi erant, profectique missu Dionysii senioris ad eam insulam occupandam, suisque praesidiis obtinendam; & eorum, qui deinceps in Sicilia regnarunt, vel tributarii & vectigales erant, vel certe socii, atque amici. Cum autem Romani anno ante Christum 264. trajectis in Siciliam copiis, ut Mamertinis adversus Hieronem Regem auxilio essent, Poenos expulissent, & Hieroni acie victo pacem dedissent, tota illa insula se ad fidem amicitiamque Populi Romani adjunxit. Siculorum auctoritate & exemplo Issei etiam se in societatem clientelamque populi Romani contulerant.

Nec vero Romanis officium, quod bonos socios & amicos decet, ab Issensibus defuit. Anno enim quarto primi belli Punici, qui fuit ante Christum 261. cum Romani primum rem nauticam attigerunt, & classem adornarunt, in ea naves rostratas Liburnicas fuisse auctor est Eutropius; quas quidem credibile est eisdem ab Issensibus sociis auxilio missas esse; neque enim Romani aliunde hujusmodi naves comparare poterant, quibus nihil ad eam diem seu belli seu commercii cum Illyriis aut Liburnis fuerat,

nequidem navs ullas ab Romanis in mare superum immissas fuisse constat. His vero navibus potissimum anno insequenti maritimo praelio cum Poenis decertarunt Consule ac Duce Duillio, egregiamque ac primam navalem victoriam retulerunt.

Quinto anno belli Punici, ait Eutropius lib. 2. ***quod contra Afros gerebatur, primum Romani C. Duillio & Cn. Cornelio Asina Coss. in mari dimicaverunt paratis navibus rostratis, quas Liburnas vocant.... Duillius commisso praelio Carthaginiensium Ducem vicit, XXXI. naves cepit, XIV. demersit, vII. millia hominum cepit, III. millia occidit; neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod invicti terra, jam etiam mari plurimum possent.***

Isenses ergo freti atque confisi amicitia ac societate, quam multis ante annis cum Senatu Populoque Romano unxerant, Romam legatos miserunt, qui opem adversus Illyrios & Agronem postularent. Romani oblatam de sociis bene merendi occasionem haud praetermittendam putarunt, & legatos decreverunt, qui Agroni denenciarent, ut omnem dein injuriam ab rebus fortunisque Issensium abstineret. Interea temporis Agron demoritur, anno ante Christum 232. & cum Pineus unicus ejus ex priore conjuge filius nondum maturus imperio esset, Teuta privigni tutelam cum regni administratione suscepit.

PAGINA 25.

Haec autem, ut erat fęmina superba atque imperiosa, non solum Isleos divexare non destitit, sed praeterea suis Illyriis, ac praesertim Ardiaeis piraticae exercendae potestatem fecit, & classem instrui jussit, qua Illyrii in Peloponnesum delati primum Eleos, tum Messenios invadunt, eorumque agros depopulati ingenti praeda potiuntur; postea in Epirum irruptione facta, Phaenicem urbem opulentissimam obsident, capiunt, diripiunt, Gallorum proditione, quos Epirotae ad praesidium urbis mercede conduxerant.

Ad haec terrestres copias contraxerat, quinque millibus Illyriorum conscriptis, quibus ducem praefecerat Scherdilaidam, jusseratque per Antigoniae sauces in Epirum irrumpere. Quare Epirotae exercitum in duas partes distrahere coacti, alii contra Scherdilaidam missi, qui eum regionis aditu ingressuque prohiberent; alii prope Phaenicem remanere jussi cum essent, hos Illyrii ex urbe erumpentes de improviso adorti magna clade afficiunt. Aetoli & Achaei Epirotis auxilio cum venissent, Illyrii, qui Phaenicem occupaverant, veriti, ne auctis hostium copiis opprimerentur, cum exercitu Scherdilaidae, qui superatis angustiis Antigoniae in Epirum perruperat, se conjungunt. Sed cum ineundi praelii mira cupiditate flagrarent, ab Teuta revocantur ad turbas domesticas sedandas; quippe pars Illyriorum ad Dardanos defecerat.

Itaque pactis induciis cum Epirotis, qui deinde cum Acarnanibus per legatos ad Teutam missos fędus cum ea societatemque inierunt, domum opulentissimis hostium spoliis, & cujusvis generis praeda onusti revertuntur. Haec Polybius, qui Peloponnesiacam & Epiroticam Illyriorum expeditionem cum anno ante Christum 230. colligandam his verbis lib. 2. descripsit.

Regnum Teuta uxor suscepit, fide amicorum in rerum administratione utens. Haec more ingenii muliebris, cum nihil nisi praeteritam victoriam ob oculos haberet, de externis nihil quidquam cogitaret, suis primum concessit, ut singuli quoscumque haberent obvios inter navigandum, depraedarentur: deinde parata classe exercitum priore non minorem emittit, facta Ducibus potestate, ut pro hostibus populos omnes haberent.

Prima expeditio in Eleorum & Messeniorum fines suscepta est, perpetuis Illyriorum incursionibus obnoxios: quoniam enim in longum ora illa porrecta jacet, longeque inde in

mediterranea urbes sunt submotae, penes quas est imperium: & parva nimis, & ad breve tempus subsidia erant, quae urbis illae Eleis ac Messeniis adversus Illyriorum exscensiones submittebant, ut facile his esset sine metu istas regiones incursare ac devastare: tunc vero ad Phenicen Epiri oppidum usque provecti, parandae annonae gratia in portum applicant: ubi colloquio super proditionem urbis cum Gallis habito, qui Epirotarum aere merebant, & Phaenice circiter octingenti degebant; cum eam ad rem operam suam Galli pollicerentur, mox expositis copiis oppidum, & omnia, quae in eo erant, capiunt, Gallis intra muros conatus ipsorum adjuvantibus.

Hoc accepto nuncio Epirotae extemplo ad ferendam opem omnes accurrunt; .. . . deinde certiores facti adventare Scherdilaidam cum quinque Illyriorum millibus itinere terrestri per fauces ad Antigoniam; parte exercitus sui ad custodiendam Antigoniam missa, ipsi interea negligentius agere, commeatibus, quos large regio subministrabat, perfrui, stationes ac vigilias contemptim obire. Illyrii de copiarum divisione moniti, & eorum negligentia, noctu profecti, munitum locum occupant & per reliquum noctis ibi subsistunt. Prima luce utrique ante urbem instructa acie certamen ineunt. Victis Epirotis multi eorum desiderati sunt, plures capti; reliqui versus Atintanes fugam capessunt.

Tam adversam experti fortunam Eptrotae, omnique salutis spe amissa, legatos ad Aetolos & Achaeorum gentes mittunt, auxilium petentes, qui non multo post Helicranum veniunt. Eo & Illyrii, qui Phaenicen occupaverant, una cum Scherdilaida se conferunt, nec longe a copiis auxiliaribus metantur castra, cupientes initio dimicare; sed difficultas locorum impediebat. Simul allatae sunt a Regina litterae, quibus domum quantocius redire, quod pars Illyriorum ad Dardanos defecisset, imperabat. Ita Epirum populati inducias cum Epirotis faciunt, per quas quidquid liberorum hominum in potestate habebant, cum ipsa urbe, pretio accepto, eis restituunt; postquam mancipia, & supellectilem omnem lembis suis imposuissent, caeteris navigantibus, Scherdilaidas per Antigoniae fauces pedibus remeavit.

Magnum ea res maritimis Graecorum urbibus terrorem attulit; nam qui cernerent munitissimam & potentissimam Epiri urbem ita praeter omnium opinionem in captivitatem incidisse, sibi quique metuebant, non jam ut antea de agrorum copiis solliciti, verum de propria sua & urbium suarum salute. Epirotae hoc periculo mirabiliter liberati, tantum ab eo abfuerunt, ut vel calamitatis suae auctores ultum irent, vel iis, qui auxilio fuerant, gratiam referrent, ut contra legatione ad Teutam missa societatem cum Illyriis & ipsi & Acarnanes inirent; neque ab eo tempore postea destiterunt, horum partem amplexi, Achaeis & Aetolis adversari.

Illyriis in fidem receptis, „qui ab imperio desciverant, compositisque domesticis tumulTeuta cum alias suopte ingenio fetibus, rox, tum propter recentes victorias spe atque animo inflata, postquam ex hostili longinqua praeda, equis, armis, pecunia regnum locupletasset, proximam insulam Issensium, ut ad suam ditionem adjiceret, omni ope operaque sibi enitendum censuit. Itaque parata classe, conscriptoque exercitu, jussit Duces suos urbem illorum obsidere; neque ab ejusdem oppugnatione antea desistere, quam aut per vim capta, aut ad deditionem compulsa, in Illyriorum potestatem veniret.

Inter haec Illyrii, piraticis lembis mare infestum reddere coeperant mercatoribus Italis, qui de injuriis damnisque sibi per Illyrios illatis Romam expostulatum venerunt. Itaque Senatus cum horum, tum Islensium querimoniis permotus legatos, quos ad Agronem decreverat, Illyricam profectionem maturare jussit. Erant hi Cajus & Lucius Coruncani, quibus se adjunxerat Cleemporus legatus Isseorum. In Illyricum ubi appulissent, & Agronem, contra quam putaverant, mortuum reperissent, Teutam conveniunt, eique nomine Senatus Populique Romani denunciant, ut suas copias ab obsidione

Issensium abducat, neve imposterum committat, ut de injuriis Illyricorum piratarum mercatores Italici conqueri possent.

Ibi vero impotens mulier stomacho & iracundia exarsit; res enim secundae tantos illi spiritus, tantamque arrogantiam attulerant, ut non solum Romanorum postulata contempserit, sed violato jure gentium, ne ab ipsis quidem legatis vim abstinuerit. Haec prima offensionum ac discordiarum semina, unde alia ex aliis bella numquam pullulare desierunt, quoad totum Illyricum sub populi Romani imperium ditionemque cecidit; hinc primum Romanos inter Illyriosque bellum exortum; tum primo classis Romana Adriaticum trajecit.

PAGINA 26.

Haec Polybius, Dion, Appianus, quorum verba cum capite proximo describenda sint, nunc referre supersedeo.

Teuta verò ignara quantam sibi ac regno calamitatem Romanis lacessendis arcessivisset, tantum abfuit, ut pro illatis injuriis satisfaciendum censeret, ut acrius etiam Issensium oppugnationem urgeri jusserit, & majorem, quam antea, classem ornaverit, quam in Gręciam transmitteret. Itaque vere jam appetente anno ante Christum 329. Illyrii classe egregie instructa ornataque cum ex Illyrico solvissent, alii ad Corcyram insulam, alii Dyrrhachium appulerunt, ut Corcyrenses & Dyrrhachinos vi atque armis in deditionem Illyriorum redire cogerent; utrique enim ab Teuta defecerint oportet, cum antea sub imperio Agronis eos fuisse Appianus affirmet.

Et Corcyrenses quidem cum se arcta obsidione premi, neque ad eam diutius sustinendam satis virium & copiarum sibi esse cernerent, ab Aetolis & Achaeis auxilium petunt. Sed Achaeos subsidio Corcyrensibus venientes Illyrii, quibus Acarnanes ex faedere septem cataphractas naves submiserant, navali praelio victos in fugam vertunt. Quare Corcyraei animis debilitati, speque omni destituta Illyriis se dedunt, qui praesidio imposito urbem tuendam tradunt Demetrio, cui ab insula Pharia ejus patria Phario cognomen fuit. Rem totam fusius, & accuratius exposuit Polybius, quam Dion & Appianus summatim narrant.

At Regina, inquit Polybius lib. 2. ***adveniente vere, longe plures, quam antea lembos in Graeciam mittit. Eorum pars Corcyram navigat, alii Dyrrhachiensem portum petunt; & dum se aquae & commeatus gratia eo proficisci simulant, consilium capiendae urbis ineunt Dyrrhachienses securi, & nihil prorsus suspicantes, intrare urbem inermes permittunt, aquae & commeatus gratia venire eos rati. At illi ubi sese in urbem admissos cernunt, nudatis, quos in aquariis urceis absconditos gestaverant, gladiis custodes portę obtruncant, porta potiuntur; hinc ex composito irruentibus a littore reliquis, magnam meniorum partem occupant.***

Cives etsi tali ac repentino casu nonnihil perterriti fuere, acriter tamen ac forti animo propugnantes diu restiterunt; tandemque Illyrii excedere coacti. Ita qui per negligentiam in periculo fuerant & urbem ac patrios lares amittendi, per fortitudinem nihil mali perpessi, prudentius in posterum rebus suis consuluere. Duces Illyriorum solutis extemplo navibus in altum profecti, & cum iis, quos navigare Corcyram diximus, conjuncti, omnes simul maturato itinere obsidere urbem aggrediuntur.

Corcyrenses insperato malo circumventi, nec suis freti viribus, legatos ad Achaeos atque Aetolos mittunt: praeterea ex Apollonia & Dyrrhachio petunt subsidia, rogantque, ne expelli se per scelus natali solo a Barbaris patiantur. Ii casum Corcyrensium miserati, decem Achaeorum cataphractas naves muniunt, ac paucis interjectis diebus Corcyram navigant, sperantes sese

primo adventu obsidionem Barbarorum soluturos. At Illyrii septem cataphractis navibus ab Acarnanibus, cum quibus societatem inierant, acceptis, Achaeis obviam procedunt, nec longe ab insulis, quas Paxes appellant, eos nacti ineunt praelium.

Acarnanes, & naves Achaeorum, quae adversus eos pugnabant, aequales erant in certamine, atque integrae in congressibus permanebant, praeterquam quod viri ex illis pugnantes vulncrabantur. Illyrii vero quaternis simul lembis connexis naves hostium implicabant, & undique circumdatas impediebant. Hinc in eas cum impetu prosilientes facile ob multitudinem superabant.

Per hunc modum quatuor Achaeorum quadriremes ab Illyriis captae, quinqueremis una submersa cum omnibus, qui intus erant: inter quos fuit Marcus Caryneus, vir maximae apud Achaeos auctoritatis, & quamdiu vixit, omni officio erga patriam functus, Verum qui contra Acarnanes pugnabant, simul ac Illyriorum victoriam prospexere, freti celeritate navium, verterunt terga, & omisso praelio domum incolumes remigrarunt. Illyriorum multitudo hac victoria elata, facilius atque audacius solito urbem obsidebat. Corcyrenses jam omni spe destituti, tolerata aliquamdiu obsidione, ad extremum Illyriis se dederunt, praesidiumque eorum, & ducem praesidii Demetrium Pharium intra urbem accepere. His rebus gestis, Illyriorum Duces iterato Dyrrhachium reversi urbem obsedere.

Interea Romani suas & sociorum injurias bello terra marique persequi decreverant. Cn. Fulvius Centumalus Cons. anno ante Christum 229. cum classe ducentarum navium in Corcyram insulam trajecit; nec multo post alter Consul L. Posthumius Albinus viginti millia peditum, & duo millia equitum cum in naves imposuisset, Brundusio solvit. Vix Fulvius classem Corcyrae admoverat, cum in urbem atque arcem magna civium voluntate adissus est, utramque prodente Demetrio Phario; cum enim sibi a Teuta timeret, apud quam in suspicionem crimenque vocatus fuerat, ad Romanos sibi transeundum esse censuit. Is pręterea Phariam patriam suam, cujus Praefecturam a Teuta acceperat, Romanis, Appiano auctore, itidem per proditionem tradidit.

Sub eam Corcyrensium deditionem Posthumius advenit. Uterque Consulum copiis conjunctis Corcyra cum solvissent, in Illyricum trajiciunt. Et Apollonia in deditionem accepta, cum Dyrrhachium contenderent, Illyrii adventu Romanorum cognito. relicta urbis obsidione, fugam capessunt. Deinde belli totius moles in Ardiaeos gentem Illyricam terra marique imprimis validam incubuit. His perdomitis Legati a Parthinis & At intanis populis item Illyricis ad Consules missi, qui se suaque omnia in fidem Romanorum committerent.

Tum demum ad Issam insulam, cujus potissimum causa hoc bellum Romani susceperant, traductus est exercitus, qui cum oram illam praeterveheretur, aliquot Illyriorum oppida aut vi cepit, aut ad deditionem compulit. Vix Romani ad insulam propius accesserant, cum Illyrii castris ad urbem positis excedunt, festinantesque in naves ad fugam paratas insiliunt, properantque quam possunt citissime in oram adversam trajicere, amissis viginti lembis, qui cum omni praeda commcatuque in hostium potestatem venerunt.

Teuta his malis fracta, & graviorum impendentium metuconsternata, Rhizonem in urbem munitissimam remotam a mari se recepit. Consules re Illyrica bene gesta, ut Demetrio Phario, qui Teuta incolumi ad Romanos defecerat, cratiam referrent, sua eum patria, idest insula & urbe Pharia, & Illyrici regni parte non exigua donarunt. Inde cum exercitu Dyrrhachium reversi, Fulvius quidem plerasque terrestres & navales copias Romam revexit, Posthuimius vero retentis quadraginta navibus, & novo ex captis vel deditis urbibus delectu habito, apud Dyrrhachium stativa posuit, ut Illyrios in officio & metu contineret. Anno proximo, qui fuit ante Christum 228 vere ineunte Legati ab Teuta de

pace postulanda Romam veniunt. Pax ita convenit, ut Teuta certos intra fines regnaret, atque annuum vectigal Romanis persolveret; neve ultra Lissum amplius duos lempos, cosque ab armis omnique bellico instrumento vacuos atque nudos emitteret.

PAGINA 27.

Haec omnia ex Polybio, Dione, & Appiano, ex quibus hujus belli descriptionem conferemus in proximum caput, ubi de bellis Illyricis Romanorum.

Tum vero quadrifariam divisum est Illyricum, & partim Teutae relictum, partim Demetrio traditum, partim vero in potestatem Romanorum, partim incolumi & salva libertate in eorumdem amicitiam concessit. Igitur Romani ut Corcyren ses, sic etiam Apolloniates, auctore Applano immunes ac liberos esse jusserunt; quibus addas licet Dyrrhachinos, & multo magis Issenses, pro quorum tuenda libertate Romani potissimum id belli susceperant. Hi omnes in foedus societatemque Romanorum adscripti. Parthini & Atintani, Illyrici populi inter Drilonem ac montes Ceraunios, hi mediterranei, illi maritimi, qui rebus Illyricis jam fractis ac debilitatis ultro se Romanis dederunt, haud dubium est, quin sub Romanorum imperio manserint cum aliis locis, quae Consules ceperant, quorum nullum nominat Polybius praeter Nutriam ignotae positionis oppidum, quo in oppugnando, ***non solum multos milites, ait Polybius, sed etiam Tribunorum aliquos & quaestorem ipsum amiserunt.***

Quae vero pars Illyrici Teutae, quaeve Demetrio obtigerit, mihi compertum non est. Historicus Dalmata existimat praeter insulam Phariam, Demetrio partem illam Illyrici attributam esse, quae Driloni & Cerauniis montibus interjacet; id quod mihi sane non fit verisimile. Nam praeterquam quod Parthini & Atintani ad Romanos pertinebant, & Dyrrhachium & Apolloniam ejus regionis urbes praecipuas ac nobilissimas alieno dominatu exemptas ac liberas esse Romani decreverant; Demetrius quoque ea lege tenebatur, ut ex Polybio colligitur, qua cautum erat, ne Illyrii ultra Lissum oppidum ad Drilonis ostia situm, ***pluribus quam duobus lembis iisque inermibus navigarent,*** ut idem Polybius docet; quam quidem legem cum Demetrius violasset, alterum in se ab Romanis bellum concitavit.

Si autem Demetrius ultra Lissum usque ad Ceraunios regnum ab Romanis concessum obtinuerat, non crat consentaneum hanc illi legem imponere, qua vetaretur e suis portubus emittere tot lembos armatos, quot necessarios esse duceret ad maritimam oram suae ditionis Lisso & Cerauniis interjectam tuendam, & hostium navigia arcenda, si qua forte vel illuc accederent, vel illac praeterirent. Itaque ut Teutam, sic Demetrium intra Drilonem regnare jussum fuisse censeo; at praeter Phariam, quae urbes, quęve gentes Illyricae Demetrio traditae sint, cum nemo Veterum commemoret, hoc quoque inter caetera vetustate incomperta in incerto relinquamus licet.

Teuta vero, si Dionem in fragm. audimus, regno spoliata est, totoque Illyrico excessit: ***tota,*** inquit, ***formidine percuss. regno cessit.*** Polybius non regnum illi quidem omnino ademptum, sed finibus admodum exiguis circumscriptum fuisse affirmat; siquidem tradit pacem Teutae sub hac etiam conditione datam esse, ***ut paucissimis quibusdam locis exceptis omni Illyrico excederet.*** Appianus autem videtur in caopinione fuisse, ut prope integrum regnum Agronis Pineo hujus filio, ac propterea etiam Teutae cujus in tutela erat, relictum esse putaverit. ***Pines autem caeterum Agronis imperium retineret, atque amicus Romanis esset, si se ab superioribus injuriis abstineret.***

Ego vero sic existimo Teutae ac Pineo citra Titium relictos esse Carnos, Istros, Japydes, ac Liburnos, quos sub imperio Agronis fuisse diximus, & aliquas praeterea urbes ultra Titium; idcirco autem a Polybio dicitur, regnum Illyricum Teutae contractum esse, & paucis locis definitum, quod is exemplo aliorum Scrintorum Istros, Japydes, & L burnos ab Illyriis distinxit; ex quo sit, ut regio caetera inter

Titium & Drilonem magna ex parte sub imperium Demetrii concesserit praeter oppida quaedam, praesertim maritima, quae Romani in sua potestate retinuerunt.

Haud multis seu mensibus, sive annis post pacem cum Romanis compositam, Teuta diem obiit. Demetrius vero, ut Dion scripsit, Triteutam priorem Agronis conjugem, & Pinci matrem in matrimonium duxit, simulque Pinei tutelam suscepit. Ac primum quidem Romanorum amicitiam diligenter coluit, curavitque sedulo, ne aut foederis leges ab illis praescriptas violaret, aut beneficiis, quae ab illis acceperat, se ingratum praeberet. Sed cum neque ditescere ex piraticis maritimisque excursionibus, quibus illi interdictum suerat, neque prędas agere posset e propinquis populis, quibus foedere illo cautum erat, opum augendarum, ditionisque amplificandae cupiditatem alio vertit.

Antigonus cognomento Δώσων, hoc est Largiturus, quod plura promitteret, quam largiretur, qui pro Philippo Demetrii filio impubere regnum Macedoniae curabat jam inde ab anno ante Christum 232. adversus Cleomenem regem Lacedaemoniorum belli societatem cum Achaeis, Epirotis, Phocensibus, Baeotiis, Arcadibus, ac Thessalis coierat anno ante Christum 223. Huic fęderi, unde aliquid commodi se percipere polle sperabat, Demetrius Pharius adscribi voluit, & mille, ut Polybius tradit, sexcentosque Illyrios ad bellum Cleomenicum duxit. Pugnatum est anno ante Christianam epocham 222. apud Selasiam Laconiae urbem, constitutis in acie prima Illyriis, qui signo dato, ut idem Polybius refert, initium certaminis facerent.

Cleomenes victus, & fuga elapsus e praelio ad Ptolemaeum Evergetem transfretavit in Aegyptum, vacuam propugnatoribus Antigono relinquens Spartam, urbem principem Lacedaemonum, quam ille adiens libertatem ei ac pristina jura restituit. Ita finis impositus est bello Cleomenico, cum ingens multitudo Illyriorum, quos vel Parthinos, vel Atintanes Demetrii imperio exemptos, & Macedonibus finitimos fuisse arbitror, populabunda in Macedoniam effusa undique hominum pecudumque praedas abigere coepit. Id cum nunciatum esset Antigono, quam celerrime potuit, in Macedoniam contendit; ubi cum vagantes offendisset Illyrios, ut Polybius scripsit, structis utrinque aciebus, eos adortus post longum certamen superavit. Verum tantis inter pugnandum clamoribus usus est, ut profluvio sanguinis paucos post dies intericrit. Exinde Philippus Demetrii filius, & Antigoni Gonatae nepos in Macedonia regnavit.

Demetrius Pharius ab expeditione Cleomenica reversus, latius regnandi cupidine stimulante, res novas moliri coepit, & quam superioribus annis Teutae fidem fregerat, eamdem haud diutius, quam metus eum in officio continuit, cum Romanis servavit. Etenim cum Romani bello Celtico circa Padum distineientur, quod triennium tenuit, graviorque iisdem belli moles ab Hannibale & Carthaginiensibus immineret, nihil sibi ab illis metuendum ratus, & praeterea fretus amicitia ac potentia Macedonum, quos suis ad bellum Cleomenicum collatis auxiliis juvisset, latius imperandi libidini jura omnia posthabuit.

PAGINA 28.

Primum igitur maritimis latrociniis navigationem infestam habere coepit, Istris quoque in piraticam societatem adscitis, & quinquaginta lembis armatis ultra Lissum provectus, contra quam inter Romanos & Illyrios convenerat, Graecorum oras insulasque depopulando, in Aegaeum mare, Cycladasque ipsas hostiliter incursionem fecit; deinde ditionis Romanae agros vastavit, urbes etiam aliquot in potestatem redegit, demum Atintanibus auctor fuit ut ab imperio populi Romani desciscerent. De Istrorum latrociniis, Demetriique defectione Romam cum esset allatum, primum quidem Istros comprimendos esse Romani censuerunt. Immissis itaque contra illos navalibus copiis facili negotio devicti sunt, eorum piraticis lembis partim captis partim demersis. ***Istri praedones***

Romanarum navium perdomiti. Auctor Epitomes Livianae XX. ***Istris bellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt omnes.***

Eutropius lib. 3. qui expeditionem Istricam refert ad Consulatum M. Minutii & P. Cornelii, quocum cohaeret annus ante Christum 221. Istros autem auctore Demetrio ad diripiendas onerarias Romanorum impulsos fuisse Appionus docet. Deinde cum secundum bellum Punicum jam instaret, ne aliis bellis implicari, viresque distrahere cogerentur, Romani cum Demetrio lenius, quam asperius agendum putabant, eumque gravi admonitione & reprehensione adhibita, ad fidem atque officium revocari posse censuerunt; ***qui cum minime pareret,*** ait Dion, ***sed socios populi Romani infestare non desineret, contra eum copias duxerunt.*** Ita secundum adversus Illyrios bellum Romanum Demetrii temeritate ac perfidia contractum est.

L. Aemilius Consul anno ante Christum 219 cum exercitu in Illyricum trajecit, & Dimalum urbem Demetrii munitissimam adortus, septimo, quam oppugnare coeperat, die expugnavit. Ea potitus cum esset, ex omnibus Illyrici gentibus atque urbibus Legati veniam pacemque orantes ad Consulem venerunt, qui in amicitiam gratiamque populi Romani illis receptis, in eas leges singulis pacem dedit, quae cujusque vel meritum, vel culpam decebant. Tum in naves impositum exercitum ad Phariam insulam traduxit, quo se receperat Demetrius, urbemque illam commeatu ac praesidio diligentissime munierat.

Nocte intempesta ad littus devium secretumque ab hominum frequentia oculisque classem applicuit; ibi partem militum in terram exposuit, quos abdere se in sylvam urbi proximam jussit, & signo dato impetum in hostes facere. Ipse autem cum reliquis navibus copiisque, omni praerupto obstaculo, luce palam portum in vehitur: quod conspicati cum essent Illyrii, confertis agminibus ex urbe erumpunt, ut Romanos exscensu prohibeant; ibi atrox certamen exoritur. Buccinarum sonitu, & pugnantium clamoribus admoniti, qui se in sylvam condiderant, universi prosiliunt, & collem medium urbem inter portumque, natura munitissimum cum occupassent, Illyriis in urbem reditum intercludunt, eosque ex edito loco omni telorum genere incessentes, ab conatu Romanos littore arcendi universos contra se avertunt, & collem jam subeuntes instructa acie aggrediuntur. Ex quo factum est, ut reliquas copias, quae ad littus accesserant, Consul nemine prohibente in terram educeret; hae autem Illyrios impetum eorum, qui collem occupaverant, a fronte vix aegreque sustinentes, a tergo invadunt. Ita Illyrii, cum utrinque premerentur, quamvis diu acriterque repugnassent, ad internecionem caesi, paucis e praelio elapsis, quibus vel fuga in loca, invia ac deserta, vel regressus in urbem patuit, Demetrius autem ad mare celeri & clandestina fuga delatus, unumque nactus ex illis lembis, quos, si quid adversi accideret, tribus in locis paratos stare jusserat, perfugio sibi futuros, in Macedoniam ad Philippum regem se contulit. Haec Polybius. Appianus autem falso tradit Demetrium a Romanis, navigio quo vehebatur intercepto, captum atque occiium esse; quippe cum idem Polybius, & Livius etiam docuerint Demetrium apud Philippum reliquam vitam transegisse, eique cum ad Messenios oppugnandos operam navasse, tum auctorem fuisse fęderis cum Hannibale ineundi, bellique Romanis inferendi. L. Aemilius Phariam urbem patriam & Toparchiam Demetrii adeptus cum esset, funditus evertit.

Victo Demetrio Illyrii omnes in deditionem venerunt. Romani autem Pinei vicem miserantes, qui nihil deliquerat, & eorum, quae Teuta & Demetrius contra jus fasque commiserant, neque particeps fuerat, neque per aetatem esse poterat, eidem pro suis Illyriis supplicanti morem gerere tum rationi, tum Romanae clementiae consentaneum esse duxerunt; quapropter ex illis locis, quae ceperant, praesidiis deductis, paternum regnum eidem reddiderunt, interposita annui tributi pactione, & illa parte Illyrici excepta, quae inter Drilonem & Ceraunios partim mansit in fide ac potestate Romanorum, partim quam jampridem adepta fuerat, libertatem retinuit.

In hac igitur regione Illyrici ad Orientem extrema Romani primum dominari coeperunt, quippe primo & altero bello Illyrico gentes urbesque hujus regionis vel ad imperium adjunxerant, vel in amicitiam ac societatem receperant. Ex his autem Lingum urbem & Parthinos populos post bellum secundum Macedonicum dederunt Pleurato filio Scerdileti, qui eodem bello contra Philippum Romano foederi adscribi voluerat, ut infra dicemus. Haec erat Romana illa Illyrica provincia, quam ab Gentio postremo Illyriorum rege infestam excursionibus & latrociniis redditam fuisse scribit Appianus.

Rebus Illyricis sedatis & compositis L. Aemilius cum exercitu Romam rediit, affecta jam aestate, ac de Illyriis triumphavit; cum jam Hannibal in Hispania Saguntum urbem Romanorum sociam obsideret, quam septimo obsidionis mense in suam potestatem redegit. Pax deinde satis firma ac diuturna Illyriis cum Romanis intercessit, & quoad Pineus, & proxime post Pineum Pleuratus regnavit, quibus antiquior cura fuit pacis, quam belli artibus rempublicam tueri & augere; Illyrii pacati quietique nullam causam Romanis praebuere, cur ab se socialis juris aut foederis violati paenas reposcerent.

Quinimo pars Illyriorum primo atque altero bello Macedonico ab Romanis contra Philippum stetisse traditur; quamvis eidem Philippo cum Achaeis & Messeniis aliisque Graeciae populis bellum sociale contra Aetolos gerenti, quod fere triennium tenuit ab anno 219. ad annum 217. ante Christianam epocham, auxilia ab Illyriis non defuerint. Philippus siquidem, ut auctor est Polybius lib. 4. & 5. ab Scherdilaida Illyriorum Duce triginta lembos mercede conduxerat, pollicitus eidem annua vicena talenta. At Scherdilaidas non amplius quindecim misit, causatus nescio quos Illyricos tumultus per id temporis exortos, quibus se prohiberi scripsit, quo minus plura navigia, pluresve copias domo emitteret, ne provinciam oramque maritimam pręsidiis nudaret necessariis ad motus domesticos comprimendos, fraenumque seditiosis hominibus injiciendum.

Dum haec curat, inque his occupatur Philippus, lembi quindecim a Scherdilaida missi veniunt, plures enim ne posset mittere impediverunt ortae in Illyrico turbae inter Dynastas certorum locorum in ea regione sitorum; mutuo sibi insidias struentium.

PAGINA 29.

Ex his Polybii verbis colligi potest, ut superioribus aetatibus in Gręcia, sic tum in Illyrico, praeter Pineum alios fuisse Regulos, sive unius civitatis & paucorum oppidorum Dynastas, qui inter se de finibus decertabant, inter quos Scherdilaidam annumerare oportet, quem Livius Scerdiletum appellat, & eum ejusque filium Pleuratum Reges seu Regulos vocat. Is autem Scherdilaidas est ille ipse, quem Teuta cum exercitu per fauces Antigoniae in Epirum irrumpere jusserat, ut Epirotis eodem tempore non mari solum, sed etiam terra bellum inferret.

Illyrios in exercitu Philippi fuisse, & egregie adversus Aetolos rem gessisse auctor est idem Polybius, & in praelio apud Acheloum amnem, Stratumque urbem commisso, cum vario & ancipiti marte diu pugnatum esset, tandem Illyriorum militum opera ac virtute effectum est, ut victis Aetolis, & in fugam aversis, Macedones victoriam adepti fuerint. ***Diu varia victoria fuit, ad extremum Illyriis a Philippo in subsidium mercenariorum missis, Aetoli victi passim fugere.*** Sed deinde Scherdilaidas in Philippum, quod pactam pecuniam non solvisset pro navibus & militibus acceptis, arma convertit, multasque ejusdem urbes cepit ac diripuit, & primo Macedonico bello Romanis contra Philippum fidelem operam navavit.

Cum secundum Punicum bellum maxime ferveret, ejusque jam tertius annus decurreret, qui fuit ante Christum 217. Romani, quos licet duplici maximeque insigni clade ad Ticinum ac Thrasymenum graviter percullos, nullius usquam terrarum rei cura, ne longinqua quidem effugiebat, uno fere anno ante tertiam Cannensem calamitatem, Legatos ad Philippum Macedoniae regem

miserunt ad deposcendum Demetrium Pharium, qui bello victus biennio ante ad cum se receperat. Sed nihil ab Rege impetratum est, quippe ad Hannibalem jam spectabat, quocum jungendi adversus Romanos Ioederis vehemens auctor erat, assiduusque hortator idem ipse Demetrius. Per idem tempus ab Romanis Legati ad Pineum Illyrici regem venerunt, qui annuum stipendium, cujus dies exierat, ab eo exigerent, aut si diem proferre vellent, obsides acciperent. Haec Livius Dec. 4. lib. 2. De Pineo Rege Illyriorum nihil deinceps memoriae proditum est; eumque paucis post annis diem suum obiisse arbitror; quippe cum in eo foedere, quod quinquennio post Aetoli cum Romanis contra Philippum fecerant, adscriptum apud Livium inveniam Pleuratum Regem Illyriorum, quem non alterum illum ejusdem nominis filium Scerdileti, sed Pinei aut filium, aut fratrem, ejusdemque successorem fuisse existimo.

Interea Demetrius nullam intermittebat occasionem Philippi hortandi, urgendique, ut Romanis belli Carthaginiensis molo propemodum oppressis, praesertim post duas clades ad Ticinum & Thrasymenum acceptas, bellum inferret, spe oblata Italiae potiundę; non quod magni ejus interesset Philippi imperium augeri, sed quia incredibili adversus Romanos odio, & ditio nis amissae recuperandae studio flagrabat. Nec vero a consiliis Demetrii abhorrebat Philippus; sed antequam Romanos aperto bello aggrederetur, urbes Macedoniae ab Scherdilaida vi atque armis repetendas, itemque aliquam Illyrici partem praesertim maritimam occupandam censebat, unde copias in Italiam trajiceret. Itaque pace jam facta cum Aetolis, Scherdilaidae bellum intulit, nec solum Macedonicas urbes recepit, sed etiam aliquot ex urbibus Illyricis inter Drilonem & montes Acroceraunios in suam potestatem redegit.

Haec Polybius lib. 5. ***Philippus Rex, inquit, cum post factam pacem soluta classe in Macedoniam navigaret, Scherdilaidae in itinere obvians, qui sub praetextu debitae sibi pecuniae, cujus rei gratia naves regias in Leucade, ut supra diximus, ceperat; tunc Pelagoniae oppidum nomine Pisseum in praedam verterat, & complures Dassaretidis civitates, Antipatriam, Chrysondionem, Gertonem, praeterea etiam non parvam Macedoniae partem sibi, partim sollicitationibus, partim viribus adsciverat, extemplo copias in terram exposuit, omni studio ad praedictas civitates recuperandas intentus; omnino autem bellum adversus Scherdilaidam gerere decrevit: pernecessarium existimans Illyricum suae ditioni subjicere, cum ad alias res gerendas, tum maxime ad transfretationem in Italiam. Demetrius enim adeo Regis animum ad hanc spem & expeditionem dies noctesque inflammabat, ut etiam dormiens vidisse se diceret Philippum haec omnia molientem; quod non tam Philippi gratia faciebat, quam odio Romanorum, & quod per eum modum recuperaturum se loca sperabat, quibus circa Pharum spoliatus fuerat. Philippus itaque admotis copiis praedictas omnes civitates occupavit; in Dassaretide enim cepit Creonium & Gerontem, circa Lychnidiam paludem Enchelanas, Ceracem, Sationem, Boeos, in ditione vero Calcecinorum Bantiam, & apud Pissantinos Orgysum; quibus peractis copias in hyberna dimisit.***

Cum igitur Philippus omni cogitatione curaque intentus esset in expeditionem Illyricam, ut hinc viam sibi ad Italiam muniret, centum lembos ad similitudinem & exemplar navium Liburnicarum aedificari, omnique bellico instrumento ornari jussit, quibus primum ad oram maritimam Illyrici occupandam, deinde, si res & opportunitas posceret, ad copias in Italiam transferendas uteretur. Anno itaque ante Christum 216. Illyricum versus classe invectus, Romanorum vano metu repressus ab incoepto destitit; neque enim ejus consilium & apparatus fugerat Scherdilaidam, qui ab Romanis cum auxilium petiisset, decem naves ex classe ad Lilybaei promontorii totiusque Siciliae praesidium instructa impetraverat. Has Rhegio Apolloniam Scherdilaidae subsidio missas jam adventare, earumque numerum multo, quam re ipsa erat, majorem esse cum nunciaretur Philippo, is veritus, ne cum integra Romanorum classe confligere cogeretur, re infecta, in Graeciam cum suis lembis redire festinavit.

Philippus ratus ob id classem non longe abesse, subito terrore correptus, collectis anchoris inhibere remos, ac convertere iter jussit, trepideque & nullo servato ordine retrocedens, postridie Cephaleniam appulit. Accidit autem omnem eum timorem esse falsum. Etenim Scherdilaidas cum audivisset Philippum per hyemem magnam multitudinem lemborum aedificasse, adventum ejus per mare veritus, auxilium Romanorum per legatos imploravit. Romani decem naves ex classe, quae Lilybaei erat, misere; hae juxta Rhegium transeuntes visae fuerant, quarum timore nisi frustra correptus Rex fuisset, & iis facile potiri poterat, & peropportunum ad res Illyricas tempus habere. Polybius lib. V.

Fama de clade Cannensi, qua caesa dicuntur ad quadraginta millia Romanorum, in Graeciam cum perlata esset, Philippum impulit, ut quod jamdiu volvebat animo, id tandem perficere decreverit; posteaquam enim tertia jam pugna, tertia victoria ab Hannibale & Poenis erat, ad fortunam inclinavit, legatosque ad Hannibalem in Campaniam misit, qui foedus cum eo, & amicitiam jungerent.

PAGINA 30.

Ad iIlyricum quod attinet, in has ferme leges inter Toenum Ducem legatosque Macedonum foedus ictum Polybius lib. 7. tradit: ***Si pax cum postibus fieret, neque in potestate Romani habeant Corcyrcos, neque Apolloniates, neque Dyrrhachinos, neque Pharum, neque Dimalen, & Parthinos, neque Atintaniam. Reddunto iidem Demetrio Phario omnes illius propinquos & necessarios, qui intra Romanorum ditionem fuerint.***

At legati eadem navi, qua legati ab Hannibale ad Regem missi, in Macedoniam redeuntes, cum in classem Romanorum incidissent, capti sunt omnes, conjectique in vincula. Quod Philippus ubi rescivit ignarus de iis, quae cum Hannibale legatis suis convenissent, quaeque legati ejus ad se allaturi essent, aliam legationem cum iisdem mandatis decrevit. Et secundi quidem legati prospere tulerant, ac retulerant mandata; sed aestas ejus anni, qui fuit ante Christum 216. prius se circumegit, quam movere ac moliri quidquam Rex posset.

Romani cernentes, quanta vix tolerantibus Punicum bellum Macedonici belli moles instaret, in id omni ope operaque enitendum sibi censebant, ut bello ultro Macedonibus inferendo averterent ab Italia hostem. Itaque jubent M. Valerium Laevinum Praetorem proficisci Tarentum ad classem quam & numero navium augendam, & omni bellico instrumento, commeatuque diligenter instruen dam curaverant: ea classe primo quoque tempore in Macedoniam transmitteret, daretque operam, ut Philippum in regno contineret.

Anno ante Christum 214. sub initium veris Philippus classe Epirum praetervectus, ad Oricum primam Illyrici urbem clam nocte exercitum admovit, eamque sitam in plano, neque moenibus, neque viris, neque armis validam primo impetu op pressit. Inde ad obsidendam Apolloniam exercitum duxit. Haec M. Valerio nunciata cum essent, nihil morae interposuit, quin statim cum classe instructa parataque in Illyricum trajecerit; quam ubi ad littus Orico proximum applicuit, urbem haud magno certamine recepit.

Deinde mille delectorum militum navibus longis cum Praefecto Apolloniam misit; qui expositis in terram militibus, deductisque ad urbem, castra hostium neglecta, atque aperta silentio noctis intravit; inde tantus terror pavorque omnes incessit, ut nemo fuerit qui arma caperet, aut castris pellere hostem conaretur; & Rex ipse vix somno excitatus prope seminudus ad flumen haud longe ab urbe, navesque perfugit, quo & alia turba effusa est. Paullo minus tria millia militum aut capta, aut occisa, castra direpta, urbs obsidione liberata.

Quae cum Oricum essent nunciata, M. Valerius classem extemplo ad ostium fluminis duxit, ne navibus capessere fugam Rex posset. Itaque Philippus subductis, aut incensis navibus, terra Macedoniam repetens exercitum reduxit magna ex parte inermem spoliatumque. M. autem Valerius classem apud Oricum in cessimque per intervalla subsistendo suas cohortes rehyberna duxit. Haec Livius Decad. 3. lib. 4.

Haud vero Philippus ob rem Illyricam parum prospere gestam animo despondit; sed tempus, quod ab expeditionibus militaribus vacuum dabant hyberna, ad comparationem novi exercitus contulit; & quando se a navalibus copiis minus paratum esse videbat, quam ut mari confligere cum Romanis pusset, terra sibi aliquid tentandum aggrediendumque censuit. Quocirca vere jam appetente anno ante Christum 213. exercitum superatis montium angustiis in Illyricum traduxit, & Lissum uibem natura ac loco munitam, & validis propugnaculis septam terra marique oppugnare instituit Lissum enim, itemque Acrolissum, arcem urbi superimpositam plane inexpugnabilem si cepisset, sperabat fore, ut caeteris ejusdem regionis oppidis nullo negotio potiretur.

Neque suus illum conatus, aut spes fefellit; cum enim non tam vi & oppugnatione, quam arte & militari quodam stratagemate urbem arcemque in potestatem redegisset, gentes urbesque finitimae ultro in deditionem venerunt. Lissanam expeditionem Polybius ad hunc modum lib. 8. Descripsit:

"Cum Philippus jampridem Lissum, & Acrolissum animo agitaret, eaque loca in potestatem suam redigere studeret, exercitum eo deducere institit: confecto autem bidui itinere, ac superatis faucibus, propter fluvium Ardaxanum non procul ab urbe consedit: ibi cum Lissi ambitum animadvertisset, & qua mare, qua continentem spectat, egregie tum natura loci, tum arte munitum. Acrolissum quoque ei adjacentem, partim quia mire in altum est sublatum, partim ob reliquam munitionem, ejusmodi praeseferre speciem, ut posse illa loca abs se per vim capi nemo sperare homo deberet; omnem penitus de hac occupanda spem abjiciens de urbe capienda non omnem plane spem posuit.

Observaverat Rex intervallum medium inter Lissum & prominentem montis radicem, ubi est Acrolissum, apte situm esse ad moliendam urbis oppugnationem. Igitur levi praelio eo loci instituto, vafro quodam consilio, eoque admodum opportuno uti statuit. Unum Macedonibus ad quiescendum cum concessisset diem, atque interim, uti res, atque tempus monebat, eos esset cohortatus, inter sylvosas convalles versus mediterraneam regionem, supra illud, de quo jam diximus, spatium, ante primum diluculum majorem, ac meliorem suorum expeditorum partem occultat, ipse insequenti die ab altera urbis parte cetratos, & quod supererat expeditorum secundum littus ducere: postquam urbis circuitum esset emensus, & ad dictum antea locum jam pervenisset, nemo dubitabat, quin ab illa parte ad urbem adoriendam esset ascensurus: & quoniam notus erat omnibus Philippi adventus, ex universo circumcirca Illyrico magna hominum multitudo Lissum convenerat. Acrolisso enim tuendo parvam oppido manum, satis natura munitùm locum esse rati, delegaverant.

Statim igitur ad primum appropinquantium Macedonum conspectum, qui in urbe erant, qua numero, qua situ locorum munitissimorum freti, extra muros eruperunt. Rex cetratos in plano locis opportunis locat: levem armaturam ad colles progredi, & pugnam cum hoste acriter capessere jubet, quibus imperata facientibus equo Marte aliquamdiu pugnatur. Sed mox regii partim locorum iniquitati, partim multitudini hostium cedentes terga vertunt; ubi vero ad caeteros isti se recepissent, oppidani prae contemptu pergere ulterius, ac tandem descendere in campos ausi, cum cetratis manum conserunt. Praesidiarii Acrolisso impositi, cognito Philippum sensim, ducere, universa pugna cedere illum arbitrantes, naturaque loci confisi per imprudentiam avocari se a statione patiuntur.

Deinde Acrolissum paulatim deserunt, & quasi versis in fugam hostibus, praeda esset aliqua sutura, pir devios calles ad plana, & campestria loca magno impetu deveniunt: tum vero qui in insidiis ad partem Mediterraneam fuerant dispositi, nemine animadvertente, coorti Acrolissum strenue, ac fortiter invadunt; simul cetrati repente in hostem versi, praelium cum illis ineunt: omnibus novitate hujus casus perturbatis, qui Lisso egressi fuerant, cum huc illuc dissipati pedem referrent, in urbem ad extremum se recipiebant: iis vero, qui Acrolisso exierant, viam ad reditum, qui ex insidiis excitati fuerant, praecluserunt.

PAGINA 31.

Ita factum est, ut arx quidem, quod sperare nemo foret ausus, statim sine periculo caperetur; Lissus vero postridie ejus diei: idque magnis certaminibus prius editis; postquam acres ac terribiles a Macedonibus impressiones essent factae. Philippus igitur velut miraculo dictis jam locis potitus, hoc uno facinore adeo vicinos omnes sibi reddidit obnoxios, ut plerique in Illyrico ultro urbes suas fidei illius permitterent; semel enim per vim expugnatis illis propugnaculis, nulla amplius munitio violentiae Philippi par futura, neque si quis se illi opponeret, ullus ad salutem receptus superfuturus vulgo omnibus videbatur."

Interea M. Valerius Laevinus classe ex hybernis educta Graeciam circumiit, tentandis per secreta colloquia Principum animis, ut quam posset plurimos cum Romanis adversus Philippum federe conjungeret. Aetolos, quibus maxime Philippum & Macedones graves accolas esse haud ignorabat facile in suam sententiam, & voluntatem perpulit. Igitur inscriptae conditiones, quibus in amicitiam societatemque populi Romani venirent. Huic autem fęderi iisdem legibus adscribi, praeter Attalum Regem Asiae, Eleos, & Lacedaemonios, ***Pleuratus & Scerdiletus voluerunt,*** quos ***Illyriorum*** Reges Livius Decad. 3. lib. 6. appellat. Hunc autem Pleuratum, cujus hic meminit Livius, alium fuisse diversumque oportet a Pleurato juniore, quem idem Livius alio loco vocat filium ***Scerdileti.***

Nam si Pleuratus is, de quo nunc agimus, filius esset Scerdileti, non utique committeret Livius, ut eum priore loco ante patrem nominaret, nec vero utrumque Regem Illyriorum dixisset, quippe patre vivo & regnante, neque consuetudo, neque leges sinunt regem esse haberique filium, quem regni potiri ante obitum parentis omnia jura vetant. Itaque Pleuratus, qui primo bello Macedonico fędus cum Romanis contra Philippum fecerat, ille fuerit necesse est, qui post Pineum apud Illyrios regnum obtinuit, quod ferme integrum Romani, post victum exactumque Demetrium, eidem Pineo restituerant, ut supra diximus, & ab Drilone usque ad Carnos protendebatur.

Scerdiletum vero Regulum potius, quam Regem dixerim, sive Dynastam, qui ultra citraque Drilonem oppida aliquot possidebat; ex illis videlicet Regulis, quorum meminit Polybius, quosque Pleurato supremo Illyriorum Regi jure fiduciario obnoxios fuisse arbitror. Utrum vero is Pleuratus, ex quo natus est Gentius Rex postremus Illyriorum, filius fuerit, an vero frater Pinei, non satis liquet. Fratrem fuisse magis verisimile est; cum enim Pineus ante septem annos adhuc esset impubes sub tutela Demetrii, nec multis post annis obierit; aut sine liberis decesserit, aut nullos reliquerit necesse est, qui maturi essent imperio.

Aetolicum fędus referendum censeo ad finem hujus anni, qui ante Christum 213. numeratur; nam sub ea pacta & conventa, cum Aetoli extemplo bellum adversus Philippum movissent, huic Pellae jam hybernanti Aetolorum defectio allata est, ut tradit ibidem Livius. Itaque Philippus, cùm primo vere anni insequentis exercitum deducere in Graeciam decrevisset, Illyrios antea debellandos, finitimasque ejus urbes, quas nondum ad suum imperium adjunxerat, capiendas, fuisque praesidiis firmandas censuit, ne quid ab ea parte periculi Macedoniae ingrueret.

Quapropter expeditionem subitam in Oricinorum atque Apolloniatum fines fecit, egressosque Apolloniatas tum magno terrore ac pavore compulit intra mufos. Caeterum vastatis proximis Illyriis, nihil memorabile praeterea gessit; atque in Pelagoniam iter vertens Dardanorum urbem sitam in Macedonia cępit, ne Dardanis transitum ad Macedoniam vastandam praeberet. Haec Livius, qui reliquas Philippi excursiones in alia atque alia loca ad populos sibi contra Romanos fędere jungendos persequitur. Ex Illyriis Trallos, alii legunt Triballos, in exercitu Philippi fuisse, eosque cum Aetolis haud prospere pugnasse commemorat Livius Dec. 3. lib. 7. qui scilicet vel in Philippi ditione erant, vel ad ejus societatem se adjunxerant.

Caeterum fere tota hujus helli moles deinde in Graeciam & Macedoniam incubuit, quietis interea pacatisque Illyriis; nisi quod Eropus quidam, fortasse Praefectus copiarum Scerdileti, Lychnidum urbem, & quosdam vicos Dassaretiorum Philippo ademptos cepit. Neque eo bello, quod annos fere decem tenuit, quidquam singulare memoriaque dignum sive a Pleurato, sive a Scerdileto gestum invenio; nisi forre aliquas incursiones in Macedoniam fecerint; nam, ut Livius tradit, cum suis utrumque copiis Macedoniae imminere Philippo nunciatum fuit.

Anno ante Christum 204. cum Romani bellò Punico distenti per biennium res in Graecia ferme neglexissent, Philippus Aetolos ab Romanis desertos, cui uni fidebant auxilio, quibus voluit conditionibus ad pacem petendam & paciscendam subegit. Sed pace vix dum facta P. Sempronius cum decem millibus peditum, & mille equitibus, & trigintaquinque rostratis navibus ad opem ferendam sociis in Illyricum trajecit. Dyrrhachium classem cum applicuisset, ubi intellexit Atolos injussu Senatus populique Romani, contra quam fęderis leges vetabant, cum Philippo pacem fecisse, copias deduci jussit ad obsidendum Dimalum oppidum, & loco egregie munitum, & vallo męnibusque validissimis cinctum, quod regiis praesidiis tenebatur. Adventus Romanorum Parthinos, & propinquas alias gentes ad spem rerum novandarum excitavit. Ea cum audisset Philippus, ne qui motus major in finitimis gentibus populisque oriretur, magnis itineribus Apolloniam contendit, quo Sempronius se receperat, agros urbi circumjectos vastavit, & ad ipsam urbem admotis copiis, potestatem pugnae Sempronio fecit.

Caeterum cum Romanis quoque, sicut cum Aetolis, cupiebat pacem, si posset; sin minus, inducias facere, praesertim cum pacis faciendae auctores eidem essent legati Epirotarum, quos diuturni belli taedebat. Cum itaque per nuncios ultro citroque missos locus & dies colloquii inter Philippum & Sempronium dictus esset, convenissetque uterque, P. Sempronius conditiones pacis dixit, ut Parthini & Dimalum, & Bargulum, & Eugenium tria oppida Romanorum essent. Romano fęderi praeter Attàlum regem, aliosque Graeciae populos, adscriptus est Pleuratus; Scerdileti autem cum nulla facta sit mentio, verisimile est eum jam vita functum fuisse, cui silius Pleuratus junior in principatum successit. Exinde res in Illyrico quietae fuerunt & pacatae, cum Pleuratus major regnum Illyricum inter Drilonem & Carnos obtineret, Pleuratus autem minor in ea Illyrici parte dominaretur, quam jure haereditario ab Scerdileto parente acceperat.

Bello secundo Punico jam confecto, alterum Macedonicum successit cum eodem Philippo Rege F Sulpitio Galba, & M. Aurelio Cotta Coss. anno ante Christum 200. paucis post pacem Carthaginiensibus datam mensibus; seu potius renovatum est; quippe quod tredecim fere ante annis cum esset coeptum, triennio prius depositum erat, interruptumque.

PAGINA 32.

Ad id Romanos perpulere cum veteres injuriae Philippi, tum recentium sociorum querelae, praesertim Atheniensium, qui ab Rege pervastati ab Romanis opem petierant. Hoc bellum gerendum Senatus dedit Sulpitio Consuli, qui autumno ferme exacto cum in Epirum appulisset, Apolloniam terrestres

copias, navales Corcyram in hyberna deduxit; postquam Philippus multa Gręciae oppida jam ceperat, inter quae Abydum, cui praesidio imposito in regnum rediit. In hoc itidem bello Trallos populos Illyricos sub Philippo stipendia fecisse Livius Dec. 4. lib. 1. tradit. Eorum regio apud Stephanum Trallia dicta, & pars Illyriae nuncupata est. Eam Macedoniae finitimam fuisse arbitror, & ab Regibus Macedonum ad regnum Macedonicum adjectam.

Ab Trallis Illyricis fortasse oriundi erant, in Thraciamque migraverant Tralles illi, quos Plutarchus in Agesilao Thraciae adscripsit. Sulpitius Consul per C. Claudium Praefectum & per L. Aprutium legatum rem Macedonicam prospere gessit. Cum inter Apolloniam & commemorat, quem ad Septemtrionem extremum Dyrrhachium ad Apsum flumen haberet castra, Reguli ac Principes accolae ad eum venerunt auxilia pollicentes, inter quos erat Pleuratus Scerdileti filius, & Illyriorum Dynasta, cui respondit Consul ejus opera, cum exercitum in Macedoniam induceret, se usurum.

Pleuratus major Rex Illyrici huic bello implicari noluit; nam neque inter eos, qui apud Consulem in hanc expeditionem nomina dederunt, vel quibus post bellum confectum in formula pacis nominatim cautum est, Pleurati hujus mentionem factam, neque ab eo quidquam contra Philippum auxilii operaeque collatum invenio. Ab Isseis tamen sociis populi Romani navales copias ad bellum Macedonicum suppeditatas esse auctor est Livius Dec. 4. lib. 1. quippe Isseorum XX. lembi ad Prasias, qui continentis Atticae locus est, classi Romanae adjuncti sunt, missique ad populandos Carystiorum agros; unde cum rediissent, ad insulas, urbes, orasque maritimas Philippi incursandas diripiendasque cum caetera classe velis in altum datis, penitus in Aegaeum provecti sunt.

Itaque cum P. Sulpitius exercitum movisset, iterque per Dassaretiorum fines facere instituisset, Pleuratus cum Dardanis, qui se ibidem fęderi Romano adscribi voluerant, in Macedoniam irrupit per angustias Pelagoniae, ad quas quidem obsidendas Philippus filium Persea puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui aetatem ejus regerent, cum parte copiarum miserat; sed ubi Romanum exercitum adventare intellexit, revocato filio praesidioque, quod in Pelagoniae faucibus erat, ut iis copiis suas augeret, Pleurato Dardanisque iter in Macedoniam patefecit. Interea Philippus duplici praelio equestri victus, cum fama & auditione accepisset Pleuratum Dardanosque ingentibus copiis profectos domo jam in Macedoniam transcendisse ad regnum tuendum se referre coactus est.

Praeter hanc Macedonicam incursionem nihil aliud a Pleurato gestum esse comperio in hoc secundo bello Macedonico, quod demum quarto anno, postquam coeptum, sive instauratum fuerat, ante Christum 197. a T. Quinctio Flaminio confectum est, victo debellatoque ad Cynoscephas in Thessalia Philippo. Hoc praelium diligentissime descripsit Polybius lib. 17. in quo refert caesa octo millia Macedonum, capta quinque millia. Anno insequenti decem Legati ab Roma venerunt, qui Philippo pacem petenti pacis conditiones legesque perscriberent; quarum caput erat, ut omnes Graecorum civitates, quae in Europa, quaeque in Asia essent, libertatem ac suas leges haberent; & quae earum sub ditione Philippi fuissent, praesidia ex his Philippus deduceret.

Nec vero Pleurato praemium defuit ob suam operam in eo bello Romanis collatam. Ei quippe ***Lingus & Parthini*** dati sunt; Illyriorum utramque gentem fuisse Livius tradit, quam Philippus sub potestatem redegerat. Parthini infra Dyrrhachium ad meridiem mare accolebant, a Partho, cujus meminit Stephanus, primario gentis oppido nomen mutuati. His finitimi erant Dassaretii populi Mediterranei, quos Plinius a tergo Parthinorum collocavit. Lingus civitas erat & regio, cujus praeter Livium nemo veterum mentionem fecit, quamque idem Livius Dec. 4. lib. 2. videtur inter Dassaretios & Macedoniam locasse, cum scripsit T. Quinctium Consulem, qui prope Aoum amnem castra habebat, consultasse, ***utrum recto itinere per castra hostium viam facere conaretur, an ne tentata re tanti laboris ac periculi, per Dassaretios potius Lingumque tuto circuitu Macedoniam intraret.***

Idem Livius paullo post montem Lingon montium Epiroticorum fuisse censeo; eum quippe annumerat inter montes Epiri, ***interjectos Macedoniae Thessaliaeque; latus, quod vergit in Thessaliam, Oriens spectat; Septemtrio a Macedonia objicitur.*** Ab hoc monte, cui proxime suberat, Lingus civitas & regio nomen accepit. Cave porro, ne Lingum confundas cum Lynco urbe Macedonica, a quo populi Lyncestae. Cum enim Livius Lingum Illyrico adscripserit, Lyncestas in quartam Macedoniae regionem conjecit. Ita Pleuratus ad paternam Scerdileti haereditariam ditionem duos populos Romanorum beneficio adjecit.

§. VII. DE GENTIO POSTREMO ILLYRIORUM REGE, & REGNI ILLYRICI INTERITU.

Post bellum secundum Macedonicum haud multum temporis intercesserat, cum Pleuratus alter, idemque supremus Rex Illyriorum, e vita decedens regni haeredem ac successorem Gentium filium reliquit. Is patre Pleurato & matre Eurydica genitus, fratres duos Platorem ut roque parente, Caravantium matre eadem, sed non codem patre natum habuit. Huic propter ignobilitatem paternam minus suspecto nihil erat, cur vitam adimeret, quin ad bellum contra Romanos gerendum ejus opera usus est. At Platorem occidit, & duos amicos ejus Ettritum & Epicadum impigros viros, quo tutius regnaret. Platore interfecto gravis deinde, dempto fratris metu, popularibus esse coepit, & violentiam insitam ingenio intemperantia vini accendebat. Haec ex Livio Dec. v.lib. 4. Gentius itaque regnum paternum adeptus cum esset, malis initiis ortus, tristes progressus, pejores exitus habuit principatus.

Nam anno ante Christum circiter 180. magna pars Illyriorum ab Rege descivit, sive quia hic avare superbeque imperabat; sive quia illos regii dominatus taedebat. Hic populus, ait Polybius in fragm. n. 134. ***quamdiu vixit Pleuratus, ei paruit, post obitum vero illius, cum in regno Gentius successisset, ab illo defecerunt Dalmatae.*** Tum primum Dalmatiae & Dalmaticum nomen exortum est. Illyrii siquidem inter Naronem Nestumque, cum se, in libertatem vindicassent, ab Delminio, sive Dalminio urbe mediterranea, quam novae Reipublicae, totiusque gentis caput ac metropolim esse voluerunt, nomen mutuati, quo ab caeteris Illyriis distinguerentur, Delmitanos se appellarunt; unde litteris paullulum immutatis Dalmatiae & Dalmatarum vocabulum defluxit, quod deinde invaluit, hodieque retinetur.

PAGINA 33.

Nec dubium videtur esse, quin caeteri quoque Illyrii Occidentales, ab Nesto sive Tiluro usque ad Arsiam, per idem tempus ab Gentio defecerint. Nam Istri, qui ab Arsia initiumducebant, gens itidem Illyrica, ut eos Appianus vocat, jampridem Regum Illyriorum dominatu exempti, suos sibi propriosque Regulos adsciverant. Porro Dalmatae, cum initio Naronem inter Nestumque se continuissent, deinde fines imperii usque ad Titium amnem propagarunt; totaque illa regio ab Narone ad Titium porrecta Dalmatiae nomen subiit: caetera autem regio, quam Titius ab Ortu, Arsia ab Occidente definiunt, antiquum Liburniae nomen retinuit, vel resumpsit, eoque cum ab Dalmatis, tum a caeteris Illyriis distingui coepit.

Hinc duae extiterunt Respublicae, altera Dalmatarum, altera Liburnorum, quae per annos circiter ducentos suam libertatem retinuerunt, antequam vel ultro Romanis se dederint, vel victae debellataeque sub imperium ditionemque populi Romani ceciderint. Istria vero Regum Illyriorum dominatu excusso proprium deinceps Regulum habuit, sed paullo post in Romanorum ditionem concessit; itidemque Carnia, incertum quo tempore, quave ratione, ad Romanum imperium adjuncta est. Itaque post Dalmatiam & Liburniam ab Gentio divulsas, hujus regnum intra fines sane angustos compulsum est; & ab Occasu Narone, ab Oriente Drilone fluminibus definitum; nisi quod Gentius ultra Drilonem Lissum urbem & natura, & situ, & firmissimis praesidiis ac propugnaculis munitam in sua potestate retinebat.

Ad haec tempora censeo accommodari posse tripartitam illam divisionem Illyrici Regii, Tyrannici, Liberi, traditam a Schymno, qui seclusa Liburnia Illyricum usque ad montes Acroceraunios produxit. Pars illa, quae nullius dominationi parens suis utebatur legibus ac magistratibus, erat Dalmatia. Reliquae duae partes, altera ab Narone ad Drilonem Gentio; alterius inter Drilonem & Montes Acroceraunios portio quaedam Pleurato parebat: utra Tyrannico Regioque imperio subesset, non satis liquet. Quae hic breviter strictimque attigimus, paullo copiosius diligentiusque explicabimus infra in parte 2. prolegom. cap. 1. §. 2. ubi de origine nominis Dalmatici.

At Gentius Illyrici regni parte maxima propter ejus gentis a se defectionem amissa, commodorum & vectigalium, quod sibi ex ea jactura decesserat maritimis praedis & quaestubus sarciendum censuit. Itaque desciscens ab instituto patris Pleurati avique Pinei, qui se Romanis bonos amicos & socios fideles praebuerant, Romanorum amicitiam, datamque illis fidem rapiendi praedandique cupiditati posthabuit, & lembos haud paucos instruxit, qui oram Italicam depopularentur; & multis civibus Romanis ac Sociis Latini nominis injurias fieri in suo regno aut jussit, aut certe non vetuit.

L. Duronius Praetor Romanus misit, qui eum admonerent, ut coeptis absisteret; sed legatis ne conveniendi quidem Regis potestas facta est: Quare cum ab eodem Praetore de hisce rebus apud Senatum accusatus esset, conatus est se purgare Senatui per suos Legatos, qui fidem facerent tum Regem forte aegrum in ultimis partibus fuisse regni, cum ejus conveniendi causa Legati a Praetore venissent; simulque ejus nomines peterent a Senatu, ne crederent confictis criminibus, quae inimici detulerant. Jussus est C. Claudius Praetor de hac re cognoscere, atque ad Senatum referre, neque antea Gentio Regi legatisve ejus responsum reddi placuit. Haec Livius, qui legationem Gentii Romam sui purgandi causa missam refert ad Consulatum A. Posthumii Albini & Calphurnii Pisonis, quocum congruit annus ante Christum 180.

Nihilo segnius per eadem tempora piraticae operam dabant Istri, infestamque reddebant navigationem Adriaticam; & cum saepe Tarentini Brundusinique apud Senatum questi essent, maritimos agros expositos transmarinarum navium latrociniis, & depopulatos esse, primum M. Claudio Cons. deinde L. Duronio Praetori negotium fuerat. datum annis superioribus, ut Istros comprimerent, arcerentque ab ora Italica. Istria, quae regni Illyrici pars erat extrema ad Occasum, postquam a Regibus Illyriorum desciverat, alium sibi Regem delegerat, quem alii Carmelum, alii Aepulonem fuisse dicunt; utrumque nominat Livius, nec satis perspicue explicat, duosne velit intelligi, an unum eumdemque Regulum Istrorum, qui Carmelus, idemque Aepulo appellaretur.

Propius vero est Carmelum quidem Regem seu Ducem Gallorum fuisse, qui collecto exercitu Istris, cum esset finitimus, subsidio venerat, Aepulonem vero iisdem Istris regali jure praefuisse. Anno itaque ante Christum 178. bellum Istricum ex auctoritate Senatus gerendum suscepit A. Manlius Consul, qui ab Aquileja profectus ad lacum Timavi, quinque fere millia passuum a mari, posuit castra; cum per idem tempus adversus caeteros Illyrios Duumviri navales creati essent, qui oram maritimam ab Tarento usque ad Aquilejam tuerentur. Istri adjunctis copiis Gallorum, quos Carmelus adduxerat, in castra Romanorum impetum faciunt, & a militibus improvisa illa incursione perterritis, atque ad mare fugientibus, vacua relicta capiunt ac diripiunt.

Sed cum Romani ex illo pavore se recepissent, revocatique essent ad castra recuperanda, demendamque illam ignominiam, hostes vino & somno gravatos adoriuntur, caedunt ad satietatom, amissa castra recipiunt. Anno insequenti C. Claudio Consuli Istria decreta est. Is duabus legionibus novis in provinciam adductis, vetere exercitu cum suis Ducibus dimisso, oppidum Nesattium, quo se Principes Istrorum, & Regulus ipse Aepulo receperat, circumsessum vineis oppugnare instituit; aversoque in alium alveum amne praeterfluente męnia, qui & impedimento oppugnantibus erat, &

aquationem Istris praebebat, propugnatores in eam desperationem adduxit, ut gladios in caedem conjugum ac liberorum verterent, ne hi in hostium potestatem venirent.

Inter eam stragem ac tumultum Romani murum transgressi oppidum intrarunt; quod ubi ex pavido clamore fugientium Aepulo intellexit, trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur; caeteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida Mutila & Faveria vi expugnata ac deleta. Istria tota trium oppidorum excidio, & morte Regis pacata est, omnesque undique populi obsidibus datis in ditionem venerunt; & Claudio, cum ad Urbem rediisset, postquam in Senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset, triumphus est ei decretus. Ex Livio Dec. v. lib. 1. Ita haec pars Illyrici in fidem potestatemque populi Romani concessit, cum alia pars Illyrici magis ad Occasum vergens, idest Carnia maritima, jampridem subiisset imperium Romanorum, a quibus Colonia Latina Aquilejam deducta fuerat, cum antea Gallos recentes advenas expulissent, qui Alpes transgressi haud procul inde locum oppido condendo ceperant. Nunc ad Gentium re ertamur.

PAGINA 34.

Cum tertium Macedonicum bellum, auctore Perseo Philippi filio, jam immineret, Gentium quoque Illyriorum regem suspectum Issenses Legati fecerunt, simul questi fines suos secundo ab eo vastatos esse, simul nunciantes uno animo Macedonum atque Illyriorum Reges communique consilio parare Romanis bellum, & specie legatorum Illyrios speculatores Romae esse, ut quid ageretur, ad Perseum referrent. Illyrii vocati in Senatum, cum legatos se esse missos ab Rege dicerent ad purganda crimina, si qua de Rege Issenses detulissent, sine responso curia, atque urbe, jussi sunt excedere. Caeterum Gentius fecerat potius, cur suspectus esset Romanis, quam satis statuerat, utram partem sequeretur; impetuque magis, quam consilio iis aut illis se adjuncturus videbatur.

Anno ante Christum 171. cum ab urbe Roma Legati in Graeciam venissent, ut circumeuntes Gręcorum oppida regionesque, populos ad fędus cum Romanis contra Persea regem jungendum sollicitarent, L. Decimius missus est ad Gentium, ut eum, si aliquem respectum amicitiae habere cerneret, tentaret, aut etiam ad belli societatem pelliceret. Sed quid responsi ad Senatum Decimius retulerit, Livius non memorat. Interea Gentius tres & quinquaginta lembos militibus, omnique bellico apparatu instruxerat, eo fortasse consilio, ut illos ad eam partem adjungeret, quo se fortuna inclinaret.

Hos apud Dyrrhachium cum duodecim Isseorum lembis Lucretius frater C. Lucretii Prętoris nactus, si mulans se credere eos in usum Romanorum comparatos esse, in Cephalaeniam abduxit. Hoc autem anno denunciatum est Perseo bellum, quocum P. Licinius Consul duplici praelio equestri, primo adverso, altero prospero conflixit. Sub hanc pugnam victoriamque equestrem, legatus in Illyricum a Consule missus opulenta duo oppida vi atque armis coegit in deditionem, omniaque iis sua concessit, ut opinione clementiae eos, qui Carnuntem munitam urbem incolebant, alliceret.

Postquam nec ut dederent se, compellere, nec capere obsidendo poterat, ne duabus oppugnationibus nequicquam fatigatus miles esset, quas prius intactas urbes reliquerat, militibus diripiendas dedit. Duo illa oppida. cum ad Persei regnum haud dubie pertinerent, nondum enim Romanis cum Gentio justa belli causa intercesserat, sita fuisse arbitror in ea Illyrici partè mediterranea, quae inter Drilonem & Acroceraunios montes confinis erat Macedoniae; sed eorum nomen cum Livius silentio praetereat, certa positio designari non potest. Cave autem Carnuntem, cujus hoc loco meminit Livius, cum Carnunto, sive ut Ptolemaeus vocat, Carnunte perantiquo ac celebri Pannoniae oppido confundas, secutus Schonlebium, qui ex illis duabus civitatibus immenso terrarum spatio disjunctis unam conflavit, eamque Pannoniae attribuit.

Neque enim verisimile est, ut Consul a Macedonia locisque finitimis, in quibus bellum gerebatur, Romanoque exercitu, tam longe suum Legatum abduci cum parte copiarum voluerit; praeterquamquod nihil tum rei seu belli Romanis erat cum Pannoniis, ad quos neque pertinebat Macedonicum bellum, ac ne fama quidem ejusdem belli fortasse pervenerat. Adde, quod Pannonia nondum ad jus nomenque Illyricum accesserat, cujus finibus Carnuntem Livius inclusit; neque ante Augustum arma vexillaque Romana visa sunt Pannoniis, cum jam ab Occasu Galliam & Hispaniam, a Meridie Africam ab Oriente Graeciam Asiamque victoriis peragrassent. Carnuntem itaque Livianum in eadem regione Illyrica constitutum fuisse arbitror, in qua posita erant duo illa oppida anonyma opulentissima, quae Romani ad deditionem perpulerant.

Quamvis autem nusquam alibi, quam in Macedonia bellum esset, Senatus tamen suspectum ob eas, quas dixi, causas Gentium Illyriorum regem cum haberet, octo naves ornatas a Brundusio censuit mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum praesidio duarum Issensium navium Insulae pręęrat, & duo millia militum in eas naves imponi jussit. Eodem anno, qui belli Macedonici secundus, ante Christum 170. erat, C. Hostilius Consul Ap. Claudium in eam Illyrici partem, quae Driloni & montibus Acroceraunіis interjacet, cum quatuor millibus peditum misit, ut accolas Illyrici tutaretur; qui non contentus iis, quas adduxerat, copiis, auxilia ab sociis corrogando ad septem millia hominum vario genere armavit, peragrataque omni ea regione ad Lychnidum in Dassaretiis consedit.

Nihil tamen hostile sive C. Furius, sive Ap. Claudius contra Gentium suspectum quidem, sed nondum alterutri parti aperte addictum gessit. Verum Appius in Macedoniam transgressus ad Uscanam copias cum admovisset, falsis ac fraudolentis oppidanorum pollicitationibus illectus, hostium duabus simul portis erumpentium improviso impetu oppressus cum toto exercitu in fugam vertitur. Itaque fugientes plures quam pugnantes interempti sunt; & magna copiarum parte a missa ad Lychnidum protinus reliquias cladis reduxit Caeterum Uscanam deinde seu vi, seu deditione in potestatem Romanorum venisse ex Livio haud dubie colligitur, quippe qui eam urbem & Romano praesidio munitam, & a Perseo oppugnatam captamque anno insequenti, memoriae prodidit.

Ab initio hujus belli Macedonici tertius iam annus inierat, ante Christum 169. cum Gentius partim fraude, partim spe regni amplificandi, promissisque ingentibus pellectus, demum socia cum Perseo arma avidius, quam cautius conjunxit; quo quidem faedere sibi pariter regnoque extremum exitium conscivit. Perseus ratus, si domuisset finitimos ac proximos Illyriorum, Gentium quoque Regem jamdiu dubium in societatem pellici posse, & ab ea parte Romanis aditum in Macedoniam interclusum iri, hyeme summa cum decem millibus peditum praeter duo millia levium armatorum, & quingentis equitibus profectus Stuberam venit, Inde frumento complurium dierum sumpto, jussoque apparatu oppugnandarum urbium sequi, primum ad recuperandam Uscanam urbem in Penestis maximam, quam cum delecta juventute Illyriorum Romanum praesidium tenebat, exercitum duxit.

Missi, qui tentarent oppidanorum animos, cum nihil pacati retulissent, oppugnare est adortus; & cum sine intermissione interdiu noctuque omni tormentorum genere menia quatere insisteret, sustinuerunt tamen aliquot dies eam tempestatem propugnatores urbis. Sed adversus vim pares non erant, neque intus satis frumenti aliarumve rerum ad obsidionem diutius tolerandam suppetebat. Itaque cum spei nihil ad resistendum esset, deditio facta est.

Exinde alia ejusdem regionis castella aut vi capta, aut voluntate dedita in potestatem redegit. Postremo ad Oaeneum, qua transitus est in Labeates, ubi Gentius regnabat, oppidum moenibus validum, hinc amne Artato praeterfluente, hinc monte praealto difficilique aditu cinctum, castra posuit; quod nocturno diurnoque labore vehementissime oppugnatum, tandem cum per vim cepisset, Stuberam victorem exercitum reduxit. Inde ad Gentium legatos misit, inter quos erat Pleuratus ille, cui post secundum bellum Macedonicum Romani Lingum & Parthinos donaverant. Is regno expulsus sive

ab ipsis Romanis, quod Perseo studeret, sive a suis, quod avare crudeliterque imperaret, apud Perseum exulabat.

PAGINA 35.

Pleurato autem consanguinitas fortassis cum Gentio Illyriorum rege intercesserat; idque conjici potest ex ipso ejus nomine, quo & parentem & tritavum Gentii appellatum invenio. Nomen autem gentile, ac duabus familijs Regum Illyriorum commune, argumento est utramque familiam ab uno olim, eodemque stipite prognatam fuisse, ac deinde alteram ab altera sejunctam esse. Huic igitur Perseus eam legationem potissimum decreverat, quod quae illi erat cum Gentio sanguinis communio, magni momenti ad regis animum, quo volebat, impellendum esse posse videretur.

Pleurato autem ac caeteris legatis mandavit, ut exponerent aestatis ejus hyemisque acta sua adversus Romanos: adjicerent recentia in Illyrico hybernę expeditionis opera: hortarentur Gentium ad societatem secum & cum Macedonibus jungendam. Hi transgressi jugum Scordi montis in Labeates pervenerant: cumque Scodram urbem regiam, regnique Illyrici arcem adiissent, Rege non invento, qui tum forte Lissi erat, illuc acciti sunt, benigneque auditi mandata regia exposuerunt; quibus Gentius hoc responsi dedit, voluntatem sibi non deesse ad bellandum cum Romanis, caeterum ad conandum id, quod velit, pecuniam maxime deesse. Hęc Stuberam Perseo cum retulissent, extemplo iidem Legati addito Glaucia ex numero custodum corporis regii remittuntur, sine mentione pecuniae, qua una Gentius impelli ad bellum poterat.

Sed iidem haud multo post re infecta ab Gentio eadem referentes redierunt. Interea L. Caelius Legatus Romanus praeerat Illyrico, qui nihil movere ausus cum iis locis Rex esset, post profectionem demum Persei, conatus in Penestis Uscanam recipere, praesidio Macedonum cum multis vulneribus repulsus, Lychnidum copias reduxit. Deinde cum ab caeteris urbibus, quae in amicitia & fide permanserant, tum a Parthinis, qui expulso Pleurato in ditionem Romanorum redierant, obsides dari jussit. Perseus vero alios atque alios ad Gentium legatos mittendo cum tentare non antea destitit, quam pecunia pacta, & fraude adjecta, ad suam voluntatem perduxit.

Nam Perseus, postquam intrasse Macedoniam Romanos, & adesse discrimen ultimum belli animadvertit, nihil morae interponendum censuit, quin omni modo Gentium ad hujus belli societatem pertraheret, cum appareret, quantum in eo praesidii esset, nec tamen ab homine impetrare posset, ut sine praesenti pecunia id bellum susciperet. Cùm iitur jam per Hippiam legatum trecenta argenti talenta pactus esset, itaut obsides ultro citroque darentur, Pantaucum misit ad rem perficiendam, qui jusjurandum a Rege & obsides accepit. Missus est a Gentio itidem Legatus nomine Olympio, qui jusjurandum itidem a Perseo obsidesque exigeret, cui duos alios adjecit, qui promissam pecuniam acciperent, ac deinde cum legatis Persei Rhodum trajicerent.

Venientibus Illyriis Perseus ex castris cum omni equitatu profectus ad Dium occurrit. Ibi ea, quae convenerunt, circumfuso agmine equitum exposita, & obsides in conspectu omnium dati acceptique. At cum ad solvendam ex pacto pecuniam ventum est, ibi fraus ac dolus Persci intervenit. Nam cum Pellae in urbe amplissima Macedoniae, ex aerario regio trecenta talenta missis a Gentio numerasset, signare eos pecuniam passus est, quam Perscus deinde ad Gentium per suos deferendam curaret. Inde decem talenta ad Pantaucum missa, eaque praesentia dari Gentio jussit; reliquam pecuniam signatam Illyriorum signo portantibus suis praecepit parvis itincribus veherent; & cum ad finem Macedoniae ventum esset, subsisterent ibi, ac nuncios ab se opperirentur.

Gentius exigua parte pecuniae accepta, cum assidue a Pantauco ad lacessendos hostili facto Romanos stimularetur, M. Perpennam & L. Petilium legatos, qui tum forte ad eum venerant, in custodiam

conjecit. Hoc audito Perseus, ratus Gentium in eam necessitatem bellandi cum Romanis se induxisse, unde jam expediri non posset, protinus misit ad revocandos, quibus pecuniam Gentio afferendam tradiderat. Ita Gentius partim cupiditate, partim fraude Persei se bello Macedonico implicuit, quod ei libertatem ac regnum ademit.

Legatorum jurisque communis violatio Gentium Romanis, qui eum antea suspectum habuerant, hostem apertum declaravit. Itaque anno ante Christum 168. cum L. Aemilio Consuli Macedonia bellumque Macedonicum obvenisset, L. Anicio bellum adversus Gentium cum Praetura Illyrici decretum est, quem Senatus jussit in provinciam Illyricam Appio Claudio succedere. Interea Gentius gnaviter impigreque ad bellum cum Romanis gerendum se comparabat; ad quindecim millia armatorum conscripsit, Lissum omnes copias contraxit, lembos octoginta instruxit, quos deinde misit ad Dyrrhachinorum & Apolloniatium agros populandos.

Inde Caravantium fratrem ad Cavios gentem Illyricam vi aut terrore subigendos cum mille peditibus & quinquaginta equitibus proficisci jussit, quem quidem Durnium oppidum advenientem benigne excepit, Caravantis vero altera Caviorum civitas exclusit; ipse vero ad Bassaniam urbem quinque millia ab Lisso duxit exercitum; eam socii Romanorum incolebant, qui per missos nuncios prius tentati obsidionem pati, quam dedere se maluerunt. Jam veris principium crat, Aniciusque Praetor cum terrestribus & navalibus copiis in provinciam venerat; qui Apolloniae cum substitisset, praemisit ad Appium litteras, ut cum exercitu, & copiis auxiliaribus Apolloniatium, & Dyrrhachinorum, itemque Bulianorum, quos Issenses subsidio miserant, se ad Genusuum amnem opperiretur, inter Apsum flumen & Apolloniam, ubi tum castra habebat.

Triduo post illuc se contulit; & exercitum ab Appio, sociorumque subsidiarias copias cum accepisset, iis duo millia peditum, & ducentos equites ex delecta Parthinorum juventute adjunxit. Nihil sibi prius faciendum censebat, quam ut Bassanitas solveret obsidione; sed fama lemborum vastantium oram maritimam id consilium, decretamque jam expeditionem avertit. Itaque Anicius primum mari cum hostibus prospere conflixit. Classe Gentiana disjecta, navigiis partim captis, partim fugatis, partim demersis vel incensis, ab agris Dyrrhachinorum & Apolloniatium direptionem ac vastitatem depulit, totamque illam oram maritimam ab omni metu periculoque tutam praestitit. Nihilo segnius rem terra, minusve feliciter gessit. Itaque copiis ultra Drilonem traductis, brevi totum regnum in potestatem redegit.

Nam cum aliquot urbes vi cepisset, reliquae omnes ultro selibenterque dediderunt, adjuvante inclinationem animorum clementia in omnes & justitia Praetoris Romäni. Ad Scodram tandem ventum est; id quod caput belli fuerat, non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat velut regni totius arcem, sed etiam quod erat Labeatium gentis longe munitissima & difficilis aditu. Illuc Gentius cum validissimo praesidio, principibusque Illyriorum confugerat.

PAGINA 36.

Itaque instructo exercitu ad maenia succedit. Illyrii oppugnationem haud expectandam rati, urbe erumpentes praelium loco aequo, majore animo commiserunt, quam sustinuerunt. Caesi repulsique tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad Praetorem mitteret Gentius, per quos inducias peteret. Trium dierum induciae datae; quae cum exiissent, Rex frustratus spe auxilii, quod a Caravantio fratre brevi allatum iri falso rumore acceperat, praemissis nunciis, ut sibi conveniendi Prętoris potestas fieret, copia ejusdem adeundi facta, in castra venit, & semet suamque stultitiam cum incusasset, postremo ad preces & lacrymas effusus, genubus Praetoris accidens, in potestatem se atque urbem dedit.

Anicius Scodra recepta Petilium, Perpennamque legatos vinculis exemit, quibus splendore suo restituto, Perpennam protinus mittit ad comprehendendos amicos cognatosque Regis, qui Medeonem Labeatium gentis urbem prorectus Etlevam uxorem Gentii cum filiis duobus Scerdileto Pleuratoque, & Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius bellum Illyricum intra triginta dies confecit, quod nuncio victoriae Perpenna Romam misso, prius perpetratum, quam coeptum, in urbe auditum est. Nec multis post diebus Romam perduci jussit Gentium Regem ipsum cum conjuge ac liberis, & fratre, aliisque principibus Illyriorum.

Eodem anno ante Christianam epocham 168. debellatum est cum Perseo, qui a P. Aemilio Consule magno praelio victus, in quo Macedonum ad viginti millia caesa, ad undecim millia capta traduntur, cum apud Samothraces se recepisset, relictus a suis ad Romanos transeuntibus, sese filiumque Philippum Cn. Octavio Praetori tradidit; & ad Consuiem in castra perductus, inde Romam, in vinculis missus est. Insignis ea victoria, regnique Macedonici occasus, fuit lunari defectione, quam pridie ejus diei, quo certatum est, accidisse ferunt. Ut autem Paullus Aemilius, & Cn. Octavius de Perseo & Macedonibus, sic L. Anicius de Gentio & Illyriis Romae triumpharunt: Ante currum Anicii Gentius rex cum conjuge & liberis, & Caravantius frater Regis, & aliquot Nobiles Illyrii ducti.

De praeda militibus in singulos quadragenos quinos denarios, duplex Centurioni, triplex equiti, sociis nominis latini quantum civibus, & sociis navalibus quantum militibus Anicius dedit. Reliquum ex Illyrico praedae lembi centum & viginti erant, qui partim Corcyraeis, partim Apolloniat ibus, partim Dyrrhachinis tributi sunt. Rex Gentius cum liberis & conjuge & fratre Spoletum in custodiam traditus; caeteri captivi in carcerem conjecti; recusantibusque custodiam Spoletinis, Iguvium traductus est. Ita demum Perseo & Gentio victis, Macedonicum pariter atque Illyricum regnum extinctum est, redactumque in formam provinciae. Haec Livius Dec. 5. lib. 5.

Antequam Anicius ex Illyrico discederet, Scodrae conventum habuit, evocatis ex tota provincia principibus, ibique ex Senatus consulto, ac de sententia Legatorum, qui ad res Illyricas cum Prętore componendas ex urbe venerant, generatim quidem Illyriis omnibus libertatem, nominatim vero aliquibus immunitatem insuper dedit. Quip pe immunes fore declaravit primum Issinses, quod antea socii cum essent, in amicitia populi Romani cum fide permanserint, suisque Romanos in eo bello auxiliis juverint; deinde Taulantios, Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent; Daôrscos sive Daorizos, quod relicto Carhvantiocum armis ad Romanos transiissent; at Scodrensibus, cęterisque Illyriis vectigal imposuit dimidium ejus, quod Regi pendebant.

Hoc autem interest inter eos, quos Praetor liberos, quosve immunes esse jussit, quod hi quidem omnionere ac dominatione exempti pro sociis & amicis populi Romani haberentur; illi vero ita liberi essent, ut suis quidem legibus uterentur, suos conventus agerent, suos Magistratus crearent, suis praesidiis suas urbes tuerentur; sed annuum tributum Romanis persolverent, & Romano Praetori ad omnia praesto essent, ejusque imperata facerent. Nam etiam Macedonibus libertatem fere in eamdem formulam fuisse concessam invenio, quos quidem uti & Illyrios liberos, sed non immunes, quin redactos esse constat sub imperium populi Romani, & ex utrisque duas conflatas provincias, alteram Illyricam, alteram Macedonicam.

Caeterum ea formula, quam pro tribunali L. Anicius pronunclavit, quaque Illyrios vel immunes, vel liberos fore declaravit, mendosa apud Livium Dec. v. I. 5. videtur. Nam immunitate idcirco Issenses donati esse dicuntur, quod a Gentio defecerint, cum hos Gentio non subditos, sed inimicos fuisse, ex iis, quae antea scripsit Livius, appareat; quapropter iisdem non datam, sed potius, qua prius fruebantur, immunitatem confirmatam esse dixerim, propter eaquod In fide & amicitia populi Romani permanserant. Idem animadvertit Historicus Dalmata lib. 1. cap. 1. & paullo aliter ac nos fecimus, mendum illud corrigendum censuit:

Issenses vero, inquit, ***qui primi inter liberos & immunes a Livio numerantur, sicuti ex praecedentibus verbis Gentio non fuisse subditos, imo inimicos patetzita Livium eosdem cum caeteris Illyriis, quibus tunc, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent, libertas & immunitas concessa fuit, Issenses perperam nominasse constat: & iis, qui a Gentio defecerant, libertatem & immunitatem, qua Issenses populi Romani socii fruebantur, concessam scribere debuisse.***

De Taulantiis etiam dubitari potest, subjectine, an exempti essent imperio Gentii. Si hos cum aliquibus inter Drilonem ac Dyrrhachium locandos censeas, cum ab Lisso urbe Gentiana prope abfuerint necesse sit, eos in ditione Gentii fuisse facile concesserim. At si Taulantii, quod vero propius est, idque a plerisque Geographis traditur, oram maritimam incolebant inter Dyrrhachium & Apolloniam, ut credam illos Gentiani regni finibus inclusos fuisse, adduci non possum; praesertim cum Dyrrhachium Lisso & Taulantiis interjacens ad regnum Gentii non pertineret. Nec facile dixerim, cur ***Pirustas Dassaretiorum*** vocaverit, cum Pirustae citra Drilonem positi longe abessent a Dassaretiis. Inter populos tributi lege Romanis addictos cum Scodrensibus annumerat Dassarenses, & Selepitanos.

De Selepitanis Illyricis cum praeter Livium nemo mentionem fecerit, eorum sedes ignoro. Dassarenses haud diversos a Dassarctiis esse arbitror, quos alii Dassaritas vocant. Hos vero cur Anicius tributo subjecerit, non intelligo; cum Lychnidus hujus gentis caput ac civitas primaria contra Perseum a Romanis constantissime steterit. Cum autem Anicius, ut ait Livius, in tres partes Illyricum diviserit, ***unam,*** inquit, ***eam fecit, quae supra dicta est.*** Sed quaenam haec prima pars esset, ex iis, quae supra dixit, vix aut ne vix quidem intelligi potest; nisi forte ex illis populis, qui in ea formula nominantur, quique non includuntur neque in secunda, neque in tertia parte, composita fuerit, nimirum ex Issensibus, Taulantiis, Dassaretiis, Pirustis, Daorseis, Selepitanis; sed hae gentes longius inter se distabant, quam ut in unam Illyrici partem apte coalescere possent.

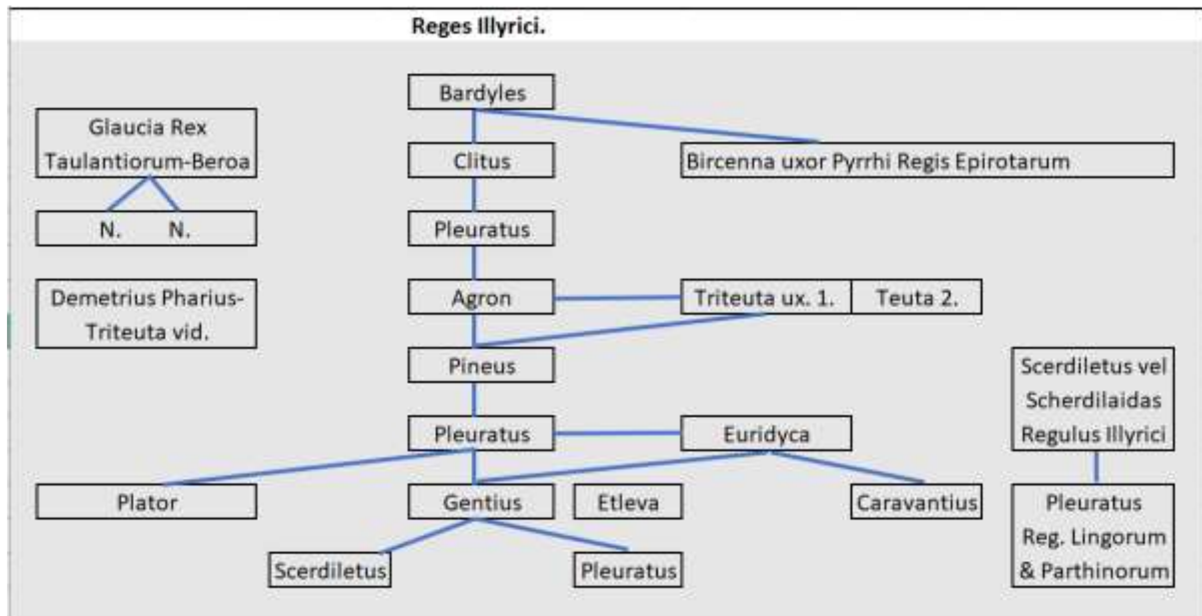
PAGINA 37.

Reliquas duas partes ita descripsit, ut explicatione non indigeant, In alteram siquidem Labeatas omnes, quorum civitas princeps erat Scodra, in tertiam Agravonitas, & Rhizonitas, & Olciniatas accolasque eorum conjecit. Sed ipsam Livianam formulam ac partitionem hic subjiciendam censeo, ut Lectores per se ipsi dispiciant, quaenam utrique sive correctio, sive interpretatio adhiberi possit:

Ibi (Scodrae Anicius) ***pro tribunali pronunciavit de sententia concilii, Senatum populumque Romanum Illyrios esse liberos jubere, praesidia ex omnibus oppidis, arcibus & castellis sese deducturum: non solum liberos, sed etiam immunes fore Issenses & Taulantios, Dassaretiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent; Daorseis quoque immunitatem dare quod relicto Caravantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus, & Dassarensibus, & Selepitanis, caeterisque Illyriis vectigal dimidium ejus, quod regi pendissent, imponere. Inde in tres partes Illyricum divisit; unam eam fecit, quae supra dicta est, alteram Labeatas omnes, tertiam Agravonitas, & Rhizonitas & Olciniatas, accolasque eorum.***

Itaque Romani cum jam antea partem Occidentalem Illyrici, Carniam videlicet, Istriamque in potestatem redegissent, ut capite proximo explicabimus; itemque primo, atque altero bello Illyrico extremam ad Meridiem Illyrici partem aut ad imperium, aut ad societatem sibi adjunxissent, quae ab Drilone usque ad montes Acroceraunios protenditur; hoc demum tertio bello Illyrico potiti sunt totius Illyrici primigenii, sive proprii, Naronem inter Drilonemque interjecti, quod tres in partes divisum cum esset, in unam Romanam provinciam deinde coaluit, propagatis ab Occasu finibus usque ad Titium, idque ab Romanis simpliciter Illyricum vocari solebat tempore civilis illius belli, quod anno ante Christum 49. inter Caesarem & Pompejum exarsit.

Verum Romanorum ditione atque imperio tum exemptae fuerunt urbes gentesque illae, quibus in formula paullo ante descripta nominatim cavetur, iisdemque immunitas etiam, non libertas solum donatur. Quod autem supererat Illyrici intermedii cum insulis adjacentibus, id fere omne ad Liburnos ac Dalmatas pertinebat, qui se jampridem ex dominatu Gentii in libertatem exemerant. Hi siquidem cum se a bello Macedonico abstinuissent, neque aut Romanos, aut Perseum juvissent, nihil a Romanis victoribus seu detrimenti, seu beneficii acceperunt. Restat, ut hic Lectorum oculis subjiciam stemma genealogicum Regum Illyricorum ex genere Celtico.

§. VIII. REGIONES ILLYRICO ADJECTAE SUB IMPERIO REGUM CELTARUM.

Sub Pelasgis nomen Illyricum intra illos fines se continuit, Titium scilicet ac Drilonem, quibus definiebatur regnum Hylli, quem gentis Illyricae conditorem ac parentem fuisse diximus. Nihilo ampliores terminos habuit sub imperio Li burnorum, qui Pelasgis expulsis, cum occupassent Illyricum, & regiones Illyrico utrinque ab Ortu & Occasu finitimas, genus quidem regnumque Liburnicum longe lateque propagarunt; sed nomini ac finibus Illyrici nihil ab illis seu detractum, sive adjunctum fuit. Itaque generis, ac nominis Illyrici incrementum atque amplificationem Celtis adscribendam censeo, qui Liburnis vel ad fugam compulsis, vel jus imperiumque Celti cum subire coactis, postquam in antiquo Illyrico Titium inter ac Drilonem regnum condidissent, vocabuli ac regni Illyrici fines primum usque ad Epirotas, deinde usque ad Venetos protulerunt.

Primum itaque ad jus ditionemque Illyrici accessit regio illa, quę ab Drilone ad montes Acroceraunios porrecta ab Oriente paullulum deflectens vergit ad Meridiem. Hanc vel Epirotis vel Macedonibus ademptam, quibuscum Illyrii Celtae assidue bellum gerebant, illi, qui ante Bardylem apud Illyrios regnarunt, Illyrico adjecerunt. Nam Scriptores omnes, qui describunt antiquum Illyricum, antequam in Romanorum potestatem concederet, veluti Scylax, Schymnus, Dionysius Alexandrinus, Strabo, Pomponius Mela, ejusdem fines usque ad montes Acroceraunios producunt. ***Post Liburnos gens est Illyriorum, qui oram maritimam accolunt ad Chaoniam usque, quae juxta Corcyram Alcinoi insulam est. Scylax. Porrecta deinceps Illyris quamplurimas coercet gentes.***

PAGINA 38.

Schymnus, qui deinde persequitur descriptionem Illyrici, éique Lychnitim lacum, caeterasque urbes Driloni & Cerauniis interjectas attribuit. ***Post vero immensum tractum ducens Illyricam circum terram volvitur usque ad jugum, montesque excelsos, quos Ceraunios vocant.*** Dionysius Afer.

Quemadmodum autem oram Illyrici describentes, usque ad Ceraunios montes progressi sumus .... Tota haec via Egnatia vocatur, prima pars ad Candaviam Illyrici montem per urbem Lychnidum, & Pylonem. qui locus in via distinguit a Macedonia Illyricum, Strabo. Deinde Ceraunii montes, ab iis flexus in Adriam. Hoc mare magno secessu littorum acce ptum, & vaste quidem in latitudinem patens, qua penetrat tamen vastiùs Illyricis usque Tergestum, caetera Gallicis Italicisque gentibus cingitur. Parthini & Dassaretae prima ejus tenent, sequentia Taulantii &c. Mela.

Vide caput 3. §. 4. Hujus regionis urbes maritimae Veterum litteris celebratae fuerunt Epidamnus sive Dyrrhachium, Apollonia, Aulon hodie Vallona, Bullis seu Byllis, Amantia, Oricum. Ex his autem Dyrrhachium, & Apollonia, quamvis interdum fuerint sub imperio Regum Illyricorum, tamen civitates erant per se liberae, & antiquam libertatem, si quando amisissent, recuperare omni ope operaque conabantur. Oram maritimam populi duo celebriores accolebant; Taulantii, quos aliqui inter Lissum & Dyrrhachium, plerique inter Dyrrhachium & Apolloniam collocant; Parthini infra Taulantios ad Meridiem, quos alii supra Taulantios ad Septemtrionem constituunt; alteros alteris finitimos fuisse constat.

In mediterraneis Bassania a Lisso quinque passuum millibus distans in meridiem; Parthus civitas haud procula mari & Dyrrhachio distans, unde Parthini appellati; longius a mari populi Albani, eorumque urbs Albanopolis; Aestraei, Aestraeum oppidum; Dassaretae, quorum primaria civitas Lychnidus ad lacum cognominem apposita; inter hunc & mare Scampis oppidum, cujus Ptolemaeus & Stephanus meminerunt. Sequuntur meridiem versus Eordaei, sive Eordetae; Elymaei, quorum urbs Elymaea, regio Elymiotis; Orestae, & Celetrum Orestidis regionis caput; demum Atintanes, & Antigonia civitas, unde per angustas fauces montium Acrocerauniorum transitus erat in Epirum.

Sunt, qui Atintanes longius a mari summovent, rejiciuntque ad radices montium, qui hanc Illyrici partem, Epirumque a Thessalia discriminant. In hanc quoque regionem Livius videtur conjicere Cavios populos, itemque oppida illorum Caravantem & Durnium. Caeterum quam certi sunt fines, quibus hanc partem Illyrici Drilo a Septemtrione, mare ab Occasu, montes Acroceraunii a Meridie circumscribunt, tam varius est, incertusque limes, quo definitur ab regione Orientis, & disjungitur a Macedonia, quem alii contrahunt, alii latius extendunt. Sunt qui Eordęos atque Elymaeos Macedoniae, sunt qui Illyrico attribuunt.

Livius produxit Illyricum usque ad Borum montem, cui partem quartam Macedoniae subjecit, inde longe lateque in Meridiem porrectam; & Penestas ejusdem montis ab Occasu accolas cum Uscana & Oaeneo Penestarum oppidis Illyrico adscripsit: Penestas quippe gentem Illyricam vocat. Ab hac siquidem parte fines Illyrici saepe variatos reor propter assidua Illyriorum cum Macedonibus bella; & dilatatos cum vincerent, contractos cum vincerentur Illyrii, fuisse oportet. Hanc regionem interfluunt quinque amnes memoratu digni, Panyasus, Apsus, Genusus, aequali fere spatio disjuncti, qui Dyrrhachium inter & Apolloniam; Aous sive Aeus, qui haud procul Apollonia, & Calydnus, qui ad meridiem infra Amantiam in mare delabuntur.

Eamdem regionem intersecat via Egnatia Geographorum tabulis ac litteris celeberrima. Huic ex descriptione Strabonis duplex caput sive initium fuit, alterum apud Dyrrhachium, alterum apud

Apolloniam pro duplici ex Italia trajectu vel Brundusio Dyrrhachium, vel Hidrunte Apolloniam. Haec igitur bipartita in ortum progrediens post quadragesimum tertium a Dyrrhachio, undequinquagesimum milliare ab urbe Apollonia, in unum coibat ad montes Illyricos Candaviae, & per Lychnidum Dassaretiorum, per Heracleam Lyncestarum urbes, per Edessam, Pellam, Thessalonicam Macedoniae, per Amphipolim, Philippos, & reliqua deinceps Thraciae oppida ad Hebrum flumen ducebat: Romanorum opus haud dubie, Romano more, ut viae per Italiam, lapidibus stratum ac munitum, milliaribus distinctum, & longissimo quingentorum & vig inti quinque milliarium tractu ad Hebrum usque perductum.

Haec autem, quam descripsimus, pars Illyrici ad ortum & meridiem extrema, cum post victum Perseum, sublatosque Reges Illyrici ac Macedonię in Romanorum potestatem venisset, Illyrico vocabulo paullatim obsolescente, pars Macedoniae haberi & vocari coepit; sic prorsus, ut cum bellum civile inter Cęsarem ac Pompejum ferveret, non alio nisi Macedoniae vocabulo appellaretur: ***Dyrrhachium quondam in Parthinis Illyriis sita,*** inquit Dio Cassius lib. 41. ***jam vero etiam tunc*** (idest civilis belli temporibus) ***Macedoniae annumerata a Lisso Macedoniae provincia,*** ait Plinius. Quocirca M. Tullius scripsit, Ligarium ***in Macedoniam ad castra Pompei venisse,*** quae quidem ad Dyrrhachium posita erant. Huc adde Appianum, aliosque ejusdem belli civilis scriptores, qui hanc regionem Driloni fluvio & montibus Acrocerauniis interjectam Macedoniae vocabulo subjiciunt. Haec sanè ad regnum nomenque Illyricum adjuncta fuerat, ut diximus, sub imperio Regum Illyricorum generis Celtici, qui ante Bardylem regnarunt, quique Illyrici fines in ortum ac meridiem produxerunt usque ad nontes Acroceraunios.

Anno ante Christum circiter 240. Agron Pleurati filius rerum apud Illyrios potiebatur, qui cum terrestribus copiis & maritimis plurimum polleret, non solum eam partem Illyrici finitimam Macedoniae inter Drilonem & montes Acroceraunios, modo descriptam obtinebat, in qua Glaucias alter Illyriorum Rex olim dominabatur; sed etiam nomen finesque Illyrici regni ultra Titium usque in Carnos propagavit; nisi forte ab hac parte ditionem suam in occasum populis Liburniae propriae subigendis extendere coeperint vel Pleuratus parens, vel Clitus avus Agronis. Tum itaque ad Illyricum accessit Liburnia, Japydia, Istria, & Carnia si non omnis, certe pars Carnorum haud exigua; quę quidem regiones exinde ad Illyricum pertinere, & Illyrici vocabulo appellari coeperunt.

Tempore Regis Agronis, & Teutae, ait Historicus Dalmata l. 1. c. 3. quando Romani prima vice transfretarunt, Illyrici ex Occidentali parte usque ad Carnos dilatatio facta est. Cum autem Schymnus, Dionysius Alexandrinus sive Afer, Istros, Japydes, Liburnos, & Carnos ab Illyrico secludunt, ad superiores ante Agronem aetates respexisse videntur, cum scilicet Illyricum ab Titio flumine initium ducebat. Sed Strabo, Pomponius Mela, Plinius, Ptolemaeus, Appianus, aliique fere omnes Geographi, & Scriptores antiqui Japydes & Liburnos inter populos Illyricos annumerant.

PAGINA 39.

Neque ulla controversia esse potest, quin Illyrici finibus Istria quoque contineretur: ***Docuimus,*** inquit Strabo lib. 7. ***in Italiae descriptione primos in Illyrici ora maritima esse Istros conterminos Italiae & Carnis.*** Appianus lib. Illyr. Strabonem sequitur: ***Demetrius Istros Illyriorum nationem aliam sibi vindicavit.*** Ab neutro dissentit Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. ***Tergeste intimo in sinu Adriae situm finit Illyricum.***

An vero Carni aliqua saltem ex parte ad jus nomenque Illyricum pertinuerint, aliqua dubitatio esse potest, cum Strabo, & Mela Carnos Italiae adscribant. Sed omnem dubitationem eximit Appianus, qui si non omnem Carniam, ejus certe partem conterminam Istrię, finibus Illyrici inclusit, cum ***Codropolim***

vocat ***oppidum Illyricorum,*** quod Octavius Caesar & Antonius Romanum orbem inter se partientes, ditionis utriusque limitem esse voluerunt:

Caesar, inquit, ***& Antonius Romanum imperium inter se denuo partiti sunt, feceruntque terminum utriusque ditionis Codropolim oppidum Illyricum, quod videbatur situm in intimo sinu Adriatico.*** His Appiani verbis hanc notam apposuit Historicus Dalmata lib. 1. cap. 2. ***Codropolim vero in Carnis fuisse hodiernum nomen loci Fori Julii, Codropio dicti, in ipsius sinus intimo existentis demonstrat.***

Neque assentior Ortelio ac Ferrario, qui Codropolim, cujus meminit Appianus, in extremam Illyrici ad Ortum regionem, ipsumque fere ostium maris Adriatici rejiciunt; id quod minime cohaeret cum Appiano Codropolim statuente in intimo sinu Adriatico, idest in ea regione, quae sita est ad recessum intimum maris Adriatici. Cum enim Scriptores sinum Adriaticum vocant intimum, non universum mare Adriaticum, neque ejus ostium extremasque fauces, quibus influit in Jonium, sed ejus veluti caput atque initium intelligi volunt, quod Carni Venetique circumcolunt; ***& sinus intimus*** propterea dicitur, quia illic ora circumiens sinuoso interiorique ambitu mare coercet, & duobus quasi brachiis complectitur.

Itaque si Appianum audimus, Carnia quoque, aut certe pars haud exigua Carnorum, in quibus est oppidum Codropolis, usque ad imperium Augusti, ad nomen ditionemque Illyrici pertinebat. Cum autem veluti quaedam Illyrici appendicula esset, idcirco eam neque Strabo, neque Mela populis ac regionibus Illyricis annumerant. Plinius vero & Ptolemaeus non modo Carniam, sed Istriam quoque ab Illyrico sejungunt, postquam videlicet Augustus provinciam utramque avulsam ab Illyrico in decimam Italiae regionem conjecerat. Caeterum in Carnos Illyrici fines produxit etiam Herodianus lib. 8. cap. 1. cum urbem Aquilejam vocat quasi terminum Illyriae; itemque Basilius Magnus, cum suae ad Valerianum Episcopum Aquilejensem epistolae hanc inscriptionem praeposuit: ***Valeriano Episcopo Illyriorum,*** sive ut in aliis Codicibus, ***Illyrici.*** Uterque vero dimensionem Illyrici exegit ad normam veteris Geographiae, quae vigebat, antequam Augustus novam Romani orbis descriptionem, & Provinciarum divisionem inveheret.

Herodotus pater Historiae, & veterrimus Historicorum, qui annis quadringentis ante Christum vixit, Venetos etiam videtur Illyrico adscribere: ***Hac lege,*** inquit lib. 2. ***& Henetos Illyriorum audio per singulos pagos uti;*** non quod Veneti origine essent Illyrii, cum eorum genus alii quidem ex Gallia, & ab Oceano, plerique vero ex Asia, & a Paphlagonia arcessant; nemo autem ab Illyriis repetendum esse dixerit; sed quia Illyrii suum nomen in Venetos usque protulerunt.

Quocirca si Veneti jam inde ab aetate Herodoti haberi solcbant, dicique Illyrii, necesse est multis aetatibus ante regnum Agronis nomine ac finibus Illyrici non Venetos solum, sed multo magis Carnos, Istros, Japydes, ac Liburnos, qui propius aberant ab Illyriis primigeniis, comprchensos fuisse: ex quo fieret, ut Agron regni quidem sui fines in Occasum ad Carnos usque propagaverit, fines vero Illyrici non item; quippe cum ante annos amplius ducentos, cum Herodotus scribebat, regiones illae, quamvis Illyricorum Regum imperio exemptae, Illyrici tamen vocabulo subessent.

Bernardus Justinianus in Hist. Ven. cap. 4. cum nemo Venetos Illyrios dixerit praeter Herodotum, quem Servius fortasse secutus, postea scripsit Venetos ab Heneto Illyriorum rege dictos, haud dubitat Herodotum erroris arguere, cui tamen veniam dandam censet, quod deceptus fuerit propinquitate Illyriorum, a quibus haud ita magno terrarum spatio interjecto Veneti distabant: ***Herodotus, inquit, ab antiquitate pater historiae appellatus libro secundo, ubi de moribus Babyloniorum in nuptiis adjungendis narrat, se audivisse eamdem de nuptiis legem Venetis apud Illyrios in usu tum fuisse. Quae quidem provinciae tametsi aliquantisper locis disjungerentur, earum tamen***

propinquitas facile dat errori veniam. Inde fortassis Servius quoque Grammaticus Venetos voluit ab Heneto Illyriorum rege dictos. Sed in hac rerum antiquitate licet unicuique, quod magis libet, opinari.

Caeterum sive regni tantum, sive etiam nominis Illyrici fines Agron primus in Carnos usque propagaverit, illud pro certo constitui posse arbitror, Agrone imperante, aeque nomen ac regnum Illyricum ab Carnis usque ad Epirotas inter mare Alpesque longissime productum fuisse, & complexum Carniam, Istriam, Liburniam, & Illyricum proprium una cum duplici regione eidem Illyrico proprio utrinque adjecta, altera ad Occasum inter Titium & Naronem, altera ad Orientem inter Drilonem & montes Acroceraunios interjecta. His adde insulas fere omnes Illyricae ore adjacentes praeter Issam, & fortassis unam alteramve Issae proximam.

Issenses quippe, quamvis & ipsi communi Illyriorum vocabulo subesse coepissent, Regum tamen Illyricorum imperio exempti, suis legibus, suisque Magistratibus utebantur in Romanorum amicitiam ac societatem adscripti, & aliquid etiam orae continentis possidebant, cum duabus munit issimis urbibus Epetio ac Tragurio Illyricum autem universum ea tempestate his fere limitibus continebatur. Qua in Aquilonem spectabat, Juliis Alpibus, Albiis, Baebiis, Ardiisque montibus a Pannonia disjungebatur; qua vergebat ad Orientem mons Scardus Illyrios separabat a Dardanis; infra quos ad Meridiem sita cum esset Macedonia, ab hac parte fines alias contraxit, alias latius in Ortum Solis porrexit. AMeridie autem montibus Acrocerauniis, quorum interjectu ab Epiro sejunctum erat, & Mari supero; ab Occasu demum Tillavento vel Liquentia Carnorum fluminibus terminabatur.

Hic erat Illyrici status, haec circumscriptio, hi fines, cum Romani primum classe Superum nare transfretarunt, & bello Illyrios aggredi, partesque Illyrici alias ex aliis primum ad amicitiam & societatem adjungere, ac deinde in potestatem redigere coeperunt. Id porro Romanis debent Illyrii, quod multarum provinciarum accessione fines Illyrici latissime propagaverint. Nam quidquid gentium ac terrarum sive ad Septemtrionem, sive ad Orientem in Europa armis cepissent, id fere totum ad jus nomenque Illyricum adjungere solebant, exceptis Macedonia & Graecia, quae demum ipsae etiam aerae Christianę saeculo quarto nomen Illyrici subjerunt, intraque fines Illyrici universalis migrarunt.

PAGINA 40.

CAPUT IV.

ROMANI PAULLATIM ILLYRIOS SUBIGUNT AC TOTUM DENIQUE ILLYRICUM ADEPTI MULTIS PROVINCIIS AUGENT, EJUS FINIBUS AD SEPTEMTRIONEM & ORIENTEM LATISSIME PROPAGATIS.

Populus Romanus, quinto post urbem conditam saeculo labente, domita jam subactaque tota propemodum intra Apenninum Italia, ut Mamertinis contra Hieronem & Carthaginienses auxilium ferret, in Siciliam transmiserat, gradum inde facturus ad Imperium Orbis terrarum; & rem nauticam attingere aggressus, non terra solum, sed mari etiam quantum posset, insigne documentum dederat. Pęnis navali praelio devictis, iisdemque tamdem anno proximi saeculi 12, ante Christum 242, altera maritima pugna debellatis, & ad pacem petendam compulsis, Siciliam insulasque omnes, quae Italiam inter atque Africam interjacent, ad Imperium adjunxerat, & Sardiniam praeterea itemque Corsicam. Igitur Punico primo bello jampridem perfunctus, anno Urbis 525., Olympiadis 137. quarto, ante Christianam Epocham 229., supero mari classes transmittere, & Orientem versus arma victricia conyertere, atque imperii fines propagare coepit.

Prima igitur in Orientem Romanorum expeditio adversus Illyrios fuit, antequam in Macedoniam & Graeciam signa atque arma inferrent. Verum & pluribus bellis annisque opus fuit ad gentes Illyricas prorsus edomandas, pacataque possessione obtinendas; nec solum Hispania, Africa & Gallia, sed etiam Macedonia, Graecia & Asia sub populi Romani imperium ditionemque ceciderant. priusquam cum Illyriis omnino debellatum esset. Facturum me operae pretium arbitror, si bella omnia, quae Romani cum Illyriis gesserunt, antea Lectoribus subjecerim, quam provincias ac regiones percenseam, quibus Romani Illyricum suo imperio adjunctum auxerunt. Haec autem bella hunc in locum iisdem verbis traijsferenda censui, quibus descripta sunt a Polybio, Dione, Appiano, aliisque antiquis historicis; quibus, sicubi opus fuerit ad eos inter se conciliandos, explicandosque, notas quam brevissimas adjiciam.

§. I. PRIMUM BELLUM ILLYRICUM.

Primo bello Illyrico causam praebuit tum Agron, cujus aut jussu, aut permissu, Illyrii piraticam facere, naves Italicas depraedari, & Issenses socios populi Romani excursionibus & latrociniis vexare terra marique instituerant; tum Teuta ejus conjux, quae post obitum Mariti cum tututela Pinei privigni sui administrationem regnisusceperat: Mulier & suopte ingenio ferox, & maxime propter recentes victorias, quas de Epirotis Graecisque retulerat, spe atque animo elata: quae nihil sibi non licere putabat; & undecumque praedandi occasio oblata esset, gentes omnes hostium loco haberi jusserat; eoque audaciae ac dementiae processerat, ut alterum ex legatis populi Romani, per quos admonita fuerat, ut cęptis absisteret, seque ab infestandis Sociis Romanorum cohiberet, contra jus fasque interfecerit, quod coram se liberius, quam ejus arrogantia pati posset, locutus fuisset: Ad haec, maritimas terrestresque copias ad Issam urbem obsidendam miserat.

Quapropter Romani suas ac sociorum injurias bello persequi decreverunt Tum primum Romana classis Adriae ticum trajecit, anno ante Christum 229. Hujus belli initia, progressiones, exitusque Polybius accuratissime omnium persequitur.

Descriptio primi belli Illyrici ex Polybio lib. 2.

Caeterum Illyrii, jam ante soliti eos, qui ex Italia navigabant, injuriis afficere, quo tempore (a) Phoenice morabantur, plures simul e classe discedentes mercatorum Italicorum alios depraedati sunt, alios trucidarunt, nec paucos cepere viros, & secum abduxerunt. Romani, qui semper hactenus (b) delatas ad se querimonias de Illyriis erant aspernati, tunc cum plures simul ea gratia in Senatum venissent, Legatos in Illyricum decernunt Cajum, & Lucium Coruncanos, ut de iis, quae diximus, accurate cognoscerent.

Teuta reversis ex Epiro lembis, copiam atque multitudinem advectae ex Epiro supellectilis demirata, (longe enim felicitate caeteras Epiri urbes anteibat Phoenice) ad lacessendos injuriis Graecos duplo animosior est reddita.

Verum quia domi res turbatae erant, nihil tunc movit; cito autem negotio transacto eorum Illyriorum, qui rebellaverant, Issam (c), quae sola parere ipsi recusabat, obsidione cinctam tenebat. Eodem tempore Romanorum Legati advenerunt, qui cum ad colloquium essent admissi, de suis injuriis expostularunt.

Teuta (d) quamdiu verba facientes audiebat, ingentem animi ferociam, & superbiam prae se ferre; postea vero quam dicendi finem fecissent, ita infit: Curae sibi futurum, ne qua Romano populo ab Illyriis publice injuria fiat: caeterum ut impediat, quominus privatim quam potest quisque utilitatem e mari capiat, hoc vero Regibus in more nequaquam esse. Tulit indigne haec illius verba junior legatorum, & apud Reginam libertate usus, conveniente illa quidem, sed cui omnino tunc locus non erat; At Romanis, inquit: "o Teuta, mos hic est pulcherrimus, ut privatim factas injurias publice persequantur, & injuriam passis opem feramus. Operam igitur Deo volente dabimus, ut cupide ac cito regia instituta emendare te cogamus."

Libertatem hujus dicti ita iracunde, qui mos est mulierum, atque impotenter accepit Teuta, ut spreto gentium jure mitteret, qui profectos legatos infequerentur, & liberioris dicti auctorem necarent. Quod ut Romam est perlatum, tanto foeminae hujus scelere irritati ad belli apparatum illico se converterunt. Teuta veris initio lembos a se refectos majore quam antea numero in Graeciam redire jussit. Horum. alii Corcyram trajiciunt, quidam ad Dyrrhachii portum applicant.

Deinde narrat Polybius Illyriorum expeditiones, resque gestas contra Dyrrhachinos & Corcyrenses, quas supra descripsimus cap. 3. §. 6. Utraque autem civitas, cum esset in ditione Agronis, teste Appiano, ab ejus imperio defecerat.

Circa idem tempus C. Fulvius (e) Consul cum ducentarum navium classe, itemque A. Postumius Consul alter cum terrestribus copiis Roma proficiscuntur. Cajo erat animus ante omnia Corcyram petere, quod prius se illuc perventurum speraret, quam exitum obsidio haberet (f). Ac licet serum jam auxilium erat, ad insulam tamen accessit, cum ut propius omnia cognosceret, quae ibi facta erant, tum ut vera, an falsa essent, quae de Demetrio nunciabantur, disceret. Demetrius enim nonnullis apud Teutam ipsum criminantibus, metuens ab illa sibi, ad Romanos miserat, qui nunciarent, & urbem se, & quaecumque alia in potestate haberet, ipsis traditurum. Corcyrenses Romanorum adventu laeti, praesidium Illyriorum consentiente Demetrio eis tradunt: deinde etiam de communi cunctorum sententia, Romanorum hortatu, fidei ipsorum se omnes dedunt; hanc solam rati superesse rationem, qua tuti in posterum ab Illyriorum immanitate forent. Romani Corcyrensibus in amicitiam receptis, Apolloniam classe petunt, ducem ad peragenda reliqua Demetrium habentes.

Inter haec & Postumius terrestres copias Brundusio trajecit, pedites ad viginti millia, equitum duo millia. Statim ut exercitus uterque ad Apolloniam accessit, Apolloniatis Romanos in urbem recipientibus, & se illis permittentibus, e vestigio Consules, quod diceretur Dyrrhachium obsideri, iterum portu solvunt. Illyrii (g) ubi adventare Romanos sensere, obsidione soluta effusam fugam capessunt; hisque in fidem receptis ad (h) ulteriora Illyrici progrediuntur, subactis obiter (i) Ardiaeis. Adfuere mox plures legationes aliorum populorum, & in his etiam Parthinorum (k), nec non Atintanum: qui omnes cum se fidei Romanorum permitterent, sunt in amicitiam suscepti. Ita ventum est ad Issam (l), quae etiam urbs ab Illyriis oppugnabatur. Adventu Romanorum solutum est obsidium; Issei (m) in fidem recepti.

Sed & per vim, dum oram illam praetervehuntur, ex Illyricanis oppidis quaedam Consules expugnarunt: in his Nutriam (n), ad quam non solum multos milites, sed etiam Tribunorum aliquos, & Quaestorem ipsum amiserunt. Capti sunt Lembi viginti, praeda onusti redeuntes eorum, qui Issam obsidebant. Pharii (o) quidem in Demetrii gratiam immunes omni damno remanserunt: alii omnes varie dissipati Arbonem (p) confugerunt. Teuta cum oppido paucis Rhizonem (q) evasit. Id nomen est oppiduli, egregie muniti proculà mari, ad ipsum Rhizonem fluvium siti.

Post haec Romani plerosque Illyrici populos Demetrio (r) subjiciunt, magnoque illi dominatu tradito, utrumque exercitum Dyrrhachium reducunt. Romam inde C. Fulvius cum majore parte navalium terrestriumque copiarum est reversus. Postumius cum quadraginta navibus longis est relictus; & novo exercitu, quem e circumjacentibus oppidis conscripsit, ut ad omnes Ardiaeorum, & aliorum, qui fidei Romanae se permiserant, motus, si quid ingrueret, paratum esset subsidium.

Sub initium (s) veris Teuta legatis ad Romanos missis, pacem hisce conditionibus cum illis sancit: Ut tributa, quae ipsi imperarentur, quotannis penderet: Illyrico toto, praeter (t) pauca admodum loca, excederet; ***& (quod praecipuum erat, maximeque ad Graecos pertinebat)*** ne ultra Lissum pluribus quam duobus lembis, iisque inermibus, liceret ei navigare.

His rebus gestis Postumius legatos ad Aetolos, ac Achaeorum gentem misit; qui causas primum belli, & trajectionis Romanorum in illas partes eis exposuerunt: deinde quae gesta erant, commemorarunt; federis etiam cum Illyriis initi ta bulis in consessu illorum perlectis: Mox ea, qua par erat, comitate habiti ab utroque populo, Corcyram revertuntur. Qui quidem non mediocri metu, pace cum Illyriis facta, Graecos tum liberarunt: quippe ea tempestate, non horum, aut illorum, sed in universum omnium hostes erant Illyrii. Prima (u) igitur Romanorum cum exercitu in Illyricum, & partes illas Europae trajectio; primum item cum Graeciae populis per legationem commercium ejusmodi fuit, casque causas habuit.

Ex Dione in Fragm. n. 12.

Cum Romani Isseis, qui ipsis (x) adhaeserant, vicissim rem gratam alacri mox animo facere vellent, ut iis opem ferrent, quorum egregia in se studia fuissent; ac (aa) Sardianos co nomine, quod navigantes e portu Brundusino maleficiis infestarent, ulcisci viderentur, misere Legatos ad Agronem deprecatum pro Isseis, & cum eo, qui nulla injuria provocatus ipsos laederet, expostulatum. Agronem Legati non amplius superstitem reperere, quod relicto filio puero, cui nomen Pinnes erat, diem objisset. At uxor ejus Teuta, quae noverca (bb) Pinnis erat, jam Sardianis imperabat, nec pro ferocia quidquam moderati respondebat; sed ut mudier, quae praeter insitam a natura temeritatem, etiam a potestate, quam obtinebat, difflueret, e Legatis (cc) alios vinxit, alios occidit, quod liberius locuti essent. At nunc haec quidem fecit, & animos

inde, quasi quae vires suas exprompta crudelitate demonstrasset, sumpsit; sed paullo post foeminei generis imbecillitatem redarguit, quod celeri (dd) momento prae judicii tenuitate prolabitur in iram, nec minori celeritate prae formidine sibi metuit.

Cum primum enim bellum contra se decretum a Romanis accepit, timore correpta, trepidavit; ac tum Romanos, quos adhuc habebat, reddituram se promisit, tum de iis, qui fuerunt interfecti, sic se purgavit, ut a latronibus occisos diceret. Itaque cum Romani expeditionem suam inhiberent, & caedis auctores sibi dedi poscerent, rursus eos contempsit, quod pericula necdum adessent, ac neque se dedituram illorum aliquem dixit, & exercitum in Issam insulam misit. Post ubi Consules adesse sensit, iterum sibi metuit, ac remisit animos, & ad parendum eis in omnibus rebus paratam semet ostendit.

Non tamen ad modestiam penitus revocata fuit; nam ubi Consules ad (ee) Corcyram transmisisissent, resumpsit animum, & à Romanis desciscens, adversus Epidamnum copias misit. Romanis autem civitates illas liberantibus, ejusque navigia cum pecuniis intercipientibus, rursum dicto audiens futura videbatur. Sed quod iidem mare trajicientes, propter collem (ff) Atyrium damnum accepissent, rem distulit; eos, quod hyems jam adpetiisset, discessuros, concepta spe quadam, arbitrata. Verum ubi sensit Albinum* loco se non movere, ac Demetrium ob stoliditatem, & amentiam Teutae, populique Romani metum transiisse ad hostes, aliosque nonnullos persuasisse, uti transfugerent, tota formidine percussa, Regno (gg) cessit.

Ex Appiano in lib. Illyr.

Agron (hh) partis Illyrici rex fuit, quae ad Jonii (ii) maris pertinet sinum, quem Pyrrhus (kk) Epirotarum Rex, & qui deinceps Pyrrho successerunt, habuere. Is Agron rursus & Epiri partem aliquam, & Corcyram praeterea, & Epidamnum, Pharumque (ll) bello capta praesidiis tenuit; cum autem caetero quoque Jonio immineret, Insula quaedam, cui nomen (mm) Essos, ad Romanos confugit. Hi legatos una cum Essiis miserunt, qui cognoscereut eorum adversus Agronem objecta, & in hos adhuc navigantes impetu facto quidam Illyrici lembi legatum Essiorum (nn) Cleemporum, & Romanorum Coruncanum interficiunt. ; reliqui fuga evaserunt: hac des causa cum Romani Illyrios terra marique bello aggressi essent, Agron infante filio superstite, cui Pinne nomen fuit, diem suum obiit, regno eidem relicto sub novercae tutela.

Demetrius autem Phari Praefectus, cam insulam itemque Corcyram (utraque enim in ditione Agronis fuerat) Romanis illuc appellentibus prodidit, qui pellectis in suam amicitiam Epidamnensibus, ad illos, Essiosque ab Illyriorum obsidione liberandos advenerant; nec frustra, namque Illyrii non solum omissa statim obsidione domum quisque suam reversi sunt, sed pars eorum, qui (oo) Atintani vocantur, ad populum Romanum transiere.

PAGINA 42.

Interea uxor Agronis misit Romam legatos cum captivis ac transfugis, veniam oratum eorum, quae nequaquam suo, sed mariti sub imperio commissa fuerant: responsum accepere Logati Corcyram, Pharum, Esson, Epidamnum, & ex Illyriis (pp) Atintanos in populi Romani (qq) ditione jam esse: Pinnes autem caeterum (rr) Agronis imperium retineret licet, ac amicus Romanis esset, si se ab superioribus injuriis abstineret, daretque operam, ut Illyrici lembi non amplius duo, & hi quidem inermes, ultra (ss) Esson ne navigarent; nec mora ulla in muliere fuit, quin acciperet omnia: & haec prima inter populum Romanum atque Illyrios irritamenta, foederaque fuere. Secundum ea Romani Corcyram (tt) & Apolloniam libertate donaverunt; ac ne Demetrio quidem proditionis merces defuit.

NOTAE.

a/ Urbs opulentissima Epiri, quam Illyrii in suam potestatem redegerant.

b/ Ab Issensibus potissimum Sociis populi Romani, quorum agros jampridem Illyrii depopulari cęperant, delatae fuerunt hujusmodi querimoniae.

c/ Coloniam atque urbem in Issa insula inde usque ab aetate Dionysii Senioris Siculi condiderunt; Issenses autem sub initium primi belli Punici, cum Romani Siciliam obtinuissent, se in amicitiam, societatemque populi Romani contulerunt.

d/ Teuta vidua erat Agronis Regis Illyriorum, ad quem haec Legatio decreta fuerat; sed is paullo ante diem obierat, Teutae conjugi & Pinei filii tutela, & regni administratione commissa.

e/ C. Fulvius Centumalus, & Postumius Albinus Consulatum gesserunt anno ante Christum 229.

f/ Cum ad Corcyram Consul accessit, jam urbe per deditionem Demetrius Pharius Dux Illyriorum potitus fuerat; seu potius eam receperat, & sub potestate Regum Illyriorum, a quibus desciverat, redegerat.

g/ Ita Romani tres munitissimas urbes adepti sunt, Corcyram in sinu Jonio, & Apolloniam ac Dyrrhachium.

h/ Ultra ostia Drilonis in Illyricum proprium.

i/ Mendum irrepsisse Historicus Dalmata censet, & non obiter, sed pariter, vel simul legendum. Neque enim facili negotio Ardiaei subigi poterant; quippe gens Illyrica fuit numero, copiis, atque opibus praepollens. Vid. cap. 2. §. 4. Part. 2. Proleg.

k/ Parthini & Atintanes gentes Illyricę inter Drilonem & Acroceraunios; illi ad Septemtrionem, hi magis ad Meridiem vergentes.

l/ Issa, de qua supra, Insula & Colonia Syracusiorum, e regione propemodum Hyllis Peninsulae, seu Promontorii Diomedaei, ab ora continenti longius, quam caeterae, in altum exporrecta.

m/ Issei non ita in fidem recepti, ut subditi essent Romanis, sed ut essent amici ac socii, uti antea fuerant, & liberi immunesque.

n/ Hujus urbis maritimae positio non satis certa.

o/ Pharia insula Graecorum Colonia, ab Issa modico Euripo interfluo disjuncta, & littori propior

p/ Haec urbs aliter Narbona & Narona ad fluvium cognominem sita.

q/ Civitas erat ad caput Sinus Rhizonici.

r/ Inter populos Illyrici, quos Romani Demetrio subjecerunt, potissimum annumerandi sunt Pharii cum urbe & insula Pharia patria ejusdem Demetrii, quam ipse Romanis prodiderat, teste Appiano. Partem reliquam Illyrici, qua Romani Demetrium donaverant, intra Drilonem fuisse arbitror ab regno Teutae

avulsam; nisi forte addiderint etiam Dimalum urbem mediterraneam in Parthinis, quam secundo bello Illyrico Demetrius obtinebat, vel a Romanis dono datam, vel per injuriam Romanis ademptam.

s/ Annus erat ante Christum 228. Q. Fabio Mäximo II. & Sp. Carvilio Maximo II. Coss.

t/ Veruin Appianus praeter paucas urbes, quas nominatim commemorat, caeterum Agronis imperium Pineo ejus filio relictum affirmat.

u/ Ita Populus Romanus hac prima expeditione Illyrica egregie perfunctus ex Illyrico gradum fecit ad imperium Orientis; populis Graeciae primum amicitia sibi jungendis, deinde in suam potestatem redigendis.

x/ Sub initium primi belli Bunici post Siciliam captam, Issei ad fidem amicitiamque populi Romani accesserant, iisdemque subsidio miserant naves Liburnas, quibus usi potissimum, primum maritimum praelium Romani inierant, primamque navalem victoriam reportarant, Eutropio teste.

aa/ Iidem sunt ac Ardiaei, de quibus supra:

bb/ Pinnes quippe filius erat Triteutae ex Agrone, qui huic nuncio remisso Teutam in matrimonium duxerat.

cc/ E duobus Legatis alterum quidem interfectum Polybius tradidit; de altero autem in vincula conjecto nihil scripsit.

dd/ Has vicissitudines muliebris ingenii, modo ob metum resipiscentis, modo cum metus animo excesserat, ad pristinam contumaciam redeuntis, praeter Dionem, neque Polybius, neque Appianus commemorant.

ee/ Si Corcyra, ut Polybius & Appianus docent, erat in ditione Agronis Teutaeque, non satis intelligo, cur Romanae classis ad eam insulam appulsus Teutae metum adimeret, animosque adderet ad cępta persequenda.

ff/ Hunc collem Baudrandus in Illyrico quidem locavit, sed ignotam sibi esse ejus positionem fatetur.

gg/ Immo vero a Romanis pacem, & aliquot oppida interposita tributi pactione, aliisque conditionibus impetravit, ut Polybius docet; quin Appianus tradit, quod vero propius est, Pinco Agronis filio regnum paternum relictum praeter aliquas urbes, quas Romani vel Demetrio donaverant, vel in suam amicitiam, aut ditionem acceperant.

hh/ Agron quidem obtinebat quidquid ea tempestate nomine ac finibus Illyrici continebatur, sed Appianus eidem partem tantummodo Illyrici idcirco attribuit, quod Illyricum aetate Appiani prolatis in Septemtrionem atque Orientem finibus, longe plurimas regiones complecteretur.

ii/ Communi Jonii vocabulo mare utrumque Adriaticum pariter Joniumque proprie dictum, Appianus more veterum subjecit.

kk/ Pyrrho filio Aeacidae Epirotarum Regi dominationem Sinus Jonii sive Adriatici Historicus Dalmata ex auctoritate Appiani attribuit. Sed hujus dominatus vestigium nullum apud veteres invenio. Fortasse Appianus Pyrrhum Achillis filium, & Regni Epirotici conditorem intelligi voluit, in ejusque potestatem Sinum Adriaticum fuisse scripsit. Is Pyrrhum Aeacidae multis etatibus antecessit.

ll/ Graeci ex Paro insula Maris Aegęi in hanc insulam Illyricam, Dionysio seniore adjuvante, coloniam invexerant, urbemque ibidem condiderant, quae usque ad Agronis imperium libertatem suam retinuit. Epidamnus itidem & Corcyra erant civitates liberae, quas Agron bello ceperat

mm/ Quam alii Issam, Appianus Essor vocat. Issei autem, cum Romanorum socii essent, ad eos auxilij petendi causa confugerunt.

nn/ Legatis Romanis Appianus Legatum Elliorum sive Issensium adjecit, quem Polybius & Dion silentio praetereunt.

PAGINA 43.

oo/ Populi Illyrici mediterranei, qui serme extremi gentium Illyricarum ad Meridiem erant.

pp/ Idcirco in Illyriis numerat speciatim At intanos, quia hi pertinebant ad Regnùm Illyricum Agronis. Corcyrenses vero, Epidamnenses & Pharis, quamvis si non genere, attamen nomine Illyrii essent, erant populi per se liberi, quos Agron paucis ante annis sub potestatem redegerat. Issenses vero nunquam Regibus Illyriorum paruerant.

qq/ Erant quidem Issenses, tamquam socii, in fide & clientela Romanorum; in ditione ac potestate non item. Nec dubium est, quin Romani post primum bellum Illyricum suam illis libertatem omni onere & vectigali exemptam servarint; quippe cum ejus insulae tuendae gratia bellum adversus Illyrios suscepissent. Epidamnus autem & Pharus se ultro Romanis dederant, qui Epidamnum quidem in sua potestate retinuerunt, Pharum vero Demetrio donarunt.

rr/ Itaque si Atintanos, Epidamnum, Apolloniam, Corcyram, Pharum, & aliquot praeterea urbes excipias Demetrio traditas, quidquid Illyrici fuberat imperio Agronis, id omne Pineus ejus filius Romanorum concessu retinuit.

ss/ Historicus Dalmata recte animadvertit ***errorem in Appiani textum Graecum irrepsisse; nam ubi Lissum ponendum erat, (cum Polybio) Essum repetitum est, irdeque adnavigationem ad Essum vetitam Interpres scripsit: non enim adnavigatio ad Essum vetita fuit Illyriis, sed praeternavigatio ultra Lissum in continenti situm, quod ad Graecos pertinebat, ut Polybius refert, & alio loco repetit;*** lib. 1. de Regn. Dal. & Croat, cap. 1.

tt/ Corcyram & Apolloniam Agron ad regnum suum adjunxerat; altera per proditionem Demetrii, altera per deditsonem voluntariam in potestatem Romanorum venerat. Romani utramque libertate donarunt.

§. II. SECUNDUM BELLUM ILLYRICUM.

A Primo bello Illyrico absoluto, confectoque, A vix novem anni intercesserant, cum Demetrius Pharius, qui ob Corcyram Pharumque insulas Romanis proditas, tum ipsa Pharo, tum aliis Illyricis urbibus donatus fuerat; & post obitum Teutae pro Pineo Agronis filio adhuc impubere regnum Illyricum administrabat, confisus opibus ac societate Philippi Regis Macedonum ab Romanis defecit, eorumque arma iterum in Illyrios, atque in sui exitium conscivit.

Cum enim Romanos & Gallico circa Padum bello distentos, & secundi Punici expectatione sollicitos videret, nihil ab illis sibi metuendum ratus, piraticis lembis mare infestum habebat, & Istris in spem,

societatemque maritimae praedae adscitis, Romanorum socios, urbesque vastabat, & contra id, quod in formula pacis, quam Romani Illyriis dederant, diserte additum erat, cum navigiis quinquaginta ultra Lissum praedatorias excursiones facere instituerat; ad haec: At intanis, Illyricis inter Drilonem ac montes Aeroceraunios populis, auctor fuerat, ut a Romanis desciscerent.

Hinc alterum contra Illyrios bellum a Romanis susceptum. Nam post Istros praedones perddomitos, quamvis secundum bellum Punicum ingrueret, Hannibalque, tradectis in Hispaniam coplis, jam Saguntum urbem Romanorum Sociam vehementissime oppugsaret; tamen Senatus Populusque Romanus Illyriis Demetrioque bellum inferre decrevit. Igitur anno primo Olympiadis 140., ante Christum 219. navales terrestresque copias M. Aemilius Paullus Consul in Illyricum vere appetente traduxit; eodemque anno, urbibus, quae ab Demetrio stabant, aut vi captis, aut sponte se dedentibus, Pharia ejus patria excisa, & Demetrio in Macedoniam fugere coacto, bellum secundum Illyricum feliciter confecit. Ab Illyriis autem, & Pineo, defectionis culpam in Demetrium conferentibus, omne jus belli abstinuit; & receptis in ditionem vel amicitiam Romanorum urbibus, quas Demetrius ab Romanis abduxerat, caeterum regnum Illyricum integrum Pineo permisit.

Descriptio secundi belli Illyrici

Ex Polybio lib. 3.

Demetrius Pharius oblitus beneficiorum, quae Romani in ipsum contulerant, cum jam ante contemnere eos coepisset, quando formidabiles ipsis imminere (a) Gallos videbat; tunc quoque propter metum a Carthaginiensibus impendentem, eosdem flocci faciens, spe sua omni locata in Regia Macedonum, quod bello (b) Cleomenico socia arma cum Antigono junxerat; hic inquam urbes Romanae ditionis in Illyrico vastare, & in suam potestatem redigere erat aggressus; & ultra Lissum contra leges pacis quinquaginta lembis navigans, multas e Cycladibus insulas incursaverat.

Quae cum animadvertissent Romani, & Regiam Macedonum florere intelligerent, res suas (c) in provinciis ad ortum Italiae sitis collocandas sibi esse in tuto existimarunt. Hannibalis enim molitiones antevertere se posse sperabant, & facile efficere, ut Illyriis errorem emendare coactis, Demetrio succenserent, & ingratum ejus animum ac temeritatem castigarent. Sed frustra fuerunt: nam ipsos (d) Hannibal antevertit, & Saguntinorum urbem exscidit; quo factum est, ut bellum non in Hispania, sed pro maenibus urbis, totaque Italia gerendum ipsis fuerit. Caeterum Romani id consilium quod diximus secuti, vere ineunte anni primi (e) Olympiadis centesimae quadragesimae, L. Aemilium ad res in Illyrico gerendas cum exercitu mittunt. (Hic Polybius digreditur ad Hispaniensem Hannibalis profectionem, & Saguntinae urbis expugnationem.)

Circa idem tempus Demetrius simul ac de consiliis Romanorum rescivit, extemplo idoneum praesidium cum omnibus, quae postulat usus, Dimalum (f) mittit: in caeteris urbibus, occisis, qui contrariae factionis erant, illarum gubernacula amicis suis tradit. Ipse ex omni subditorum numero fortissimos seligit ad sex millia, eosque Phari collocat. Romanus Consul ubi in Illyricum legiones perduxit, cognita hostium considentia, tum propter Dimali munitionem, & copiam commeatuum, tùm etiam quod nunquam fuisse capta urbs illa crederetur, ut hostes perterrefaceret, hanc omnium primam adoriri constituit: ratus id quod evenit, si & caperetur, facile reliquas perculsas timore in potestatem Romanorum venturas; hortatusque milites & admoris machinis Dimalum obsidet.

Capta est urbs die septimo; eaque res hostium animos confestim ita confregit, ut ex omnibus mox urbibus advenirent, qui in Romanorum fidem se permitterent, dederentque. Consul

convenientes quibusque leges dicere, eosque in fidem recipere: deinde Pharum versus ad ipsum Demetrium cum classe navigare. Quia autem acceperat urbem esse admodum munitam, magnumque virorum fortium numerum eo convenisse; ad haec commeatibus, & reliquis belli apparatibus abundare, ne difficilis ac diuturna ejus obsidio sibi foret verebatur. Haec metuens Aemilius, hujusmodi stratagemate in ipso adventus sui articulo est usus. Noctu cum omnibus copiis in insulam appulsus, majorem excreitus partem in terram exponit, & locis cavis ac sylvis occultat; ipse cum viginti navibus palam ubi illuxisset, proximum urbi portum petit.

PAGINA 44.

Demetrius eas naves conspicatus, numerumque illarum aspernatus, ex urbe ad portum cum suorum manu venit, ne egredi navibus hostis posset, impediturus. Ubi semel concurrerunt acies, atroci commisso praelio, plures subinde ex urbe suppetias veniebant, donec tandem omnes ad certamen exierunt. Interea Romani, qui noctu expositi fuerant, per ignota loca facto itinere appropinquant; collem deinde egregie munitum, qui inter urbem ad portum medius, occupant, & illos, qui ad pugnandum cum hoste exierant, ab urbe excludunt. Ea recognita Demetrius, omisso certamine cum egredientibus in terram, congregatis omnibus suis, eosque hortatus, collatis signis cum iis, qui collem obtinebant, acie dimicare constituit.

Romani animadverso Illyrios acie ordinata acrem in se facere impetum, terribili ipsi quoque audacia in eorum cohortes irruunt. Simul uno tempore caeteri è navibus egressi terga hostium caedebant; deinde omni ex parte illos adorti, tumultu & perturbatione magna Illyrios implerunt. Itaque cum & a fronte & a tergo laboraret acies, fugam tandem capessere Demetrii exercitus est coactus. Pars in urbem fugit; plures aviis itineribus per insulam dissipati sunt. Demetrius ad lembos suos se recepit, quos desertis quibusdam locis stantes ad anchoras habebat, in omnem eventum paratos. His conscensis, noctuque profectus ad Regem Philippum praeter omnium opinionem est delatus, egitque apud eum reliquam Vitae suae partem. (Hic Polybius res Demetrii apud Philippum gestas paucis complectitur, eumque multis post annis pugna cum Messeniis commissa, in acie caesum ait.) Romanus Consul Pharum repentino incursustatim invadit, eamque mox captam diruit: deinde Illyrico universo in potestatem redacto, rebusque omnibus ex animi sententia compositis, affecta jam aestate triumphum egit magnificum: neque solertiae dumtaxat, verum etiam fortitudinis laudem ex Provincia reportavit.

Ex Dione in Fragm.

Demetrius Pharius insolentia elatus, cum ob tutelam Pinei, tum ob conjugium Triteutae Pinei matris, quam post obitum Teutae duxerat, gravis erat incolis omnibus, & finitimorum etiam agros vastabat. Cum autem fretus (g) amicitia populi Romani, ea scelera agere videretur; (h) Aemilius Paullus & M. Livius Coss. hac re intellecta, (i) eum accersiverunt. Qui cum minime pareret, sed socios populi Romani vastare non desineret, (k) Issam contra eum copias duxerunt.

Ex Appiano in lib. Illyric.

Caeterum fides, quam Demetrius Agronis filio fefellerat, merito erat suspecta; nec ille multum distulit ingenio suo uti. Cum enim Romanis bello, quod per triennium adversus Celtas, eos maxime, qui ripas Eridani colunt, gessere, occupatis, nequaquam ad se persequendum satis spatii videret esse, ad infestandum latrociniis mare se contulit, adjunctis eam in rem Istris (l), Illyrica item gente; Atintanisque (m) auctor fuit desciscendi a Romanis. Hi autem, uti primum a

Celticis rebus (n) otium fuit, piratas quidem statim classe comparata intercepere, dilata in (o) sequentem annum contra Demetrium, ejusque defectionis socios expeditione.

Porro Demetrium ad partes Philippi Macedonum Regis transgressum, ejusque ope reversum in patriam, & Classe reparata novas agentem ex Jonio praedas interemere (p), Pharumque ejus patriam cum eo sentientem funditus delevere. Caeterum Illyrii Pinnae precibus iterum enixe pro iis nitentis (q) concessi sunt. Et secunda quidem Romanorum cum Illyriis contentio ejusque exitus, & compositio hujusmodi maxime fuit.

NOTAE.

a/ Anno ante Christum 225. Insubres & Boii., ob ereptum Senonibus Gallis, lege Agraria ab Flaminio Trib. Pl. lata, agrum Picenum, accitis Transalpinis Gallis Gęsatis, bellum Romanis sane formidolosum intulerunt; quod triennium tenuit. Victi saepius Galli; ac tum primum Romani trans Padum copias duxerunt, Insubresque domuerunt.

b/ Hoc bellum adversus Cleomenem Regem Lacedaemoniorum, Antigono auctore ac Duce, qui pro Philippo Demetrii Gonatae filio impubere Regnum Macedoniae administrabat, inita societate conslarunt Macedones, Achaei, Epirotae, Phocenses, Baeoti, Arcades & Thessali anno ante Christum 223., quibus Demetrius Pharius cum Illyricis copiis se adjunxit. Annus proximus, Cleomene victo, finem huic bello attulit.

c/ Romani ea tempestate ***in provinciis ad ortum Italiae sitis,*** Corcyram solum, Issamque insulam, & aliquas Illyrici inter Drilonem & Montes Acroceraunios urbes, gentesque socias vel vectigales habebant.

d/ Anno ante Christum 220. Hannibal traductis in Hispaniam copiis, & Olcadum gentem aggressus, Althaeam urbem opulentam in primis expugnavit; anno proximo Saguntum urbem Romanorum Sociam tota vi adortus, post septem menses in potestatem redegit. Hinc initia secundi belli Punici.

e/ Annus primus Olympiadis 140. congruit cum anno ante Christum 220., cui Polybius illigavit bellum secundum Illyricum; sed cum idem Polybius hoc bellum a L. Aemilio Consule gestum affirmet, cujus consulatus, in quo Collegam habuit M. Livium Salinatorem, in annum proximum incidit; idcirco bellum illud in annum secundum ejusdem Olympiadis, qui fuit ante Christum undevigesimus supra ducentesimum, rejici oportet.

f/ Hoc oppidum erat mediterraneum, videturque ab Livio (Dec. 3. lib. 9.) apud Parthinos collocari; quod fortassis Demetrius Romanis ademerat.

g/ Demetrius Romanis quidem se amicum esse simulabat; caeterum Philippo Macedonum Regi studebat.

h/ Hi anno secundo Olympiadis 140., ante Christum 219. Consulatum gessere.

i/ Verisimile est a Romanis Demetrium antea admonitum, ut a maleficiis absisteret, quam bello peteretur; id quod Polybius suboscure significavit, cum scripsit: Romanos sperasse, facile se posse efficere, ***ut Illyriis errorem emendare coactis, Demetrio succenserent, & ingratum ejus animum castigarent.***

k/ Islenses erant Romanorum socii, apud quos Consul classem applicuit; inde vero progressus est ad Dimalum obsidendum.

l/ Anno ante Christum 221. Istri praedones navium Italicarum perdomiti sunt, ut mox dicemus.

m/ Bello primo Illyrico Atintani populi mediterranei inter Drilonem & Montes Acroceraunios, in Romanorum fidem se dederant.

n/ Anno ante Christum 222. bellum Celticum victis Insubribus compositum fuit; & anno proximo Istri compressi.

o/ Hic annus post Istricam expeditionem Consules habuit L. Viturium Philonem, & C. Lutatium. In hunc quidem annum designata fuerat ***expeditio contra Demetrium, ejusque defectionis socios;*** sed aliquo impedimento interposito dilata est in annum insequentem M. Livio Salinatore, & L. Aemilio Paullo Coss. Is fuit annus ante Christum 219.

PAGINA 45.

p/ Demetrius neque captus neque interemptus fuit a Romanis; sed in Macedoniam ad Philippum Regem confugit, & post aliquot annos in praelio cum Messeniis commisso interiit, ut Polybius & Livius docent.

q/ Itaque Pineus filius Agronis, Romanorum concessu, regnum paternum retinuit, quod ab Carnis usque ad Drilonem protendebatur, interposita annui tributi pactione.

§. III. APPENDIX DE PRIMO & SECUNDO BELLO A ROMANIS CONTRA ISTROS SUSCEPTO.

Cum Istria, ut diximus ad Illyricum olim pertinuerit, duo bella Istrica, veluti quaedam bellorum Illyricorum additamenta, huic loco intexenda censuimus, quibus intermedium fuit bellum secundum Illyricum, quod modo descripsimus. Demetrius Romanis lacessendis non solum sibi perniciem conscivit, sed Istris etiam, quos in societatem latrocinii maritimi partemque vocaverat, grave periculum ac damnum creavit. Romani quippe, antequam acceptas ab Demetrio injurias bello persequerentur, Istros ab latrociniis praedisque maritimis cohibendos censuerant.

Itaque classe in Istros immissa, & piraticis lembis, partim captis, partim depressis, eorumdem vires navales sic prorsus attriverunt, ut per multos annos à mari, Italicisque navigiis, injuriam omnem abstinere cogerentur. Hoc bellum Istricum antiqui scriptores breviter ac summatim attingunt: ***Istri subacti sunt.*** Auctor Epitomes Livianae. ***Romani autem uti primum a Celticis rebus otium fuit, piratas quidem classe comparata intercepere, dilata in annum sequentem contra Demetrium, ejusque defectionis socios expeditione.*** Appian. lib. Illyr. ***M. Minutio, P. Cornelio Coss. Istris vellum illatum est, quia latrocinati naves Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt omnes.***

Eutropius lib. 3. qui hoc bellum Istricum ad Consulatum M. Minutii, & P. Cornelii cum referat, conjunxit cum anno ante Christum 221. in hunc quippe annum Consulatus ille inciderat. Quamvis autem Eutropius Istros ***omnes perdomitos*** esse affirmet, nolim tamen putes tum Istriam ad Romani Imperii provincias adjunctam fuisse; vectigal Istris ab Romanis impositum facile crediderim; sed non dubito, quin Romani post Demetrium devictum eamdem cum caetero Illyrico usque ad Drilonem Pineo Regi Illyriorum restituerint. At pars illa Carnorum, quae itidem ad Illyricum pertinebat, qua ratione, quove tempore in potestatem Romanorum venerit, nemo veterum, quod ego sciam, litteris tradidit.

Ante secundum bellum Istricum in fide ac potestate Romanorum fuisse, satis aperte Livius declarat, cum docet ab Senatu eam curam susceptam esse, ut ab ea regione Gallos Transalpinos arceret, qui transgressi in Venetiam Sp. Postumio Albino, & Q. Marcio Philippo Coss. idest anno ante Christum 186. sine populatione, aut bello, non procul Aquileja locum oppido condendo ceperunt. Nam primum Legatos de ea re questum trans alpes ad Gallos misit, quibus responsum est neque profectos ex auctoritate gentis ejus, (Liv. Dec. IV. lib. 9.) nec quid in Italia facerent. se scire; deinde autem anno ante Christum 183. M. Claudium Marcellum Consulem ad novum Gallorum oppidum legiones admovere jussit; sed advenienti Consuli cum se Galli dedissent, receptis armis rebusque omnibus, quas secum attulerant, jubente Senatu, non agro solum & urbe, sed etiam tota Italia excesserunt.

Regionem illam ab Gallis occupatam Livius Venetiam vocat, propterea quod Veneti fines suos usque ad Timavum productos habebant, antequam Carni oriundi, ut diximus, e Gallis Carnutibus, genus ac nomen e Montanis & subalpinis, quàs primum insederant, regionibus, in planitiem ad mare usque propagassent. Hinc bipartita Carniae divisio; & pars mediterranea sive Alpina, pars Cisalpina sive maritima dicta est, quae antea pars erat Venetiae. Caeterum paullo post ipsemet Livius agrum Gallorum, idest Carnicum, appellat eum, in quem Aquileja colonia latina deducta est, Cornelio Cethego, & M. Baebio Tamphilo Coss. anno ante Christum 181.

A primo Istrico bello annus erat fere trigesimus septimus, cum Istri ad ingenium redierunt. Quare alterum contra Istros bellum Senatus decrevit; quod saepe interruptum, tandem anno septimo confectum est, & Istria in formam Provinciae redacta. Hujus belli initium revocari oportet ad Consulatum Q Fabii Labeonis, & M. Claudii Marcelli, qui consules fuerunt anno ante Christum 183. cum Istri adhuc Illyriorum Regibus suberant. Titus Livius Belli secundi Istrici priores annos nulla re memorabili gesta insignes brevissime attigit; sed extrema praelia, victoriamque Romanorum diligenter exposuit.

Itaque anno ante Christum 183. ***M. Claudius Marcellus Cos. Gallis ex provincia exactis, Istricum bellum moliri coepit, litteris ad Senatum missis, ut sibi in Istriam traducere legiones liceret. Id Senatui placuit.*** Liv. Dec. IV. lib. 9. Sed paullo post haec subjicit: ***M. Marcellus ex Istria revocatus exercitu dimisso Romam comitiorum causa rediit.*** Nihil itaque in Istris memorabile ab eo gestum.

Anno ante Christum 181. P. Cornelio Cethego, & M. Baebio Tamphilo Coss. L. Duronio Praetori, cui Apulia obvenerat, ***& Istri adjecti, quod Tarentini Brundusinique nunciabant maritimos agròs infestos transmarinarum navium latrociniis esse.*** Hęc Livius Dec. IV. lib. X. Hoc anno idem Livius tradit bellum cum Istris fuisse, ***prohibentibus Coloniam Aquilejam deduci.*** Istros tamen ex ea regionem abmotos, eorumque conatus repressos fuisse illud argumento est, quod hoc ipso anno Triumviri ad id creati coloniam illam deduxerint.

Annum quartum quintumque Istrici belli silentio praeterit Livius, quod neutrum res ulla praeclare gesta litteris ac memoria dignum fecerit. Anno autem sexto ejusdem belli, ante Christum 178. A. Manlius Cos. ab Aquileja contra Istros profectus ad lacum Timavi castra movet. Istri, fugatis subito incursu Romanis praesidiis, in castra quoque impetum faciunt; ea a militibus trepidantibus atque ad mare fugientibus vacua relicta capiunt ac diripiunt. Consul revocatis militibus amissa castra, oppressis ibi hostibus vino ac somno gravatis, recepit. Quae Livius fuse accurateque ad hunc modum descripsit Dec. v. lib. I.:

Consilium de Istrico bello cum haberet Consul, alii gerendum extemplo, antequam contrahere copias hostes possent; alii confulendum prius Senatum censebant. Vicit sententia, quae diem non proferebat. Profectus ab Aquileja Consul castra ad lacum Timavi posuit. Imminct mari is

lacus. Eodem decem navibus C. Furius Duumvir navalis venit. Adversus Illyriorum (a) classem creati duumviri navales erant, qui tuendam viginti navibus mari superiore Aconam velut cardinem haberent; inde L. Cornelius dexcra littora usque ad Tarentum, C. Furius laeva usque ad Aquilejam tueretur.

PAGINA 46.

Eae naves ad proximum portum in Istriae fines, cum onerariis, & magno commeatu missae; secutusque cum Legionibus Consul, quinque fere millia à mari posuit castra. In portu emporium brevi perfrequens factum, omniaque hinc in castra supportabantur; & quo id tutius fieret, stationes ab omnibus castrorum partibus circumdatae sunt: in Istriamque suum praesidium stativum repentina. cohors Placentina opposita inter mare & castra; & ut idem aquatoribus ad fluvium esset praesidium, M. Aebutius Trib. militum secundae legionis duos manipulos militum adjicere jussus est. T. & C. Aelii Tribuni militum legionem tertiam, quae pabulatores & lignatores tueretur, via, quae Aquilejam fert, duxerunt.

Ab eadem regione mille ferme passuum castra erant Gallorum. Carmelus (b) pro Regulo erat tribus, aut amplius millibus armatorum. Istri, ut primum ad lacum Timavi castra sunt Romana mota, ipsi post collem occulto loco consederunt: & inde obliquis itineribus agmen sequebantur. in omnem occasionem intenti; nec quidquam eos, quę terra marique agerentur, fallebat. Postquam stationes invalidas esse pro castris, eorum turba inermis frequens inter castra & mare mercantium, sine ullo terrestri aut maritimo munimento viderunt; duo simul praesidia Placentinae cohortis, & manipulorum secundae legionis aggrediuntur.

Nebula matutina texerat incoeptum; qua dilabente ad primum teporem solis, perlucens jam aliquid, incerta tamen, ut solet, lux speciem omnium multiplicem intuenti reddens, tum quoque frustrata Romanos, multo majorem iis quam erat hostium aciem ostendit; qua territi utriusque stationis milites, ingenti tumultu cum in castra confugissent, haud paullo ibi plus, quam quod secum ipsi attulerant, terroris fecerunt. Nam neque dicere quid fugissent, nec percontantibus reddere responsum poterant: & clamor in portis, ut ubi nulla esset statio, quae sustineret impetum, audiebatur: & concursatio in obscuro incidentium aliorum in alios, incertum fecerat, an hostis intra vallum esset.

Una vox audiebatur ad mare vocantium. Id. forte temere ab uno exclamatum, totis passim personabat castris. Itaque primo velut jussi id facere, pauci armati, major pars inermes ad mare decurrunt: dein plures, postremo prope omnes, & ipse Consul, cum frustra revocare fugientes conatus, nec imperio. uec auctoritate, nec precibus ad extremum valuisset; unus remansit M. Licinius Strabo Tribunus militum tertiae legionis, cum tribus signis ab Legione sua relictus. Hunc, in vacua castra impetu facto, Istri, cum alius armatus iis nemo obviam isset, in praetorio instruentem atque adhortantem suos, oppresserunt.

Praelium atrocius quam pro paucitate resistentium fuit: nec ante finitum est, quam Tribunus militum, quique circa eum constiterant, interfecti sunt. Praetorio dejecto, direptis quae ibi fuerunt, ad quaestorium forum, quintanamque hostes pervenerunt. Ibi cum omnium rerum paratam expositamque copiam, & stratos lectos in quaestorio invenissent, Regulus (c) accubans epulari coepit; mox idem caeteri omnes armorum hostiumque obliti faciunt, & ut quibus insuetus liberalior victus esset, avidius vino ciboque corpora onerant.

Nequaquam cadem est tum rei forma apud Romanos; terra, mari trepidatur; nautici tabernacula detendunt, commeatumque in littore expositum in naves rapiunt; milites in scaphas & mare

territi ruunt; nautae metu ne compleantur navigia, alii turbae obsistunt, alii ab littore naves in altum expellunt: inde certamen, mox etiam pugna cum vulneribus & caede invicem militum nautarumque oritur; donec jussu Consulis procul à terra classis submota est. Secernere inde inermes ab armatis coepit. Vix MCC. ex tanta multitudine, qui arma haberent, perpauci equites, qui equos secum eduxissent, inventi sunt: caetera deformis turba, velut lixarum calonumque, praeda vere futura, si belli hostes meminissent. Tunc demum nuncius ad tertiam legionem revocandam, & Gallorum praesidium opprimendum venit: & simul ex omnibus locis ad castra recipienda, demendamque ignominiam rediri coeptum est. Tribuni militum tertiae Legionis pabulum lignaque projicere jubent; centurionibus imperant, ut graviores aetate milites binos in ea jumenta, ex quibus onera dejecta erant, imponant: equites ut singulos e juvenibus pedites secum in equos tollant: egregiam gloriam legionis fore, si castra metu secundanorum amissa, sua virtute recipiant: & recipi facile posse, si in praeda occupati barbari subito opprimantur; sicut ceperint, posse capi.

Summa militum alacritate adhortatio audita est. Ferunt citati signa, nec signiferos armati morantur; priores tamen Consul, copiaeque, quae a mari reducebantur, ad vallum accesserunt. L. Atius Tribunus primus secundae legionis non hortabatur modo milites, sed docebat etiam; si victores Istri, quibus armis cepissent castra, iisdem capta retinere in animo haberent, primum exutum castris hostem ad mare persecuturos fuisse; deinde stationes certe pro vallo habituros: vino somnoque verisimile est mersos jacere. Sub haec A. Baeculonium signiferum suum, notae fortitudinis virum, inferre signum jussit. Ille, si unum se sequerentur, quo celerius fieret, facturum dixit; connixusque cum trans vallum signum conjecisset, primus omnium portam intravit. Et parte alia T. & C. Aelii Tribuni militum tertiae legionis cum equitatu adveniunt, confestim & quos binos oneraria in jumenta imposuerant secuti, & Consul cum toto agmine.

At Istrorum pauci, qui modice vinosi erant, memores fuerunt fugae: aliis somno mors continuata est, integraque sua omnia Romani, praeterquam quod vini cibique absumptum erat, receperunt. Aegri quoque milites, qui in castris relicti fuerant, postquam intra vallum suos senserunt, armis arreptis, caedem ingentem fecerunt. Ante omnes insignis opera fuit C. Popilii equitis; Sabello cognomen erat: is pede saucio relictus, longe plurimos hostium occidit. Ad octo millia Istrorum caesa sunt, captus nemo, quia ira & indignatio immemores praedae fecit. Rex tamen Istrorum temulentus ex convivio raptim a suis in equum impositus fugit. Ex victoribus CCXXXVIII. milites perierunt; plures in matutina fuga, quam in recipiendis castris.

Deinde narrat Livius ingentem Romae tumultum excitatum fuisse propter falsos rumores de Manliano exercitu ab Istris deleto; sed paullo post allatis de ejusdem exercitus incolumitate litteris M. Junii Consulis ex Liguria in Galliam transgressi, sedatum esse; & delectus extra ordinem non in urbe solum, sed tota Italia indictos, fuisse omissos. Tum ad res alias digreditur, quae ad bellum Istricum non pertinent.

Anno ante Christum 177. C. Claudius Pulcher, & Tib. Sempronius Gracchus consules creati sunt, sortirique provincias jussi. Sempronio Sardinia, Claudio Istria obvenit. C. Claudius Consul, metu ne provincia Istria propter res gestas a Procoss. M. Junio, & A. Manlio sibi adimatur, propter celeritatem inauspicato ab urbe profectus, eo pervenit: ob hanc temeritatem & inconsulte ibi acta adversus Procoss. ludibrio ab exercitu habetur: reversusque Romam ad capienda auspicia, denuo in Istriam abit, excisis tribus oppidis provinciam ad imperium adjungit.

PAGINA 47.

T. Liv. Dec. v. lib. 1.

Dum haec Romae geruntur, M. Junius, & A. Manlius Procoss. qui priore anno Consules fuerant, cum Aquilejae hibernassent, principio veris (d) in fines Istrorum exercitum introduxerunt; ubi cum effuse popularentur, dolor magis & indignatio diripi res suas cernentes Istros, quam certa spes satis sibi virium adversus duos exercitus excivit, concursu ex omnibus populis juventutis facto, repentinus & tumultuarius exercitus acrius primo impetu, quam perseverantius pugnavit. Ad quatuor millia eorum in acie caesa, cęteri omisso bello in civitates passim diffugerunt. Inde Legatos primum ad pacem petendam in castra Romana, deinde obsides imperatos miserunt.

Haec cum Romae cognita litteris Proconsulum essent, C. Claudius Consul veritus, ne forte ea res provinciam exercitumque sibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, uno omnium certiore facto collega, nocte profectus praeceps in provinciam abiit: ubi inconsultius, quam venerat, se gessit. Nam cum concione advocata, fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum quippequi primi ipsi fugissent, jactasset; ingessisset probra M. Junio, quod se dedecoris socium collegae fecisset, ad extremum utrumque decedere provincia jussit. Quod cum milites Consulis imperio dicto audientes futuros sese dicerent, cum is more majorum secundum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab urbe esset; furens ira, vocatum, qui pro quaestore Manlii erat, catenas poposcit, vinctos se Junium Manliumque minitans Romam missurum. Ab eo quoque spretum Consulis imperium est, & circumfusus exercitus favens Imperatorum causae, & Consuli infestus, animos ad non parendum addebat.

Postremo fatigatus Consul, & contumeliis singulorum, & multitudinis (nam insuper irridebant) ludibriis, nave eadem, qua venerat, Aquilejam rediit. Inde Collegae scripsit, ut militum novorum ei parti, quae scripta in Istriam provinciam esset, ediceret, Aquilejam ut conveniret; ne quid se Romae teneret, quominus votis nuncupatis paludatus ab urbe exiret. Haec Collegae obsequenter facta, brevisque dies ad conveniendum edicta est. Claudius prope consecutus est litteras suas. Concione adveniens de Manlio & Junio habita, non ultra triduum moratus Romae, paludatis lictoribus, votisque in Capitolio nuncupatis, in provinciam aeque amplius praecipiti celeritate abit.

Paucis (e) ante diebus Junius Manliusque oppidum Nesattium (f), quo se principes Istrorum, & Regulus ipsi Aepulo receperat, summa vi oppugnant. Eo Claudius duabus legionibus novis adductis, vetere exercitu cum suis ducibus dimisso, ipse oppidum circumsedit, & vineis oppugnare intendit; amnemque praeterfluentem moenia, qui & impedimento oppugnantibus erat, & aquationem Istris praebebat, multorum dierum opere exceptum novò alveo avertit. Ea res barbaros miraculo terruit abscissae aquae; & ne tum quidem memores pacis, in caedem conjugum ac liberorum versi, etiam ut spectaculo hostibus tam fędum facinus esset, palam in muris trucidatos praecipitabant.

Inter simul complorationem fęminarum, puerorumque simul nefandam caedem, milites transgressi murum, oppidum intrarunt: Cujus capti tumultum ut ex pavido clamore fugientium accepit Rex, trajecit ferro pectus, ne vivus caperetur; caeteri capti, aut occisi. Duo deinde oppida Mutila (g) & Faveria (h) vi capta ac deleta. Praeda, ut in gente inopi, spe major fuit, & omnis militibus concessa est. Quinque millia capitum DCXXXII. sub corona venierunt. Auctores belli virgis caesi, & fecuri percusfi: Istria tota trium oppidorum excidio, & morte Regis pacata est (i): omnesque undique populi (k) obsidibus datis in ditionem venerunt.

NOTAE.

a/ L. Duronius Praetor biennio ante, idest anno ante. Christum 180. ad Senatum retulerat maritimam navigationem, oramque Italicam ab Gentio Rege Illyriorum, piraticis navigiis infestam reddi; biennio post eodem tempore, quo cum Istris bellum erat, adversus Illyriorum classem creati duumviri navales. Liv. Dec. IV. lib. X.

b/ Sunt qui Carmelum, & Aepulonem, cujus postea meminit Livius, eumdem esse putent. Sed alterum ab altero distingui oportet. Carmelus Gallorum, Aepulo Istrorum Reguli erant. Illi autem Galli in Japydia mediterranea, Istriam ad Septemtrionem accolebant, foedusque adversus Romanos cum Istris fecerant. Porro Istri, cum antea Regum Illyricorum imperio subessent, anno ante Christum 180. cum caeteris Illyriis citra Naronem, ab Gentio postremo Illyriorum Rege defecerant, libique Regem sive Regulum crearant, cui nomen erat Aepuloni.

c/ Gallorumne, an Istrorum is Regulus esset, non satis ex Livio intelligi potest: illud quoque incertum est, soline Istri, an cum Gallis, Romanorum castra adorti adeptique fuerint; quamvis enim infra scribat revocatos milites ad praesidium Gallorum opprimendum, & castra recipienda; tamen pro castris recuperandis pugnatum cum Istris ait, horumque ad octo millia caesa esse: de Gallorum autem seu pugna, seu caede nihil commemorat.

d/ Is erat annus proximus a castris receptis, ante Christum 177.

e/ Cum supra Livius scripserit Legatos ab Istris ad pcem petendam in castra Romana, deinde obsides venisse, hic vero Nesattium Istrorum oppidum ab Junio Manlioque oppugnatum scribat, aliquid novae offensionis intervenerit oportet, quod pacis consilia conditionesque disjecerit.

f/ Plinius post Polam ad Orientem locat Nesattium, quod oppidum ipse Nesactium, alii Nesartum, alii Nesartium vocant.

g/ Mutilam mari, post Promontorium Polaticum, Cluverius apposuit.

h/ Faveriam idem Cluverius ad fluvium Arsiam collocavit.

i/ Istria ad imperium populi Romani adjuncta est, anno ante Christum 177. cum antea Regibus Illyriorum, deinde propriis Regulis subesset.

k/ Idest omnes Istriae gentes; Carni siquidem ab Occasu Istris finitimi jam erant in ditione Romanorum; & aliqui etiam fortasse ex Japydibus, qui cum Gallis permixti ab Septemtrione & Oriente Istriam proxime circumcolebant, tum in deditionem venerunt.

§. IV. TERTIUM BELLUM ILLYRICUM.

De Gentio Pleurati filio Illyriorum Rege, cum aliunde, tum ab Issensibus sociis populi Romani, querclae ad Senatum saepius delatae fuerant; nam L. Duronius Praetor, qui ex Illyrico cum decem navibus Brundusium redierat, Romam cum venisset, inter exponendas res, quas ibi gessisset, haud dubie in Gentium praecipue latrocinii omnis maritimi causam averterat; ex regnoque ejus omnes naves esse dixerat, quae superi maris oram depopulatae essent; quibus de rebus se Legatos misisse, nec conveniendi Regis potestatem factam.

PAGINA 48.

Venerant itidem ab Issensibus Legati simul questi, fines suos ab Gentio vastari, simul eum in suspicionem vocantes societatis initae cum Perseo, quem hostili infensoque in Romanos animo esse, cum multa ejus scelera ac flagitia, tum belli apparatus declarabant. Caeterum Gentius, fervente jam Romanos inter ac Macedonas bello, adhuc incertus animi haerebat, utri se parti addiceret. Eum tandem Legationes & promissa Persei, fraudes insuper dolique perpulere, ut ex occulto, apertum se hostem Romanorum profiteretur; id quod illi pariter Regnoque Illyrico extremum exitium attulit.

Quod cum Romae nunciatum esset, bellum adversus Gentium & Illyrios gerendum Senatus dedit L. Anicio Praetori, anno ante Christum 168. Is vere appetente copias in Illyricum trajecit, & intra triginta dies, capto Gentio cum conjuge, liberis & consanguineis Regnoque Illyrico in potestatem redacto, bellum celerrime ac feliciter confecit; quod prius perpetratum, quam coeptum, Romae auditum est. De hoc bello, quae Polybius, Livius, Appianus scripsere, nunc subjicienda sunt.

Perseus & Gentius Legatis ultro citroque missis faedus adversus Romanos ineunt.

Ex Polyb. in Excerpt. Leg. n. 76. 77. 86.

Perseus legatos ad Gentium Regem, Pleuratum (a) Illyrium exulantem apud se, & Adaeum (b) Macedonem Berędacum misit, quibus mandavit, ut exponerent, quae bello egisset adversus Romanos Dardanosque: adjicerent praesentis expeditionis in Epiro & Illyrico opera, hortarenturque Gentium ad amicitiam, ac societatem secum & cum Macedonibus jungendam. Hi transgressi jugum Scordi montis per Illyrici quas vocant solitudines (eam terram non multis ante annis de industria Macedones populando a cultoribus vacuam fecerant, quo transitus difficiles Dardanis in Illyricum redderent) per ea inquam loca cum ingenti vexatione Adaeus & Pleuratus Scodram pervenerunt. Qui cognito Lissi Gentium morari, ad illum miserunt; ac mox ab illo acciti, ut eo ventum, mandata exponunt. Gentius videbatur quidem non esse alienus ab amicitia cum Perseo contrahenda: verum ne statim legaterum postulatis adnueret, hoc praetextu est usus, quod à rebus bello necessariis esset imparatus, quodque sine pecunia bellum adversus Romanos suscipere non posset.

Hoc accepto responso Auaeus ad Perseum redit. Stuberam Rex tunc venerat, & praedam ac spolia ibi vendebat, suosque milites reficiebat, Pleurati reditum expectans; qui ut est reversus, postquam intellexit Perseus, quae responderat Gentius, extemplo Adaeum remittit, addito Glaucia ex numero custodum corporis, & quodam Illyrio, quod linguae Illyricae is esset peritus, cum iisdem mandatis; quasi parum perspicue declarasset Gentius, qua sibi re esset opus; & quo pacto flecti posset, ut postulatis eorum adnueret: lis iter aggressis ipse cum exercitu Ancyram petit (c). Legat. LXXVI.

Sub ia tempus (d) qui ad Gentium missi fuerant, redierunt; cum neque fecissent quidquam amplius quam antea; neque amplius quidquam renunciarent, quam antea, manente Gentio in eadem voluntate. Gentius enimvero paratus erat consilia sua omnia cum Perseo consociare, sed pecunia sibi opus esse dicebat: quam rem Perscus contemptim audiens, (e) Hippiam iterum mittit, ad faedus firmandum, nulla esus mentione facta, in quo uno totius negotii cardo vertebatur, cum tamen unica illa esset ratio, qua pos, et benevolum Gentium sibi reddere. Illa tempestate (f) si pecunias largiri Perseus voluisset, & publice civitatibus, & privatim Regibus, atque iis, qui publica negotia tractabant, non dicam ea, qua poterat, magnificentia impensas subministrando, sed modica tantùm liberalitate utendo, evenisset, ut omnes Graeciae populi, omnesque vel certe quamplurimi Reges voluntates suas nudarent; de quo non arbitror quemquam prudentum fore mecum disputaturum. Legat. LXXVII.

Cùm ante hyemem rediisset Hippias, quem societatis jungendae causa Perses ad Gentium miserat, atque is renunciasset paratum Regem esse bellum adversus Romanos suscipere, si trecenta sibi talenta numerarentur, & de summa re idonea ratione sibi caveretur. His Rex auditis, necessariam sibi esse judicans Gentii societatem, Pantauchum ex fidissimis amicis delectum datis mandatis misit, qui primum quidem pecuniam daturum pactus, jusjurandum super societate praestaret, atque exigeret; deinde ut obsides statim mitteret, prout Pantaucho videretur, & ab eo acciperet, quos Gentius in faederis formula nominatim indicasset. Adhaec ut de transvectione illorum trecentorum talentorum cum Gentio constitueret. Pantauchus statim profectus, ubi Medeonem Labeatidis venit, obvium ibi nactus Gentium, facile adolescenti persuasit, ut spes omnes suas cum Perseo conjungeret, icto foedere societatis & conscripto ..

Pantauchus ad fodiendum Regis latus mansit, qui juvenem assidue moneret, urgeretque, ne in bello apparando cessaret; sed compararet se, quo posset loca, urbes, socios hosti praecipere. Maxime autem illum hortabatur, ut ad navale bellum necessaria pararet; nam cùm Romani ab ea parte penitus essent imparati, ipsum in Epiri ora, & Illyrici nullo labore quidquid destinasset, & per se, & per alios, quos eo mitteret, esse effecturum. Gentius igitur hujusmodi sermonibus perpulsus terra marique necessaria bello comparabat (g). Legat. LXXXV.

Expeditio L. Anicii Praetoris adversus Illyriorum Regem Gentium, qui victus veniens in deditionem, cum uxore, liberis & propinquis Romam mittitur.

Ex Livio Dec. V. lib. IV.

Jam veris principium erat, novique Duces in provinciam venerant: Cos. Aemilius (h) in Macedoniam, Octavius Orcum ad classem, Anicius in Illyricum, cui bellandum adversus Gentium. Patre Pleurato rege Illyriorum, & matre Eurydica genitus, fratres duos, Platorem utroque parente, Caravantium matre eadem natum habuit. Hoc propter ignobilitatem paternam minus suspecto, Platorem occidit, & duos amicos ejus Ettritum & Epicadum, impigros viros, quo tutius regnaret. Fama fuit Honuni Dardanorum principis filiam Etutam pactam fratri eum invidisse, tamquam his nuptiis adjungenti sibi Dardanorum gentem; & similius id vero fecit ducta ea Virgo. Platore interfecto gravis deinde, dempto fratris metu, popularibus esse coepit, & violentiam insitam ingenio, intemperantia vini accendebat.

Caeterum, sicut ante dictum est, ad Romanum incitatus bellum, Lissum omnes copias contraxit: quindecim millia armatorum fuerunt. Inde fratre in Caviorum (k) gentem vi aut terrore subigendam cum mille peditibus, & quinquaginta equitibus misso, ipse ad Bassaniam (l) urbem, quinque millia ab Lisso ducit.

Socii erant Romanorum: itaque per missos nuncios prius tentati, obsidionem pati, quam dedere sese maluerunt. Caravantium in Caviis Durnium oppidum advenientem benigne accepit, Caravantis altera urbs exclusit; & cum agros eorum effuse vastaret, aliquot palati milites agrestium concursu interjecti sunt.

PAGINA 49.

Jam & Ap. Claudius, assumptis ad eum exercitum, quem habebat, Bulianorum (m) & **Apolloniatium, & Dyrrhachinorum** ***auxiliis, profectus ex hibernis, circa Genusuum (n) amnem castra habebat, audito foedere inter Persea & Gentium, & Legatorum violatorum injuria accensus, bellum haud dubie adversus eum gesturus Anicius Praetor eo tempore, Apolloniae***

auditis. quae in Illyrico gererentur, praemissisque ad Appium litteris, ut se ad Genusuum opperiretur, triduo & ipse in castra venit; & ad ea, quae habebat auxilia, assumptis Parthinorum (o) juventutis duobus millibus peditum, & equitibus CC.; peditibus Epicadus, equitibus Agalsus praeerat: parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solveret obsidione: tenuit impetum ejus fama lemborum vastantium maritimam oram. LXXX. erant lembi, auctore Pantaucho, missi a Gentio ad Dyrrhachinorum & Apolloniatium agros populandos.

Tum classis ad ... . .(desunt haud pauca, si quidem persequebatur hic res gestas ab Anicio Praetore adversus Gentium, maxime eas, quas mari prospere gesserat: desideratur etiam initium earum rerum, quas terra feliciter gessit; statim autem subjicit deditionem urbium) ***. . . . tradiderunt se: deinceps & urbes regionis ejus idem faciebant, adjuvante inclinationem animorum clementia in omnes & justitia Praetoris Romani.***

Ad Scodram (p) inde ventum est; id quod belli caput fuerat, non eo solum quod Gentius eam sibi ceperat, velut regni totius arcem, sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est, & difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausala latere urbis, quod in Orientem patet praeterfluens, Barbana ab Regione Occidentis, ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini, quod ortum ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis, mari Adriatico infertur. Mons Scodrus (q) longe altissimus regionis ejus ab Oriente Dardaniam subjectam habet, a Meridie Macedoniam, ab Occasu Illyricum. Quamquàm munitum situ naturali oppidum erat, gensque id tota Illyriorum, & Rex ipse tuebatur, tamen Praetor Romanus, quia prima successerant prospere, fortunam totius rei principia secuturam esse ratus, & repentinum valiturum terrorem, instructo exercitu ad moenia succedit. Quod si clausis portis muros, portarumque turres dispositis armatis defendissent, vano cum inςpto moenibus pepulissent Romanos. Nunc porta egressi praelium loco aequo majore animo commiserunt, quam sustinuerunt. Pulsi enim, & fuga conglobati, cum ducenti amplius in ipsis faucibus portae cecidissent, tantum intulerunt terrorem, ut oratores extemplo ad praetorem mitteret Geutius Teuticum & Bellum principes gentis, per quos inducias peteret, ut deliberare de statu rerum suarum posset.

Triduo in hoc dato, cum castra Romana quingentos ferme passus ab urbe abessent, navem conscendit, & flumine Barbana navigat in lacum Labeatum, velut secretum locum petens ad consultandum; sed, ut apparuit, falsa spe excitus, Caravantium fratiem multis millibus armatorum actis ex ea regione, in quam missus erat, adventare. Qui postquam evanuit rumor, tertio post die navem eamdem secundo amni Scodram demisit; praemissisque nunciis, ut sibi appellandi Praetoris potestas fieret, copia facta in castra venit. Et principium orationis ab accusatione stultitiae orsus suae, postremo ad preces, lachrymasque effusus, genibus Praetoris accidens, in potestatem sese dedit. Primo bonum animum habere jussus, ad coenam etiam invitatus, in urbem ad suos rediit, & cum Praetore eo die honorifice est epulatus. Deinde in custodiam C. Cassio Tribuno militum traditus, vix gladiatorio accepto decem talentis ab Rege (r) Rex, ut in eam fortunam recideret.

Anicius Scodra recepta nihil orius quam requisitos Petilium Perpennamque Legatos ad se duci jussit, quibus splendore suo restituto, Perpennam extemplo mittit ad comprehendendos amicos, cognatosque regis; qui Medeonem Labeatium gentis urbem profectus, Etlevam uxorem cum filiis duobus Scerdileto, Pleuratoque, & Caravantium fratrem Scodram in castra adduxit. Anicius bello Illyrico intra triginta dies perfecto, nuncium victoriae Perpennam Romam misit; & post dies paucos Gentium Regem ipsum cum parente, conjuge, ac liberis, ac fratre, aliisque principibus Illyriorum: hoc unum bellum prius perpetratum, quam coeptum, Romae auditum est.

L. Anicius ex Illyrico profectus in Epirum, provinciam, redactis in potestatem oppidis, pacat; reversusque in Illyricum, de sententia Legatorum, quos ad id Senatus miserat, dat libertatem Illyriis, tributo aliis imposito, immunitate aliis concessa. *Ex T. Livio Dec. 5. lib. 5.*

Dum haec ibi, alia in Macedonia, alia Romae ge*runtur, interim in Illyrico L. Anicius rege Gentio, sicut ante dictum est, in potestatem redacto, Scodrae, quae regia fuerat, praesidio imposito Gabinium praefecit, Rhizoni (s) & Olcinio urbibus opportunis C. Licinium. Praepositis his Illyrico, cum reliquo exercitu in Epirum est profectus. Ubi prima Phanota ei dedita, tota multitudine cum infulis obviam effusa. Hic praesidio imposito in Molossidem (t) transgressus, cujus oppidis praeter Passaronem & Tegmonem, & Phylacen, & Horreum receptis primum ad Passaronem ducit. Antinous & Theodotus principes ejus civitatis erant, insignes & favore Persei, & odio adversus Romanos, iidem universae genti auctores desciscendi ab Romanis. Hi conscientia privatae noxae, quia ipsis nulla spes veniae erat, ut communi ruina patriae opprimerentur, clauserunt portas, multitudinem, ut mortem servituti praeponerent, hortantes.***

Nemo adversus praepotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam nobilis & ipse adolescens, cum major à Romanis metus timorem a principibus suis vicisset: Quae vos rabies, inquit, agitat; qui duorum hominum noxae civitatis accessionem facitis? Equidem pro patria qui lethum oppetissent, saepe fando audivi: qui patriam pro se perire aequum censerent, hi primi inventi sunt. Quin aperimus portas, & imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit? Haec dicentem cum multitudo sequeretur, Antinous & Theodotus in primam stationem hostium irruperunt, atque ibi offerentes se ipsi vulneribus interfecti, urbs dedita est Romanis. Simili pertinacia Cephalonis principis clausum Tegmonem, ipso interfecto, per deditionem recepit. Nec Phylace, nec Hiorreum oppugnationem tulerunt.

Pacata Epiro, divisisque in hiberna copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum. Scodrae, quo quinque legati (u) ab Roma venerant, evocatis ex tota provincia principibus, conventum habuit. Ibi pro tribunali pronunciavit de sententia concilii, (x) S. P. Q. R. Illyrios esse liberos jubere, praesidia ex omnibus oppidis, arcibus, & castellis sese deducturum: non solum liberos, sed etiam immunes forc Issenses, & Taulantios, Dassaretiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas, quod incolumi Gentio ad Romanos defecissent. Daorseis quoque immunitatem dare, quod relicto Caravantio cum armis ad Romanos transissent. Scodrensibus & Dassarensibus, & Selepitanis, caeterisque Illyriis vectigal dimidium ejus, quod Regi pendissent, imponere. Inde in tres partes Illyricum dovisit; inum eam fecit, quae sypradicta est, alteram Labeatas omnes, tertiam Agravonitas, & Rhizonitas, & Olciniatas, accolasque eorum. Hac formula dicta in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in hiberna rediit.

PAGINA 50.

Descriptio tertii Belli Illyrici.

Ex Appiano lib. Illyr.

Qua tempestate Populus Romanus bellum gerebat adversus Macedonas, & Regem Persen, qui Philippo successerat; Gentius reliqui Illyrici Rex, pecunta invitatus socia cum Perse arma conjunxit, atque in Illyricum (aa) Romanam Provinciam impetum fecit, Legatosque ad se ab Senatu missos conjecit in vincula, exploratores illos, non legatos esse criminatus. Ad eam persequendam injuriam Anicius Romanus Praetor adveniens, nonnullos Gentii lembos mari cepit, mox terra congressus acie superatum, fugatumque in arce (bb) quadam obsedit, indeque supplicem, sese Romanis dedere jussit. Ille tridui spatio ad deliberandum impetrato, cognitaque

gentis universae ad Romanos transitione, quae per eos dies facta est, aditum ad Praetorem infimis precibus exoravit, delatusque, & genibus excipientis advolutus, degeneri admodum precum genere usus est. Anicius trepidantem benigne consolatus, coenae etiam adhibuit: caeterum digressum e triclinio comprehendi a lictoribus, & in vincula conjici jussit.

Mox una cum filiis triumphandum Romam duxit: & cum Gentio quidem intra viginti (cc) dies debellatum est; septuaginta autem Civitates (dd), quae illi paruerunt, confecto Macedonico bello, Aemilius Paullus, secretis à Senatu mandatis acceptis, cum rediret in Italiam, de industria pertransivit; metuentibusque ita demum eorum, quae commiserant, pollicitus veniam est, si quidquid auri argentique habebant, ederent, conferrentque, nec abnuentibus ipsis, misit in unamquamque civitatem partem copiarum, eadem omnibus Ducibus constituta die, qua ad auroram quisque eorum oppidanis per praeconem ediceret intra tres horas pecuniam omnem in forum deferendam, eamque delatam, & reliqua etiam omnia diriperent. Sic a Paullo una hora septuaginta spoliatae sunt urbes.

NOTAE

a/ Is Pleuratus fuit filius Scherdilaidae vel Scerdileti, cui ob pręclaram operam superiori bello Macedonico Romanis navatam, Lingus & Parthini dati fuerant, ut Livius tradit. Sed vel a Romanis ob defectionem ad Perseum, vel a suis ob tyrannidem expulsus, tum apud Perseum exulabat.

b/ Hunc Aputeum vocat Titus Livius Dec. 5. lib. 3.

c/ Haec omnia ex Polybio Livius sumpsit, ac totidem fere verbis in latinum transtulit. *ibid.*

d/ Haec Livius breviter: ***Ab Gentio eodem adferentes redierunt.*** Dec. 5. lib. 3.

e/ Hujus quoque legationis meminit Livius Dec. 5. l. 4.

f/ De avaritia Persei plura Livius Dec. 5. lib. 4.

g/ Multa praeterea adjccit Livius, de Olympione Gentii Legato, qui jusjurandum a Perseo, obsidesque acciperet, tum de fraude Persei in persolvenda pacta pecunia, tum denique de legatis Romanis Pantaucho stimulante violatis; quae a nobis exposita sunt cap. 3. §. 7.

h/ L. Aemilius Paullus II. & C. Licinius Crassus Consulatum gessere anno ante Christum 168.

k/ Cavii gens Illyrica ut videtur mediterranea inter Drilonem & Acroceraunios.

l/ Bassania urbs Illyrica mediterranea in Parthinis.

m/ Buliani Illyrici populi, iidem fortassis ac Bullini, qui cum prope Tragurium oppidum ditionis Islensium sedes haberent, inter Socios populi Romani cum Issensibus annumerandi sunt.

n/ Fluvius Illyricus inter Dyrrhachium & Apolloniam, longo tamen utrinque spatio disjunctus.

o/ Populi Illyrii, supra Taulantios.

p/ Civitas ac sedes Regum Illyricorum apud Labeates populos Illyricos, posita ferme ad paludi Labeatidis ostium, unde Barbana fluvius egreditur.

q/ Series & continuatto montium ab Ardiis montibus ad montes Haemi producta.

r/ Ab rege Perseo, a quo deceptus fuerat.

s/ Rhizon ad sinum Rhizonicum, & Olcinium ad mare, urbes Illyrici proprii.

t/ Molossis regio Epiri, quam Molossi gentes Epiroticae incolebant.

u/ Post Gentium & Perseum victos captosque missi sunt ab Senatu Legati, quorum alii cum Anicio communicatis consiliis res Illyricas, alii cum Paullo Aemilio Consule, res Macedonicas componerent.

x/ Hanc formulam libertatis vel immunitatis Illyriis concessae, itemque tripartitam illam, quam Anicius fecit, Illyrici divisionem explicavimus cap. 3. §. 7.

aa/ Illyrica Romanorum provincia inter Drilonem, & montes Acroceraunios erat; nam in regione citra Drilonem, quae dicta est Illyricum proprium, Gentius rerum potiebatur.

bb/ Haec erat Scodra, Livio teste.

cc Livius intra triginta dies bellum Illyricum confectum tradit.

dd/ Livius quidem civitatum 70. direptionem commemorat; sed eas partim Epiro, partim Illyrico attribuit. Dec. 5. lib. 5.

§. V. QUARTUM BELLUM ILLYRICUM & PRIMUM DALMATICUM.

Quae pars Illyriorum inter Naronem & Nestum anno ante Christum 180. ab Gentio defecerat, cum formam liberae omnique alieno dominatu reipublicae adscivisset, ab Delminio, urbe mediterranea & montana, quae totius gentis caput ac Metropolis constituta est, nomen Dalmatarum sibi adoptavit. Principio quidem jus suum nomenque inter duos illos amnes, quos dixi, viginti urbes nacta, continuit; sed Brevi opibus aucta copiisque gentes ad Occasum finitimas, quae itidem ab Rege Illyriorum desciverant, ad suum imperium nomenque adjunxit, Dalmatiae finibus usque ad Titium propagatis.

Exinde gentes omnes Illyricae ab Titio ad Naronem usque, montes inter ac mare interjectae, ut non solum sub eodem jure, sed etiam nomine continerentur, Dalmatae vocari cęptae sunt. Hos porro seu praedandi, sive imperii amplificandi cupiditas impulit, ut crebris excurfionibus vastarent agros Traguriensium & Epetinorum, ipsisque urbibus Epetio & Tragurio, quae ad ditionem Issensium pertinebant, vastitatem atque exitium minitarentur. Neque injurias populationesque abstinebant a Daorsiis, qui Naronem accolebant, sociis Populi Romani, quibus post tertium bellum Illyricum non libertas solum, sed immunitas etiam data fuerat, quod relicto Caravantio, fratre Gentii Regis Illyriorum, ad Romanorum castra se transtulissent.

Quare iterum ac saepius ab utrisque populis Legati ad Senatum venerant, questi agros suos pagosque perpetuis Dalmatarum incursionibus expositos esse; & multas indidem hominum pecudumque praedas quotidie abigi, sata uri, tecta incendi, ipsasque urbes magno in discrimine versari, nisi Dalmatarum audaciae Romani fręnum injicerent.

PAGINA 51.

Assiduis Sociorum querelis tandem permotus Senatus C. Fannium in Dalmatiam legavit, qui Dalmatas doceret, Issenses & Daorsios in fide & clientela populi Romani esse; Romanorum in se indignationem atque arma consciscerent. At legatio quidem auribus animisque aversis audita; Legatus vero neque hospitio receptus, & non sine aliqua injuria dimissus est. Quare primum adversus Dalmatas bellum decretum est, quod C. Marcius Figulus iterum Consul, traducto in Dalmatiam exercitu, gessit anno ante Christum 156.

Ac primum quidem parum prospere, postea feliciter cum hostibus pugnavit; & cum multa eorum oppida cepit, tum vero Delminium ipsum totius gentis caput, urbem natura & loco egregie munitam, męnibus insuper altissimis septam omni telorum genere adortus in potestatem redegit. Post Delminium captum, pax ita convenit, ut Dalmatae libertatem quidem retinerent, sed vectigal Romanis penderent, sociosque populi Romani nulla in posterum injuria afficerent. Ex Polybio & Appiano.

Descriptio quarti belli Illyrici & primi Dalmatici.

Belli causae ex Polybio in excerpt. Legat. n. 124.

Posteaquam Lissii (a) & Daorsii (b) saepius communi consensu Legatos Romam misissent, quibus significabant Lissii Dalmatas & agros & urbes suae ditionis infestare: hae autem sunt Epetium & Tragurium; similique modo etiam Daorsii de iisdem querebantur; Senatus legatum misit C. Fannium ad res Illyricas visendas, & maxime Dalmatarum. Hic populus, quamdiu Pleuratus vixit, ei paruit; post obitum vero illius, cum in regno Gentius successisset, ab illo defecerant Dalmatae, & bella cum finitimis gentibus gerebant, vicinosque populos imperio suo (c) subjiciebant: ita ut eorum nonnulli tributa ipsis penderent; tributum autem erat pecus & frumentum, atque haec legationis Fannii causa fuit. Deinde numero 125.

Cum ex Illyrico reversus C. Fannius renunciasset Senatui tantum ab eo abesse Dalmatas, ut satisfacere iis, quos continuis injuriis lacessiverant. ullo modo vellent, ut ne aures quidem sibi praebere sustinuissent; quod dicerent nihil sibi esse commune cum Romanis. Addebat Fannius neque hospitii factam sibi copiam, neque aliud quidquam eorum, quae necessaria sunt, fuisse praebitum: equos quin etiam sibi per vim ademptos esse, quos habebat ex alia urbe; sed & manus sibi inferre eos voluisse, nisi tempori cedens, cum magno silentio eorum finibus excessisset. His diligenter à Senatu auditis, etsi offendebantur contumaci, & saevo Dalmatarum ingenio, magis tamen eo movebantur, quod multas ob causas opportunum rebantur esse tempus belli cum gente illa gerendi.

Nam Romani, ex quo Demetrium Pharium ejecerant, penitus illam partem (d) Illyrici. quae ad Adriaticum mare inclinat, neglexerant: accedit, quod Italicos homines longa pace torpere omnino nolebant; agebatur autem duodecimus jam annus (e) a bello cum Perseo, & Macedonibus gesto. Itaque bello adversus istos suscepto, qua renovare in suis, ut ita dicam, spiritum illum militarem, & alacritatem pugnandi cupiebant, qua terrorem Illyriis injicere, ut imperata facere posthac cogerentur. Propter has causas Dalmatis bellum indixerunt; ipsi tamen apud exteros hanc afferebant causam, quod contumeliam legatis suis factam bello persequendam judicassent.

Ex Appiano lib. Illyric.

Dalmatae alia item Illyriorum natio, in Illyrios populi Romani socios. (f) incursionem cum fecissent. legatosque ea de causa Roma venientes non recepis sent, bello petiti sunt M. Figuli (g) Cons. ductu: hunc primo adventu metantem castra, caeso praesidio in plana pepulere,

non intermisso ad fluvium Naronem receptu; Figulus domum reversos bello aggrecaverent proinde, ne illis lacessendis, infestandisque di constituit, improvisum hostibus impetum suum fi turum nequidquam sperans; offenditque populares excipiendi sui causa undique ex civitatibus confluxisse: nec tamen eo minus in suscepto consilio perseveravit, inque urbem Delminium (h), (unde Dalmatearum, mox Dalmatarum cognomen profectum est) fugatos barbaros se recipere coegit, Cùm autem neque oppugnatione quidquam efficere posse animadverteret, adversus oppiaum egregie munitum, & operum, machinarumque labor, propter altitudinem maeniorum inutilis futurus videbatur, animum adjccit ad alias urbes, ob concursum in Delminium infrequentes aggrediendas: quibus in potestatem redactis, deinde reversus ad Delminium, sudes bicubitales pice & sulphure stupaque circumdatas in oppidum catapultis jaculari coepit; quae ipso impetu succensae, & facum instar ardentium volitantes, quaecumque attigissent, infiammabant; plurimaque nove illo teli genere apud obsessos exusta corruptaque sunt. Isque juit finis (i) belli contra Dalmatas a Figulo gesti.

NOTAE.

a/ In Codice Graeco per Fulvium Ursinum edito legitur ***Νισίων;*** sed idem Fulvius in Notis ***Λισίῶν*** legendum admonet, vocabulo derivato ab urbe Lisso, quam Stephanus, Polybius, Livius, caeterique omnes apud Illyrios constituunt; utrumque inepte. Nam qui Polybium attentius legat, clare perspiciet Lissios intelligi non posse, qui cum ad Drilonis ostia Lissumurbem incolerent, ad eos neque Tragurium, neque Epetium, unde longissimo orae maritimae tractu disjuncti erant, ullo modo pertinebant; quarum quidem urbium ab Dalmatarum incursionibus tuendarum causa, hoc bellum Romani susceperunt. Nissii vero quid hominum seu populorum fuerint, clam me, clam omnes habet; nemo enim seu veterum seu recentiorum Nissios inter populos Illyricos annumerat. Si vero Νισίων quidem retinendum censeas, sed ***i*** in ***η*** convertendum, & alterum ***σ*** eximendum, sic ut id vocabulum ***ὑπό τῆς νῆ σου*** derivatum Insulares populos significet, praeterquam quod Graeci ***ὑπὸ τῆς νῆσου,*** non ***νησίοης,*** sed ***νησιωτικοῦς*** vocant incolas insularum, nomen a se confictum commune est omnibus, qui in insulis habitant. Quare priorem litteram graecam N in eum codicem ob librariorum inscitiam irrepsisse arbitror, qua adempta, restitui oportet ***Ἰσίων,*** sive ***Ισέων*** Issiorum, sive Isseorum. Issei autem, quos etiam Issenses vocant, & lembos Issaicos Livius dixit, erant populi Illyrici oriundi ab Syracusiis illis, quorum coloniam Dionysius senior in Issam Illyricam insulam deduxerat. Horum autem urbes & coloniae fuerunt Epetium & Tragurium, quarum agros cum assidue incursarent Dalmatae, Romani Issensium sociorum querelis & precibus adducti, Dalmatas bello persequendos coercendosque censuerunt.

b/ Daorsios, quos Livius Daorseos, Strabo & Plinius Daorizos, Ptolemaeus Daursios vocant, prope ab Narone flumine Strabo collocat. Hos Romani immunitate donatos in amicitiam ac societatem receperant, quod, relicto Caravantio Gentii Regis Illyriorum fratre, cum armis ad Romanos transissent.

c/ Principio enim Dalmatae inter Naronem Nestumque se continuerant; deinde vero Nestum transgressi usque ad Titium Liburniamque imperium propagarunt; & cum viginti urbes ab initio possiderent, soxaginta sive urbes, sive oppida ad suam ditionem adjecisse auctor est Vatinius in Epistola ad Marcum Tullium; ex quibus nimirum civitatibus, populisque in potestatem redactis, annua illa tributa exigebant, quae Polybius commemorat.

PAGINA 52.

d/ Haec pars Illyrici, quam post victum Demetrium Romani neque copiis neque armis attigerant, erat ipsa Dalmatia, quae cum in bello Romanorum adversus Gentium neutrius partis fuisset, ex eo bello nihil seu detrimenti, seu commodi acceperat. Haec vero a Narone in Occasum mari Adriatico

adjacebat primum contracta inter Nestum, deinde usque ad Titium producta. Illyricum vero Romanae ditionis Gentio ademptum ab Narone in Orientem usque ad Drilonem protendebatur, constabatque ex regionibus, atque urbibus, quarum alias Romani sub jurisdictionem suam ac potestatem subjunxerunt, alias libertate donatas sibi vectigales fecerunt, alias denique immunes omnique onere exemptas in suam fidem atque amicitiam receperunt.

e/ Debellatum fuerat cum Perseo & Gentio anno ante Christum 168. Detrahe annos duodecim, relinquitur annus ante Christum 156. quo M. Figulus Consul cum Dalmatis bellum gessit.

f/ Issenses & Daorsios.

g/ C. Marcius Figulus secundum Consulatum gessit cum L. Cornelio Lentulo anno ante Christum 156.

h/ Delminium urbs erat mediterranea, cujus positio alio loco investiganda erit.

i/ Appianus neque captum Delminium, neque pacem Dalmatis redditam, neque conditiones commemorat, in quas pax convenerit. Haud dubium est, quin Dalmatae acriter obsessi vehementerque oppugnati commcatu, cęterisque rebus ad sustinendam obsidionem neccssariis, exustis corruptisque, urbis deditione pacem a Romanis impetraverint. Pacem vero iisdem in has leges datam fuisse arbitror, ut a sociis populi Romani omnem injuriam in posterum abstinerent, ut certum singulis annis vectigal persolverent, ut Delminio caeterisque amissis oppidis ac civitatibus receptis, fideles se obsequentesque socios Romanis praeberent. Nam & superiori bello Illyrico easdem ferme conditiones devictis Illyriis ab Romanis impositas fuisse comperio. Hujus belli Synopsin confecit auctor Epitomes Livianae Dec. 5. lib. 7. ***C. Marcius Consul adversum Dalmatas parum prospere primum, postea feliciter pugnavit; cum quibus bello confligendi causa fuit, quòd Illyricos populi Romani socios vastaverant.***

§. VI. QUINTUM BELLUM ILLYRICUM & SECUNDUM DALMATICUM; SEXTUM & SEPTIMUM ILLYRICUM; OCTAVUM & NONUM ILLYRICUM, IDEMQUE TERTIUM & QUARTUM DALMATICUM.

Anno ante Christum 138. P. Cornelius Scipio Nasica Cons. quintum Illyricum & secundum bellum Dalmaticum gessit. Hujus belli causa nemo veterum exprompsit, quam in Dalmatas iterum finitimis Illyriis populi Romani sociis infestos conferendam censeo. Huic bello finem attulit eversio Delminii, quam urbem Nasica maenibus ac propugnaculis disjectis, aedificiis publicis privatisque dirutis vel incensis, in oppidum exiguum redegit. ***Dalminium magna urbs*** inquit Strabo lib. 7. uncde nomen genti. ***Eam urbem Nasica exiguam fecit.*** Auctor Epitomes Livianae Dec. 5. lib. 5. ***Eamdemque gentem*** (scilicet Dalmaticam) ***Cornelius Nasica Consul domuit.*** Aurelius Victor de viris illustrib. n. 44: ***P. Scipio Nasica Cos. Delminium urbem Delmatarum expugnavit.*** Nec plura de hoc bello apud antiquos scripta invenies. Pacem iisdem conditionibus Nasica cum Dalmatis fecit, quibus eos proximo superiori bello Marcius Figulus astrinxerat. Haud multo post Dalmatae, Delminio magna ex parte exciso, arcem ac sedem gentis reiquepublicae Dalmaticae Salonam transtulerunt, urbem perantiquam, non longe ab littore positam, portu egregio instructam, quem mare introrsum influens efficit, maenibus ac propugnaculis septam, quam aliis praeterea operibus, firmissimisque praesidiis munierunt.

Postquam Scipio Nasica Dalmatas iterum subegerat, tertius annus intercesserat, qui ante Christianam epocham numeratur 135. cum Ser. Fulvius Flaccus Consul sextum Illyricum bellum ex auctoritate Senatus populique Romani gerendum suscepit adversus Ardiaeos & Palarios, qui,

transgressi in Illyricum provinciam populi Romani, praedas indidem abigebant, agros ferro ignique vastabant.

Ardiaeos (a) & Palarios (b), inquit Appianus lib. Illyr., ***cum Illyricum Romanam provinciam (c) invasissent, Populus Romanus, aliis distractus (d) curis, legatione missa ab injuriis deterrere conatus est; cumque nihil profecisset, vi sibi agendum constituit, exercitu decem millium peditum, & equitum sexcentorum eum in usum conscripto; cujus consilii certiores Ardiaei facti, cum ad bellum satis parati non essent, confestim Legatos Romam mittunt veniam oratum. Senatus damnorum aestimationem, quibus indigne oppressos affecissent, exsolvere illos jussit; & adversus negligentes parere Senatui, Fulvius Flaccus (e) cum exercitu missus. Sed bellum non ultra excursionem processit; neque enim finem illi imponere (f) potuerunt.***

NOTAE.

a/ Gens Illyrica antiquissima, terra olim marique praepotens, & longissime per Illyricum fusa, de qua plura dicturi sumus cap. 2. §. 4. Part. 2. Ex Ardięis potissimum coaluerat respublica Dalmatarum, qui antiquo vocabulo posthabito ab Delminio deinde se appellari voluerunt; sed ex iis aliqui priscum nomen retinuerunt, qui prope Naronem sedes habebant, quosque in Provinciam Romanam Illyricam invasisse Appianus tradit. Hos Polybius & Strabo ***Ardiaeos & Sardiaeos,*** Dion ***Sardianos,*** Plinius, Ptolemaeus, Auctor Epitomes Livianae ***Vardeos seu Vardaeos vocant.***

b/ De Palariis populis Illyricis qui meminerit, praeter Appianum invenio neminem; eos verisimile est habitasse prope a finibus Romanae Provinciae, in quam populabundi identidem excurrere solebant.

c/ Provincia Illyrica Romanorum ab Narone usque ad montes Acroceraunios tum protendebatur. Nam quas gentes urbesque Illyricas ultra citraque Drilonem Romani post tertium bellum Illyricum, extinctosque Reges Illyricos, vel libertate, vel etiam immunitate donaverant, eas paullatim fere omnes in deditionem imperii atque in provinciae formam redegerant, Romanosque ad eas regendas Magistratus mittebant, Praetorem scilicet, qui jus diceret, & Quaestorem, qui vectigalia procuraret. Cum igitur Senatus Fulvio Flacco Consuli gerendum dedit bellum sextum Illyricum adversus Ardiaeos & Palarios, tum Provincia Romana Illyrica ex Illyrico primigenio, & postrema illa parte Illyrici, quae inter Drilonem & Acroceraunios vergit, constabat. Sed haec pars Illyrici ad meridiem extrema, proximo ante Christum saeculo divulsa ab Illyrico, provinciaque Romana Illyrica, in jus nomenque Macedonicum migravit, ut infra dicemus.

PAGINA 53.

d/ Per eos annos Romanis bellum fuit cum Lusi. Consulatum gessit anno ante Christum 117 tanis, cum Numantinis, & cum Scordiscis; horum postremos in Macedoniam effusos, cum regionem illam fęde vastassent, M. Cosconius Praetor hoc eodem anno perdomuit, quo Fulvius Flaccus Ardiaeis & Palariis bellum intulit. Auctor Epit. Livianae lib. 56.

e/ Ser. Fulvius Flaccus consulatum gessit cum Q. Calphurnio Pisone anno ante Christum 135.

f/ Sed Auctor Epitomes Livianae scripsit huic bello finem impositum esse a Consule Fulvio Flacco & cum Ardiaeis debellatum fuisse. ***Fulvius Flaccus Consul Vardeos in Illyrico subegit.*** Nec dubium est, quin etiam Palarii eamdem, atque Ardiaei, belli fortunam conditionemque subierint. Ac tum evenisse arbitror id, quod de Ardiaeis narravit Strabo lib. 7. qui eos ab Romanis ex ora maritima in loca subalpina compulsos fuisse ait, exindeque agris colendis tolerare vitam necesse habuisse. ***Sed hos a***

mari in mediterranea abegerunt Romani, coegeruntque agriculturae vacare. Est autem regio ea sterilis atque aspera, neque agricolis conveniens. Itaque ea gens tantum funditus non periit.

Bellum septimum Illyricum Romani gessere cum Japydibus, qui ad eam diem ab armis Romanis intacti fuerant. Hi populi Carniam Istriamque a Sptemtrione circumcolebant, sedesque suas inter Arsiam & Tedanium in Meridiem usque ad mare protulerant. Quae causa Romanos impulerit, ut bellum huic genti inferrert, hanc cum Appianus reticeat, verisimile est ipso Japydes praebuisse, cum vel Carniam Istriamque Provincias populi Romani depopularentur, vel Adriaticam navigationem piraticis excursionibus infestam redderent.

C. Sempronius Tuditanus Consul anno ante Christum 129. in Japydiam cum exercitu missus primo rem male gessit, deinde C. Junio Bruto, qui Lusitaniam subegerat, auxilium ferente, bellum Japydicum prospere confecit.

Adversus Japodas, quibus intra Alpes sedes est (a), Sempronius Tuditanus & Pandusius Tiberius gessere bellum; verique simile est eos ad imperata facienda compulsos. Haec Appianus, quae paullo distinctius exposuit Auctur Epitomes Livianę Dec. 6. lib. IX. ***C. Sempronius (b) Consul contra Japydas primo rem male gessit, mox victoria cladem acceptam emendavit, virtute C. Junii Bruti, ejus qui Lusitauiam subegerat.***

NOTAE.

a/ Japydes alii erant alpini, alii maritimi. Japydiam descripturi sumus Parte secunda Proleg.

b/ C. Sempronius Tuditanus cum M. Aquilio Consul fuit anno ante Christum 129. Bellum octavum Illyricum & tertium Dalmaticum Appianus, nonum Illyricum & quartum Dalmaticum Eutropius brevissime describunt.

Secutis temporibus, Caecilius Metellus (a) Consulatum adeptus, nihil delinquentibus Dalmatis, una triumphandi libidine, bellum (b) inferre decrevit, a quibus amice susceptus, apud Salonas corum urbem transegit hyemem, & Romam reversus triumphavit. Appian. lib. de Illyr.

Marco (c) Amilio Lepido, Q. Catulo Coss. cum Syl*la rempublicam composuisset, bella nova exarserunt,** ***unum in Hispania, aliud in Pamphilia & Cilicia, tertium in Macedonia, quartum (d) in Dalmatia.. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius Proconsul. Multam partem (c) Dalmatiae subegit. Salonas (f) cepit, & composito bello Romam post bienuium rediit. Eutropius lib. 6.

NOTAE.

a/ L. Caecilius Metellus cum Q. Mucio Scęxola.

b/ Hoc bello Dalmatas Salonae obsessos fuisse tradit Auctor Epitomes Livianae: ***L. Caecilins Metellus Dalmatas obsedit.*** Dec. 7. lib. 2. Dalmatae, ut in re inopinata improvisoque hostium adventu, tum a militibus, tum a commeatu, caeterisque rebus ad sustinendam obsidionem necessariis imparati erant. Itaque vix Consul copiis admotis urbem circumsederat, cum Legatos ad eum de pace miserunt, polliciti se quidquid imperasset facturos; & patefactis januis Consulem amice ac perhonorifice acceperunt; qui cum apud eos hyemasset, Romam reversus de Dalmatis triumphavit, & Dalmatici cognomen sibi adscivit. Caeterum Salonam in ditione Dalmatarum reliquit; vel si praesidium urbi imposuit, Dalmatae, post discessum Consulis, militibus Romanis expulsis, urbem in suam potestatem redegerunt; id quod ex bello quarto Dalmatieo intelligi potest.

c/ Horum Consulatus cohaeret cum anno ante Christianam Epocham octavo & septuagesimo.

d/ Huic & superiori Dalmatico bello, aliud bellum, a caeteris praetermissum, interjecit Eutropius, non proprium illud quidem Dalmatarum, sed commune Dardanis, Scordiscis, & Męsis, ***quos,*** inquit, ***Sylla partim vicit, alios in fidem accepit.*** Huic autem quarto bello causam praebuisse videntur Dalmatae, qui vel defecerunt a Romanis, quorum in potestatem eos Sylla redegerat; vel Illyricam Romanorum Provinciam populabundi invaserunt; vel agros vastabant Tragurii & Epetii, quae urbes cum ad Issenses pertinerent, in fide & clientela populi Romani erant. Censuit Senatus Salonam Dalmatis omnino adimendam esse, neque aliter Dalmatas in officio contineri, aut Romanam Provinciam, urbesque amicas & Socias ab eorum incursionibus tutas pacatasque praestari posse. Itaque Ch. Cosconio Proconsuli quartum bellum Dalmaticum gerendum Senatus dedit. Is intra biennium Salona, aliisque Dalmatiae urbibus captis, bellum prospere confecit.

e/ Quam partem Dalmatiae Ch, Cosconius ceperit, non explicat Eutropius; maritimam fuissearbitror, parte alia mediterranea & montana Dalmatis relicta.

f/ Salonam deinde Senatus in sua potestate retinendam censuit, firmissimo praesidio imposito, & Colonia etiam civium Romanorum illuc deducta, ut quodam quasi fraeno injecto, Dalmatas in officio contineret. Tunc vero Romana Illyrica Provincia, quae ad eam diem intra Naronem se continuerat, longissime in Occasum suos fines usque ad Titium Liburniamque produxit, urbes fere omnes, quae ad mare vergebant, orasque complexa, Dalmatis in mediterranea & alpina loca compulsis. Sed quantum Provinciae Illyricae Romanae terrarum atque oppidorum ab Occidente accessit, tantumdem aut paullo plus eidem ab Ortu & Meridie detractum est. Per ea siquidem tempora partem illam veteris Illyrici, quae Drilonem inter montesque Acroceraunios interjecta est, ab Illyrico & Provincia Romana Illyrica avulsam fuisse arbitror, adjectamque Macedoniae; exinde enim, antiquato Illyrici vocabulo, Macedonia appellari cępit; nim qui deinceps de bellis rebusque Romanis scripserunt, hanc postremam illyrici partem ad Meridiem non Illyrico, sed Macedoniae contribuunt; vocabulo autem provinciae Illyricae Romanae eum gentium ac regionum tractum subjiciunt, qui ab Titio in Drilonem usque producitur. Quarc ex Illyrico proprio inter Naronem ac Drilonem, atque ex Dalmatia praesertim maritima (nam mediterraneam & montanam fere omnem Dalmatae in sua potestate retinuerunt) una conflata est Romana Provincia sub communi vocabulo Illyrici, quod Drilo fluvius ab Oriente, Titius vero ab Occasu terminabat, sejungebatque a Liburnia, quae post annos aliquot ipsa quoque in jus ditionemque Romanorum concessit, ut infra dicetur.

PAGINA 54.

Caeterum post bellum quartum Dalmaticum existimo Liburnos, cum Romanos sibi finitimos mallent socios, quam hostes habere, ut sibi suisque rebus consulerent, in clientelam amicitiamque populi Romani se contulisse: argumento est, quod in eo civili bello, quod inter Caesarem ac Pompejum exarsit, Jadertinis, qui contra Caesarem a Senatu & Pompejo constantissime steterunt, id summae laudi Aulus Hirtius (de bello Alexandrino) tribuat, quod eorum ***semper singulare in rempublicam constiterit officium***: ex quo intelligi potest Liburnos, quorum caput ac primaria civitas erat Jadera, non recentes, sed veteres reipublicae socios & amicos fuisse; hujusque societatis & amicitiae primordia saltem a quarto bello Dalmatico repeti oportere.

Si enim Jadertinorum ac Liburnorum ***semper*** singulare in rempublicam constiterat officium, non paucorum, sed plurium annorum perpetuis officiis in rempublicam collatis, suum erga illam studium eximium, propensamque voluntatem Romanis probaverint necesse est. Nullum autem bellum a Romanis ante haec tempora cum Liburnis gestum comperio; tempus vero illud, quo Romani Liburniam quoque per deditionem adepti fuerint, eamque ad Romanam Illyricam provinciam adjunxerint, paullo

post ex Appiano designandum erit. Itidem post Salonam, magnamque Dalmatiae partem per Ch. Cosconium Proconsulem subactam, universum Illyricum Romanae ditionis in duos conventus divisum fuisse arbitror, Naronianum, ad quem Illyrii proprie dicti, & Salonitanum, ad quem Dalmatae pertinebant, ut hi quidem Salonam, illi vero Naronam juris petundi causa convenirent, Naronianum quippe conventum ad haec tempora referendum esse auctor est Terentius Varro, qui annospostabellum quartum Dalmaticum decimo, ante Christum octavo & sexagefimo florebat: is quippe apud Plinium lib. 3. cap. 22. tradit aetate sua ad: illum conventum, seu Naronam, civitates LXXXIX. ventitasse. Tertius deinde adjectus est conventus Scardonitanus, cum scilicet Liburnia ad Romanorum imperium accessit. Sed de hac primum bipartita, tum tripartita Illyrici divisione, triplicique Conventu, iterum ac saepius mentio erit nobis facienda.

§. VII. BELLUM DECIMUM ILLYRICUM & QUINTUM DALMATICUM.

Saeculo fere dimidio vergente ante Christianam) epocham, C. Julius Caesarjam Romae florebat gratiâ, opibus, honpribus, & rerum gestarum gloria, cad quem deinde rerum omnium potestas & arbittium pervenit. Is anno ante Christum 59. Consulatum adeptus, Illyricum & Galliam cilalpinam in triennium ab Senatu obtinuerat; itemque Galllam transalpinam in quinquennium! postea vero in alterum triennium eaedem provinciae illi prorogatae sunt? Quo intervallo Galliam omnem ulteriorem, quae a saltu Pyrenaeo, Alpibus, Rheno Rhodanoque fluminibus continetur, in provinciae formam redegit, eique certum in annos singulos stipendium imposuit; primus etiam Romanorum Germanos transrhenanos, ponte super Rhenum injecto, lacessivit; Britannos quoque adiit, quo nullus antea penetrarat.

Anno autem ante Christum 54. cum in Italiam rediisset, eique nunciatum esset Illyricae Provinciae fines a Pirustis Illyrica gente vastari, post peractos citerioris Galliae conventus, in Illyricum proficisci maturavit. Sed vix copiis in Provinciam traductis, & militum delectu civitatibus Illyricis imperato, bellum Pirustis ultionemque denunciaverat, cum hi Legatos ad Caesarem mittunt pacem veniamque oratum. Ita hoc bellum Illyricum simul ostensum & compositum fuit. Quare hoc ne annumerandum quidem censeo inter bella Illyrica.

Lucio Domitio (a) & Appio Claudio Coss. discedens ab hibernis Caesar in Italiam, ut quotannis facere consueverat, legatis imperat, quos legionibus praefecerat, uti quamplurimas possent, hyeme naves aedificandas, veteresque reficiendas curarent. Ipse conventibus Galliae citerioris peractis, in Illyricum (b) proficiscitur, quod a Pirustis (c) finitimam (d) partem provinciae incursionibus vastari audiebat. Eo cum venisset, civitatibus milites imperat, certumque in locum convenire jubet. Qua re nunciata, Pirustae legatos ad eum mittunt, qui doceant, nihil earum rerum, publico factum consilio, seseque paratos esse demonstrant, omnibus rationibus de injuriis satisfacere. Accepta oratione eorum, Caesar obsides imperat, eosque ad certam diem adduci jubet: nisi ita fecerint, sese bello civitatem (e) persecuturum demonstrat. Iis ad diem adductis, ut imperaverat, arbitros inter civitates dat, qui litem aestiment, penamque constituant. Cesar. in Com. de bello Gallico lib. V.

NOTAE.

a/ L. Domitius Aenobarbus, Appius Claudius Pulcher Consulatum gesserunt anno ante Christum 54.

b/ Caesar, ait Svetonius in Caes. cap. 22. ***initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adjecto, lege Vatinia accepit, mox per Senatum Comatam quoque,*** idest Transalpinam, teste Plinio lib. 4. cap. 17. ***Gallia omnis,*** Plinius ait, ***Comata uno nomine appellata, in tria populorum genera dividitur,***

amnibus maxime distincta. Utriusque porro Galliae, simulque Illyrici administratio deinde Caesari prorogata fuit.

c/ Pirustas Ptolemaeus lib. II. cap. 17. penultimam Illyrici gentem Macedoniam versus propeDrilonem constituit. Erant igitur Pirustae ad Orientem Illyrico & Macedoniae interjecti, gens Alpina extra Romanam ditibnem.

d/ Pars finitima provinciae Romanae Illyricae, quam Pirustae incursabant, ad Septemtrionem spectabat Orientemque intra Drilonem.

e/ Civitatem Pirustarum, quae gentis caput erat Plures civitates nominat Ptolemaeus incertae quidem positionis; ex his sunt quaedam, quae probabiliter conjungi possent cum regione Pirustarum, veluti Thermidava, Siparuntum, Epicaria, Erminacium. Sed quaenam ex iis, an nulla carum ad Pirustas pertineat statuere non ausim.

Bellum vero decimum Illyricum, & quintum Dalmaticum C. Julius Caesar per suos Duces haud satis prospere gessit anno ante Christum circiter altero & quinquagesimo, cum jam bellum civile immineret, quòd biennio post exortum inter Caesarem & Pompejum, Romanos in duas partes distraxit, ext remumque libertari reique publicae Romanae exitium attulit. Causam huic decimò bello Dalmatae praebuerunt, qui, cum Caesar in Gallia transalpina longe terrarum abesset, ditionis amplificandae cupidi, Liburnos fipitimos sociosque Romanorum adoriri constituunt.

PAGINA 55.

Nec ostenderunt bellum, priusquam intulerunt. Igitur primo belli impetu Liburnis imparatis, ac nihil tale metuentibus, arcem Promonam eripiunt, Liburnis aeque ac Dalmatis ad fines tuendos mirifice opportunam. Erat quippe inter confinia utriusque populi, urbs alpina aditque difficilis, inter Titium & Tilurum amnes, qui e locis inter se propinquis oriuntur, sed propius a Tiluri, quam Titii fontibus aberat; cujus positionem non longe a fontibus Tiluri fuisse, nomen montis, qui hodieque ***Promina*** dicitur, prope quem Tilurus exoritur, satis declarat Tum Dalmatiae fines etiam ab regione montana propagati sunt usque ad Titium, cum jamdudum infra montes in planitie eumdem amnem Titium attingerent, & Liburnicae alpinae ditionis quod reliquum fuerat inter Titium ac Tilurum, in jus nomenque Dalmatiae concessit.

Sed paullo post cum Caesar in Italiam, ut quotannis facere consuerat, e Gallia rediisset, nec longe ab Illyrico abesset, Liburni ad eum legatos miserunt, qui Liburniam universam cum omnibus urbibus oppidisque in populi Romani ditionem ad potestatem traderent, simulque adversus Dalmatas opem a Caesare auxiliumque implorarent. Tum provincia Illyrica Romanorum Liburniae accessione amplificata est, atque Japydia maritima, quam bello Japydico, Istriaque omni, quam bello Istrico Romani subegerant, adjectis, Illyricum Romanum fines suos ab Drilone usque in Carnos propagavit, exemptis regionibus mediterraneis ac montanis inter Naronem & Carnos, quas partim Dalmatę, partim Japydes alpini in sua potestate ret inebant.

Nec multo post Jadera princeps Liburniae civitas Romanorum coloniam excepit, quam illuc ante imperium Augusti deductam fuisse Historicus Dalmata ex antiqua inscriptione, quae in marmorea tabula extat Jaderae affixa ad portam non conditorem, sed restitutorem fuisse declarat. Per idem fere tempus secutos esse exemplum Liburnorum Issenses arbitror, qui ut se ab injuriis Dalmatarum tutiores praestarent, sub imperium Romanor um suas urbes Issam. Epetium, Tragurium, fuaque omnia ultro Romanis dederunt. Atque Issam quidem oppidum nobilissimum earum regionum vocat Aulus Hirtius; illudque fervente jam bello civili M. Octavius a Caesaris amicitia avertit, sed deinde Vatinius, post M.

Octavium navali praelio victum, in fidem potestatemque Caesaris revocavit. In hanc autem insulam, urbemque cognominem ab Romanis coloniam deductam fuisse auctor est Plinius, cum Issam appellat ***oppidum civium Romanorum.***

Caesar igitur, ad quem Liburni improvisa illa hostium irruptione consternati, trepidique rerum suarum per legatos auxilii petendi causa confuge rant, idque ut obtinerent, se in ejus & Romanorum sidem voluntaria deditione tradiderant, primum quidem misit, qui Dalmatis denunciaret, ut Promonam Liburnis restituerent, ab eorumque finibus copias deducerent; deinde cum Dalmatae imperata facere abnuerent, jussit copias in Dalmatiam traduci, quae Balmatas urbe, quam occupaverant, totaque Liburnia expellerent. Sed contra quam opinabatur, omnem suum exercitum a Dalmatis deletum & concisum paullo post intellexit.

Ultione tamen in aliud tempus dilata, bello Dalmatico sipersedendum cenfuit; alio enim illum aliae curae cogitationesque evocabant. Jamenim, quae Caesari cum Pompejo erant, acres acerbaeque discordia eo processerant, ut ad bellum civile spectarent, quod demum anno ante Christum 49. coortum, magna utrinque contentione geri coepit. Anno insequenti post Pompejum in campis Pharsalicis victum, Caesar per litteras jussit Gabinium in Illyricum proficisci cum legionibus tyronum, conjunctisque copiis cum Q. Cornificio, qui erat Caesaris Quaestor ac pro praetore; & si quod periculum provinciae a Pompejanis immineret, avertere ac depellere. Dalmatae ab recenti memoria eorum, quę in Caesarem peccaverant, veriti, nè Caesaris victoria in suam perniciem verteretur, copias Gabinianas adorti amplius duo millia militum caedunt, tribunos quatuor, Centuriones duo de quadraginta.

Gabinius cum reliquis copiis fuga elapsus Salonam se recepit, ibique partim aegritudine ob rem male gestam, partim morbo oppressus, interiit. Ac ne tum quidem Cęsar ad ulciscendos Dalmatas spatium habuit, intentus cum esset ad profligandas delendasque Pompejanarum partium reliquias. Anno ante Christum 45. bellis omnibus civilibus confectis, cum Romam reversus triumphasset, ad expeditionem Geticam ac Parthicam adornandam curas omnes cogitationesque convertit. Ubi fama percrebuil Caesarem maximos adversus Getas & Parthos comparasse exercitus, tum vero Dalmatae sibi suisque rebus timere coeperunt., metuentes, ne copiis per Illyricum traducendis acceptas injurias ulcisceretur. Quare Caesaris transitum antevertendum rati, per legatos Romam missos veniam orant, suam illi amicitiam studiumque pollicentur. Atque illorum quidem postulatis annuit Caesar, sed nui multa & gravia contra se peccassent, eos amicitia sua dignos non censuit. Jussit igitur Vatinium pacis conditiones illis ferre, vectigali imposito, & obsidibus acceptis. Nunc audiendus est Appianus in Illyr.

Quo (a) autem tempore Caesar apud Celtas cum imperio erat, Dalmatae caeterique benigniori fortu Episcopi Nonae; & Augustum Jadertinae Coloniae na utentes (b) Illyrii, Liburnis, quae item Illyrio rum gens est, Promonam (c) urbem abstulere. Liburni in populi Romani (d) fidem concedentes Caesaris in propinquo agentis opem implorariunt. Caesar misit, qui Promonam tenentibus denunciarent, ut oppidum Liburnis redderent; cumque ii contemnere imperium viderentur, validam armatorum manum siebmisit, qui omnes ab Illyriis concisi sunt. Neque Cęlar ultus est: non enim (e) Pompejanae discordiae implicito satis in eam rem otii fuit.

Erumpente autem in bellum discordia, Caesar cum copiis, quas habebat, hyeme a Brundusio (f) Jonium transmisit; reliqui autem exercitus partem Antonius ad Caesarem in (g) Macedoniam duxit, ipse quoque Jonio sinu summa hyeme transmisso; cohortes autem peditùm quindecim, & tria millia equitum Gabinius per Illyrios eidem (h) adduxit, ora (i) Jonii circuitu peragrata. Illyrii reputantes ea, quae non multo ante in Caesarem commisissent, cum ejus victoriam exitio sibi futuram praeviderent, impetu (k) facto universum Gabinii exercitum (excepto Duce, paucisque

praeterea fuga clapsis) conciderunt, magnamque ex tantis spoliis, & caerero ad bellum apparatu, copiam obtinuere.

PAGINA 56.

Caesar (l) gerendis rebus adversus Pompejum, Pompejoquo sublato, reliquiis ejus partium, quae multa & variae supererant, profligandis distentus erat; sed cam omnibus constitutis, Romam reversus, expediionem auversus Getas & (m) Parthos suscepit, Illyrii metuentes, ne se in itinere positos aggrederetur, legatos (n) Romam mittunt, qui praeteritorum veniam poscerent, seque in amicitiam ejus, focietatemque darent; Illyriorum gentem veluti bello inclytam verbis extallentes: ille quamquam institutam adversus Parthos profectionem festinaret, tamen pro dignitate populi Romani illis respondit, minime se amicorum loco habiturum eos, qui talia perpetrassent; veniam autem datu rum, si se tributo subjicerent, obsidesque dare vellent; Dalmatis utrumque pollicentibus, (o) Atinium multis cum pedestribus & equestribus copiis ad eos mittit, qui levia quadam tributa imponeret, obsidesque (p) reciperet.

NOTAE.

a/ Caesari Gallia transalpina primum in annos quinque decreta fuit, tum in aliud triennium prorogata est. Itaque octo ipsos annos summo cum imperio Galliam obtinuit.

b/ Verisimile est cum Dalmatis alios quoque Illyrios alpinos inter Naronem & Drilonem, qui ad Romanam provinciam non pertinebant, coivisse societatem belli contra Liburnos gerendi.

c/ ***Promonam,*** ait Historicus Dalmata, ***intra Titium & Tilurum non longe ab hujus fontibus fuisse, situs nomenque montis Promina dicti demonstrat.***

d/ Ante hoc tempus Liburni erant sui juris, sociique Romanorum, a quibus nullum bellum superioribus annis illatum Liburnis reperies. Non itaque, ut pleraeque aliae gentes vi ac bello coactae, sed sponte in fidem ditionemque populi Romani venerunt.

e/ Ex hisce discordiis coortum est bellum civile anno ante Christum 49. Pompejanis id agentibus, ut expleto tempore provincia Caesar, exercituque decederet; Caesarianis porro vicissim, idem ut Pompejus faceret, annitentibus, cum Senatus Kalendis Januarii hujus anni decrevisset, ut ante certam diem Caesar exercitum dimitteret. Quare ad proximum, vel superiorem annum referenda est Dalmatarum in Liburniam irruptio, & Liburnorum ad Caesarem legatio.

f/ Jonii vocabulo Appianus, veterum more Adriaticum mare subjecit. Brundusio enim in oram adversam trajicientibus intra ostium Adriatici navigandum est. Hanc suam trajectionem Caesar ipse descripsit lib. 3. de Bel. Civ. ***Caesar ut Brundusium venit concionatus apud milites etc. Pridie Nonas Januar. naves solvit, impositis, ut supra demonstratum est, legionibus VII. Postridie terram attigit Cerauniorum, saxa inter & alia loca periculosa quietam nactus stationem: & portus omnes timens, quos teneri ab adversariis arbitrabatur, ad eum locum, qui appellatur Palaeste, omnibus navibus ad unam incolumibus, milites exposuit.***

g/ Macedoniae nomine Appianus designat partem illam antiqui Illyrici inter Drilonem & montes Acroceraunios, quae ab Illyrico avulsa jus nomenque Macedonicum subierat. Illuc enim prima belli civilis tempestas incubuit, Caesarianis & Pompe janis legionibus in eamdem regionem convenientibus; illic Caesar copias Antonianas expectabat; litteras enim miserat Brundusium ad suos, ut nacti idoneum ventum, ne occasionem navigandi dimitterent, & ad Oricum, sive ad littora Apolloniatium cursum

dirigerent. Idem Caesar lib. 3. de Bel. civ. scripsit naves, quas ad se cum exercitu ducebant M. Antonius, & Fusius Calenus, Apolloniam & Dyrrhachium praetervectas appulisse ad portum Nymphaeum ultra Lissum millia passuum tria. Itaque Appianus cum dixit, ***reliqui exercitus partim ab Antonio ad Caesarem ductam esse in Macedoniam,*** huic vocabulo eam regionem subjecit, quae antea pertinebat ad Illyricum, tum vero pars Macedoniae haberi ac vocari solebat. Caeterum cum Caesar in libris de bello Civili Macedoniam commemorat, fere semper propriam interioremque Macedoniam hoc nomine intelligit. Reliqui autem Scriptores vel Caesari aequales, vel hujus aetati suppares, veluti Cicero, Dio Cassius, Plinius, & alii hanc regionem, quae olim juris fuit ac nominis Illyrici, attribuunt Macedoniae.

h/ Caesar post fusos caesosque Pompejanos in Pharsalicis campis anno ante Christum 48. imperavit Gabinio, quemadmodum refert A. Hirtius, ut cum suis copiis in Illyricum proficisci maturaret ad depellendum, si quod forte periculum provinciae a Pompejanis immineret; sin autem ea sine Gabinianis copiis tuta esse posset, exercitum in Macedoniam transferret; non vero jussit Gabinium copias illas ad se in Macedoniam adduci, inde quippe post Pharsalicum praelium ipse jam discesserat, vel prope erat, ut discederet Pompejum persecuturus, quascumque in partes ex fuga se recepisset, ne rursus copias comparare alias, & bellum renovare posset.

i/ Haud dubium, quin hoc loco Appianus Adriaticum Jonii vocabulo appellet.

k/ Cladem Gabinianam paullo aliter & longe accuratius & distinctius descripsit A. Hirtius lib. de bello Alexandrino; quae descriptio, cum ad quintum Dalmaticum bellum pertineat, hic subjicienda esse mihi videtur. ***Cum diversissima parte orbis terrarum Cn. Pompejum victor Caesar sequeretur, compluresque adversarios in Illyricum, propter Macedoniae propinquitatem, se reliquiis ex fuga collectis contulisse audiret, litteras ad Gabinium mittit, uti cum legionibus tyronum, quae nuper erant conscriptae, proficisceretur in Illyricum, conjunctisque copiis cum Q. Cornificio, si quod periculum provinciae inferretur, depelleret: sin ea non magnis copiis tuta esse posset, in Macedoniam legiones adduceret; omnem enim illam partem regionemque, vivo Cn. Pompejo, bellum instauraturam esse credebat. Gabinius, ut in Illyricum venit, hyberno tempore anni, ac difficili, sive copiosiorem provinciam existimans, sive multum fortunae victoris Caesaris tribuens. sive virtute & scientia sua confisus, quam saepe in bellis periclitatus, magnas res & secundas ductu ausuque suo gesserat, neque provinciae facultatibus sublevabatur, quae partim erat exinanita, partim infidelis; neque navibus, intercluso mari tempestatibus, commeatus supportari poterat; magnisque difficultatibus coactus, non ut volebat, sed ut necesseerat, bellum gerebat. Ita, cum durissimis tempestatibus propter inopiam castella aut oppida expugnare cogeretur, crebra incommoda accipiebat: adeoque est a Barbaris contemptus, ut Salonam se recipiens in oppidum maritimum, quod cives Romani fortissimi, fidelissimique incolebant, in agmine dimicare sit coactus. Quo praelio duobus millibus militum amplius amissis, Centurionibus XXXIIX. Tribunis IV. cum reliquis copiis Salonam se recepit; summaque ibi difficultate omnium pressus, paucis mensibus morbo interiit. Cujus & infelicitas vivi, & subita mors in magnam spem Octavium adduxit provinciae potiundae: quem tamen diutius in rebus secundis, & fortuna, quae plurimum in bellis potest, diligentiaque Cornificii, & virtus Vatinii versari passa non est.***

l/ Caesar anno post victum Pompejum, & jussu Ptolemaei occisum proximo, ante Christum 47. bellum Alexandrinum longe periculosissimum gessit; victis Alexandrinis, Cleopatrae, quae fratri suo nupserat, regnum tradidit. Sub anni exitum Romam veniens Consules suffecit Q. Fusium Calenum, & P. Vatinium.

PAGINA 57.

Anno ante Christum 46. Caesar in Africa bellum cum Scipione, Catone, & Juba feliciter administravit. Romam reversus quatuor diebus triumphum egit de Gallia, Aegypto, Pharnace, & Juba. Anno ante Christum 45. bellum in Hispania cum Pompeii liberis gessit, quos & penitus vicit. Ita bellis omnibus civilibus confectis Romam rediens triumphavit. Exinde Imperatoris titulus ei decretus, Consulatus in decem annos, Dictatura perpetua.

m/ Idest apparabat, neque enim Parthicam expeditionem aut conficere, aut suscipere potuit; nam eum in ipsò apparatu ac meditatione Getici ac Parthici belli mors oppressit, a Bruto, Cassio, caeterisque conjuratis interfectum.

n/ Dalmatarum ad Caesarem legatio conjungi debet cum anno ante Christum 45. postquam Caesar bellis omnibus civilibus perfunctus, Dictator perpetuus novo more appellatus est a Senatu.

o/ Atinius haud dubie ille ipse est, quem alii Vatinium vocant, qui post cladem Gabinianam a Q. Cornificio per litteras in Illyricum Brundusio accitum, multa praeclare in ea provincia contra M. Octavium pro Caesare gessit; deinde vero a Caesare iterum missus est in Illyricum, ut Dalmatis leges pacis cum tributo imponeret, & obsides imperaret.

p/ Ita huic bello quinto Dalmatico finis impositus est apud Appianum. Sed idem bellum diutius protractum esse, vel renovatum perspicue intelligi potest ex duabus Vatinii ad M. Tullium epistolis quas infra subjiciemus. Nam Vatinius antequam copias in Dalmatiam trajiceret, Dalmatae oblatas pacis conditiones respuerint oportet, quippe cum bellum Dalmaticum continuari necesse fuerit. Cujus quidem rei hanc causam afferri posse arbitror, quod illi suam quidem amicitiam Caesari per legatos detulerint, ut refert Appianus; non item vero aut tributum aut obsides daturos se promiserint Id legati injussu Dalmatarum arbitratu suo pollicit. erant. Quare simul atque de tributo & obsidibus dandis legati ad suos retulerant, Dalmatae ira & furore exarserant, arreptisque armis jus suum immunitatemque tueri decreverant. Quare Vatinio, ut Dalmatas subigeret, bello cum illis & difficili & periculoso confligendum fuit; id quod ex Vatinii & Ciceronis litteris ultro citroque missis apparet:

P. Vatinius Imperator M. Ciceroni suo S. D.

Si Vales bene est, ego quidem valeo. De Dionysio (a) tuo adhuc nihil extrico; & eò minus, quod me frigus (b) Dalmaticum, quod illine ejecit, etiàm hic frigeravit; sed tamen non desistam, quin illum aliquandò eruam; sed tamen omnia mihi dura imperas.... Caesar adhuc mihi injuriam facit; de meis (c) supplicationibus, & rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert; quasi vero non justissimi triumphi in Dalmatia res gesserim; nam si hoc expectandum sit, dum totùm bellum conficiam, viginti oppida sunt Dalmatiae (d) antiqua; quae ipsi sibi asciverunt, amplius (e) sexaginta: haec nisi omnia expugno, si mihi (f) supplicationes non decernuntur, longe alia conditione ego sum, ac caeteri Imperatores.

Vatinius Ciceroni S.

Ego post (g) supplicationes mihi decretas in Dalmatiam profectus (h) sum: sex oppida oppugnando (i) depi;unum hoc quod erat maximum, quater à me jam cuptum: quatuor enim turres, & quatuor muros cepi, & arcem eorum totam; ex qua me nives, frigora, imbres detruserunt: indigneque; mi Cicero, oppidum captum, & bellum jam confectum (k) relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Caesarem meam cunsam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes, hoc existimans neminem te tui amantiorem habere. Vale. De (l) Narona.

M. Cicero P. Vatinio Imp. S.

Grata tibi esse officia mea non miror; cognovi enim te gratissimum omnium; idque numquam destiti praedicare; nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, verum etiam cumulatissime retulisti; quamobrem reliquis tuis rebus omnibus pari me studio erga te, & eadem voluntate cognosces De Dionysio, si me amas, confice: quamcumque ei fidem dederis, praestabo; si vero improbus fuerit, duces eum captivum in triumpho. Dalmatis Dii male faciant, qui tibi molesti sunt, sed ut (m) scribis, brevi capientur, & illustrabunt res gestas tuas; semper enim habiti sunt bellicosi. Vale.

NOTAE.

a/ Is erat Ciceronis servus transfuga, qui cum se apud Illyrios recepisset, Vatinius Ciceroni promiserat, se nihil curae operaeque praetermissurum, ut terra marique conquisitum, suo illum Domino recuperaret. De quo idem Vatinius in alia priorè ad Tullium epistola: ***Dicitur mihi servus tuus anagnostes fugitivus cum Vardaeis esse, de quo tu mihi nihil mandasti; ego tamen terra marique ut conquireretur praemandavi; & profecto tibi illum reperiam, nisi in Dalmatiam confugerit; & inde tamen aliquando eruam.***

b/ Dalmatia montana, quam Dalmatae incolebant, regio perfrigida est. Vatinius autem, cum in Dalmatiam aestivis mensibus profectus esset, ut ex priore epistola, quae huc non pertinet, ad III. Id. Quinctil. data apparet, bellum in hyemem usque protraxit; illudque frigus intolerabile ex alpinis locis copias deducere, & apud Naronam castra ponere coegerat, qua in regione quamvis ad marè propius vergente, vix tamen vim frigoris hyemisque Dalmaticae sustinere poterat. Hanc siquidem epistolam, uti priorem, & eam, quae proxime consequitur, è castris apud Naronam dedit.

c/ Supplicationes jam Vatinio decretae fuerant ante Dalmaticam illius profectionem, ut in proxima sua epistola ipsemet Vatinius affirmat. Duplex itaque genus supplicationum fuit; primum pro felici successu eventuque rerum peragendarum; praesertim cum grave aliquod & periculosum bellum suscipiendum esset, tum supplicatio indici, & per urbem haberi solebat, adirique Deorum immortalium templa, ut bene ac feliciter eveniret, quod bellum populus Ronanus jussisset. Alterum crat genus supplicationum ob res prospere gestas, quae decerni fierique solebant, non solum ut Diis gratiae agerentur; sed etiam ut ei debitus honos haberetur, qui bellum praeclare administrasset. De supplicationibus posterioris generis quod Caesar ad Senatum non referat, hic Vatinius queritur, quasi non eas res in Dalmatia gessisset, quibus triumphum etiam, non supplicationes solum, promeritus esset.

d/ Antiqua & primigenia Dalmatia Narone & Tiluro fluminibus definiebatur, in qua viginti oppida Dalmatae jam inde ab initio Dalmatici nominis obtinuerunt.

e/ Dalmatae Tilurum transgressi nomen finesque Dalmatiae usque ad Titium propagarunt, oppidis sexaginta ad suam ditionem adjunctis, in quibus fuit Promona Liburnis erepta. Strabo paullo posterior aetate, qui sub initium aerae Christianae floruit, oppida memoratu digna ad quinquaginta Dalmatis attribuit.

f/ Eas videlicet supplicationes, quibus & Diis gratiarum actiones, & mihi debiti honores tribuantur.

PAGINA 58.

g/ Bellum Dalmaticum difficile ac plenum alce periculique habitum fuerit oportet, cum id ut prosperos ac laetos exitus haberet, Senatus censuerit supplicationes indicendas, Deosque circa omnia pulvinaria obsecrandos.

h/ Vatinius copias in Dalmaticam expeditionem eduxit aestate jam inita anni ante Christum 45.

i/ Hisce oppidis non sine ingenti labore ac periculo oppugnandis aestatem, Autumnum, & partem hyemis Vatinius extraxit.

k/ Nives, frigora, imbres Vatinium coegerunt ex oppido capto praesidia detrahere, copias in hiberna deducere, & bellum, quod pene jam confecerat, interrumpere.

l/ Apud Naronam in regione minus frigida ac nivosa hibernabat.

m/ Cum Vatinius suis ad Ciceronem litteris scripsisset, eo rem ab se deductam fuisse, ut jam debellatum foret cum Dalmatis, nisi coeptis prosequendis hyems summa impedimentum attulisset; Cicero illum bono animo esse jubet, atque ad spem excitat plenae perfectaeque victoriae brevi consequendae; quae quidem quo erit difficilior, hoc magis nomen resque gestas Vatinii illustrabit. Quamquam vero neque Vatinius, neque Appianus hujus belli exitum declarent, tamen cum Appianus scripserit Dalmatas post interitum Caesaris rursus contra Vatinium arma sumpsisse, neque stetisse conditionibus, quas Vatinius tulisset; id argumento est eisdem obsides tributumque pollicentibus, veniam ac pacem datam fuisse, antequam Caesar interficeretur.

Nam haud multo post anno ante Christum 44. Idibus Martiis, cum Caesar à Bruto, Cassio, caeterisque conjuratis in Curia apud Ch. Pompeii theatrum vulneribus confectus interiisset, Dalmatae Caesaris metu levati neque obsides tradere, neque tributum persolvere voluerunt. Vi cogendos Vatinius censuit; sed Dalmatae ejus copiis magna ex parte caesis, Vatinium in fugam conjiciunt, qui aegre se hostium manibus ereptum cum reliquo exercitu Dyrrhachium recepit. Tum Senatus Bruto, ei, qui Caesarem interfecerat, Macedoniam & Illyricum una cum Vatinii exercitu decrevit. Sed ille civilibus bellis implicitus, quae statim ab interitu Caesaris pullularunt, vix cogitandi aliquid contra Dalmatas, nedum gerendi, spatium habuit. Hunc exitum habuit bellum Illyricum decimum, Dalmaticum quintum; & Promonam urbem Liburnorum, quae huic bello causam praebuerat, resque suas caeteras incolumes Dalmatae ab Romanis otium nacti retinuerunt.

Ast ubi Caesar interiit, inquit Appianus, ***rem Romanam, quae illius ductu maximè valida florensque fuisset, eo sublato, interituram rati, neque Atinii dicto amplius audientes esse, neque tributa conferre, neque obsides tradere sustinuerunt. Vim autem parante in eos Atinio, quinque cohortes eorumque Ducem Bebium ordinis Senatorii caeciderunt: Atinius autem cum reliquis Epidamnum se recepit. Hunc exercitum Senatus itemque Macedoniam, & quidquid apud Illyricum in populi Romani ditione erat, M. Brutaei, qui Caesarem interfecerat, quomodo Syriam Cassio ejusdem caedis participi, concessit. Sed hi quoque bello adversus Antonium, & alterum Caesarem, cui Augusto cognomen fuit, distenti, nihil quidquam adversus Illyrios gerendi spatium habuerunt.***

§. VIII. DE RELIQUIS ROMANORUM BELLIS ILLYRICIS.

Octavius Caesar, Accia sororis C. Julii Caesaris filia genitus, testamento ejusdem Casaris adoptatus, & more Romano C. Julius Caesar Octavianus dictus ac deinde cognomen Augusti adeptus, varia bella cum Illyriis partim per se, partim per suos Duces gessit. Appianus in Illyr. nominatim recenset populos vel Illyricos, vel Illyriis finitimos, & juri ac nomini Illyrico deinde adscriptos, quos

Caesar Octavianus sive post Triumviratum initum cum M. Antonio, & M. Lepido, sive postquam unus omnium rerum potitus est, appellatusque Augustus, multiplici bello vicit, ac Romano imperio adjunxit, & cum non semel rebellassent, iterum ac saepius in deditionem potestatemque populi Romani redegit:

Oxyeos (a), Parthenetas (b), Bathiates (c), Taulantios (d), Cambeos (e), Cinambros (f), Merromenos (g), atque Pyrisseos (h), omni adhibita ope superavit; sed majus illi negotium fuit in recipiendis, & ad tributa, quae intermiserant, pendenda rursus adigendis Docleatibus (i), Carnis k, Interfrurinis (l), Narisiis (m), Glidentionibus atque Tauriscis (n), quibus victis, finitimi metu territi, Ippasini (o) scilicet & Bessi (p), se illi tradiderunt; deficientes vero Melitenses (q), & Corcyreos, qui insulas incolunt, propterea quod mare latrociniis infestum habebant. funditus delevit, interfectis puberibus, caeteris sub corona venumdatis. Liburnos (r) mari itidem infestos navibus multare satis habuit.

NOTAE.

a/ Oxyeos in veteri Epiro locat Antoninus in itiner. maritimo.

b/ Iidem fortasse ac Parthini Illyrici non longe ab Dyrrhachiensibus.

c/ Illyrii apud Ortelium, sed positionis incertae.

d/ Illyrii infra Dyrrhachium ad meridiem.

e/ Illyrii ignotae positionis.

f/ Illyricae gentes, de quarum sedibus non constat.

g/ Hos quoque Illyriis adjungas licet; fortasse sunt Melcomani, quos Plinius ad tertium Illyrici conventum Naronianum adscripsit.

h/ Fortasse sunt Pirustae, quos Ptolemaeus post Docleates commemorat, & cum Scirtonibus prope a Macedonia constituit; vel Pyraei, quos Mela post Phaeaces, Plinius post Taulantios locat.

i/ Illyrici populi inter Naronem & Drilonem.

k/ Carni inter Istros & Vonctos; sed rectius intelligi possunt Carni transalpini, nunc Carniolae.

l/ Gentes Illyricę, sed positionis incognitae.

m/ Sunt Naresii & Glanditiones Pliniani, qui ad tertium Naronae conventum pertinebant.

n/ Taurisci ad Noricum pertinent, una cum cęteris Noricis ad Illyricum adjuncti.

o/ Ippasini Tauriscis finitimi.

p/ An & Bessi finitimi Tauriscis? sed Bessi populi Thraciae longissime ab Tauriscis Noricis absunt; nisi forte pro Tauriscis legendi sint ***Tauristae*** Strabonis lib. 7. qui eos circa Thraciam & Maesiam locat.

q/ Melite, & Corcyra Melaena, insulae Dalmaticae a peninsula Onaei sive Stagni, modico interfluo Euripa, ad meridiem disjunctae.

r/ Liburni inter Titium & Tedanium fluvios; sed deinde Liburnia ab Titio usque ad Arsiam fines protulit, Japydia maritima intermedia nomen Liburniae subeunte.

Hos populos Octavius Caesar alios aliis temporibus subegit. Dio Cassius lib. 49. Salassis, qui alpes Cottias incolebant, Tauriscis & Japydibus bellum illatum esse tradit, Sex. Pompejo & L. Cornificio Coss. idest anno ante Christum 35. Et aliis, inquit, ***ad alios populos subigendos missis, Japydes ipse*** (Caesar) ***bello petiit.*** Sed Appianus duplex bellum Japydicum commemorat, quod Caesar per se ipse gessit; alterum cum Inalpinis, alterum cum Japydibus transalpinis Primum contra Japydes Inalpinos bellum Appianus breviter descripsit:

PAGINA 59.

Ex Japodum gente, quae intra Alpes habitant, Moentini, & Avendeatae, ipsi advenienti se ultro tradiderunt, Arupini, qui & multitudine juventutis, & virtute bellica caeteris Japodibus praestant, ex vicis in urbes se receperunt, illo appropinquante se in sylvis abdidere. Caesar urbi captae ignem subjici non est passus, quod se Barbaros dedituros sperabat; seque dedentibus urbem quoque incolere permisit.

Japydia maritima inter Tedanium & Arsiam jampridem in ditionem Romanorum concesserat, ut supra diximus, & Liburniae nomen subierat. Hoc bello Japydia inalpina in deditionem venit. Hanc tres populi incolebant à tribus primariis cujusque civitatibus appellati, Moentini a Monaetio, Avendeatae ab urbe, quam alii Avendonem, alii Vendum vocant, Arupini ab Arupio sive Arypio, Alpes vero, quas Japydes insidebant, communi montis Albii vocabulo suberant, Alterum longe difficilius cum Japydibus transalpinis bellum gessit, quod cum Dione feferendum est ad eum, quem diximus, Consulatum Sex. Pompeii & L. Cornificii, qui congruit cum anno 35. ante Christianam epocham; quo quidem tempore in Pannonios etiam arma convertit, quos Appianus, & plerique Graecorum Paeones vocant, distinguendos ab illis Paeonibus, qui citra Haemum montem Macedoniam a Septemtrione attingunt; & urbe Siscia ad deditionem compulsa, eam Pannoniae partem Imperio adjunxit, quae Japydiae ab Oriente finitima est, & Savo flumini montibusque Illyricis interjacet.

Iisdem Consulibus Pompejo & Cornificio, bellum susceptum est adversus Salassos, & eos etiam, quos Appianus Dessios vocat, suntque fortasse Desitiates populi Illyrici, quos Plinius Daorizis & Doeleatibus interjecit. His Appianus adjungit Segestanos ac Dalmatas. Sed bellum Dalmaticum cum Dione in annum proximum rejici oportet. Segestani vero erant populi Pannonii dicti ab urbe & insula Segesta, quam Colapis gemino alveo apud Sisciam in Savum influens efficit.

Maxime autem inter omnes molestia illum affecerunt Salassi & Japodes transalpini, ait Appianus, ***item Segestani, Dalmatae, Dessii, Peonesque longe a Salassis positi, qui summitates Alpium incolunt.*** Deinde Appianus paucis describit bellum contra Salassos gestum, quod plures annos tenuit, & a Valerio Messala Corvino confectum Dio Cassius & Appianus tradunt.

Jam vero secundum bellum transalpinum! Japydicum brevissime Dio Cassius, fuse accurateque Appianus describunt. Dio autem lib. 49. ante descriptionem secundi, meminit etiam primi belli Japydici:

Japydes ipse bello petiit; quorum eos, qui citra montes procul à mari habitabant, non omnino difficulter subegit: qui vero montes & ultra illos incolebant, eos non sine maximo labore

perdomuit. Hi (quos Appianus transalpinos vocat) ***Metulo maxima sua urbe occupata, Romanos oppugnantes multoties repulerunt, machinas multas combusserunt, Caesarem ipsum a lignea quadam turri murum conscendere conatum graviter sauciaverunt, tandem cum nihilominus propositum urgeret, copiasque alias evocaret; simulantes se pacem facturos, praesidium in arcem acceptum noctu interfecerunt, aedes suas incenderunt, seipsos ac quidam etiam uxores & liberos simul occiderunt, itaut nihil praedae inde ad Caesarem redierit, cum captivi etiam paullo post necem sibi ipsis consciverint.***

Haec breviter Dio, quae copiosius & distinctius exposuit Appianus, cujus descriptionem huc transferre operae pretium non arbitror. Causam hujus belli Appianus in ipsos Japydes confert, qui ***facto,*** inquit, ***in Aquilejam impetu, ac Tergestina colonia direpta, excivere Caesarem, qui &c.*** Haec autem est. totiusnarrationis apud Appianum conclusio. ***Metulo capta in reliquis Japodibus nulla mora fuit dedendi se Caesari; ac transalpini quidem Japodes tunc primum populi Romani ditioni additi sunt, ex quorum numero Possenos, qui recedente Caesare obsequium exuerant, immissus M. Elvius recepit, & defectionis quidem auctores supplicio affecit, reliquos sub corona vendidit.***

Cùm autem secundum bellum Japydicum congruat cùm anno ante Christum 35. primum biennio ante confectum fuisse arbitror.

Caesar bello Japydico perfunctus in Paeones sive Pannonios arma convertit, qui regionem incolebant inter Savum montesque Illyricos, ab OccasuJapydibus, ab Oriente Dardanis finitimam. ***Saltuosa est omnis Paeonum regio,*** inquit Appianus; ***interque Japodas ac Dardanos in longum protensa; nullae in ea urbes erant, sed vicatim, aut dispersis per agros domiciliis habitabatur, nullum universa gens in commune regimen, nulli magistratus, separatisque per cognationes atque familias consiliis agebant.***

Duas tamen per insignes urbes in hac regione fuisse constat; sed cum ab his neque jura, neque leges peterent caeteri Pannonii hujus tractus, liberi solutique, nec dominationi cujusquam obnoxii, idcirco eos Appianus vicatim, ac dispersis per agros domiciliis habitare scripsit. Altera fuit Segesta in ea insula, quam Colapis, in Savum bipartito alveo influens, efficit; altera Siscia, cujus moenia Colapis a Septemtrione praeterfluebat; modico spatio inter se disjunctae.

Hanc Dio Cassius, illam Appianus ab Octavio Caesare captam commemorant. ***Inde perrexit in agrum Segestanum, qui & ipse Paeonum est ad Savum fluvium; cujus in ripa urbs egregie munita sita est, patetque latissime in amplo fossae fluminisque complexu; eaque maxime de causa expetebatur a Caesare, qui illud oppidum destinaverat sedem belli, quod meditabatur adversus Bastarnas, ac Dacos habitantes ultra Istrum, qui per eas regiones adhuc Danubii nomen retinet, paullo inferius Ister futurus. In flumine Savo naves fabricari jusserat, quibus frumentum in Danubium, quem Savus influit, devehere parabat, quae res non habenti in potestate Segestam admodum difficilis erat futura.... Itaque Segestani omnia acerrimae oppugnationis mala perpessi, trigesima tandem die per vim capti sunt.***

Haec Appianus. Dio autem obsidionem deditionemque Sisciae describit. ***Enimvero Caesar in Pannonios profectus primum a rapinis secontinuit, quamvis ii pagos in campestribus sitos deseruerant, sed cum ad Sisciam accedentem, eumlaesissent, ira correptus agrum eorum ussit, praedafque quas potuit maximas egit. Cum urbi appropinquasset, incolae a primoribus persuasi statim ei se dediderunt, & obsides praebuerunt; postea autem cum portas occlusissent, in obsidione habiti sunt, cum, & muris validis, & duobus navigalibus fluviis confiderent. Colops enim ipsa moenia alluens in Savum defluit.... tandem audito quosdam sociorum suorum insidiis***

exceptos periisse, animis collapsi deditionem fecerunt. Ita his in potestatem Caesaris receptis, reliqua etiam Pannonia pacis conditiones accepit.

Caeterum quae Appianus de Segesta, Dio de Siscia obsessis oppugnatisque scribunt, adeo inter se congruunt, ac similia sunt, ut de una eademque urbe loqui uterque videatur; & hoc fere tantum interest, quod Appianus Segestam, Dio Sisciam vocat.

Anno ante Christum 34. M. Antonio II. & L. Scribonio Libone Coss. Caesar post subactos Pannones omnem belli vim atque impetum in Dalmatas effudit, qui jam inde ab decem annis Romanam Illyricam provinciam impune vexabant, & nondum illatae Gabinio cladis, & fidei C. Caesari violatae poenas dederant.

PAGINA 60.

Praeterea Naronem transgressi, aliquot Romanae ditionis populis oppidisque in potestatem redactis, fines suos usque ad Taulantios protulerant: eo quippe tempore Dalmatas finitimos fuisse Taulantiis Appianus docet. Itaque Octavius Caesar belli Dalmatici initium fecit ab obsidione Promonae urbis, quam Dalmatae Liburnis jamdudum ereptam firmissimis praesidiis munierant; caque potitus cum esset, alias praeterea minimeque vulgares urbes in deditionem redegit. Verum Comitia Consularia cum instarent, Romam reversus secundum Consulatum adeptus est cum L. Volcatio Tullo, quem cum Triumvirali potestate conjunxit; tertius quippe annus erat, ex quo alterum triumviratus quinquennium inierat.

Sub ea comitia anno ante Christum 33. in Dalmatiam regressus longe alios, ac reliquerat, Dalmatarum animos offendit. Nam & suis rebus diffisi, & reditu Caesaris perterriti, cum pacem mallent vel iniquis conditionibus obtinere, quam periculosissimo bello vel quae retinebant tueri, vel quę amiserant recuperare, ultro se suaque omnia in fidem atque potestatem Caesaris permittunt, septingentos pueros obsides tradunt, signa Gabinio erepta restituunt, imperatum vectigal ab se solutum iri pollicentur. Quae omnia Appianus diligenter copioseque exposuit.

Quamobrem copias suas Cęsar in Dalmatas convertit, gentem item Illyriorum (a) Taulantiis finitimam, quae post (b) caesas quinque Gabinii cohortes, earumque signa ablata, erectis eo successi animis (c) decimum jam annum in armis, otii (d) impatientes agebant. Adversus irrumpentem Caesarem firmavere sese, junctis (e) in mutua auxilia faederibus; erant quippe delectae juventutis amplius millia duodecim, fortissima bello manus, cui Ducem imposuerant Versum nomine. Ille (f) Promonam Liburnorum oppidum rursus (g) occupatam communivit, quamvis abunde munitum ingenio loci, quippe montanus est; ipsumque tumuli, insigni undique asperitate, instar serrae, circumjacent.

Major itaque eorum pars urbem insedit, in collibus vero Versus praesidia disposuit, omnesque ex alto Romanos despectabant. Caesar propalam omnes muro circumdare instituit, clam vero fortissimum quemque mittit, qui indagarent rationem, qua ad editissimum ex tumulis, quos diximus, eniti possent. Et hi quidem arboribus tecti excubias noctu invadunt, & adhuc somno consopitas obtruncant, remque Caesari nondum liquido mane significant. Ille autem ad tentandam urbem cum majore exercitus parte proficiscitur, & ad tumulum captum alios super alios mittit, qui inde ad ulteriores colles occupandos processerunt. Continuo igitur terror ac trepidatio barbaros invadit, postquam se omni ex parte circumventos esse intelligunt.

Maximus autem eorum, qui in tumulis erant, metus suit propter aquae penuriam, ne scilicet aditu ad eam prohiberentur, ac Promonam confugiunt. Caesar oppidum, duosque colles, qui

etiamnum ab hostibus tenebantur, per quadraginta stadia muro sepsit, ac interim Teutimum cum alia Dalmatarum manu auxilio obsessis venientem fudit, perque montes insecutus fugientem, in ejus conspectu Promonam cepit, nondum omni ex parte muri, quam instituerat, molitione perfecta. Cum enim cives cruptionem tentassent, repulsique acriter essent, Romani milites fugientibus immixti oppidanis, portas irruperunt.

Tertia fere pars populi ferro absumpta est; reliqui in arcem se recepere, ac quarta nocte rursus egressi sunt, non ausa impetum eorum sustinere cohorte, quae ad obsidendam portam erat relicta. Verum Caesar hostem quidem non admodum exultare eo successu passus est; cohortis autem, quae praelium recusaverat, decimum (h) quemque sorte ductos morte affecit, ductores vero ordinum, supra decimum, duos; reliquos autem illa aestate loco frumenti hordeo pavit. In hunc maxime modum Promona capitur; quod Teutimus cum vidisset, in plura agmina suas divisit copias, aliosque alio se recipere permisit; quo factum est, ut Romani diu illos prosequi minime possent, quod propter viarum imprudentiam, & confusa fuga hostium vestigia, multas in partes se distrabere non admodum tutum existimabant.

Illi urbem (i) Synodium in principio Sylvae positam trajiciunt, in qua olim Gabinii copias obsederant Dalmatae circa vallem profundam & oblongam, & inter duos montes mediam, quo in loco Caesari pariter insidias collocaverant. Caeterum ille Synodium igne succendit, & per montium superiora circummisso exercitu, qui ab utraque parte cum eo procederet, iter per vallem instituit, Sylvas undique praecidens, urbesque capiens, & quaecumque obvia in itinere fierent, corrumpens. (k) Setonia autem urbe obsessa, Barbarorum manus ingens subsidio advenerat, quos Caesar obviam factus ingressu prohibuit.

Eo in praelio lapidis (l) ictu genu saucius multos dies decubuit; & ubi primum convaluit, Romam revertit, (m) Consulatum cum Volcatio Tullo collega gesturus, ad reliqua belli patranda (n) Statilio Tauro relicio. Caeterum solemnibus magistratus Cal. Januar. initis, ipsoque magistratu Antonio Paeto tradito, ad Dalmatas recurrit adhuc (o) triumviratum constituendae reipublicae gerens; duo etenim anni deerant alteri quinquennio hujus imperii explendo, quod pridem in id tempus post expletum quinquennium sibi ipsi una cum collegis prorogaverat, populusque confirmaverat. Dalmatae igitur fame fatigati, externo commeatu intercluso, venienti Caesari sponte obviam facti suppliciter se dedunt, obsides tradunt pueros numero ad septingentos, quos Caesar petierat.

Ad haec, signa Romana, quae Gabinio abstulerant, & tributum, quod a D. Julii temporibus pendere intermiserant, reddituros polliciti, obsequentes populo Romano in posterum fuere. Ea signa Caesar in porticu, quae Octaviana dicitur, appendi jussit. Devictis Dalmatis (p) Derbani adventanti Caesari supplices obviam prodiere veniam oratum; obsides tradidere, ac intermissa tributa exsolvere polliciti sunt. Horum autem illi, ad quos Caesar pervenit, super fedus obsides etiam dederunt; quos autem propter difficultatem itineris adire non potuit, neque obsides dederunt, neque foedus inire curaverunt.

Videntur tamen hi quoque postea subacti fuisse. Sic Caesar universum (q) Illyriorum nomen, qui vel à populi Romani obsequio defecerant, vel suis adhuc legibus ac libertate utebantur, sub imperium accepit; quamobrem triumphus illi de gente illa ab Senatu decretus est, quem egit postea una cum caeteris, ob res contra Antonium gestas sibi decretis.

NOTAE.

a/ Si Dalmatae finitimi erant Taulantiis, fines suos post quintum bellum Dalmaticum ultra Naronem in Romana provincia, Drilonemque propagaverint necesse est; nisi forte Appianus respexerit ad Dalmatiam sui temporis, quae ab Arsia usque ad Drilonem ex Augusti descriptione fines suos utrinque ab Occasu & Oriente produxerat, Japydiam maritimam, Liburniam, Dalmatiam propriam, itemque proprium Illyricum nomine suo complectens.

PAGINA 61.

b/ Anno 48. ante Christum Dalmatae post praelium Pharsalicum Gabiniano exercitu caeso Romana signa abstulerant.

c/ Horum fere decem annorum initium non a clade Gabiniana, sed ab interitu Julii Caesaris repeti oportet, idest ab anno ante Christum 44. Dalmatae quippe, cum post Caesarem extinctum, resumptis armis, Gabinium in fugam conjecissent, decem ipsos annos vacuos a metu, atque ab Romanis multiplici bello civili distentis otiosos habuerunt.

d/ Cum enim Romani intestinis bellis inter se dimicarent, Dalmatae hanc amplificandi imperii occasionem nacti Illyricam Romanorum provinciam impune vastabant.

e/ Dalmatas arbitror sedus fecisse cum Pannonibus finitimis, quos a fide populi Rom. per idem tempus defecisse auctor est Dio Cassius. ***Pannoniorum recens subactorum, & cum eis Dalmatarum rebellio exorta est; & Pannonios quidem Geminus, quamvis Siscia ab eis ejectus, tamen praeliis aliquot superatos recepit.***

f/ Oppidum in arduo praeruptoque monte, quem hodieque vulgo appellant Prominam.

g/ Hinc intelligi potest inter leges pacis, quam Vatinius Dalmatis dederat, id nominatim perscriptum fuisse, ut Liburnis Promonam restituerent. Sed post interitum Caesaris Dalmatae cum ad ingenium rediissent, vel iterum eamdem urbem Liburnis cripuerant, vel quae Vatinio promiserant, non praestiterant.

h/ Idem fere tradit Dio Cassius: ***Ex militibus propter delictum quibusdam hordeum pro tritico datum est, & alii, qui ordines deseruerant, decimus quisque sorte ad poenam delectus.***

i/ Urbs est montana Dalmatiae, cujus positionem ignoro.

k/ Alii legunt ***Setoviam.*** Wolphangus Lazius legendum censet ***Petoviam*** urbem Pannoniae superioris ad Dravum. Sed longius a Dalmatia distat, quam ut credibile sit ad illam usque regionem per id temporis copias ab Caesare traductas fuisse. Verisimilius itaque est Setoniam urbem Dalmaticam fuisse, montanis in locis arduisque positam.

l/ Etiam Dio Cassius scripsit bello Dalmatico Caesarem vulneratum esse; idemque Svetonius confirmat.

m/ C. Caesar Octavius secundum Consulatum gessit cum L. Volcatio Tullo anno ante Christum 33.

n/ Dio Cassius itidem commemorat Statilium Taurum, cui Caesar Romam abiens bellum Dalmaticum gerendum dedit; sed Caesaris reditum in Dalmatiam idem Cassius silentio praetermisit.

o/ Anno ante Christum 43. v. Kal. Dec. Caesar, Antonius, & Lepidus, Triumviri Reipublicae constituendae in quinquennium facti sunt. Anno ante Christum 38. in exitum vergente primum

Triumviratus quinquennium absolverant, & eodem tempore Caesar cum collegis alterum quinquennium iniit, cui explendo non duo, ut Appianus ait sed unus tantum annus deerat, cum iterum Consui creatus est cum L. Volcatio Tullo anno ante Christum 33.

p/ Populi Illyrici Dalmatis finitimi, quorum regio nobis ignota.

q/ Quo tempore Octavius Caesar Dalmatas subjugavit, Illyriorum vocabulo suberant Carni, Istri, Liburni, Dalmatae, Illyrii proprie dicti, itemque quidquid Pannoniae Romani ad suum imperium adjunxerant, ut capite proximo explicandum erit.

Multa deinceps bella cum Illyriis ac praesertim Dalmatis Caesar per Tiberium privignum gessit: nam ***Dalmatia vigesies & ducenties rebellis,*** ait Vellejus lib. 2. tandem Tiberii opera ac virtute ***ad certam confessionem pacata est imperii.*** Post victoriam Actiacam anno ante Christum altero & trigesimo partam, & civilia bella prorsus extincta, Caesar deinde cognominatus Octavianus rerum omnium potitus, Augustique nomen ex Senatus populique Romani auctoritate adeptus, cogitationem omnem curamque potissimum convertit ad subigendos populos Septemtrionales, qui jampridem Romanorum armis appeti, domarique cum coepissent, iterum ac saepius ab Imperio desciverant.

Hic finis armorum civilium, ait Florus lib. 4. cap. 12. ***reliqua adversus exteras gentes, quae districto circa mala sua imperio, diversis orbis oris emicabant. Nova quippe pax: nec dum assuetae fraenis servitutis tumidae gentium inflataeque cervices, ab imposito nuper jugo resiliebant. Ad Septemtrionem conversa ferme plaga ferocius agebat: Norici, Illyrii, Pannonii, Dalmatae, Mysii, Thraces & Daci, Sarmatae atque Germani.***

Anno ante Christum 29. Caesar Octavianus Augustus tres triumphos egit, Dalmaticum, Actiacum, Aegyptium; de imperio deponendo cum Agrippa e Mecaenate deliberat; illo suadente, hoc vero deterrente: cum hujus sequi consilium statuisset, ad Senatum nihiloninus de imperio abdicando retulit, atque hac arte perfecit, ut imperii retinendi auctor sibi hortatorque fieret ipsemet Senatus & Populus. Itaque anno proximo ad leges condendas Senatumque ordinandum cogitationes curasque convertit. Provincias Orbis Romani bifariam divisas partim sibi retinuit, partim Senatui populoque Romano regendas tradidit ex Dione. Italiam in undecim regiones distribuit. Istriam & Carniam Illyrico ademptas in decimam Italiae regionem conjecit. Tum propagatis usque ad Arsiam finibus Italiae, terminum occidentalem Illyrici Arsiam amnem constituit, quo nunc etiam Illyricum ab Italia dirimitur. Praeterea Dalmatiae provinciam in Septemtrionem usque ad Savum produxit.

Anno ante Christum 16. L. Domitio Aenobarho & P. Cornelio Scipione Coss. in Dalmatia turbatum esse auctor est Dio Cassius lib. 54.; sed quidquid tumultus fuit, perfacili & nullo negotio compressum est: ***qui in Dalmatia & Hispania tumultus extiterant, parvo negotio sunt sedati.*** Per idem tempus Pannonios itidem, ac Noricos, in Istriam incursiones cum fecissent, P. Silius ea regione excedere coactos compressit, ut Dio ibidem docet. Anno autem insequenti, Rhaetos inter Noricum & Galliam sitos, Galliam, itemque fines Italiae populatos, Drusus ac Tiberius domuerunt. Anno ante Christum 12. M. Vipsanius Agrippa Augusti gener, Julia ejus filia in matrimonium ducta, Pannonios imperii Romani pertaesos ac tumultuantes suo adventu ab rebus novandis deterruit; sed flammam illius seditionis potius repressit, quam extinxit; nam eo abeunte, & paullo post in Campania mortuo, iterum res Pannonicae ad rebellionem spectare coeperunt.

Huic bello gerendo Augustus Tiberium Claudii Neronis filium & suum privignum praefecit, cui Juliam filiam viduam Agrippae uxorem dederat. ***Pannonios,*** inquit Dio, ***Tiberius usus egregia Scordiscorum, qui Pannoniorum fines attingebant, eodemque belli apparatu utebantur, opera***

multis illatis cladibus domuit, arma ademit, juniorum plerosque in alias regiones adducendos vendidit.

Sed vix e Pannonia Tiberius exercitum deduxerat, cum Pannonii rursus contra Romanos arma capiunt Dalmatis in belli societatem se adjungentibus, ut ampliorem gloriae segetem ac materiem Tiberio praeberent.

PAGINA 62.

Igitur anno ante Christum undecimo Aelio Tuberone, Paullo Fabio Max. Coss. utrosque populos multis praeliis attritos in deditionem accepit. ***Tiberius autem Dalmatas rebellantes ac Pannonios, qui per ejus ac majoris partis copiarum absentiam res novas moliti fuerant, utrisque simul bello illato, ac modo hac, modo illac transferendo, in suam potestatem redegit; quas ob res gestas iidem ei, qui Druso, honores sunt tributi; & exinde Dalmatia, ut quae arma semper & per se, & ob propinquitatem Pannoniae requireret, Augusti custodię commissa est.***

Dio Cassius. Bellis domesticis juxta externisque compositis, & pace terra marique parta, propius nihil est factum, quam ut Jani templum clauderetur; ***verum id ne fieret, inquit Dio, Daci obstitere, qui Istrum frigore concretum transgressi ex Pannonia praedas abstulerant. Dalmatae quoque propter exactum tributum rebellionem fecere. Hos motus Tiberius ex Gallia, in quam cum Augusto profectus fuerat, evocatus pacavit.***

Anno sexto post initium aerae communis, M. Aemilio Lepido, L. Arruntio Nepote Coss. Tiberius adversus Germanos exercitum duxit. Hinc nova defectionis occasio Pannoniis & Dalmatis oblata, quibus pecuniam & milites ad expeditionem German cam imperaverat. Ea res nimium quantum utriusque populi animos exacerbavit; nec solum imperata facere audacter negant, sed etiam se Romanorum imperio eximendi occasione hinc arrepta, ingentes ubique tumultus concitant:

Pax Germanis, cum tamen fidem violassent, cur mox redderetur, res Dalmaticae & Pannonicae majoribus motibus concitatae, celerisque correctionis indigentes in causa fuerunt. Dalmatae tributa moleste ferentes, cum superiori tempore vel inviti se continuissent, postquam Tiberius secundam in Germanos expeditionem fecit; ac cum eo magna parte exercitus abducta, ipsisque Dalmatis milite imperato, ad bellum Germanicum Valerius Messalinus Dalmatiae ac Pannoniae tum Praefectus abiit: cum eam ob rem ipsi convenissent, juventutemque suam florentem conspexissent, cunctatione abrupta, primo pauci quidem rebellavere, Batone quodam Dysidiato eos maxime concitante; Romanosque obviam profectos ibi fuderunt: inde reliqui quoque Dalmatae defecerunt; ac Breuci Pannonica gens, (Superioris Pannoniae apud Savum ex Plinio) alio sibi quodam Batone duce sumpto, ad Sirmium, quod Romanorum tenebatur praesidio, accesserunt. Dio Cassius lib. 55.

Hoc bellum Illyricum & Dalmaticum, quod quadriennio tenuit, postremum quidem fuit, sed secundum Punica, longe omnium externorum bellorum gravissimum; nam ex universa Pannonia & Dalmatia amplius octingenta millia hominum sub signa convenerant; neque dubium erat, quin magna ex parte hujus belli vis atque tempestas in Italiam eruptura esset. Quare ubi de Illyrica defectione fama percrebuit, omnis Italia cohorruit; & constans erat omnium opinio decem intra dies, ni caveretur, posse hostem in conspectum urbis venire. Habiti itaque delectus, revocati undique omnes veterani, viri fęminaeque ex censu libertinum militem dare coactae.

Haec Vellejus Paterculus, qui lib. 2. verbis gravissimis belli hujus magnitudinem & periculum exaggerat. ***Universa Pannonia, insolens longae pacis bonis, & adulta viribus Dalmatia, omnicus***

tractus ejus gentibus in societatem adductis, ex constituto arma corripuit . .... cujus immensae multitudinis parentis acerrimis ac peritissimis Ducibus, pars petere Italiam decreverat, junctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio; pars in Macedoniam eruperat; pars suis sedibus pręsidio esse destinaverat ..... tantus etiam hujus belli metus fuit, ut stabilem illum & firmatum tantorum bellorum experientia Caesaris Augusti animum quateret atque terreret.

Brevi itaque Duce altero Batone in Pannoniam inferiorem effusi cum essent, parum abfuit, quin Sirmium urbem ad Savum opulentissimam caperent. Sed A. Caecina Praeses Mysiae contractis celeriter copiis, Sirmium advolat, urbem obsidione liberat, & conjectos in fugam hostes persecutus, praelio ad Dravum commisso superavit.

Sirmium ne caperent, ait Dio, ***Caecina Severus propinquae Mysiae Praeses, rebellione illorum intellecta, celeriter eos ad Dravum flumen consecutus, praelio vicit.*** Sed Vellejus hanc pugnam longe aliter narrat, ingentemque cladem Caecinae a barbaris illatam tradit, quam tamen legiones ipsae ductoribus ordinum magna ex parte caesis destitutae, hostibus reddiderunt, egregiam ex insperato victoriam adeptę; nisi forte aliud Vellejus, aliud Dio praelium commemorant.

At ea pars, inquit Vellejus, ***quae obviam se effuderat exercitui, quem A. Caecina & Sylvanus Plautius consulares ex transmarinis adducebant provinciis, circumfusa quinque legionibus nostris, auxiliaribusque, & equitatu regio (quippe magnam Thracum manum, junctus praedictis Ducibus Rhaemetalces Thraciae rex, in adjutorium ejus belli secum trahebat) pene exitiabilem omnibus cladem intulit. Fugata regiorum equestris acies, fugatae alae, conversae cohortes sunt; apud signa quoque legionum trepidatum, sed Romana virtus militibus, plus eo tempore vindicatum gloriae, quam ducibus, reliquit: qui multum amore imperatoris sui crepantes, ante in hostem inciderunt, quam per exploratores, ubi hostis esset, cognoscerent. Jam igitur in dubiis rebus semetipsae legiones adhortatae, jugulatis ab hoste quibusdam Tribunis militum, interempto praefecto castrorum, praefectisque cohortium, non incruentis Centurionibus, qui etiam primi ordinis cecidere, invasere hostes: nec sustinuisse contenti, perrupta eorum acie, ex insperato victoriam vindicaverunt.***

Interea alter Bato genere Dalmata copias populabundus magis, quam justi more belli, Salonam duxit, ut oppidum illud maritimum, quod cives Romani fortissimi fidelissimique incolebant, de improviso adortus, in potestatem redigeret. Sed ab emisso in eum lapide graviter saucius, longiusque ab urbe discedere coactus, copias bifariam divisas, partim apud se retinuit, partim oram maritimam populatum dimisit, qui ultra Drilonem progressi, atque in Macedoniam effusi, omnia ferro & igni Apolloniam usque vastarunt. Hi cum in Romanos incidissent, semel atque iterum congressi, primo praelio victi, altero victores excedunt. At Tiberius veritus, ne Dalmatae & Pannonii in Italiam irrumperent, Valerium Messalinum praemisit cum aliquot legionibus, qui cum Batone rem male gessit; tum ipse subsecutus e Germania in Illyricum traduxit exercitum.

Rhaemetalces, sive Rhymetalces Rex Thraciae Romanis auxilio venerat, quem A. Caecina Severus adversus Batonem Dalmatam misit, qui suorum insidiis circumventus in Pannoniam secedens, & cum altero Batone Breucorum duce conjunctis copiis Almum montem Pannoniae inferioris prope Sirmium occupaverat, quocum Rhaemetalces prospere pugnavit. Tiberius exercitu in Pannoniam traducto, Sisciam cum Valerio Messalino se receperat, quam urbem validis operibus, firmissimisque praesidiis munitam belli & armorum sedem constituit; cum hostes interea assiduis excursionibus vastarent agros Sociorum populi Romani, quos rursum in Macedoniam invadentes, Rhymetalces, fraterque ejus Rascupolis fu sos caesosque repulerunt.

PAGINA 63.

Haec ferme in Dalmatia & Pannonia anno primo hujus belli gesta narrantur a Dione, quocum de pugna Messalini cum Batone commissa discrepat Vellejus Paterculus; hic enim Messalino, ille Batoni victoriam adjudicat.

Bato eorum adventu cognito, ait Dio lib. ***55. etsi nondum ex vulnere convaluerat, tamen obviam Messalino profectus, collatis signis superier discessit. Contra Vellejus: Felix eventu, forte conatu, prima ęstate belli, Messalini opus memoriae mandandum est: qui vir animo etiam, quam gente nobilior, dignissimus qui & patrem Corvinum habuisset, & cognomen suum Cottae fratri relinqueret, praepositus illyrico, subita rebellione, cum semiplena legione vicesima, circumdatus hostili exercitu, amplius viginti millia hostium fudit, fugavitque; & ob id ornamentis triumphalibus honoratus est.***

Anno Illyrici belli secundo, aerae vulgaris septimo, Q. Caecilio Metello Cretico, L. Licinio Nerva Coss. cum in Illyrico nec satis prospere, & segnius quam oportuerat, Romana res procederet, Augustus subvereri coepit, ne Tiberius de industria bellum protraheret, ut cunctando suum negotium ageret, retineretque quam posset diutissime in sua potestate exercitum. Itaque Tiberius, cum hyemaret apud Sisciam, ab Augusto revocatur, in ejusque locum substitutus est Germanicus Caesar. filius Drusi fratris Tiberii, qui ex novo militum delectu copias in Illyricum duxit, quibus Tiberianum exercitum augeret. Sed cum Macaeos gentem Dalmaticam multis damnis affectam subegisset, & Pannoniam depopulatus esset; nulla re memorabili gesta, totam aestatem levibus praeliis extraxit. Haec ex Dione, qui addit praeterea ***Batones observato tempore, quo ex Mysia Severus accederet, improviso adortos esse castra ad Volcaeas paludes ponentem; & eos, qui extra vallum erant, intra illud compulisse: sed excipientibus suos iis, qui intus erant, utrumque Batonem victum esse,*** & in fugam cum suis copiis aversum.

Anno belli Illyrici tertio, aerae vulgaris octavo. M. Furio Camillo, Sex. Nonio Quinctiliano Coss. Dalmatae ac Pannonii same magis ac pestilentia, eo congerebant; insidiis etiam positis Rom quam armis domiti, primum urbe validissima, quam Germanicus obsidebat, relicta, deinde arcc, in quam se hostes recepe ant, Romanis dedita, pacem ac veniam petunt impetrantque, cum ipsemet Bato dux Dalmatarum supplex venisset ad Tiberium, qui per eos dies in Illyricum redicrat.

Cum Bato, qui concitatis ad rebellionem Dalmatis, multum incommodi Romanis exhibuerat, tandem ad colloquium de pace cum Tiberio congressus, postridie ad cum in tribunali sedentem accessisset, percontatus est Tiborius, cur tantum temporis rebellare Romanis statuissent; vos, respondit Bato, in culpa estis ipsi, qui ad vestros greges custodicndos, non canes pastoresve, sed lupos mittitis. Ita Dalmatia partim bello, pariim pacificatione ad Romanos rediit.

Dio. Caeterum neque omnes Dalmatae, neque omnes Pannonii tum in deditionem venerunt; quinimmo pars eorum, quae jugum Romanorum pacemque detrectaverat, caeteros quoque compulit, ut a fide imperioque desciscerent. Nam ipse met Eato Dalmata, postquam Batonem alterum Regem Bicucorum ex insidiis captum interfecerat, infesto exer citu in Dalmatiam regressus, provinciam Romanam vastavit.

Sub idem tempus, inquit Dio, ***Bato Breucus, qui prodito Pinne mercedis loco regnum Breucorum acceperat, captus ab altero Batone, occisusque est. Suspectam enim ille fidem subditorum habens, circum castella profectus, obsides postulabat; eumque alter re cognita, insidiis interceptum, praelioque superatum, in arcem quamdam compulit; traditumque ab iis, qui arcem tenebant, in castra adduxit, & damnatum mori coegit. Quo facto, cum iterum permulti Pannonii rebellassent, Sylvanus in eos exercitu ducto, Breucis victis, reliquorum nonnullos absque praelio recepit. Igitur Bato in Pannonia nihil spei reliquum videns, praesidiis aditus ex ea in Dalmatiam***

pertinentes munivit, Dalmatiamque vastavit. Sic reliqui etiam Pannonii, cum ager eorum a Sylvano maleficiis infestaretur, pacis conditiones acceperunt; nisi quod latrocinia quaedam, ut quae in hujusmodi tumulta diu jam exercitata essent, superfuere, (res nunquam non, praesertim apud istos populos usitata) ipsa etiam deinde excisa. Ita demum Pannonia fere omnis constanti ac stabili fide Romanis adhaesit, cum Dalmatia adhuc repugnaret, obfirmassetque animos ad resistendum; id quod Vellejus tradit: ***Omnis Pannonia, reliquiis totius belli in Dalmatia manentibus, pacem petiit.***

Anno itaque quarto & postremo belli Illyrici, nono aerę vulgaris, Q. Sulpitio Camerino, & C. Poppaeo Sabino Coss. Tiberius e Dalmatia Romam vere appetente redierat, Germanicus vero Rhaetimum urbem Dalmatiae obsidebat, quam ab hostibus relictam clam facibus subjectis Romani ingressi cum cepissent, magna ex parte ab igne perierunt. Deinde Scretium oppidum validissimum expugnavit, atque alia ex aliis Dalmatiae loca in potestatem redegit. Tiberius in Dalmatiam reversus exercitum trifariam divisit, partim Sylvano, partim M. Lepido tradidit, qui variis praeliis cum hoste commissis rem prospere gesserunt. Ipse cum Germanico reliquas copias duxit contra Batonem, quem quacumque discurreret persccutus, cum nusquam consistere sineret, Anderium compulit, coque in oppido obsessum oppugnare instituit.

Erat. vero Anderium, inquit Dio lib. 56. ***ad ipsas Salonas, in munita apprim: ac inaccessa rupe aedificatum profundis convallibus, & in quibus essent torrentes, cinctum:*** (hodie Clissam vocant) ***eoque mortales omnia, quae usui essent, partim jam ante comportarant, partim per moutes, quos obtinebant, eo congerebant; insidiis etiam positis Romanos frumenti commeatu intercludebant, ita ut Tiberius. cum eos in obsidione habere videretur, ipse obsessi mala tulerit. Cum maxime consilii dubius esset, quia obsidio inanis, & periculosa, discedere autem inde dedecus videbatur, tumultus militum tanto cum clamore coortus est, ut hostes, qui sub arce stativa habebant, perculsi terrore inde decesserint.***

His partim iratus, partim laetus, convocatum exercitum Tiberius, verbis qua increpans, qua laudans, neque fiducia auctus est, neque castra removit, eoque in loco quictus remansit; donec Bato, desperato se rem ten. re posse, cum reliqua omnia fere in potestatem hostium venissent, essentque suae, quam adversae partis, copiae minores, pacem per internuncios petiit; & cum non persuaderet suis, ut idem facerent, eos deseruit; neque ulli postea, quamvis à multis accitus, auxilium tulit. At Tiberius reliquis, qui castellum defendebant, jam inde contemptis ratus posse eos sine sanguine superare, loci etiam naturam nihil amplius moratus erigere aciem in sublime ag gressus est. Quia vero nulla planities suberat, neque hostes ad pugnam descendebant, ipse in conspicuo loco pro tribunali sedit, ut inspicere, quae agerentur, posset; quo alacrius milites pugnam cierent, ac ubi id res posceret, subveniret: quam ad rem partem exercitus, quem copiosissimum habebat, secum retinuerat: cateri denso agmine per obliquum primo ascendentes, post ipsius montis natura, qui praeceps, atque inaqualiter multis convallibus abruptus erat, invicem ipsi divulsi sunt, aliique aliis maturius, aut tardius in superiora evaserunt.

PAGINA 64.

Quod ubi videre Dalmatae, acie super ipsius praerupta montis ante castellum instructa, multa saxa in eos fundis dejecerunt, multa devolverunt; alii etiam rotas & plaustra tota plena lapidum, arcasque rotundas more ejus regionis factas & saxis refertas dimiserunt: quae multo simul omnia delata impetu, magis adhuc Romanos dissipaverunt, & conturbarunt, cum aliorum interim sagittis ac pilis multi eorum sternerentur.

Ardere ibi certamen inter pugnantes, his evadere in altum, & occupare sublimia nitentibus, illis arcere eos ac praecipites agere conantibus: nec itidem segnis esse concertatio eorum, qui de muro spectabant pugnam, eorumque, qui Tiberio aderant, utrisque suos adhortantibus, strenuos confirmantibus, cedentes increpantibus, confertimque clamore alii alios superare, deos pro suorum propugnatorum salute comprecari, libertatemque ex eo praelio alteri, alteri pacem poscere.

Verum ibi quidem Romani, quibus non contra hostium ordines tantum, sed loci etiam naturam erat contendendum, incassum omne periculum subiissent, nisi recentibus eos summissis identidem subsidiis a fuga Tiberius continuisset; ac diversa ex parte missis, qui in sublime per ambagefubirent, aliis militibus, hostibus terrorem injecisset: ita fusi, ne in castellum quidem cum se recipere possent, abjectis expeditioris fugae causa armis, in montes palati sunt; eosque Romani in omnes partes insecuti (debellandi enim summa cupiditate tenebantur, neque volebant iterum coeuntes hostes denuo ipsis posse molestiam exhibere) plerosque per latentes sylvas repertos, instar ferarum trucidavere.

Deditione postea etiam, qui in castello erant, recepti sunt; iisque Tiberius omnia, quae conventa erant, praestitit; Germanico contra eos, qui adhuc in armis erant, profecto; quos perfugae (eorum autem magnus erat apud ipsos numerus) pacem componere non patiebantur. Ardubam castellum cepit Germanicus, non id quidem suis copiis, quibus hostem longe excellebat, munitissimum nempe, ac flumine rapido radices ejus alluente totum fere circumdatum; sed perfugis cum ejus loci habitatoribus, qui pacem expetebant, contentio primum, inde conflictus inciderat; perfugas etiam mulieribus, quae Ardubae erant, adjuvantibus, quae libertatis contra virorum cupidae sententiam, quidvis potius, quam servitutem pati statuerant. Ea dimicatione inferiores sacti perfugae cesserunt, ac quidam eorum effugerunt: mulieres arreptis liberis aliae in ignem, aliae in flumen se praecipites dedere.

Germanico Arduba sic potito, vicina deditionem fecerunt; isque his rebus actis ad Tiberium rediit. Reliqua subegit Postumius (quem virum Consularem & Praepositum Dalmatiae vocat Vellejus.) ***Sub idem tempus Bato misso ad Tiberium Sceva filio, si impunitas datur, traditurum se suosque ei pollicitus est; fideque accepta, noctu in castra venit, adductusque postridie ad Tiberium pro tribunali sedentem, nullùm suum periculum deprecatus, caputque etiam tamquam abscindendum protendens, multa pro reliquis verba purgandis habuit, iterumque a Tiberio ut antea interrogatus, qua de causa rebellassent, bellumque tamdiu protulissent, eadem quae prius respondit: Romanos causam ejus esse, qui ad suos greges custodiendos non canes, neque pastores, sed lupos mitterent. Hoc modo bellum id iterum confectum est, quod Romanis magna hominum, maxima pecuniae jactura stetit; multis ad id nutritis legionibus, praeda minima capta.*** Hactenus Dio.

Ita demum anno quarto quam bellari coeptum est, Christi vero, sive aerae communis nono, debellatum est cum Dalmatis, qui suis malis edocti, totque cladibus attriti in officio deinde ac fide populi Romani manserunt. Hoc bellum Illyricum postremumque Dalmaticum difficillimum, ***gravissimumque omnium externorum bellorum post Punica Svetonius in Tiberio vocat, idque per XV. legiones, paremque auxiliorum copiam*** a Tiberio gestum, ***in magnis omnium rerum difficultatibus, summaque frugum inopia.*** Neque a Svetonio dissentit Vellejus. ***Illa aestas,*** inquit, ***maximi belli consummavit effectus: quippe Daorisii & Desitiates Dalmatae, situ locorum ac montium, ingeniorum ferocia, mira etiam pugnandi scientia, & praecipue angustiis saltuum pene inexpugnabiles, non jam ductu, sed manibus atque armis ipsius Caesaris tum demum pacati sunt, cum pene funditus eversi forent.***

Hujus autem belli confecti, subactaeque & pacatae Dalmatiae gloriam non solum Vellejus, sed etiam Svetonius uni potissimum Tiberio adscribit: ***Ac perseverantiae grande pretium tulit, toto Illyrico, quod inter Italiam, regnum Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito, & in deditionem redacto.*** His adde Eutropium, qui inter provincias, quas Augustus ad Romanum imperium adjunxit, annumerat ***Dalmatiam saepe ante victam, sed penitus tunc*** (per Tiberium scilicet) ***subactam, itemque Pannoniam.***

Augustum, Senatum, populumque Romanum Illyrici belli successu laetum ingenti maerore perculit clades Variana in Germania accepta, in qua Quinctilius Varus cum tribus legionibus ab Arminio Germanorum duce circumventus & oppressus est, qui eam ob causam sibi ipse necem conscivit. Quam ob rem Tiberius decretum sibi de Dalmatia & Pannonia triumphum in aliud tempus distulit; quem triennio post, victo Arminio, pacataque Germania, insigni apparatu & magnificentia egit.

Haec fere sunt bella, quae populus Romanus cum Illyriis per annos propemodum trecentos gessit, antequam totius Illyrici pacatam, stabilemque possessionem adipisci posset. Nunc vero quam multae regionum accessiones ad jus nomenque Illyricum per Romanos factae fuerint, declarare oportet.

CAPUT V.

DE ILLYRICO SUB ROMANIS AUCTO, DIMINUTO, DIVISO.

§. I. ROMANI MULTIS A SEPTEMTRIONE, ORIENTE, AC MERIDIE PROVINCIIS ILLYRICUM AUXERUNT.

Principio nomen Illyricum finibus sane exiguis, ut saepe diximus, Naronem inter Drilonemque fluvios sese continuit; quae regio Illyricum proprium dicta est, ubi genus nomenque Illyriorum ab Hyllo conditore, Hyllinisque Pelasgis initium duxit; sed brevi ex illis angustiis eductum, alia atque alia loca appetendo, fines suos in Occasum usque ad Titium flumen propagavit. Post exactos Pelasgos Liburni universam oram maritimam occuparunt; sed dum imperium Liburnicum incolume stetit, nulla videtur facta esse Illyrici nominis sive diminutio, sive amplificatio. At Celtae rerum potiti, cum se Illyrios, nomine avito posthabito, appellari voluissent, fines Illyrici in Orientem ac Meridiem usque ad Epirum, sive ad montes Acroceraunios, in Occasum vero usque ad Venetos protulerunt.

PAGINA 65.

Haec erat Illyrici longitudo; latitudo autem inter montes ac mare, cum primo Romani, Adriaticum classe transvecti, primum adversus Illyrios bellum, sęculo tertio ante Christianam epocham susceperunt. Sed Romani plura jam bella cum Illyriis gesserant, & multae aetates intercesserant, antequam de Illyrico amplificando cogitarent; ac tum primum eam cogitationem suscepisse videntur, cum post Gentium postremum Illyriorum regem devictum, ejusque regnum in formam provinciae redactum, finitimis ad Orientem ac Septemtrionem gentibus arma inferre coeperunt; quas cum subjugassent, ad jus nomenque Illyricum adjungi placuit.

Quatenus Romani Illyricum extenderint, quasve regiones in ejusdem fines incluserint, Appianus Alexandrinus, qui altero post Christum saeculo floruit, satis perspicue declarat; cum enim initio ejus libri, quem inscripsit ***Illyricum,*** dixisset eos ab Graecis haberi, dicique Illyrios, qui ***supra Macedoniam ac Thraciam a Chaonibus, atque Thesprotis porrectas ad flumen Istrum terras incolunt.***

Interjecta deinde rerum aliarum narratione, demum haec subjecit: ***Romani vero non hos dumtaxat, sed Paeones praeterea, & Rhaetos, Noricosque, & Mysios Europam colentes, aliosque his finitimos, qui per Istrum descendentibus a dextra occurrunt, distinguunt à Graecis, non secus ac ipsi Graeci, eosque propriis nominibus singillatim appellant: caeterum communi vocabulo omnes Illyrios arbitrantur; nec satis comminisci possum, quo initio ducti potissimum in hanc opinionem devenerint, in qua hodie cum maxime perseverant: quippe tributum harum nationum inter fontes Istri & mare Ponticum sitarum, tamquam unum exigunt, & Illyricum tributum vocant.***

Idem Appianus in extremo illo libro eosdem populos Illyrico adscripsit: ***Reliqui populi, qui a Romanis Illyrii putantur, sunt ante Paeones quidem Rheti, Noricique, post Paeones vero Mysii ad Euxinum usque Pontum.***

Liburnos autem & Dalmatas, Illyriosque proprie dictos Appianus propterea non commemorat, quia hi populi ante adventum in has regiones Romanorum erant & vocabantur Illyrii; quibus Romani potiti cum essent, adjecerunt, & juris nominisque Illyrici communione junxer unt eas nationes, quas Appianus nominatim recensuit.

Itaque Romanum Illyricum ex Appiani descriptione in longitudinem à fontibus ad ostia Danubii porrigitur; latitudo ejus varia est qua naxime patet, Danabium inter ac Mare Adriaticum extenditur. Ab Occasu attingit fines Helve tiorum & Allobrogum, a quibus Adulae montis & Rheni fluminis interjectu disjungitur. Spectat a Septemtrione Germanos & Dacos, Danubio interssuo diremptos; ab Oriente Euxino Ponto alluitur; a Meridie Aipibus Rhaeticis, Noricis, Juliis, mari Adriatico, & jugis continuis montis Haemi definitur quibus ab Italia & Macedonia & Thracia separatur. Iisdem ferme regionibus Illyrieum Strabo lib. 2. circumscripsit, qui sub initium aerae vulgaris uno amplius laeculo ante Appianum scripsit: ***Ister ab Occasu Ortum versus in Euxinum labans mare, ad laevam relinquit Germaniam totam a Rheno orsam, Geticumque totum tracium, & Tirigetas, Bascarnas, Sauromatas usque ad Tanaim amnem & paludem Maeotidem: ad dexteram vero universam Thraciam, Illyridem ac Macedoniam, & ipsam relicuam Graeciam.***

Itaque quid quid Danubius, ab Occasu Orientem versus decurrens, ad dexteram proxime praeterlabitur, id omne Illyricum est, videlicet, Rhaetia, Noricum. Pannonia, & Mysia; nam Macedonia & Thracia, & reliqua Graecia, quas itide nad dexteram relinquit, longe absunt a ripa Danubii, unde interjecta Mysia disjunguntur; quemadmodum Tirigetae, Bastarnae, & Sauromatae, quos ad laevam relinquit, Getico, seu Dacico tractu intermedio longe ab Istro in Septemtrionem distant. Idem Strabo lib. 7. Istro & Alpibus Germaniae & Italia eam partem Illyrici interjecit, quae ad Occasum vergit, ejusque initium ducit a lacu Brigantino, à quo etiam incipit Vindelicia, seu Rhaetia secunda.

Primum igitur Illyrica exponamus, quae & Istrum & Apes attingunt, sita in medio Italiae & Germaniae, incipientia a lacu, qui est apud Vindelicos. Praeterea libro quarto Breunos & Genaunos Rhaetiae primae seu propriae populos Illyrico attribuit: ***Vindelici autem, & Norici montana exteriora tenent, magna ex parte cum Breunis, & Genaunis, qui jam ad Illyrios pertinent.*** C. Svetonius inter Strabonis & Appiani aetates intermedius ab neutro dissentit, nisi quod Noricum ab Illyrico videtur excludere: ***Ac perseverantiae grande pretium tulit, toto Illyrico, quod inter Italiam, regnum Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito.*** Herodianus apud Pancirolum omnia inter Italiam & magnam ultra Danubium Germaniam Illyrico attribuit, cum tradit ***Illyricas gentes solas discrimen facere inter Italiam & Germaniam.***

Quaerent fortasse aliqui, cur Romani tot nationes, ac tanto locorum intervallo disjunctas cum Illyriis conjunxerint; cu us quidem rei cum causam quaererem, quam ignotam sibi esse Appianus fatetur, causas reperiebam potissimum duas, quae si non certae omnino, attamen probabiles videri possunt; unam, quod fere omnes illae regiones tenerentur a Celtis, qui jam inde ab antiquissimis temporibus e Gallia effusi, paullatim ea loca occupaverant; cum autem idem esset omnibus genus, iidem mores, eadem lingua, Romanis visum est, sub uno omnes eodemque jure ac nomine compulare. unamque gentem ac nationem efficere; ut quos origo & patria communis ab initio conjunxerat, discessus autem ab solo natali in alias atque alias resiones distraxerat, eos civile quoddam societatis vinculum inter se iterum colligaret.

Ubi vero tot gentes ejusdem generis ac sanguinis, nominis etiam & legum jurisque communione in populi unius corpus coaluissent, existimabant fore, ut firmius manerent in amicitia, fideque populi Romani, & alii aliis praesidio essent, ac denique Romanum imperium ea tot populorum conjunctione muniretur tamquam validissimo quoddam aggere objecto adversus incursiones Barbarorum, qui Danubium identidem transgressi provincias Romanas ferro & igne vastabant, & populabundi co interdum progressi sunt, ut e propinquo ipsimet Italiae imminerent.

Altera causa haec fuit, quod, cum primi omnium transmarinarum ab Oriente gentium Illyrii in potestatem Romanorum venire coepissent, a quibus regiones caeteras ad Septemtrionem

Orientemque subjugandi initium Romani fecerunt, ex eo fiebat, ut quidquid terrarum praesertim Aquilonarium occupabant, statim Illyrico adjungerent, quod erat in illis partibus veluti arx sedesque Romanorum, unde in proximas deinceps remotasque regiones imperium propagarunt. Eodem pertinet, quod Illyricum non ita lato interjecto mari aberat ab Italia; hinc facilis atque expedita ultro citroque navigatio, Romanis peropportuna ac necessaria sive ad revocandos, sive ad transmittendos exercitus, quibus ad longinquas in Septemtrionem, Orientemque expeditiones utebantur.

PAGINA 66.

Quanti autem Romanorum interesset sive ad dignitatem, sive ad propagationem imperii, Illyricum adipisci, Romanisque praesidiis obtinere, illud argumento est, quod hanc provinciam singulari quodam cognomine ornari, ***& Quirinalem*** dici voluerint, teste Wolphango Lazio de Bell. Celt. lib. 7. pag. 177. ***Illud ipsum Illyricum, inquit, in Inscriptione quadam reperio Quirinale Romanis nuncupatum fuisse.... Huic postea Illyrico Romani sensim proximas adjecere provincias.***

Proximas autem? imo vero etiam longissime disjunctas. Etenim ut praeclare docent Historicus Dalmata, & Raphael Levacovitius, Illyricum pariter imperiumque Romanum, iisdem ferme incrementis auctum est, & fines utriusque ab regione Orientis & Septemtrionis aeque longe lateque prolati; sic prorsus, ut quidquid terrarum ac gentium ad Ortum, Boreamque Romani sibi acquirebant, id totum Illyrico attribuerent, supremis Illyricis Magistratibus subjicerent, ex Illyricaeque gentis vocabulo nominarent.

Aliam longe pulchriorem causam attulit Pancirolus in Comment. ad Notit. utr. Imp. sub init. eamque repetendam esse censuit ab antiquitate & celebritate, ac splendore nominis Illyrici. ***Caeterum nemo mirabitur Pannoniam sive Noricum Illyrico adscribi, qui cogitabit Illyriorum, qui & postea Dalmatae dicti sunt, nobilitatem, vetustatemque. Nam ab interiori insigniorique populo etiam extremas ad Danubium vergentes nationes libuit antiquis Illyriorum vocabulo generatim complecti. Quam rationem secutus Julius Caesar scribit Rhenum flumen, Sequanos, Mediomatricos, & Treviros praeterlabi, clarissimorum populorum fines tam late extendens. Ergo provinciae Illyrico accensebantur propter primaevam originem, quam posteriori tempore gubernationis causa facta divisio consecuta est.***

Nunc vero breviter describendae sunt provinciae in Aquilonem & Orientem obversae, quibus nomen genusque Illyricum Romani auxerunt. Tiberius Caesar Rhaetiam, Vindelicos, Noricos, Pannoniamque ut Romano Imperio, sic Illyrico adjecit; quamvis enim Drusus aliique Duces Romanorum ad has gentes subigendas multum operis laborisque contulerint, earum tamen plane devictarum gloriam uni Tiberio Vellejus adscripsit. Ex Vindelicis & Rhętis an. ante Christum 15. domitis una conflata est Romana provincia, & communi Rhaetię vocabulo subjecta, Rheno & lacu Brigantino ab Occidente, Danubio a Septemtrione, Aeno fluvio ab Oriente, Alpibus Rhaeticis a Meridie circumscripta. Bifariam divisa est, quae pars in Aquilonem spectat, Danubioque adjacet, eam Vindelici; quae vero ad Meridiem vergit Alpium interjectu ab Insubribus & Venetis disjuncta, eam Rhaeti proprie dicti incolebant: haec deinde dicta etiam est Rhętia prima; illa vero, quae & Vindelicia vocari potest, Rhętia secunda.

Noricum duplex est; alterum Ripense appellatum à ripa Danubii, quo ad Septemtrionem alluitur; alterum Mediterraneum, quod a Meridie Alpes Noricae definiunt. Utrumque autom ab Occasu quidem Aeno fluvio, qui Rhaetos Noricosque interfluit, ab Oriente autem Cetiis montibus terminatur, qui ab Danubio ad Savum continuis jugis porrecti Noricum Pannoniamque discriminant. Tiberius ut Rhaetos, sic Noricos anno ante Christum 15. Imperio pariter, & Illyrico adjunxit Per hosce annos Japydia transalpina jampridem ab Augusto subacta inter Nauportum & Colapim fluvios, sub vocabulo

aut Norici aut Dalmatiae transalpinae ad Illyricum accessit. Nam cum regioni utrique finitima esset, antiquo nomine posthabito, vel Norici, vel Dalmatiae finibus ac nomine comprehendi coepit.

Pannoniam Danubio & Dalmatiae, Norico & Mysiae interjecit Dio Cassius lib. 49. ***Pannonii ad Istrum habitant Dalmatis vicini, a Norico usque Mysiam Europeam.*** Idem confirmat Jornandes de rebus Get. cap. 5. sed magis dilucide planeque suis hanc regionem terminis circumscripsit: ***Pannonia in longa porrecta planitie, habet ab Oriente Maesiam superiorem, a Meridie Dalmatiam, ab Occasu Noricum, a Septemtrione Danubium.***

Itaque Pannonia ab Septemtrione obversa est Germaniae magnae, Danubio interfluo, regionem utramque dirimente; ab Oriente spectat primum Jazyges Metanastas intermedio ejusdem Danubii alveo in Meridiem detorto, deinde Maesios, qui ab Savo in Danubium confluente initium ducunt; a Meridie vergit ad Dalmatas, quos Bebii & Ardii montes a Pannonia olim disjungebant; qua demum Occasum respicit, a Noricis Cetii montis interjectu discriminatur. Universa Pannonia bipartita fuit; quae pars in Occidentem spectabat, Superior; quae vero ad Solem orientem vergebat, Inferior Pannonia vocabatur. Utramque sejungebat Arabo amnis in Danubium influens, cursu a Meridie in Septemtrionem deflexo, ac linea quaedam ab Arabone in Meridiem directa, & Dravum Savumque intersecans usque ad montes Bebios producta.

Sed cum Pannonia ad Illyricum accessit, jam diminuta fuerat parte illa Meridionali, quae Savo & Alpibus Dal maticis interjacens Dalmatię nomen subierat. Pręterea Pannonia omnis antiqua tripartito etiam dividi potest; & pars prima, quam mons Cetius ab Occasu, Danubius a Septemtrione & Oriente, Dravus a Meridie circumscribunt, Aquilonaris dici; pars altera Dravo ac Savo interjacens, Media vocari; tertia vero, quę citra Savum ad montes usque Illyricos longius, quam latius porrigitur, Australis cognominari debet. Cęterum Pannonia Augusto imperante suos a Meridie fines contraxit, & regionis intermedię, quod Savum inter montesque Illyricos continetur, ex ejusdem Augusti descriptione, Dalmatia occupavit, ut parte 2. Prolegomenon declarabimus; tum vero Danubius a Septemtrione, Savus a Meridie Pannoniam definivit; quae quidem Pannonia posterioribus aetatibus quadrifariam divisa est, & superior, inferiorque duabus aucta provinciis, non illis quidem extrinsecus adjunctis, sed distinctione nominis, finium, & Magistratuum discretis.

Nam regio Dravo & Savo fluminibus interjecta, Pannonia modo Savia, modo Ripariensis, modo etiam Interamnia dicta est. Tertio autem saeculo in exitum vergente Galerius Pannoniae superiori, & inferiori(qua Danubio adjacent, planitiem satis amplam detraxit, qua sylvis ingentibus obseptam, qua aquis ex lacu Peisone, seu Persone stagnantibus obductam, ac propterea non inutilem modo, sed etiam accolis incommodam & insalubrem; eamdemque postea excisis nemoribus, paludibusque siccatis, Peisone lacu in Danubium immisso, culturae aptam reddidit, vicis oppidisque frequentavit, & in provinciae formam redegit, quam uxoris nomine appellavit Valeriam. ***Agrum satis Reipublicae commodantem, ait Aurelius Victor, caesis immanibus Sylvis, atque emisso in Danubium lacu Persone, apud Pannonios fecit.*** Ita quatuor extiterunt Pannoniae, Superior seu Prima, Inferior seu secunda, Valeria, & Savia. Valeriae Dux Limitaneus, Saviae Corrector praepositus erat, cum primae & secundae Pannoniae procuratio Consulari, aut Praesidi mandari soleret. Pannoniam omnem penitus subactam Tiberius ad Imperium & Illyricum adjunxit octavo Christi anno.

PAGINA 67.

Praeter provincias illas septemtrionales, quas modo diximus, ad nominis Illyrici incrementum ab regione Orientis accessit Męsia, quam cum Illyrico Tiberius, ut mihi videtur verisimile, conjunxit. Graeci Mysiam vocant, Latini fere semper Maesiam. Sed Romani, ante Tiberium post Illyrios proprios & Macedones devictos, saepius arma cum Maesis contulerant. Nam proximo ante Christum saeculo jam

inito L. Cornelius Sulla, ut auctor est Eutropius lib. 5. eodem tempore, quo Mithridates cum eo de pace agere coepit, ***Dardanos, Scordiscos Maesiae populos, & Maesos ipsos cum Dalmatis partim vicit, alios in fidem accepit.***

C. Scribonius Curio, ut docet idem Eutropius lib. 6. ***post Consulatum,*** quem gessit cum Cn. Octavio anno ante Christum 76. ***Dardanos vicit, & usque ad Danubium penetravit, triumphumque meruit, & intra triennium bello finem dedit.*** Idem confirmat Sex. Rufus in Brev. ***Dardanos & Maesos Curio Proconsulsubegit, & primus Romanorum Ducum ad Danubium usque pervenit.*** Deinde M. Lucullus, teste Appiano in lib. de Illyr. ***Mysios cum exercitu adortus, frater L. Luculli, qui cum Mithridate bellavit, ad flumen usque*** (Danubium) ***excursione intenta.***

L. Lucullus secundissimis praeliis terra marique factis, Mithridatem in Pontum primo, indeque in Armeniam ad Tigranem fugere coegit, anno ante Christum 71. anno autem ante Christum 66. bellum Mithridaticum, itemque exercitum, lege a Manilio Trib. Pl. lata, jussus est Cn. Pompejo tradere. Sed Maesiae penitus devictae, & tributo suppositae gloriam uni Tiberio attribuit Appianus ***Nec praeterea quidquam a Populo Rom. sub vetere Republica adversus Mysios gestum comperi, neque quod tributa pendere adacti sint, ne ab Augusto quidem. Caeterum a Tiberio, qui post Augustum rerum potitus est, domitos constat.***

Męsię tributo subjectae, adjunctaeque Illyrico, cum incerta sint tempora, adscribi potest annus Christi 12. cum Tiberius auctor hujus accessionis Illyricę de Pannoniis Dalmatisque triumphavit, & ab Augusto in consortium imperii adscitus est, commune cum Augusto in provincias & exercitus imperium ex decreto S. P. Q.R. adeptus: id quod Vellejus & Svetonius tradunt. Per idem tempus Illyrico itidem accessit Scythia Pontica pars extrema Męsię inferioris.

Męsię fines, populos, & flumina breviter Plinius lib. 3. cap. 26. descripsit: ***Pannoniae jungitur provincia, quae Maesia appellatur, ad Pontum usque cum Danubio decurrens. Incipit a Confluente*** (Savi) ***supra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Maesi*** (proprie dicti), ***Thraces,*** (e proxima ad Meridiem Thracia huc profecti) ***Pontoque contermini Scythae,*** (quibus adde Scordiscos). ***Flumina clara, e Dardanis Margis, Pingas &c.***

Itaque Maesia initio ducto a Confluentibus Savi & Danubii, Pannoniam ab Occasu attingit, a Septemtrionibus Danubius Maesiam praeterluit, atque ab Dacia vetere disjungit; ab Oriente alluitur Ponto Euxino, in quem Ister pluribus ostiis effunditur; ab Austro mons Hęmus longissimo tractu, itemque Scordus & Ardius montes a Thracibus, Macedonibus, ac Dalmatis Męsos disterminant. Ciabrus fluvius ex Hęmo in Danubium decurrens Męsiam intersecat, & bipartito dividit.

Pars a Pannonibus usque ad Ciabrum amnem porrecta, Męsia superior, & deinde etiam prima; pars a Ciabro ad Pontum usque Euxinum producta Mesia infcrior, quę postea etiam secunda dicta est. Mesiae superioris partem, quę ad Meridiem vergit, Dardani incolebant, e Dardanis Trojanis oriundi, unde regio Dardanię nomen accepit. Inter Dardanos ab Ortu, Dalmatasque ab Occasu interjecti erant Scordisci, per quos a Dardanis iter erat, ut Livius lib. 11. docet, ad mare Adriaticum, Italiamque. Scordisci autemgens erat Celtica, quę ex iis, quas initio ceperat, sedibus effusa, atque huc & illuc vagata, aliquot pręterea loca cum in Pannonia, tum in Thracia occupavit.

Męsię inferioris partem ad Ortum extremam tenebant Scythę huc translati e Scythia parva ultra Danubium inter Borysthenem & Tauricam Chersonesum, unde hęc regio, quam Danubius cursu in Septemtrionem reflexo, ac deinde ostiis in ortum obversis, & Pontus Euxinus, & mons Hęmus circumscribunt, Scythia Pontica vocata est, cum antea Pontus diceretur, nulla re magis, quam Ovidii exilio insignis.

Praeter has regiones, quas in Illyricum Strabo, Appianus, Svetonius, aliique includunt; nomini Illyrico subjiciamus licet Thraciam quoque, itemque Daciam antiquam ultra Danubium, quam Trajanus ad imperium Romanum adjunxit.

Hujus rei auctor est Valerianus Imperator, qui anno Christi 254. rerum potitus est, in epistola ad Ablavium Muraenam Praefectum Praetorio apud Trebellium Pollionem in vita Claud. cum enim in his litteris Claudium, qui post Gallienum Valeriani filium imperavit, factum esse dicat Ducem totius Illyrici, inter provincias ejusdem administrationi commissa nominatim Thracias, itemque Dacos exercitus annumerat: ***Desine autem conqueri, quod adhuc Claudius est Tribunus, nec exercitus Ducis loco accipit: unde etiam Senatum & populum conqueri jactabas: Dux factus est, & Dux totius Illyrici, habet in potestate Thracias, Maesos, Dalmatas, Pannonios, Dacos exercitus.***

Ad quem Valeriani locum Guido Pancirolus Comment. in Notit. part. 1. cap. 23. hanc notam apposuit. ***Tempore vero Claudii II. ut in eo Pollio scribit, Illyricum Thracias, Mysos, Dalmatas, Pannonios, Dacos continebat.*** Cum Thracibus saepe pugnatum est a Romanis, & Repablica incolumi, & post conditam Monarchiam; sed Thraciam Regum suorum imperio exemptam, Vespasianus in formam provinciae redegit, ut Eutropius lib. 7. testatur. ***Item Thraciam, Ciliciam, Thracheam, & Comagenem, quae sub regibus amicis erant, in provinciarum formam redegit.***

Itaque Vespasianus, qui Thraciam in numerum provinciarum Romanarum retulit, idem etiam, ut verisimile est, ad nomen ditionemque Illyrici adjecit anno Christi 71. Thraciam, qua Occasum aspicit, Strymon fluvius a Macedonia; qua in Septemtrionem obversa est, mons Hęmus a Maesia discriminat; ab Ortu Ponto Euxino, Bosphoro Thracio, Hellesponto, & Propontide; a Meridie mari Aegeo circumluitur. Sunt ex antiquis Geographis, velut Scylax, Mela, Plinius, qui oram extremam Thraciae ad Euxinum sitam, in Aquilonem ultra Haemum montem usque ad ostia Danubii producunt, ejusque tractus urbes Istropolim, Tomos, Calatim Thraciae attribuunt, quas historici in Scythiam cisdanubianam sive Pontum regionem ultimam Maesiae inferioris conjiciunt. At vero Ptolemaeus Thraciam ab hac parte intra Haemum contraxit, ejusque terminum Septemtrionalem constituit ad Mesembriam urbem, ab radicibus Haemi, Panyso amne interfluo, paullulum disjunctam. Sed cum moijs Haemus natura ipsa constitutus esse videatur, tamquam limes fixus ac stabilis qui regionem utramque disterminet, nihil causae est, cur fines extremae hujus ore Thracicae vel ultra Haemum ad Danubium usque proferri, vel citra Haemum contrahi debeant.

PAGINA 68.

Sunt etiam, qui terminos occidentales Thracię ab Strymone fluvio ad Nestum amnem retrahant, propterea quod Philippus rex Macedonum hanc regionem Thracibus ademptam cum regno Macedoniae conjunxit, eamdemque vocant Macedoniam adjectam. Sed Scylax, Plinius, & Stephanus Macedoniae Thraciaeque confinia ad Strymonem statuunt. Cum Thraciam universam mons Rhodope ab Occasu in Orientem usque ad Euxinum longissime productus intersecet, primum haec regio bifariam divisa est ut docet Baudrandus; pars altera ad Septemtrionem conversa, ***Thracia trans Rhodopen,*** altera in Meridiem vergens, ***Thracia cis Rhodopen*** appellata fuit: deinde quadrifariam; prima est Thracia proprie dicta ad Occasum, secunda Haemimontus ad Boream, tertia Rhodope ad Meridiem, quarta Europa ad Orientem, in qua postrema, ut verbis utar Sexti Rusi, ***secundae arces Romani orbis sunt constitutae, Constantinopolis,*** quae habita dictaque est altera Roma. Idem Sextus Rufus duas praeterea provincias Thraciae attribuit, Scythiam Ponticam a Maesia inferiori avulsam, itemque Maesiam inferiorem.

Trajanus primo post Christum saeculo exeunte rerum summam adeptus trans Danubium ut imperii Romani, sic Illyrici fines propagavit. Pontem lapideum ingenti substructione, & mirabili opere

artificioque perfectum Danubio injecit, qua exercitum traduceret. Decebalo rege Dacorum victo Romanis provinciis addidit Daciam, praesidiis cidem & coloniis Romanorum impositis, anno Christi 103. Daciam, ait Eutropius lib. 8. **Dece*halo victo subegit, provincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali tenent, & Victophali, & Thervingi habent. Ea provincia decies centena millia passuum in circuitu tenuit ..... ex toto orbe Romanorum infinitas eo copias hominum transtulit ad agros & urbes colendas.***

Nec vero dubitari potest, quin Trajanus Daciam in jus nomenque Illyricum transtulerit, more atque instituto majorum, qui ferę omnes ad Eoream & Ortum regiones bello partas Illyrico attribuere, Illyricisque Magistratibus subjicere solebant. Id vero confirmat epistola Valeriani ad Ablavium paullo ante laudata, in qua sub Duce seu Praefecto totius Illyrici nominatim Daci cum Thracibus, Pannoniis, Maesis, ac Dalmatis recensentur; idcirco etiam Trajanus Daciam cum Maesia provincia Illyrici ponte conjunxit. Porro Dacia longe patebat lateque ab Septemtrione in Meridiem inter Carpates montes & Danubium; ab Occasu in Ortum inter Danubii cursum a Borca in Austrum reflexum, ac Thyram fluvium, qui oriens ex montibus Carpatibus supra ostia Danubii in Pontum Euxinum infertur. Haec regio continebat tres illas provincias, quas hodie Transylvaniam, Moldaviam, Valachiam appellamus. Sed tertio post Christum saeculo vergente, Dacia ob Gallieni socordiam in perpetuum amissa, Romanum imperium pariterque Illyricum fines suos citra Danubium contraxit. Gallienus diu placidus & quietus, inquit Eutropius lib. 9. ***mox in omnem lasciviam dissolutus, tenendae reipublicae habenas probrosa ignavia & desperatione laxavit: Alemanni vastatis Galliis in Italiam penetraverunt. Dacia, quae a Trajano ultra Danubium adjecta fuerat, amissa est.***

Aliquas tamen urbes regionesque adhuc Romani suis coloniis ac pręsidiis obtinebant, cum Aurelianus imperare coepit anno post Christum circiter 270. Is cum pro sua prudentia animadverteret, neque Romanos cives inter Barbaros tuto commorari, neque regionem illam ab hostium incursionibus defendi, pacateque obtineri posse, satius esse duxit Barbaris eam relinquere, quam inutili labore ac dispendio recuperare. Itaque ex oppidis illis Romana praesidia deduxit, & colonias Romanorum, illuc a Trajano invectas, citra Danubium transtulit, quibus inter Maesiam ut ramque collocatis attribuit agrorum terrarumque, quod satis esset ad eos alendos continendosque, & justae magnitudinis provinciam aequaret, quae ex intermediis urbibus agrisque partim superiori, partim inferiori Maesiae detractis coaluit.

Huic vero provinciae ab Danubio usque ad Macedoniae fines inter Maesiam utramque productae nomen ***Daciae*** imposuit; & Dacia Aureliani, ***nova,*** Cisdanubiana, ac denique Romana cognominata est; ut non solum loco, sed etiam nomine distingueretur ab altera, quae Dacia ***Trajani, antiqua, transdanubiana, & Barbara*** vocari consuevit. Eamdem postea bifariam divisit; quae pars Danubii ripis ad Septemtrionem adjacet, eam Ripensem; quae vero in Meridiem vergit, procurritque usque ad montem Hęmum, eam Mediterraneam Daciam appellavit.

Hęc tradunt Eutropius, Vopiscus, Jornandes, & alii plures: ***Provinciam Daciam, quam Trajanus ultra Danubium fecerat, intermisit, vastato omni Illyrico & Maesia, desperans cam posse retineri: abductosque Romanos ex urbibus & agris Daciae, in media Maesia collocavit, appellavitque eam Daciam, quae nunc duas Maesias dividit, & est in dextera Danubio in mare fluenti, cum antea fuerit in laeva. Eutropius lib. 9. Cum vastatum Illyricum ac Maesiam deperditam videret, provinciam trans Danubium Daciam a Trajano constitutam, sublato exercitu & provincialibus, reliquit, desperans eam posse retineri; abductosque ex ea populos in Maesia collocavit, appellavitque suam Daciam, quae nunc duas Maesias dividit.***

Vopiscus in Aurel. Jornandes autem de Succes. Reg. & Temp. addit ab eodem Aureliano Dardaniam sitam infra Maesiam superiorem a Meridie provinciam factam esse, quae ab Oriente novae Daciae

Mediterraneae finitima erat, in Occasum & Meridiem usque ad Scardum Haemumque montes porrecta. ***Sed Gallienus Daces, dum regnaret, amisit. Aurelianusque Imperator, evocatis exinde legionibus, eos in Maesia collocavit, ibique aliquam partem Daciam mediterraneam, Daciamque Ripensem constituit, & Dardaniam junxit.***

Praeterea Aurclianus pontem Trajani Danubio impositum interscindi jussit, ut omnem ad novam provinciam aditum Barbaris intercluderet. Ita Illyricum regiones illas ultra Danubium sane amplissimas anno centesimo & fere septuagesimo, postquam receperat, ob Gallieni ignaviam amisit. Hanc tamen jacturam Aurelianus non terrarum accessione, sed provinciarum numero sarsit; & Illyricum contractis a Septemtrione citra Danubium finibus, pro una provincia deperdita, tribus auctum est Dacia mediterranca, Dacia Ripensi, & Dardania an. 274.

Hactenus de provinciis cum Illyrico a Septemtrione & Oriente conjunctis; nunc de finibus Illyrici ad Meridiem propagatis, quibus Macedonia, & Graecia universa accessit. Constantinus Constantis filius, is, qui magnitudine rerum gestarum Magni cognomen invenit, post omnes Christiani nominis hostes ac tyrannos extinctos, cum rerum omnium potitus esset, anno Christi 325. Romani imperii sede ex Italia in Thraciam, Roma Constantinopolim translata, quatuor Praefectos Praetorio instituit, cum duo ad eam diem fuissent, Romanoque orbe quadrifariam diviso, suam cuique partem administrandam tradidit.

PAGINA 69.

Unum Orienti, alterum Illyrico, tertium Italiae & Africae, quartum denique Galliis, Hispaniis, & Britannię pręfecit. ***Cum essent duo Pręfecti Pretorio,*** ait Zosimus lib. 2. ***qui hoc officium communiter gerebant: nec palatini tantum ordines eorum cura potestateque gubernabantur, sed etiam ii, quibus urbis erat commissa custodia, & quotquot in omnibus limitibus erant collocati. Hic enim Pręfectorum Prętorio magistratus, qui post Imperatorem secundus existimabatur, annonas erogabat, & contra militarem disciplinam admissa convenientibus poenis corrigebat. Constantinus autem hunc magistratum in quatuor imperia discerpsit.***

Deinde Zosimus nominatim enumerat regiones, quas cuique Praetorianae Praefecturae subjecit. Praefecto autem Praetorio Illyrici attributos fuisse tradit ***Macedones, Thessalos, atque Cretenses, ac Gręciam & circumjacentes insulas, Epirum utramque, Illyricos, Dacos, Triballos, & Pannonios ad Valeriam usque & Męsiam superiorem.***

Quos Zosimus Illyricos vocat, ii sunt Liburni, Dalmatae, & Illyrii proprie dicti; hi siquidem peculiari quodamjure id nomen sibi vindicabant; quippe qui & primi omnium, & inde usque ab antiquissimis temporibus dicti habitique sunt Illyrii; quos propterea Zosimus nominatim distinguendos censuit ab reliquis populis, qui adscriptitii potius, quam veri germanique Illyrii appellari possunt. Caeterum quos Zosimus Illyricos, alii Dalmatas vocant; eos enim Caesar Octavianus Augustus, ut postea dicam, eidem magistratui eidemque provinciae attributos, quam Dalmatiam nominavit, communi Dalmatarum vocabulo subjecerat. Hinc factum est, ut saepe apud veteres Scriptores Illyricum & Dalmatia, Illyrii & Dalmatae pro Synonymis habeantur.

Duplicem Epirum Zosimus Praefecto Illyrici attribuit, quam alii cognomine etiam distinguunt, & alteram veterem, alteram novam Epirum appellant. Vetus Epirus Chaones, Thesprotos, & Molossos complexa ab Acrocerauniis montibus usque ad sinum Ambracium in Meridiem excurrebat, quam solam apud Geographos Scriptoresque quarto saeculo antiquiores Epirum vocatam invenies. Quae autem olim pars Illyrici extrema ad Orientem & Meridiem erat, inter Drilonem & Acroceraunios,

quamque in jus nomenque Macedoniae migrasse diximus, a finitima ad Austrum regione vocabulum mutuata, vel exeunte tertio, vel ineunte quarto saeculo, Epirus nova appellari coepit.

Dacorum nomine Dardanos etiam Zosimus intelligi voluit. Daciae siquidem novae mediterraneae ad Occasum conjuncta erat Dardania, quam ab ea distinguunt caeteri Scriptores, & unam ex Illyricis provinciis fuisse dicunt. Triballos autem Danubii accolas ultra Ciabrum inferiori Maesiae olim adscripto, ab Dacis distinguit, cum caeteroquin Daciae novae Ripensis nomine ac finibus continerentur; quos propterea alii Scriptores sub Daciae vocabulo comprehensos Illyrico attribuunt. Cum Zosimus Praefecturam Praetorianam Illyrici ***usque ad Valeriam*** primae & secundae Pannoniae apud Danubium interjectam, & ***Mesiam superiorem*** extendit, non ille quidem has duas provincias exclusit, sed eas quasi terminos designavit, extremasque propemodum Illyrici regiones esse declaravit.

Nam Valeria extrema fuit ad Septemtrionem Illyrici provincia, & Danubius, qua illam ab Ortu alluit, eam sejunxit ab Jazigibus Metanastis simul cum antiqua Dacia, ad quam pertinebant, ab Illyrico jamdudum avulsis. Męsia vero superior, quam excipiebat Dacia Ripensis, sin minus provincia Illyrici extrema dici, certe in partes Illyrici ab Oriente extremas rejici poterat. Caeterum nemo, opinor, negaverit descriptionem Illyrici ab Zosimo confusius, quam oportebat, & parum dilucide traditam esse; cui tamen perspicuitas & ordo adjungi potest ex aliis Scriptoribus, qui provincias Illyricas accuratius & distinctius percensent. Quidnam esse autem causae putem, cur Zosimus neque Rhaetiam, neque Noricum Praefecturae Praetorianae Llyricae subjecerit? Ac Noricum quidem tum Ripense, tum mediterraneum Illyrico attribuunt Auctores fere omnes, sive qui paullo ante Zosimum floruerunt, sive hujus aetati aequales aut suppares, aut certe non multo inferiores, veluti Sextus Rufus, Auctor Notitiae Dignit. utriusque imperii, & Jornandes.

Quare mihi dubium esse non potest, quin Zosimus imprudens Noricum praeterierit, quod jam inde ab aetate Tiberii ad Illyricum accesserat, neque ante sextum saeculum ab Illyrico sejunctum, in jus potestatemque nominis Germanici concessit. Rhaetiam vero utramque tum Zosimus, tum cęteri Scriptores quarti quintique saeculi ab Illyrico secludunt, quippe quae vel sub initium quarti saeculi, Constantino imperante, vel non multis ante annis Italiae contributa fuerat; & Auctor Notitiae Rhaetiam primam, itemque secundam inter septem & decem provincias annumerat, quas ***sub dispositione viri illustris Praefecti Praetorio Italiae*** constituit, & utramque Vicario Italiae subjecit, sub quo tres Praesides erant, unus Alpibus Cottiis, alter Rhętię primę, tertius Rhętię secundę prępositus.

Illud vero singulari animadversione dignum est, quod neque Zosimus, neque caeteri Scriptores illorum temporum, in numerum Illyricarum provinciarum retulit aut Maesiam inferiorem, quam Tiberius, aut Thraciam, quam Vespasianus Illyrici nominis ac juris esse decreverant. Utramque enim Constantinus ab Illyrico divulserat, & Praefecto Praetorio Orientis attribuerat. Cum enim in Thraciam imperii Romani arcem ac sedem transtulisset, eamque Constantinopoli collocasset in urbe amplissima, ab se condita verius, quam restituta, & praeclaris magnificisque aedificiis exornata, quam novam & alteram Romam vocari jussit; urbem rerum dominam & caput imperii universi cum tota Thracia, non cuilibet ex quatuor Pręfectis, sed omnium summo ac primario committendam censuit, quippe Pręfectus Prętorio Orientis & dignitate, & numero dieceseon ac provinciarum cęteris longe pręstabat; huic enim Auctor Notitiae supra laudatae, post divisionem imperii Orientalis & Occidentalis, quinque ipsas dieceses, provincias autem omnino ad quadraginta & octo adscripsit; cum Praefectus Illyrici duas diaeceses, provincias duodecim, Pręfectus Italiae tres dięceses, provincias triginta, Pręfectus Galliarum dięceses itidem tres, & provincias unde triginta obtineret.

Praeterea idem Constantinus Thraciam ipsam, in qua civitas erat totius imperii princeps, duabus provinciis Illyrico exemptis auxit, Maesia inferiore, & Scythia Pontica. Ita sex extiterunt diaeceses Thracię uni Vicario commendatae, cujus summa erat, secundum Pręfectum Prętorio, vel dignitas, vel

potestas, eique suberant duo Consulares, quorum alter Europam, alter Thraciam proprie dictam regebat, & quatuor Pręsides Hęmimontis, Rhodopis, Maesię secundę, & Scythiae administrationi praepositi.

Sex igitur provincias, e quibus Thracia omnis tum constabat, Constantinus Illyrico ademit, sed eidem plus etiam, quam quantum detraxerat, & cumulatiore mensura reddidit; nam pro sex provinciis, quas inde avulserat, septem alias, easque longe florentissimas Illyrico adjecit, quas Sex. Rufus distincte ac nominatim enumerat, videlicet ***Macedoniam, Thessaliam, Achajam, Epiros duas, Praevalim, & Cretam.***

PAGINA 70.

Macedoniam ad Septemtrionem mons Hęmus à Dardanis Dacisque disterminat; qua spectat in Solem Orientem, primum Strymone fluvio a Thracibus disjungitur, deinde Aegaeo mari terminatur; qua vergit in Meridiem, imminet Thessalię, ab Occasu autem Prevali novaque Epiro terminatur, Thessalia Macedonię adhęret a Septemtrione, Achajam attingit a Meridie, Epirum veterem aspicit ab Occidente, mari Aegeo alluitur ab Oriente.

Quam Rufus Achajam, Zosimus Gręciam vocat. Utroque autem vocabulo tam Rufus, quam Zosimus complectuntur quidquid terrarum olim amplissimo Grecię proprię nomine continebatur citra ultraque Isthmum Corinthiacum. Itaque Achaja, sive Gręcia ab regione Aquilonari proxima est Thessalię, unde Pindo, Oetcoque montibus, & sinu Maliaco dirimitur, triplicique mari, Jonio ad Occidentem, Mediterraneo ad Meridiem, Aegeo ad Orientem circumluitur. Isthmo Corinthiaco bifariam secatur, & quę pars ultra Isthmum in Meridiem vergit, dicta est Peloponnesus.

Epirus universa hisce terminis circumscribitur Ad Boream initium ducit a Drilone fluvio, sive a confiniis Illyrici proprii; ab Ortu Macedoniam & Thessaliam attingit; a Meridie itemque ab Occasu Jonium mare, & Adriaticum oram Epiroticam circumfluit. Epirus est omnis divisa inde usque ab imperio Constantini in partes duas, quarum una, quę olim juris Illyrici fuerat, ad Borealem, altera spectat ad plagam meridianam; hęc vetus, illa nova Epirus vocitatur.

Prevalis pars est Dalmatię, sive Illyrici proprii ad Meridiem extrema, finibus admodum exiguis circumscripta, cujus nomen Antiquis ignotum ętas Constantini, vel paullo superior in Geographiam invexit. Hanc Scardus mons a Septemtrione, Barbana fluvius ab Occasu, sinus Illyricus vulgo dictus a Meridie, Drilo fluvius ab Oriente definiunt. Hujus provincię accessione nihil terrarum accrevit Illyrico; sed portio illa extrema, Illyrico proprio seu Dalmatię adempta, in provincię unius corpus per se ipsa coaluit. Creta demum a Peloponneso in Ortum & Meridiem pelago intersluo disjungitur, undique Mediterraneo mari circumfusa, idest Aegęo ad Septemtrionem, & Libyco ad Meridiem; utrumque Creticum mare dici solet. De qua Plinius lib. 4. cap. 12.:

Creta altero latere ad Austrum, altero ad Septemtrionem versa inter Ortum Occasumque porrigitur, centum urbium fama clara. Hisce porro septem provinciis, qua vergunt ad mare, circumjacentes insulas, veluti Corcyram, Cephaleniam, Zacynthum, aliasque minores, quae oram Epiri, Achase, Macedonię proxime circumstant, itemque omnes Aegaei maris insulas Constantinus Illyrico juri ac nomini adscripsit, ut Zosimus tradit, & Magistratibus Illyricis mandavit. Hunc vero ferc o mnem terrarum marisque tractum in septem provincias distributum, Scriptores illorum temporum alias Graeciae, alias Achajae, alias Macedoniae vocabulo subjiciunt.

Omnes itaque provinciae, quas Constantinus Illyrico vel reliquit, vel adjecit omnino septemdecim enumerantur a Sexto Rufo in Brev. qui annis circiter triginta post Constantinum florebat.

Provincias habet Illyricus septem & decem: Noricorum duas, Pannoniarum duas, Valeriam, Saviam, Dalmatiam, Maesiam Daciarum duas: & in diaecesi Macedoniae sunt septem: Macedonia, Thessalia, Achaja, Epiri duae, Praevalis, & Creta.

Jornandes longe posterior aetate, & fere duorum saeculorum intervallo ab Rufo disjunctus unam adjecit, videlicet Dardaniam, quae fortasse post Constantinum jus nomenque provinciae adepta, Illyricarum provinciarum numerum auxit. Sed duplex Valeria, quam nemo plus una fuisse tradidit, quaeque omnino abest ab Notitia Dignit. utriusque imperii, & unica Epirus, quam fere omnes bifariam dividunt, unde in ejus scripta irrepserit, librariine, an auctoris errore, haud facile dixerim.

Illyricus autem cuncta, ait Jornandes de Success. Reg. ac temp. lib. 1. ***per partes quidem & membra devincta, ad unum tamen corpus aptata est; quae habet intra se provincias decem & octo; hae sunt: Norici duae, duae Pannoniae, duae Valeriae, Scavia (idest Savia), Dalmatia, Maesia superior, Dardania, Daciae duae, Macedonia, Thessalia, Achaja, Epirus, Praevalis, Creta.***

Regiones has omnes uni Praefecto Praetoriano Illyrici Constantinus subjecit; qui eas per suos Vicarios caeterosque Magistratus inferiores gubernabat. Sirmium frequentissima olim & nobilissima Pannoniae secundae civitas cum caput totius Illyrici, tum Praefecti Praetorio sedes erat. An vero Constantinus quemadmodum instituit, sic etiam diviserit Praefecturas Praetorianas in diaeceses, diaeceses autem in provincias, non satis constat.

Cum enim diaeceseon mentio post Constantinum apud Scriptores antiquos facta reperiatur, earum origo atque institutio videtur rejicienda esse ad Imperatores postcriorum temporum; caeterum nisi ad Constantinum Imperatorem referri potest, certe ab ejus aetate admodum recens fuerit oportet, quippe cum diaecesim Macedonicam commemoret Sex. Rufus, Constantini temporibus fere suppar; & in secunda Synodo Occumenica Constantinopolitana, quae habita est anno Christi 381. canone 2. cum cautum fuerit, ne majorum diaecescon Episcepi extra terminos cuique praescriptos suam curationem & potestatem proferrent, id sanè argumento est jamdudum institutas fuisse dięceses politicas, & usurpari coeptum nomen diaeceseon, quod deinde etiam Ecclesia recepit ad designandam majorum Episcoporum amplissimam jurisdictionem.

Verum institutio ac distributio dięcescon videtur attribuenda ipsimet Constantino; id quod communis, & pervulgata opinio confirmat. Diaecescos autem vocabulo antiquitus subjici solebat complexio quaedam multarum provinciarum, quae quidem ita erant conjunctae, ut quamvis suos quaeque ac minores Praesides haberent, omnes tamen uni cidemque majori Magistratui subessent, qui ferme Vicarius Praesecti Praetorio dicebatur. Ut enim ex multis civitatibus una provincia, sic e multis provinciis una diaecesis, & e duabus, vel pluribus diaecesibus una Pręfectura Praetoriana constabat.

Notitia dignitatum utriusque Imperii, quam temporibus extremis Theodosii junioris, qui diem suum obiit anno Christi 450. conscriptam fuisse existimat, idque argumentis sane ad persuadendum appositis probat Guidus Pancirolus, universum Romanum orbem in quatuor Praefecturas Praetorianas ab Constantino invectas distributum, Praefecturas autem in diaeceses, & dięceses in provincias, suis quasque subjectas magistratibus, divisas exhibet. Hunc provinciarum & magistratuum catalogum post divisionem imperii Orientalis & Occidentalis, quę Arcadio & Honorio sub finem quarti sęculi potissimum attribui solet, compositum esse declarat vel ipse titulus huic opusculo pręfixus: ***Notitia dignitatum omnium tam civilium, quam militarium in partibus Orientis & Occidentis.***

PAGINA 71.

Viden, ut imperium Orientis & Occidentis distinguat? quę quidem distinctio magis elucet in ipsa descriptione provinciarum & magistratuum, quę bifariam divisa est. Pars prima imperii Orientalis, pars altera imperii Occidentalis dięceses & provincias, & singulos singulis prępositos magistratus percenset. Ex hac igitur Notitia dignosci potest, quęnam fuerit sęculo quinto totius Illyrici forma, amplitudo, & divisio.

Cum imperium Romanum omne in duas tributum est partes, Orientalem, & Occidentalem, & huic duae, illique totidem Praefecturae Praetorianae adscriptae sunt; facta est quoque bipartita divisio Illyrici, quod partim cum imperio Orientis, partim cum imperio Occidentis conjunctum est; huic sex, illi undecim Illyricę provinciae adnexae.

Primum de Orientali, tum de Occidentali Illyrico Imperium Orientis septem dięcesibus constabat, quarum quinque, videlicet ***Oriens, Aegyptus, Asiana, Pontica, Thracia*** ad Praefectum Praetorio Orientis, duae autem reliquę ***Macedonia, & Dacia*** ad Pręfectum Pretorio Illyrici pertinebant. Itaque cum imperium Orientis duabus Pręfecturis Prętorianis subesset, ex his altera sibi vindicabat solidum atque integrum Illyricum Orientale, unde etiam nomen sumpserat, quo ab altera Praefectura distingueretur. Hujus Praefecturae, & diaecesis utriusque descriptionem ex ipsa Notitia depromptam hic subjicio.

Sub Dispositione Virorum Illustrium Praefectorum (a) Praetorio per Illyricum diaeceses infra scriptae. Macedonia (b) & Dacia. Provinciae Macedoniae VI. (c) (d) Achaja, (e) Macedonia, Creta, Thessalia (f), Epirus vetus, Epirus nova, & pars Macedoniae salutaris. Provinciae Daciae V. Dacia (g) Mediterranea, Dacia Ripensis, Maesia prima, Dardania, Praevalitana, & *pars Macedoniae salutaris.*

NOTAE.

a/ Auctor Notitiae hunc Magistratum cum nominat, utitur plurali numero, non quod plures eodem tempore fuerint Praefecti Praetorio Illyrici; sed quia aliis post alios is magistratus committi, & alii aliis subrogari solebant; quae loquendi ratio sane communis est, usuque vulgari admodum trita; veluti cum dicimus ***Imperatores Orientis*** in sua potestate habuisse provincias sexaginta, totidem enim illis Notitia attribuit. Praetorianae autem Praefecturae administratio certone, an nullo annorum numero definita esset, mihi non liquet.

b/ Utrumque vocabulum multo latius patet, quam vel Macedonia propria, vel Dacia propria, & alterum sex, alterum quinque provincias complectitur. Duo erant Vicarii subjecti quidem Praefecto Praetorio Illyrici Orientalis, sed eidem vel dignitate vel potestate proximi; alter Macedonicae, alter Dacicae diaecesi praeerat; uterque per inferiores magistratus provincias sibi creditas regebat; uterque in Notitia titulo ***Spectabilis*** ornatur. Praefectus Praetorio Illyrici, Thessalonicae, in urbe totius Macedoniae amplissima; Vicarius secundae diaecesis, Sardicae itidem, in urbe totius Daciae facile principi sedem obtinebat. Vicarius autem primae dięcesis, seu Macedoniae Thessalonicaehe una cum Praefecto, an in alia ejusdem diaeceseos provincia & urbe jus diceret, ac domicilium haberet, mihi non est compertum.

c/ Sex. Rufus diaecesi Macedoniae septem provincias attribuit, Praevali adjecta, quam aetas posterior inde avulsam in diaecesim Dacicam conjecit.

d/ Hujus fines supra descripsimus. Sub vocabulo Achajae subjiciuntur regiones omnes citra ultraque Isthmum Corinthiacum. Merito itaque primum locum sibi vindicat, quippe cum caeteris omnibus hujus diaecesis provinciis & ambitus magnitudine, & numero urbium, gentium, ac regionum antecelleret.

Cum igitur inter dignitates imperii Orientalis duae solum Proconsulares essent, duoque Proconsules titulo ***Spectabilium*** insignes, alteri Asia, alteri Achaja demandari solebat.

e/ Post imperium Constantini Macedoniae propriae pars in Occasum obversa detracta est, dictaque Macedonia salutaris, cognomine ducto a salubritate aquarum, quae indidem passim scaturiunt, totamque regionem irrigant. Haec vero bifariam divisa fuit, & pars altera vergens ad Meridiem finitima Epiro novae sub Vicario Macedoniae, altera spectans in Septemtrionem Praevalitanae itidem conterminae sub Vicario Daciae adjuncta est. Caeterum utraque pars Macedoniae salutaris videtur interdum coaluisse in unam provinciam tum a Macedonia, tum ab Epiro nova ac Praevali distinctam; quippe cum eidem Notitia singularem magistratum assignet, qui ***Praesidis Clarissimi*** nomen gerebat. Macedonię autem & Cretae duo praeserant ***Consulares***, clarissimi itidem honoris causa appellati.

f/ g/ Thessalia, & utraque Epirus tribus ***Praesidibus clarissimis***, suo quaeque, suberant. Daciam Mediterraneam unus ***Consularis Clarissimus***, quatuof reliquas hujus dioecesis provincias totidem ***Praesides*** item ***Clarissimi*** gubernabant. Sed Daciae Ripensi, & Maesię primae duo praeterea ***Duces Spectabiles*** praefici solebant, qui rei militari administrandae, finibusque imperii tuendis praeesse jubebantur. Erant enim hae duae provinciae ad ripam Danubii, qui limes erat Imperii, Barbarorum excursionibus expositae; quemadmodum eamdem ob causam Maelia secunda & Scythia dięcescos Thraciae Duces suos hahebant, per quos Barbari transitu Danubii prohiberentur.

Illyricum Occidentale, quod sub imperio Constantini cum Illyrico Orientali conjunctum unam conflaverat Praefecturam Praetorianam Illyricam, ab hoc postea divulsum, in jus potestatemque concessit Praefecti Praetorio Italiae, & in unam dioecesim coaluit, quae cum Italica, Africanaque diaecesibus ad Praefecturam Praetorianam Italiae pertinebat. Caeterum inde usque a quarto saeculo, Valentiniano & Valente imperantibus, pars Illyrici vergens ad Occasum potestatem ditionemque subierat Pręfecti Praetorio Italiae, ut Ammianus Marcellinus lib. 26. tradit: ***Valentinianus Mediolanum, Valens Constantinopolim discessit; & Orientem quidem regebat potestate Praefecti Salustius, Italiam vero cum Africa & Illyrico Mamertinus.***

Ita Praefectura Illyrica, cui totum Illyricum Constantinus subesse voluerat, annis haud ita multis post obitum Constantini, bipartito discerpta fuit; & pars altera jus suum nomenque retinuit; altera vero indidem avulsa ad Praefecturam Italicam accessit, An vero iterum sub imperium ditionemque Praefecti Illyrici subjuncta fuerit ante Thecdosium juniorem, sub quo conscripta fuit ***Notitia*** dignitatum utriusque Imperii, neque negare, neque affirmare ausim.

PAGINA 72.

Hoc certe Notitia docet quinto sęculo vergente Illyricum Occidentale partem secundam fuisse Praefecturae Italicae, quae ex dioecesibus omnino tribus constabat, Italia, Illyrico, & Africa. Suus cuique praeerat Vicarius, quem honoris causa titulo ***Spectabilis*** affici solebat; Vicario autem cuilibet totidem suberant magistratus minores, quot provincias dioecęsis unaquaeque complectebatur.

Sub Dispositione Viri Illustris Praefecti Praetorio Italiae diaeceses infrascriptae. Italia, Illyricum, Africa. Provinciae Illyrici sex. (a) Pannoniae (b) secundae, (c) Saviae, (d) Dalmatiarum, Pannoniae primae, Norici Mediterranei, Norici Ripensis.

a/ Sex. Rufus Pannoniae utrique Valeriam adjecit, quae septima esset dięceseos Illyricae provincia; quin imo Jornandes duabus Pannoniis duas itidem Valerias subjunxit. Cum autem Valeria absit a catalogo provinciarum Illyricarum, quas Notitia nominatim enumerat, pars Valeriae ad Occasum cum Pannonia prima, sive superiori, pars altera ad Orientem conversa cum Pannonia secunda, sive inferiori, conjuncta

fuerit necesse est. Neque enim illis assentior, qui existimant per ea tempora Valeriam cum Imperii, tum Illyrici ditione exemptam sub potestatem Barbarorum cecidisse; nam Valcriam adhuc juris fuisse imperii Romani, Illyricique, cum Theodosius junior rerum potiebatur, illud est argumento, quod Auctor Notitię ***sub dispositione Viri spectabilis Ducis*** provinciam Valeriam constituat. Cum enim ejus pars Aquilonaris ad ripam Danubii, limitesque Imperii exporrecta esset, ad eam tuendam, Barbarosque arcendos, Ducem cum praesidiis eidem imponi oportuit. Quare Valeria in iis, quae ad jus militare pertinent, suo & proprio Duci suberat; in iis vero, quae ad jus ac regimen civile referuntur, partim Pannoniae primae, partim Pannoniae secundae magistratibus subjacebat.

b/ Pannonia utraque primum Proconsularis fuit: Pannonias quippe Severus is, qui postea Augustus fuit, proconsulari imperio rexit, ut scribit Spartianus; deinde secunda in ordinem Consularium redacta est; eique sub Constantio Africanus, mox Elpidius jure ac titulo consulari praefuit. Elpidio autem, imperante Juliano, suffectus est in regimen consulare Sex. Aurelius Victor, cui Magistratu abeunti Fortunatum subrogavit Valentinianus Imperator. Ex Ammiano Marcellino lib. 17 Pannonia autem secunda jus nomenque provinciae consularis sub Theodosio juniore retinebat, **& Viro *Clarissimo consulari*** gubernanda tradebatur. At Pannonia prima quinto saeculo, item Noricum utrumque carum provinciarum numerum obtinebant. quarum procuratio ***Praesidibus Clarissimis*** committi solebat. Met ropolis Pannoniae primae erat Sabaria, civitas olim frequens ac nobilis, in qua aerarium ex pecunia vectigali totius provinciae sub ***Praeposito Thesaurorum Sabariensium asservabatur.***

c/ Hanc provinciam inter Dravum & Savum qui regebat, is ***Vir Clarissimus Corrector*** appellatus est; ejus sedes affixa erat Sisciae, in urbe ad Savum totius regionis primaria. Hic duo praeterea magistratus adjuncti, ***Praepositus thesaurorum Siscianorum, & Procurator monetae Siscianae:*** alter pecuniae exigendae, atque in publicos sumptus erogandae, alter pecuniae Siscianae cudendae ac signandae praeerat.

d/ Dalmatias sępe apud Antiquos dictas invenies ad declarandam hujus provinciae ex multis regionibus conflatae magnitudinem. Nam Japydiam, Liburniam, Dalmatiam propriam, & Illyricum proprium inter Alpes ac mare; ultra vero Alpes quidquid antea juris fuerat nominisque Pannonici usque ad Savum, Caesar Octavianus Augustus sub vocabulo Dalmatiae conjunxit, ut postea dicetur, Huic provinciae qui praeerat, nomen ***Praesidis***, titulum ***Perfectissimi*** gerebat.

In hac diaecesi Illyrica praeter Ducem Valeriae duo alii duces ad tuendos imperii Romani limites idoneo militum numero constitui solebant; quorum alter Saviae & Pannoniae secundae, alter Pannoniae primae contra Barbarorum incursiones praesidio esset. Nam etiam Savia Danubio adjacens ab Oriente exposita erat hostibus Romanorum, idest Dacis sive Jazygibus Metanastis. Hi duces cognominati erant ***Limitanei*** a limitibus imperii tuendis. Haec omnia ex Notitia Dignitatum utriusque imperii.

Quae hactenus scripsimus, eo potissimum pertinent, ut intelligi possit, quemadmodum nomen Illyrici ab exiguis ductum initiis paullatim dilatari coeperit, & alias atque alias regiones appetendo, in eam demum magnitudinem creverit, ut ab Occasu usque ad Rhenum, a Septemtrione ad Danubium, ultraque etiam ad ipsos montes Carpates, ab Oriente ad Pontum Euxinum, a Meridie ad mare Mediterraneum suos fines propagaverit. Facturum autem me operae pretium arbitror, si quae de incrementis nominis Illyrici, adjectisque eidem regionibus disperse & diffuse multis locis dicta sunt, rerumque aliarum narrationibus permixta, breviter atque ordine in unum locum contraxerim, & omnium simul collectorum epitomem quamdam sub uno aspectu subjecerim.

Primum igitur Pelasgi parentes conditoresque Illyricae gentis, Illyrico primigenio ac proprio, Drilonem inter Naronemque incluso, addiderunt regionem illam, quae ab Narone in Occasum usque ad Titium

porrigitur. Post exactos Pelasgos, Liburni rerum potiti cum essent, nomen quidem genusque Liburnicum longe lateque propagarunt; an vero aliquid ad Illyrici nominis incrementum addiderint, mihi sanc incompertum est. Sub imperio Regum Celtarum utrinque auctum est Illyricum; ab Ortu & Meridie usque ad montes Acroceraunios jus suum ditionemque protulit; ab Occasu eidem accessit Liburnia, Japydia, Istria, Carnia. Ac Celtae quidem regni Illyrici fines in ipsam Macedoniam extenderant; sed Philippus parens Alexandri Magni quidquid terrarum per Illyrios detractum fuerat, regno Macedonum restituit, Illyriis decedere, intraque pristinos terminos se recipere coactis.

At cum Romani Illyricum stabili ac firma possessione adepti hinc sibi ad regiones ulteriores viam aditumque aperuissent, imperium Romanum pariter atque Illyricum iisdem fere gradibus in Septemtrionem atque Orientem protendi coepit; Romanique Imperatores quidquid terrarum in illis partibus ad Aquilonem Solisque ortum vergentibus imperio acquirebant, id omne ad nomen jusque Illyricum adjungere solebant. Itaque Tiberius Rhaetos, Noricos, Pannonios, & Maesios; Vespasianus Thraces; Trajanus Dacos ultra Danubium Illyrico adscripsit Quarto autem saeculo jam inito Constantinus Magnus Illyrico adjecit nob lissimas, florentissimasque ad Meridiem provincias, quae jamdudum suris erant, imperiique Romani, Macedoniam, Thessaliam, Epirum utramque, Graeciam universam, & Cretam, insulasque omnes, quae hisce regionibus proxime circumjacent.

PAGINA 73.

Haec Illyrici nominis longe lateque diffusi propagatio; nunc vero breviter declarare oportet, quemadmodum res Illyrica detractione provinciarum imminui contrahique coeperit, ac demum in eas compulsa fuerit regiones, quibus Illyricum hodiernum definitur. Porro Illyricum, ut paullatim accessione crevit, sic paullatim decessione provinciarum decrevit; & quemadmodum Illyrici nominis incrementa notatione temporum distinximus, ita in explicandis ejusdem diminutionibus, temporum gradus, quoad ejus fieri potest, distingui servarique oportebit.

§. II. REGIONES AVULSAE AB ILLYRICO ILLYRICUM DIMINUTUM.

Primum igitur regio illa, quae Driloni & montibus Acrocerauniis interjacet, cum in Ronorum potestatem venisset, sęculo proximo ante Christianam epocham, idest anno circiter 78. Illyrico adempta in jus nomenque Macedoniae migravit. Verum hanc eamdem regionem sub vocabulo Epiri novae cum Illyrico iterum Constantinus Magnus conjunxit. Caesar Octavianus Augustus cum Italiam in undecim regiones distribuit, Istriam Carniamque ab Illyrico divulsam in decimam Italiae regionem conjecit an. ante Chr. 29. Illyricum hac duplici detractione ut rinque imminutum, qua vergit ad mare, fines suos ab Occasu intra flumen Arsiam, ab Ortu & Meridie intra Drilonem contraxit.

Daciam veterem trans Danubium, quamTrajanus Imperio & Illyrico adjecerat, Illyricum amisit, cum eam Aurelianus, detractis indidem Romanorum praesidiis & coloniis, tertii seculi in exitum vergentis anno 74. potestati Barbarorum permisit. Tum vero Illyricum pro una amissa duplicem novam Daciam citra Danubium Ripensem, & Mediterraneam recepit; sed Dacia nova, cum ex intermediis Męsię Illyricae spatiis Illyrico accreverit, ad fines Illyricos nullam attulit terrarum accessionem.

De possessione Rhaetiarum decessit Illyricum vel ante imperium Constantini, vel ipsomet imperante, & jubente Constantino, qui quatuor Praefectis Prętorio creatis, & suas cuique provincias attribuit, & novam Romani orbis descriptionem ac formam invexit. Per ca siquidem tempora cum Alpibus Cottiis utraquę Rhaetia Italiae conjuncta est, Italicosque magistratus ac leges subire jussa. Etenim neque Rusus, neque Zosimus, neque alii horum aetati suppares Illyricis provinciis Rhaetiam annumerant. Thraciam cum Maesia inferiori ab Illyrico divulsit Constantinus Magnus, eamque Pręfecto

urbis Constantipolitanae proxime subjectam ad Praefecturam Prętorianam Orientis omnium supremam anno 325. adscripsit.

Noricum utrumque, ut Imperio, sic Illyrico Occidentali primum a Gotthis incunte sexto sęculo, deinde a Francis ademptum fuisse existimo Procopius inter populos Theodorico Gotthorum regi subjectos etiam Noricos annumerat. Quemadmodum autem Norici ab Gotthis ad Francos transierint, paucis expediam. Intra finem quinti saeculi Chlodoveus Alemannis subactis, Francici regni fines ultra Rhenum longe lateque protulerat. Theodoricum Chlodovei silium, qui parenti in regnum successit, anno undecimo sexti saeculi leges dedisse non solum ***Alemannis,*** sed etiam ***Bajuvariis*** ex Historia Francorum docet Marcus Hansizius in ***Germania Sacra*** tom. 1. cap. 17. qui praeterea tradit Bajuvarios, idest Bojos, inde usque ab imperio Augusti ex Bojohaemo a Marcomannis expulsos, per ea tempora incoluisse Vindeliciam, seu Rhaetiam secundam Norico finitimam, ex quo efficitur Bojos in ditione fuisse ac potestate Theodorici rogis Francorum; neque enim leges nisi subjectis gentibus ac provinciis imponi possunt.

Haud vero difficile fuit Theodorico, aut ejus filio Theodeberto e proxima Rhaetia in Noricum arma copiasque victrices inferre, eamque provinciam ad suum imperium adjungere, praesertim post interitum Theodorici Gotthorum regis, qui cum Francos ingenti clade affecisset, amplius triginta millibus in acie caesis, ut Cassiodorus & Jornandes tradunt. Galliamque Narbonensem, Procopio in lib. 1. Gotth. teste, eisdem eripuisset, unus omnino erat, cujus virtute ac fortuna progressiones victoriaeque Francorum retardari possent. Eo igitur sublato res Gotthorum fluere, deterioresque in dies fieri coeperant, Justiniano Orientis Augusto in earum eversionem totis viribus incumbente. Itaque nisi antea Theodoricus Chlodovei filius Noricum in suam potestatem redegerat, certe Theodebertus Theodorici filius, Gotthis bello Italico distentis, quod cum Justiniano gerebant, tum Noricum cripuit, cum eisdem, auctore Procopio lib. 4. ***Gotth.*** cap. 24. Alpes Cottias, Liguriae, Venetiaeque partem ademit:

Paullo ante (idest anno 547.) ***Francorum rex Theodebertus morbo obierat, cum sibi nullo negotio tributaria fecisset nonnulla Liguriae loca, Alpes Cottias, agrique Veneti partem maximam. Etenim Franci arrepta occasione belli, quo Romani Gotthique erant impliciti, opportunitate, sine discrimine ditionem suam iis locis auxerant, de quibus illi pugnabant.***

Noricos jam inde ab aetate Justiniani Francorum imperio obnoxios fuisse confirmat epistola illa, quam ex Synodo Istriensi anno 591. ad Mauritium Imperatorem dederunt Episcopi provinciae Aquilejensis; in extrema autem epistola de Archiepiscopis Galliarum sibi finitimis graviter queruntur; quippe eos imminere ajunt in omnem occasionem invadendi in Ecclesias metropolis Aquilejensis, & carum Episcopos consecrandi jus potestatemque intervertere, sibique vindicare conari: tres Ecclesias jampridem ab ea distraxisse, videlicet ***Tiburniensem, Beconensem, Augustanam*** (quarum prima sine controversia ad Noricum pertinebat; de reliquis duabus ambigunt eruditi) & alias porro distracturos fuisse, nisi Justinianus Imperator eorum conatibus obstitisset.

Justinianus enim, ut hunc locum interpretatur Joannes Georgius ab Eckart in Comment. de Rebus Franciae Orient. I. 5. §. 36. Francis possessionem Vindeliciae & Norici sub ea conditione firmam esse jussit, & ratam habuit, ut ne ultra Rhaetiam Noricumque ditionem protenderent; cum enim, ut Procopio auctore supra diximus, Franci in Venetiam usque imperium protulissent, periculum erat, ne ipsas quoque Venetiae Ecclesias Metropolitae Aquilejensi subjectas Archicpiscopi Gallorum invaderent; ex quo magna distractio, totiusque Aquilejensis provinciae dissolutio sequeretur, necesse fuisset: id quod sibi tunc metuendum esse ajebant Aquilejenses Episcopi, nisi Mauritius opem ferret: ***Galliarum Archiepiscopi, vicini sunt, inquiunt; si quem de nostris defungi contigerit, ad ipsorum sine dubio ordinationem occurrent; & sic dissolvetur Metropolitana Aquilejensis Ecclesia sub vestro***

imperio constituta: quod ante annos jam fieri coeperat, & in tribus Ecclesiis nostri Concilii, idest Beconensi, Tiburniensi, & Augustana Galliarum Episcopi constituerunt Sacerdotes; & nisi ejusdem tunc divae memoriae Justiniani principis jussione commotio partium nostrarum remota fuisset, pro nostris iniquitatibus pene omnes ecclesias ad Aquilejensium synodum pertinentes, Galliarum Sacerdotes pervaserant.

PAGINA 74.

Archiepiscopi Galliarum neque tres illas ecclesias Noricas occupassent, neque in alias longius disjunctas jus suum ditionemque proferre conati essent, opinor, nisi tum Franci Noricum in sua potestate habuissent, jusque usurpatum Episcopi illi regum suorum auctoritate atque armis tueri potuissent. Itaque Noricum sęculo quinto exeunte divulsum ab Illyrico, primum quidem Gotthorum, deinde saeculo insequenti Francorum dominatum subivit. Quapropter in nova illa Illyrici descriptione, quam Justinianus constituit, suoque diplomate sancivit anno Christi 535. Belisario viro clarissimo Consule, ut mox dicemus, ab Illyricis provinciis Noricum abest: Justinianus quippe, ut Georgius ab Eckart haud acutius, quam sapientius conjecit, Francis Noricum Gotthis ereptum ita permisit, ut neque civilem, neque ecclesiasticam jurisdictionem extra fines sibi praescriptos extenderent.

Utrumque autem Noricum post aliquot aetates in jus nomenque Germaniae migravit; & nunc Ripense quidem partim Bavariae, partim Austriae finibus continetur; mediterraneum vero Styriam fere totam & Carinthiam cum parte Tyrolis itemque Carniolae complectitur.

Dioeceseos Macedonicae sejunctae ab Illyrico detractionem ad Justinianum referendam censeo, qui anno Christi 527. imperium obtinuit. Erat is o riundus ex Dardania, natus in oppidulo hujus provinciae, quod Procopius Tauresium, Agathias Bederianam, Nicephorus Achridon vocant.

Apud Dardanos Europaeos, qui post Epidamniorum terminos habitant, castello, cui nomen Bederiana, vicinum erat Tauresium, ubi natus est Orbis reparator Justinianus Augustus. Procopius lib. 4. de aedif. Justin. ***Patria Justiniano Illyrica, civitas Bederiana vetusto nomine dicta, deinde prima Justiniana nominata***. Agathias lib. 5. ***Patriae suae Achrido praecipuum honorem habuit Justinianus... Achridum urbs in excelso tumulo est constructa prope lacum Lychnedum: antiquitus Dassarites vocatus.***

Nicephorus lib. 17. Et cum Procopio quidem facile Agathiam conciliaveris; hic enim Bederianam urbem vocat patriam Justiniani, propterea quod locus, in quo natus est, in agro ejus urbis esset, ad ejusdemque urbis jurisdictionem pertineret; ille vero locum ipsum suburbanum, in quo Justinianus genitus est, nominatim designavit, cui scilicet nomen fui Tauresio, eratque is ***τὸ χευριὸν,*** ut Procopius vocat, seu vicus intra fines agri Bederianae circumjecti, idemque ab urbe proximus. At longius a Procopio discrepare videtur Nicephorus, qui patriam Justiniani, cum statuerit in urbe Achrido prope lacum Lychnedum, e Dardania in Epirum novam transtulit.

Sed cum Dardania finitima esset Epiro, & fortassis aetate Procopii Scardum montem transgressa in ipsam Epirum novam fines suos, nomenque protulerat, idcirco Procopius patriam Justiniani Dardanis adscripsit. Cęterum idem Procopius tria loca inter se proxima distinxit, Tauresium natale ipsum Justiniani solum, urbem prope ab Tauresio magnificentissime conditam, quę dicta est Justiniana prima, ac denique Bederianam, quam ipsemet Justinianus reędificavit a fundamentis, & firmissimis męnibus sepsit, ac propugnaculis communivit. Cùm vero tria hęc loca modico interyallo disjuncta sint, solum illud angustis finibus circumscriptum, in quo continentur, merito dici potest solum natale Justiniani, & unumquodque illorum locorum Justiniani patria communiter ac promiscue appellari.

Urbem illam, quam Procopius inter Bederianam & Tauresium locat, quaeque dicta fuit ab ejus conditore Justiniana prima, non solum Nicephorus, sed omnes fere posteriorum ętatum scriptores Achridom, sive Achridam nominant, ejusque positio ab Nicephoro descripta satis declarat esse vel ipsam illam urbem, vel exstructam in eodem solo urbis illius, quam propter lacum cognominem sitam Livius Dec. 3. lib. 7. ***Lychnidum Dassaretiorum,*** & Stephanus ***Lychnidum Illyridis*** oppidum vocant, eratque ante Justinianum civitas Episcopalis. Porro Justinianus patriae suae augendae, ornandaeque mire cupidus, primo locum ipsum, in quo natus fuerat, idest Tauresium, ***moenibus quadratis circumdedit,*** ait Procopius, ***singulisque angulis turri imposita, effecit, ut Tetrapyrgia, seu Quadriturrita reipsa esset ac diceretur.***

Deinde huic oppido urbem amplissimam a fundamentis exstructam adjecit fere ibidem loci, ubi crat Lychnidus civitas pervetus ad lacum cognominem sita; quae quidem nova urbs pulchritudine tectorum ac frequentia, opibus ac divitiis, civium & incolarum numero cum praecipuis imperii Romani civitatibus haud immerito conferri poterat. Atque hanc suo nomine appellari voluit Justinianam primam, De hac Procopius: ***Juxta eumdem locum*** (Tauresium) ***urbem condidit nobilissimam, ac Justinianam primam latino vocabulo appellavit, nutricationis mercedem altrici solvens. Quamquam Romanos decebat communi studio praestare istud officium, cum reσio illa communem omnium servatorem aluerit. Exstructo ibidem aquaeductu benigna aquarum perennitate civitatem instruxit, aliaque permulta urbis conditori gloriosa & praeclara admodum fecit. Nec promptum est Deo dicatas aedes enumerare, nec nostrae facultatis describere, magistratuum domos, porticuum amplitudinem, platearum decus, fontes, compita, balneas, rerum fora venalium. Ut paucis absolvam, urbs est magna, frequens, rebus omnibus beata, ac jure metropolis universae provinciae; ad tantam quippe dignitatem evecta est. Praeterea sedes est Archiepiscopi Illyriorum, caeteris civitatibus ipsi, utpote omnium maximę concedentibus, adeout honorem Principi & gloriam referat. Nam illa quidem sese jactat alumno Imperatore; hic vero, grata vice, urbe condita gloriatur.***

Postremo Justinianus cogitationem utramque convertit ad ornandam muniendamque urbem Bederianam, cujus in agro vicoque suburbano ipse in lucem editus fucrat. ***Ad haec,*** inquit Procopius, ***castellum Bederianam reaedificavit à fundamento; ac multo melius communivit.*** Ita quidquid Justinianus tribus hisce locis sive condendis, sive ornandis amplificandisque fecit, decrevitque, id omne ad patriae suae solique natalis gloriam & amplitudinem augendam referebat.

Jam vero post Justinianam primam conditam ornatamque, quando eam totius imperii caput constituere non poterat, certe quod proximum fuit, egregie praestitit, ut amplissimis quibusque privilegiis; honorumque titulis atque insignibus eamdem augeret. Itaque ab urbe Thessalonica, quae fuerat Macedonicę diaeceseos, ac totius Orientalis Illyrici civitas primaria ac metropolis, tum Praefecturam Praetorianam Illyricam, tum Primatum Ecclesiasticum, & quidquid juris dignitatisque seu civilis, seu hierarchicae ex clade Sirmiensi Thessalonicae accreverat, ad Justinianam primam transtulit.

PAGINA 75.

Sirmio quidem urbe Pannoniae inferioris nobilissima ac totius Illyrici Occidentalis metropoli, per Attilam eversa anno Christi circiter 441. summa urbis & ecclesiae Sirmiensis dignitas ac potestas tum politica, tum ecclesiastica Thessalonicam migravit; & Praefectus Praetorio Illyrici Orientalis, qui Thessalonicae sedem habebat, in jus potestatemque fere omnem successit Vicarii Sirmiensis, cui suberat diaecesis Illyrici Occidentalis ad Praefecturam Praetorianam Italicam adnexa; Sirmiensis autem Sacerdotii Exarchalis dignitas & auctoritas ad Episcopum & Primatem Thessalonicensem devoluta est. Ita Illyricum fere omne, quod Constantinus integrum solidumque uni Praefecto Praetoriano Sirmiensi

subjecerat, Arcadius vero & Honorius in duas Praefecturas distraxerant, Theodosio juniore, ac Valentiniano III. imperantibus post calamitatem Sirmiensem sub uno iterum Praefecto in unum coaluit.

Cum in antiquis temporibus, ait Justinianus Constitut. Novella XI. Firmii pręfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium tam in civilibus, quam episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eisdem locis devastatis Apennius Pręfectus Prętorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam Pręfecturam Sacerdotalis honor secutus est; & Thessalonicensis ecclesia non sua autioritate, sed sub umbra Pręfecturę meruit aliquam pręrogativam.

Firmum in locum Sirmii etiam apud Jornandem, aliosque Scriptores librariorum inscitia, vel incogitantia invexit. Si Justinianus illa tempora antiqua designare voluit, quae imperium Arcadii & Honorii antecesserant, haud equidem negaverim Praefecturam Praetorianam totius Illyrici auctore Constantino institutam, Sirmio affixim fuisse; at postquam Illyricum bifariam divisum est, parsque illius Occidentalis Praefecto Praetorio Italiae attributa, non Praefecti Praetoriani, sed Vicarii dieceseos Illyricae sedes urbi Sirmiensi affixa fuit. Quare Apennius ille, qui cum apud Sirmium sedem haberet, post cladem Attilanam, se recepit Thessalonicam, non Praefectus Praetorio, sed hujus Vicarius fuerit, oportet.

Praeterea Justinianus, ne injuriam Thessalonicae irrogare videatur, tum pristinam ejus dignitatem elevat, tum profitetur nihil ei se auferre, quod eidem ex eversione ruinaque urbis Sirmiensis non accreverit. Caeterum ante Sirmium excisum summa dignitas erat & amplitudo Thessalonicae, quippe cum Metropolis esset ac fastigium totius Illyrici Orientalis, quod ex duabus dięcesibus, & undocim provinciis constabat; nec solum Thessalonicae, quas indepta fuerat provincias e dięcesi Illyrica Sirmiensi, sed integram praeterea Dacicam diaecesim, & partem aliquam Macedonicae diaeceseos detraxit.

Has itaque provincias partim e Sirmiensi diaecesi, partim e Praefectura Praetoriana Thessalonicensi avulsas ac Justinianam primam revocavit, Pannoniam, Saviam, & Dalmatiam, Daciam, Maesiam, Epirum novam, Praevalitanam, & partem Macedoniae; in eamdemque urbem summi Magistratus, Praefectique Illyrici sedem transtulit. In has vero provincias non civilem solum, sed etiam ecclesiasticum Illyrici dominatum Thessalonicae ademptum Justinianae primae adjudicavit; quippe cum nujus civitatis Episcopum, non modo Metropolitani, sed etiam, ut ipse vocat, Archiepiscopi, idest Primatis, sedisque Apostolicae Vicarii jure ac titulo donandum curaverit per Vigilium Pontificem maximum, sine cujus auctoritate nova illa juris ecclesiastici descriptio, & translatio neque fieri, neque rata esse poterat:

Justinianam primam, inquit Pancirolus Com. in Not. ***mirifice exornatam auxit, forma quadrangulari, ac maenibus exstructis munitissimis turribus in angulis cingens; & eam Praefecti Illyrici sedem esse voluit, ut ait Procopius; eidem Archiepiscopum dedit Primatem Episcoporum Daciae &c.***

Sed ex ipsa illa Novella Constitutione XI. Belisario V. C. Consule, idest anno Christi 535. data ***ad A. Catellinum virum beatissimum Archiepiscopum primae Justinianę*** nonnulla hic describenda sunt, quae subjectis notis explicari illustrarique oportet. Prooemium est hujusmodi:

Multis & variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus praestitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, & circa Sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primae (a) Justinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus Antistes, non solum Metropolitanus, (b) sed etiam Archiepiscopus fiat, & cęterę (c) provincię sub ejus sint aactoritate, idest, tam (d) ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis, necnon (e) Mysia secunda, Dardania, & Prevalitana provincia, & secunda (f) Macedonia, & pars

etiam secundę (g) Pannonię, quę in Bacensi est civitate. Cum enim in antiquis temporibus, & caetera, quae sequuntur, quaeque paullo ante descripsimus.

NOTAE.

a/ ***Primam Justinianam*** vocat, ut eam distinguat ab caeteris urbibus, quas vel condidit, vel magnificentius restituit. Nam Constantiam urbem in insula Cypro, patriam conjugis suae Theodorae Augustae, ***Justinianam novam*** appellari jussit, eamque amplissimis privilegiis ornavit; Ulpianam perantiquam Dardaniae urbem magnificentiori opere cultuque restituit, refectis maenibus semirutis, ac vetustate exesis, eamque ***Justinianam secundam*** dici voluit. Ad haec Carthaginem in Africa, & Chalcedonem in Bithynia suo nomine impertiit.

b/ ***Metropolitanus,*** seu ***Metropolita & Archiepiscopus*** vulgo idem significant, eumdemque hierarchiae ecclesiasticae gradum tenent. Sed Justinianus alterum ab altero vocabulum distinxit; & Archiepiscopi nomine eum intelligi voluit, qui pluribus Metropolitis praeesset, eosdemque dignitate ac potestate antecederet. Is plerumque vocari solebat ***Primas, Exarchus, & Patriarcha;*** cui etiam Romani Pontifices suas partes delegare in illis provinciis, quas habebant in sua potestate, & nomen Vicarii legatique sedis Apostolicae impertiri consueverunt. Isidorus Episcopus Hispalensis Orig. lib. 7. cap. 12. eamdem prorsus, quam Justinianus, notionem Archiepiscopi vocabulo subjecit: ***Archiepiscopus gręce dicitur summus Episcoporum. Tenet enim vicem Apostolicam, & praesidet tam Metropolitanis, quam Episcopis cęteris. Metropolitani autem singulis provinciis pręeminent***. Caeterum Archiepiscopo Justinianae primae nomen Patriarchae attribuunt Curopalates, & Barlaamus; idemque inter Patriarchas suum nomen subscripsit actis Synodi Trullanae, ut Cardinalis Perronius docet; nisi forte illa subscriptio referenda sit ad Archiepiscopum novae Justinianopoleos ab ipsomet Justiniano conditae in insula Cypro, quae civitas antea dicta fuit Constantia.

c/ In catalogum earum provinciarum, quas sub imperio civili & ecclesiastico primę Justinianae subjunxit, neque Noricum, neque Pannoniam superiorem seu primam, neque Valeriam, neque Dalmatiam annumerat, quae caeteroquin ad diaecesim Illyrici Occidentalis, cujus caput erat Sirmium, pertinebant. Ac Noricum quidem Gotthi, ut diximus, & Franci ab Illyrico avulserant, quod postea Germaniae provinciis adscribi coepit.

PAGINA 76.

Pannonia autem prima, & Valeria longius aberant a Justiniana prima, quam ut populis ad hanc urbem facilis esset, juris petundi causa, commodusque accessus; propinquitas enim locorum, & quae hanc consequitur, Metropolis adeundae facilitas Justinianum impulit, ut eas, quae propiores essent, provincias quodam quasi nexu civili & ecclesiastico cum Justiniana prima copularet: ***necessarium duximus ipsam gloriosissimam Prefecturam, quę in Pannonia erat, in nostra felicissima patria collocare; cum nihil quidem magni distat a Dacia Mediterranea secunda. Pannonia. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhęrentes non erat utile Reipublicę ad primam Macedoniam post tot spatia, tantasque difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est, ipsam Pręfecturam ad superiores partes trahere, ut juxta eam provincię constitutę facilius sentiant illius medicinam.***

Atque id causae arbitror, cur Justinianus non universam Pannoniam, quam vocat secundam, sed solum ejus partem, quae in meridiem vergebat, & propius aberat a Dardania, novae Metropoleos imperio subjecerit; cum pars altera ad Danubium in Septemtrionem obversa haud modico interjecto spatio distaret ab Dardania. Partem vero illam ***Pannoniae secundae*** sive inferioris, quam Justinianus ad diaecesim ab se conditam adjunxit, Saviam ipsam fuisse arbitror, Dravo & Savo fluminibus interjectam,

quae nominatim cum non sit expressa, haud dubie sub eo vocabulo Pannoniae secundae comprehenditur. Nam Pannonia Savia, cum in ea situm esset Sirmium, praecipua quadam ratione suberat Praefecto seu Vicario Sirmiensi, cujus pleraque jura, quemadmodum refert Justinianus, post Sirmium excisum Thessalonicam devoluta, ipse ad Praefectum Praetorio Justinianae primae revocavit; multo autem magis Saviam a Sirmiensi ad Thessalonicensem Praefectùm antea translatam, metropolis ac diaeceseos Justinianopolitanae finibus inclusit.

Deinde id, quod volumus, effici, aut certe conjici posse videtur ex urbę illa, quam Justinianus commemorat in hac parte sitam Pannoniae secundae: *& pars etiam* ***Pannonię secundę***, *quę in Bacensi est civitate.* Bacensis civitatis qui meminerit, praeter Justinianum nullus est inter Scriptores veteres, sive juniores. Mihi admodum verisimile fit urbem Bacensem esse illam ipsam Bassianensem, sive Bassianamurbem, quam Ptolemaeus inter Sirmium & Mursam locat in hac Pannonia Savia, quam ab Septemtrione Dravus, ab Ortu Danubius, a Meridie Sayus circumfluunt. Haec autem distinguenda est ab altera Bassiana, quam Auctor Itinerarii Antoniani inter Sabariam & Mursellam ultra Dravum in Pannoniam superiorem conjecit. Marcus Hanzisius Germ. Sac. tom. 1. part. 1. cap. 12. itidem in Pannonia Savia constituit Bacensem civitatem:

Quod si constaret, quęnam sit civitas illa Bacensis, tum facile statueretur de parte illa Pannonię, de qua Justinianus loquitur: forte Bassianensis est, aut alia Pannoniae Saviae civitas. Diserte enim Justinianus eam ait nihil magni distare a Dacia Mediterranea. Perseverat hodie nomen Episcopatus Bathiensis prope confluentem Dravi & Danubii, nec longe inde ad ripam orientalem Danubii oppidum Bacz.

Itaque pars illa Pannoniae secundae ad Saviam pertinebat, quam Justinianus cum sua diaecesi Justinianopolitana conjunxit, Quamvis autem tota Pannonia Savia inter Dravum & Savum in jus ditionemque Praefecti & Archiepiscopi Justinianopolitani migraverit, huic tamen Justinianus idcirco partem tantummodo Pannonię secundae, idest inferioris, se attribuere ait, quia ejus altera pars erat ultra Dravum, in Septemtrionem usque ad Danubium producta, quam neque Pręfecto, neque Archiepiscopo seu Primati Justinia nopolitano subjecit. Caeterum Pannoniae Savia non solum partem secundae; sive inferioris, sed etiam partem primae, sive superioris Pannoniae cis Dravum complectebatur.

Praeterea cum ab nova diaecesi Noricum utrumque, Pannoniam primam, sive superiorem ultra Dravum, Valeriam, partemque Aquilonarem secundae Pannoniae secluserit, si Saviam quoque ademit, ex ditione Vicarii Sirmiensis propemodum nihil Justinianae primae adjecit, praeter Dalmatiam, de quae nullam itidem mentionem factam invenio in undecima illa Novella constitutione. Dalmatia autem in iis, quae ad jus regimenque politicum spectant, nullus dubito, quin fuerit subjecta Praefecto Praetoriano Justinianae primae; sed ab jurisdictione Archiepiscopi seu Primatis Justinianopolitani immunem omnino, atque exemptam fuisse arbitror. Primates, sive Exarchi Patriarchatus Occidentis erant itidem Vicarii sedis Apostolicae. Cum enim provinciae, quibus ij praeerant, ab urbe longe terrarum abessent, Pontifex Romanus suas illis vices, suamque auctoritatem impertiri solobat ad quaslibet controversias dirimendas, sublato jure appellandi ad summum Pontificem, ad quem ob distantiam locorum difficilis fuisset accessus: excipiebantur tamen ***Majores Causae,*** ut Canones vocant, de quibus ad sedem Romanam referri oportebat.

Porro cum ab Italia proxime abesset Dalmatia, & hinc haud ita longo difficilique seu terrestri, seu maritimo itinere Roma adiri posset, nihil causae erat, cur Pontifices Romani ecclesias Dalmatiae ab sua primatiali jurisdictione eximerent, suisque Vicariis Apostolicis apud Illyrios constitutis subjicerent. Quapropter Dalmaticas ecclesias, eorumquo Episcopos neque antea Sirmiensi, neque postea Thpssalonicensi, sive Justinianopolitano Primatibus, sedisque Apostolicae Vicariis obnoxios fuisse

arbitror; sed eisdem semper non oecumenica solum, sed etiam patriarchali & primatiali potestate summum totius ecclesiae hierarcham praefuisse censeo; & quamvis prioribus sęculis Spalatensis Antistes honoris causa titulum Primatis obtinuerit, huic tamen titulo aut fere nulla subest potestas Metropolitica major; aut si qua subjecta est, limitibus admodum exiguis circumscribitur. Hinc afferri potest ratio, cur provinciis Justinianae primae Dalmatia non adjiciatur. In ea siquidem Novella non ad Praefectum, sed ad Archiepiscopum. urbis data, Justinianus non tam civiles, quam ecclesiasticas. provincias nominatim percensuit, quas ex auctoritate sedis Apostolicae in ditionem potestatemque transtulerat Archiepiscopi, sive Primatis Justinianae primae: in his autem, cum Dalmatia locum nullum obtineret, eam a Justiniano commemorari non oportebat.

d/ Maesia superior, seu prima desideratur, quae cum interjecta esset Pannoniae secundae, sive Savię, & Daciae Ripensi, haud dubie ex decreto Justiniani ad jus ditionemque accesserat Justinianae primae; sed propterea fortassis silentio praetermissa est, quod tum haec regio fortasse cum Dacia Ripensi, vel Mediterranea unam solummodo provinciam ecclesiasticam componeret.

e/ Mysiam secundam, quam Constantinus ab Illyrico divulserat, Justinianus provinciis & ecclesiis Illyricis restituit, cum illam Archiepiscopo & Praefecto Justinianopolitano subjecit. Haec deinde inter provincias Illyricas semper locum retinuit, hodieque retinet.

PAGINA 77.

Nunc Bulgaria dicitur, vocabulo a Bulgaris accepto, qui octavo saeculo, qua tempestate, ut dixit Gregoras, Iconomachorum impietas pios Christi divorumque cultores exagitabat, in Macedoniam, atque Illyricum effusi, Justinianam primam occuparunt, quae tum primum fortassis Bulgarico sermone Ochrida, sive Achrida vocari coepit; ibique regni sui, ac Sacerdotii sedem primariam collocarunt. Exinde Justiniana prima appellata est Metropolis Bulgariae, qua quidem appellatione afficitur apud Gregoram. & Codinum.

Tum locustarum more, aut fulminis instar, ait Nicephorus Gregoras lib. 2. ***Macedoniam cum ulteriore Illyria occupant oblatis ibi commodis contenti; ac regia sedes eorum deinceps urbs ea esse capit, quam Justinianus Imperator Archiepiscopatus honore, primaeque, ut diximus, Justinianae nomine ornavit. Post appellatione gentis illic vulgata, locus ipse Bulgariae dictus est, & Bulgarię quoque Metropolis prima Justiniana.***

Nec dubitari potest, quin Bulgari saeculo proximo, idest nono, quod a Nicolao I. Pontifice Maximo petierant, impetraverint, ut scilicet Episcopo gentis suę eamdem potestatem, cademque honoris insignia, quibus antea praeditus suerat Episcopus Justinianopolitanus, una cum Primatis sive etiam Patriarchae nomine conferret. Id sine ulla dubitatione affirmat Ludovicus Thomaslinus part. 1. lib. 1. c. 23.

Ad Bulgarorum tandem Patriarcham redeo, cui Nicolaus I. concessit, ut splendido hoc nomine abuteretur pompa majore, quam re & potestate, cum non alii, quam Patriarchae veteres parem nomini auctoritatem consecuti unquam sint. Metropolis Bulgarorum illa ipsa erat Justiniana prima, in quam Justinianus Imperator congesserat quanta maxima potuerat auctoritatis ornamenta, prae caeteris autem vices Apostolicae sedis, idest Exarchatum, sive Primatiam.

Saeculo undecimo ineunte Bulgaros multis praeliis attritos & fractos universa Macedonia, & Justiniana sive Achrida cjecit Basilius Imperator, cui propterea cognomen suit Bulgaroctono His regionibus expulsos in Maesiam inferiorem ultra Istrum idem Basilius transtulit; & Maesia inferior citra Danubium, quae nomen Bulgariae jampridem a Bulgaris acceptum retinuit, hodieque retinet, in jus rediit

potestatemque Imperatorum Orientis, qui hanc provinciam per suos Duces iterum administrare cęperunt:

Interjecto autem tempore, ait Gregoras, ***Basilius Imperator, cognomento Bulgaroctonus, hos post multa praelia penitus attrivit & subegit; ac eos, qui superfuerant, inde exterminatos in Mysiam inferiorem ad Istrum transtulit.***

Bulgaris autem discedentibus, alioque translatis, Achrida dignitatem suam retinuit, suumque Primatum ecclesiasticum, & uti antea, dicta est post ejus gentis discessum ***Metropolis Bulgarorum;*** id quod Gregoras his verbis significare voluit. ***Nomen tamen: velut aliud quoddam eorum monumentum in Archiepiscopatu haesit:*** & saeculo duodecimo, Isacio Angelo imperante, cum Bulgari, recuperata Bulgaria citra Danubium, regna Bulgarico ibidem restituto, Ternobii sedem principatus & Sacerdotii Bulgarici collocassent, Episcopus Ternobiensis suberat Archiepiscopo Achridano.

At saeculo decimotertio ineunte, Innocentius III. Romanus Pontifex, ut Bulgarorum postulatis morem gereret, cosque arctius cum Latinis tum Constantinopoli rerum potientibus conjungeret, Episcopum Ternobiensem jurisdictione Achridani Exarchi exemptum, Patriarchae, seu Primatis titulo, insignibus, ac potestate donavit. ***Tunc Ternobii Episcopus liberam jurisdictionem in perpetuum impetrat*** (ab Innocentio III. cujus rei testes sunt litterae hujus Pontificis ad Archiepiscopum Trinoviensem) ***cum ad id vsque tempus primae Jistinianae Acchiepiscopo propter veterem illius gentis cognationem paruisset.*** Nicephorus Gregoras lib. 2. Nec vero si Maesia inferior, seu cisdanubiana Bulgaria ab Illyricae Achridanae metropoleos ditione tum ecclesiastica, cum civili sejuncta fuit, idcirco necesse est, defierit pars esse Illyrici, quo cum illam Justinianus iterum colligaverat, ut paullo post dicemus.

f/ In historia Gelasiana concilii Nicaeni subscriptum invenio ***Alexandrum Thessalonicae Episcopum per eos, qui sub ipso censentur, Ecclesiis in Macedonia prima & secunda, cum iis, quae in Graecia & Europa tota, in utraque Scythia, & omnibus denique in Illyrico, Thessalia, & Achaja.*** Habes hic distinctionem, & bipartitam divisionem ***Macedoniae primae & sccundae*** indicatam a Justiniano, quam vix apud Geographos reperies. Sed Macedoniae secundae quae pars Macedoniae subjici debeat, subscriptio illa non declarat. Hicrocles Grammaticus, qui scripsit ante decimum saeculum, in suo Synecdemo secundam a prima Macedoniam distinxit, & huic secundae octo ipsas urbes attribuit ***Stolos, Argos, Eustrajon, Pe agoniam, Bargalam, Celenidem, Ilarmoniam, Zaparam,*** ex quibus situs dignosci potest, & circuinscriptio Macedoniae secundae. Has enim urbes Guillelmus de TIsle locavit in ca Macedoniae parte, quae a Meridie Thessaliam, ab Oriente Epirum veterem attingit.

Ego vero adduci nequeo, ut credam, partem hanc Macedoniae ab Thessalonicensi Praefectura & Metropoli per Justinianum avulsam esse, attributamque Praefecto & Archiepiscopo Justinianae primae. Cum enim haec portio Macedoniae nec ita longe absit a Thessalonica urbe totius Macedoniae principe, & Macedoniae propriae vocabulo ac finibus contineatur, non est verisimile, ut eam Justinianus ab jurisdictione Praefecti & Primatis Thessalonicensis detraxerit, praesertim cum post Praefecturam Praetorianam Iilyricam Thessalonicae ademptam, hujus urbis Episcopus per annos amplius ducentos jus retinuerit nomenque Primatis, & partes atque officia Vicarii Apostolicae sedis obierit, atque in sua potestate primatiali habuerit Thessaliam, Achajam, & veterem Epirum.

Non erat autem consentaneum ei, cui ecclesiastica jurisdictio in regiones extra Macedoniam longius dis unctas relicta fuit, subtrahere proximam Macedoniae regionem, veteri Epiro & Thessalonicensi provinciae interjectam, hujusque detractione amplissimam illam, quae adhuc a Primate Thessalonicensi retenta fuit, diaecesim interrumpere. Ad haec: Justinianus cum potestatem ditionemque imminuit Exarchi, seu Primatis Thessalonicensis, ut eam Justinianae primae patriae suae

tribueret, videri volebat nullam ab se injuriam fieri ecclesiae & urbi Thessalonicensi, perinde quasi huic nihil detraheret, quod haec sibi veluti usurpatione quadam ex clade Sirmiensi non adsciverit.

Cum enim, inquit, antiquis temporibus Firmi praefectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigium, tam in civilibus, quam in episcopalibus causis; postea autem Attila is temporibus, eisdem locis devastatis, Apennius Praefectus Praetorio de Firmitana civitate in Thessalonicam profugus venerat, tum ipsam Praefecturam & Sacerdotalis honor secutus est, & Thessalonicensis Episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra Praefecturae meruit aliquam praerogativam.

Nulla autem excusatione, sive dissimulatione ejus facti invidiam subterfugere potuisset Justinianus, nullamque aequitatis speciem causamque praetexere, ne de provinciis sibi ademptis conqueri posset ecclesia Thessalonicensis, si nuic non modo Dacicam dia cesim extra fines Macedoniae sitam, sed etiam Macedoniae ipsius partem, & proximam quidem provihiciae Thessalonicensi abstulisset.

PAGINA 78.

Quare vix, aut ne vix quidem dubitari potest, quin ***Macedonię secundae*** vocabulo aliud Justinianus, aliud Hierocles intelligi voluerint. Et Hierocles sanè, saeculis ferc tribus posterior, Macedoniam secundam in ea, quam diximus, regione constituit, quae tum fortassis ex communi usu loquendi eo vocabulo designari solebat. Verum longe al’a videtur fuisse superioribus saeculis ejusdem vocabuli significatio; & nisi me mea fallit conjectura, cum Justinianus ***Macedoniam secundam*** nominavit, tum hisce duobus verbis suberat ***Epirus nova***; nam haec olim vocata est Macedonia, ***& Secunda*** rite appellari potuit, propterea quod haec regio, cum antea pertineret ad Illyricum, a Romanis conjuncta est cum provincia Macedonica, & nomen Macedoniae subire jussa: quam ob causam antiqui Scriptores hanc Macendoniam adscriptit iam a prima idest primigenia & propria Macedonia, apposito vocabulo ***secundę,*** distinguendam putarunt.

Quae autem ratio prohibet regionem illam, quam Hierocles vocat Macedoniam secundam, in ipsa media intimaque Thessalonicensis Exarchi ditione positam ab urbe & ecclesia Thessalonicensi sejungere, eadem jubet novam Epirum cum Primate & Praefecto Justinianopo itano conjungere; nam cum Justiniana prima sita esset in extrema Dardania, vel potius in ipsa Epiro nova, ut supra diximus, hanc etiam provinciam necesse est Justinianus adjunxerit ad diaecesim Justinianopolitanam; nisi forte existimemus novae hujus Exarchiae fines ab Occasu adeo contractos fuisse, ut vix ab hac partè agelli sub urbe paullulum esset, quo Praefectus & Archiepiscopus Justinianae primae jus suum ac dominatum proferre possent.

g/ Haec videtur esse Pannonia Savia, ut supra diximus, quae postea ab Slavis, quorum in potestatem concessit, dicta est, hodieque dicitur ***Slavonia.***

Cum igitur Justinianus Thessalonicae Metropoli Illyrici Orientalis dięcesim Dacicam universam, & Macedoniae partem Orientalem idest Epirum novam ademit, transtulitque cum Praefectura Praetoriana Illyrica ad Just nianam primam, tum Macedonia, Achaja, Thessalia, Epirus vetus, & Creta, quas Constantinus Illyrico attribuerat, partes Illyrici esse desierunt, exemptaeque ex ditione & potestate supremi magistratus Illyrici tum politici, cum ecclesiastici, proprios deinceps habuere Praefides & Praefectos, per quos regerentur; neque in posterum sive in publicis tabulis, sive apud Historicos & Geograplios inter provincias Illyricas annumeratae sunt; & si quis forte posteriorum Scriptorum aliquas ex illis Illyrico vocabulo subjccit, is ad superiora tempora, descriptionemque antiquam provinciarum respexisse dicendus est Porro Episcopus Thessalonicensis jus nomenque Primatis, & partes atque officia Vicarij & Legati Apostolici retinuit, atque in sexta oecumenica Synodo

habita anno Christi 680. proximus post Constantinopolitanum, Alexandrinum, Antiochenum, Hicrosolymitanum Patriarchas, ejusdem Actis suum nomen subscripsit: ***Joannes misericordia Lei Episiopus Thessalonicensis civitatis, & Apostolicę secis Rome Vicarius & Legatus definiens subscripsi.***

Post amissam dięcesim Dacicam Illyricam, & plaeterea Macedoniam secundam, idest Epirum novam, cateris omnibus ecclesiis & Episcopis Maced.aniae, Thessaliae, Epiri veteris, & Achajae jure ac non inc Primatis pręfuit usque ad sęculum octavum, imperiumque Leonis Isauri, qui cum Divis, sacrisque eorum imaginibus bellum impium gerens, provincias omnes, quae sive in Oriente, sive in Occidentem ad imperium Constant inopolitanum pertinebant, ut a fide catholica divelleret, a Romano Patriarchatu avulsit, attribuitque Patriarchae Constantinopolitano. Tum Exarchum Thessalonicensem in ordinem Metropolitarum coegit, relicta ei solâ Macedonia, in qua jus usurparet, partesque ageret Metropolitae. Vide Thomassmum Vet. & NoV. Eccl discipl. par. 1. lib. 1. cap. 18.

Ergo post Pręfecturam Illyricam è Macedonia in Dardaniam una cum diaecesi Dacica translatam, Justiniana prima totius Illyrici principatum civilem, & magna etiam ex parte ecclesiasticum adepta, caput esse coepit & fastigium Illyrici, eademque sedes tum Praefecti, tum Primatis, penes quos secundum Imperatorem & Pontificem maximum, eumdemque Patriarcham Occidentis, summa erat auctoritas ac potestas in provincias & ecclesias Illyricas.

Ac Praefecto quidem has provincias per inferiores Magistratus regendas Justinianus tradiderat, ***Daciam mediterraneam, Daciam ripensem, Męsiam utramque, Dardaniam, Prevalitanam, Macedoniam secundam, & partem Pannonię secundę,*** idest ex nostra interpretatione, ***Epirum novam, & Pannoniam Saviam,*** quibus addas licet Dalmatiam, quamvis in Novella Justinianea, ob quam dixi causam, nominatim expressa non fuerit. Harum vero provinciarum ecclesiae Exarcho sive Primati Justinianopolitano suberant, exceptis Dalmaticis ecclesijs, quibus non longe ab Italia & urbe disjunctis neque facultas, neque opportunitas deerat Romani Pontificis adeundi, vel cum Metropolitae ordinandi essent, vel si quae graviores causae inciderent, quae Primatis auctoritatem sententiamque requirerent.

Jura porro ac privilegia Archiepiscopo Justinianopolitano collata in eadem saepius laudata Novella recensentur: ***Et ideo tua Beatitudo, & omnes pręfate primę Justinianę sacrosancti Antistites Archiepiscopi habeant pręrogativam, & omnem licentiam, suam auctoritatem eis impertiri, & eos ordinare, & in omnibus suprascriptis provinciis primam habere dignitatem, summum Sacerdotium, summum fastigium: a tua Sede creentur, & solum Archiepiscopum habeant, nulla communione ad cum Thessalonicensi Episcopo servanda &c. Quando autem tuę recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore Archiepiscopum ejus a vencrabili suo concilio Metropolitanorum ordinari sancimus.***

Idem Justinianus Novella 131. affirmat Archiepiscopum Justinianae primae privilegiis illis supra descriptis cum munere ac dignitate Vicarii Apostolici praeditum esse, & locum obtinere sedis Apostolicae in provinciis sibi concreditis, ex auctoritate Vigilii Romani Pontificis: ***Ipsum vero a proprio ordinari concilio, & in subjectis sibi provinciis locum obtinere sedis Apostolicę Rome secundum ea, quę definita sunt à sanctissimo Papa Vigilio:*** siquidem quae ipse de summa & primatiali Archiepiscopi Justinianopolitani in ecclesias jurisdictione statuerat, postea decreto & auctoritate Vigilii Pontificis maximi sancienda & confirmanda curavit.

Extat epistola S. Gregorii Magni ad Joannem primae Justinianae Episcopum, qua illi gratulatur de suscepto Pontificatu, pallium mittit, Apostolicae sedis vicariam potestatem delegat; cumdem de munere atque officio pastorali diligenter edocet, hortaturque, ut ad curam gregis sibi commissi sedulo

incumbat: ***Pallium, inquit lib. 4. Ep. 8. ex more transmisimus, & vices vos Apostolicę sedis agere iterata innovatione decernimus.*** Saeculo nono, ut supra diximus, Episcopus Bulgarorum jus titulumque Primatis ex auctoritate Nicolai I. adeptus octupavit sedem Exarchalem Justinianae prime, quae deinde vocari coepit Achrida, & Metropolis Bulgarorum.

PAGINA 79.

Sub initium steculi undecimi Bulgari Macedonia & Dardania expulsi, cum in Maesiam secundam migrassent, sęculo autem decimo tertio ineunte, Episcopo suo Ternobiensi jus Primatis, at titulum Patriarchae ab Innocentio III. impetrassent, Prias Justinianopolitanus, sive Achridanus Maesium secundam amisit, quae Dulgariae nomen ab novis iheblis acceperat. Demum aetatibus posterioribus, sedis Apostolicae Vicarius esse desiit, & cum earum, quas obtinebat ecclesiasticas provincias, aliae ex alijs ab ejus jurisdictione desciscerent, demum in ordinem Metropolitarum coactus est, quem locum in eclesiastica hierarchia hodieque obtinet.

Quo tempore Macedonia & Achaja Praefecturae Illyricae ex decreto Justisiiani subductae, jus nomenque Illyricum amiserunt, Pahnnonia itidem prima ultra Dravum, & Valeria cum parte Aquilonari Parmoniae secundae, ab Illyrico sejunctę inter provincius Illyricas annumerari defierunt. Has quippe Justinianus, cum non inclusit intra fines Praefecturae Illyricae ad primam Justinianopolim translatae, ab Illyrico seclusas esse in posterum voluit. Ut enim juris civilis, sic Illyrici novam quamdam descriptionem Justinianus constituit; & quemadmodum legibus antiquis, quas in corpus volumenque juris ab se conditi non recepit, auctoritatem vimque omnem abrogasse visus est; sic pro vinciis illis Illyrici vocabulo antea comprehensis, quas novae Metropoleos Illyrici supremo imperio non subjecit, jus nomenque Illyricum ademisse dicendus est.

Praeterquam quod longius aberant a Justiniana prima, quam ut ex illis facilis accessus, atque expeditus esset ad Praefectum, & Primatem Justinianopolitanum. Porro Pannonia prima inter Danubium & Dravum saeculis posterioribus bifariam divisa est; pars ad Occasum vergens Germaniae adscripta, nunc Austriae ac Styriae Orientalis sinibus ac nomine continetur; pars reliqua in Orientem conversa, cum Valeria, itemque cum parte Aquilonari Pannoniae inferioris in jus nomenque Hungariae migravit. Hujus vero regionis Ecclesiae fere omnes Illyrica hierarchia exemptae Metropolitę Strigoniensis ditionem ac potestatem undecimo saeculo ineunte subierunt.

§. III. DESCRIPTIO ILLYRICI HODIERNI.

Ouos igitur terminos Justinianus Illyrico circumdedit, iisdem hodiernum Illyricum definiendum esse arbitror; & quas ille provincias Praefecturae Justinianopolitanae Illyricae adscripsit, casdem nunc etiam juris esse ac nominis Illyrici existimo. Scio equidem post Justinianum in his provinciis, cum frequentibus externarum gentium excursionibus expositae essent, & plurimis bellis discerptae, & in alios atque alios populorum ac principum dominatus distractae fuerint, multiplices rerum civilium & ecclesiasticarum conversiones factas esse. Sed quamvis in tanta rerum varietate motuque per annos amplius mille has regiones versatas fuisse non ignoro, nihil tamen vel provinciis, quas Illyrico attribuit, vel finibus, quos Illyrico Justinianus constituit, sive addendum, sive detrahendum censeo.

Sunt, qui Maesiam & Daciam utramque cum Dardania, quae nunc regiones partim ad Serviam, partim ad Bulgariam pertinent; sunt, qui etiam Pannoniam Saviam sivo Slavonicam Dravo & Savò interjectam ab Illyrico hodierno secludunt; plerique autem eidem adimunt non modo Epirum novam, sed etiam quidquid terrarum ac gentium inter Savum montesque Illyrieos interjacet, Chrobatiaeque, & Bosinae vocabulis subest; omninoque putent Illyricum omne ad eos limites revocandum esse, intra quos continebatur haud multo ante, quam Romana Mohnarchia per Angustum conderetur, detractis tamen

Istria & Carnia, quas idem Augustus jure, & nomine Italico donavit. Quare isti nunc iisdem regionibus Illyricum circumscribendum censent, quibus Liburnia & Dalmatia continetur. Miror autem, quid causae sit, nec satis intelligo, cur in taitas angustias Illyricum hodiernum compulerint.

Nam cur sic opinentur, si hanc rationem subjiciant, quod inde usque ab aetate Heraclii Slavi Illyricum ferme omne ab Romano imperio divulsum in suam potestatem suumque nomen redegerint, adimant etiam Illyrico oportet non Liburniam modo, sed etiam Dalmatiam propemodum totam praeter oram maritimam, & aliquas insulas, quae in fide manserunt ac ditione Romani Orientalis imperii. Nam septimo saeculo Chrobati, & Serbli, gentes Slavonicae, longe lateque in regiones citra Danubium effusi, Dalmatiam ferme omnem, cum Abares Salonae eversores indidem expulissent, Heraclii Imperatoris permissu occuparunt, suisque & Regulis & legibus subjecerunt; id quod narrat Constantinus Porphyrogenitus, simulque describit Dynastias, in quas Dalmatiam diviserunt, & quae cuique vocabula imposuerint, ea singillatim percenset.

Tum enimvero, exceptis urbibus maritimis, insulisque aliquot, Dalmatia omnis mediterranea & montana, itemque Liburnia bifariam divisa est, & quae in Occasum vergens Chrobatis obtigerat, Chrobatia appellata est; quae vero spectat in Solem orientem, dominatum Serblorum pariter Serbliaeque nomen actepit. Serbli porro in Orientem ultra Dalmatiam, & in Septemtrionem usque ad Danubium finibus prolatis quidquid terrarum Męsia antiqua superior obtinebat, ad suum nomen, suamque ditionem adjunxere. Non igitur si Chrobatae, si Serbli, adde etiam si Bulgari suas leges, suos magistratus, fua vocabula in provincias Illyricas invexerunt, sequitur illico eas ab Illyrico hodierno secludendas esse; nisi vero eamdem ob causam ex jure, ac nomine Illyrico vel ipsam Dalmatiam & Liburniam magna ex parte detrahendam censeas.

Si vero a possessione illarum regionum, quae Liburniae ac Dalmatiae tum a Septemtrione, tum ab Oriente circumjacent, Illyricum idcirco depellunt, quod jamdudum in illis regionibus nomen Illyrici exsoleverit, sic prorsus, ut nemo eas sivo in litteris, sive in familiari sermone Illyrico nomine impertiat, videant porro, he ipsam quoque Dalmatiam, Liburniamque, ut sibi constent, Illyrici vocabulo eximere cogantur. Fateor equidem, ex quo nova ab Slavis & Bulgaris invecta nomina audiri cęperunt, & litteris celebrari, & communi usu magis in dies magisque invalescere, propemodum desiisse provincias illas vocari Illyricas; neque aliis ferc, quam vernaculis earum gentium vocabulis appellari jam ab illo tempore solere, cum a Chrobitis, Bosinensibus, Serblis, Rasciis, & Bulgaris habitari coeperunt. Hinc factum est, ut plerique Geographi hujus & superiorum aetatum, ablogato Illyrici nomine, quas dixi regiones, vocabulis Chrobatiae sive Croatiae, Bosinae, Serviae, Rascię, & Bulgariae in suis tabulis notent ac distinguant.

PAGINA 80.

Verum enimvero eodem fere tempore, ut apud caeteras finitimas gentes, sic apud Dalmatas nomen Illyricum obliterari, ac desuetudine exsolescere coepit; pauci enim scriptores vel Geographi septimo vel octavo saeculo posteriores inveniuntur, qui regionem illam Arsiae & Driloni fluminibus interjectam Illyrici vocabulo subjiciant, quive hac nostra, & proxima, & superiori aetate aliud eidem, quam Dalmatiae nomen attribuant, nisi quod in ejus partem ab ortu Solis extremam Albaniae appellatio irrepserit.

Nomen Illyrici multis ab hinc saeculis antiquatum est, illudque Geographia recentior e tabulis pariter scriptisque propemodum omnihus expunxit, nisi cum forte adhibendum sit ad res describendas, & loca designanda, quae ad historiam & Geographiam antiquorum temporum pertinent: nunc una Dalmatia in ore omnium, vulgarique in sermone versatur; una haec publicis privatisque litteris celebrari solet; contra vero Illyrici & Illyriorum nomen in vulgus fere ignotum est, rejectum que a communi

consuetudine loquendi; & nisi esset veterum scriptis ac monumentis custoditum, jampridem vetustate obrutum, memoria omni intercidisset.

Qui vero in rebus locisque posteriorum temporum explicandis nomen Illyricum usurpant, cos in numero illorum ponendos arbitror, qui non ut consuetudini, vel necessitati, sed ut eruditioni, ac doctrinae serviant, antiquis & obsoletis, quam iis, quae nunc sunt in usu & honore, vocabulis abuti malunt. Hęc cum ita sint, si nolunt haberi dicique Illyricas regiones illas, quas vocabulo Illyrici subduxit usus posteriorum aetatum, penes quem ut rerum, sic locorum appellandorum potestas est atque arbitrium, ne a se ipsi dissideant, ne gent etiam oportet Dalmatiam Illyrici hodierni sinibus contineri.

Restat igitur, ut nihil loci usquam gentium relinquant, in quo nunc Illyricum collocari possit. Vereor equidem, ne isti magi jure quodam suo & arbitratu, quam certa ratione aliqua & auctoritate, quas saepius dixi, regiones Illyrico detrahant; nulla enim proferre possunt sive Principum edicta, sive Geographorum decreta, in quibus diserte perscripti sint fines illi, quos ipsi Illyrico hodierno asfingunt. Ego vero satius esse arbitror descriptionem Illyrici, quam Justinianus Imperator suo decreto sancivit, sartam tectam ser vare, quam ejusdem Illyrici terminos vel ad arbitrium meum, vel ad normam juniorum Scripto rum revocare; praesertim cum post Justinianum nulla lex Geographorum, nulla Regum aut Magistratuum auctoritas certa & expressa intercesserit quę aliquid de finibus Illyrici per Justinianum statutis immutaverit.

Nec vero si provinciae, qua idem Imperator sub potestate supremi Praefecti Illyrici subjunxit, nova ab novis incolis illata & peculiaria nomina subierint, continuo amiserint necesse est jus subeundi commune vocabulum Illyrici, quo illas inter se Justinianus colligavit. Quae igitur fuerat Justinianaei, eadem Illyrici hodierni retineatur, ac firma stabilisque permaneat dimensio, & circumscriptio; & provincias easdem Justinianęo & hodierno Illyrico attribuamus licet, nimirum praeter Dalmatiam omnem maritimam Praevalim, quae pars est postrema Dalmatiae ad O rientem, Macedoniam sccundam, idest Epirum novam, quae nunc Albania dicitur; Dalmatiam transalpinam inter montes Dalmaticos & fluvium Savum, quae postea dicta est Chrobatia & Bosina; partem Panuoniae sccundae, sive Pannoniam Saviam, qua nunc Sclavonia vocatur; Dardaniam, quae hodic Rascia appellatur.

Ac tribus quidem post Justinianum seculis quidquid terrarum Bulgari tenebant, videlicet Dardaniam, Epirum novam, & Męsiam ipsam inferiorem, quam Justinianus Illyrico juri ac nomini restituerat, Joannes VIII. Pontifex Max. inter provincias Illyricas annumerat in sua ad Episcopos & clericos Gręcos epistola: Miramus vos, inquit, falcem misisse in Illyrici provincias, quas nunc Bulgarorum natio retinet, ingredientes. Gregoras vero longe aetate inferior, & plurium saeculorum intervallo ab aetate Justiniani disjunctus, regionem ultra Macedoniam in occasum obversam, videlicet Epirum novam, sive Dardaniam, in qua sita erat Justiniana prima, Illyriam vocat; ***Bulgari locustarum more, aut fulminis instar, Macedoniam cum ulteriore Illyria occupant, oblatis ibi sedibus contenti; ac regia sedes eorum urbs ea esse coepit, quam Justinianus Imperator Archiepiscopatus honore, primaeque, ut diximus,navit.***

Ex quo apparet, Constitutionem illam Novellam Justiniani, nulla temporum diuturnitate, aut rerum conversione antiquatam fuisse, & post multa saecula adhuc suam illi constitisse auctoritatem; ac semper deinde provincias illas habitas esse, dictasque Illyricas, quas Justinianus Illyrico olim adscripserat.

§. IV. DE VARIIS ILLYRICI DIVISIONIBUS.

Ac primum dividi potest Illyricum in partes tres, non illas quidem omnino distinctas, sed ita colligatas inter se, atque implicitas, ut secunda tertiam, prima utramque contineat. Triplex enim spectari ac distingui potest Illyricum, ***Universale, Peculiare, & Proprium.***

Illyricum universale complectitur quidquid usquam Illyrici juris ac nominis fuit; sic prorsus, ut sub hac duplici voce ***Illyrici universalis*** subjicias oporteat Illyricum proprium, Dalmatiam, Liburniam, Japydiam, Istriam, Carniam, Rhaetiam utramque, Noricum Ripense ac Mediterraneum, Pannoniam omnem superiorem atque inferiorem, Daciam Trajani trans Danubium, citraque Danubium Daciam Aureliani, duplicem Maesiam, Thraciam, Dardaniam, & praeterea Macedoniam, Achajamque, & quidquid duobus hisce amplissimis vocabulis continetur, nimirum Thessaliam cum utraque Epiro, Gręciam omnem cis ultraque isthmum Corinthiacum cum Creta, & insulis Epiro, Achajae, & Macedoniae circumjectis, & reliquis fere omnibus insulis maris Aegaei.

Ostendimus quippe has provincias, quamvis non eodem omnes tempore, tamen omnes aliis alias temporibus Illyrici vocabulo comprehensas fuisse. Itaque ***Illyricum universale,*** qua in Occidentem vergit, partim amne Liquentia, Adriatico mari Jonioque ab Italia, partim Rheno fluvio & lacu Brigantino a Gallia disjungitur; qua in Septemtrionem spectat, primum Danubio a Germania magna, deinde montibus Carpathiis a Sarmatia separatur; ab Oriente autem Ponto Euxino, Propontide, Hellesponto, & Asiatica ora definitur; demum qua in Meridiem longissime protenditur, Mediterraneum mare attingit; qua vero ex Australi in Aquilonarem plagam recedit, deflectitque in Occasum, imminet Italiae, a qua interjectu Alpium dirimitur. Haec est Illyrici universalis longissime lat issimeque exporrecti dimensio & circumscriptio.

Illyricum peculiare cum dicimus, eas regiones intelligi volumus, quae jus nomenque Illyrici, cum inde usque ab antiquissimis temporibus adeptae fuerint, neque unquam amiserunt, & nunc etiam apud omnes retinent; sunt autem ***Illyricum proprium, Dalmatia, Liburnia, Japydia*** cum insulis ore Illyricę objectis, quae quidom nunc uni omnes Dalmatiae vocabulo subsunt.

PAGINA 81.

Ex his ferme regionibus constabat Romanum Illyricum, quod post devictum Gentium, Dalmatas, & Japydes maritimos subactos, Liburnos in deditionem acceptos, in formam provinciae Romani redegerant, quam cum Gallia Cisalpina anno ante Christum 59. Senatur Julio Caesari decrevit, & post hujus interitum M. Bruto simul. cum Macedonia mandavit. Et quamvis Istri quoque & Carni ad Illyricum pertinerent, antequam eos Augustus in decimam Italiae regionem conjiceret, unamque fortasse cum Illyriis Romanam provinciam componerent, eos tamen Romani ab Illyriis suo ac proprio vocabulo distinguere solebant. Hoc est Illyricum illud, quod Romani duas in partes diviserunt, & alterum **su*perius,*** alterum ***inferius*** Illyricum appellarunt; id quod declarat lapis antiquus e ruderibus Epidauri effossus, cui haec incisa orat inscriptio, apud Gruterum p. 396.

P. Cornelio Dolabellae Cos. VII. Viro Epulon. Sodali Titiensi Leg. ProPr. Divi Augusti Civitates Superioris Provinciae Illyrici.

Pars Illyrici vergens ad Orientem dicta est ***Illyricum superius,*** ut docet locus in quo inventa est haec inscriptio; ex quo fit, ut altera pars in Occasum declinans vocata fuerit ***Illyricum inferius;*** id quod Historicus Dalmata de Regn. Dalm. lib. I. cap. 3. ex hoc & altero lapide apud Jadram reperto pręclare conjecit: ***Ex quibus inscriptionibus, quamvis nemo Auctorum id referat, argui potest superiorem Illyrici provinciam Illyricum proprium simul cum Dalmatia comprehendisse, inferiorem vero Liburniam cum Japydia.***

Hae regiones ante Romanorum adventum jam inde ab aetate & imperio Celtarum Illyrici nomine regnoque continebantur, quas nemo unquam ab Illyrico sive antiquo, sive hodierno plane aperteque abjudicare ausus est, ne illi quidem, qui fines hodierni Illyrici vel arctissime contrahunt: Jure igitur Illyricum ex illis, quas recensui, regionibus constans, cùm antiquissimum sit, nullaque unquam detractione imminutum, ***Peculiaris*** cognomine, quando aliud aptius non suppetit, signandum, ac distinguendum esse duximus; quippe cum caeterae provinciae, quibus deinde auctum est Illyricum, vel posterioribus seculis ad nomen Illyricum accesserint, vel ab eo divulsae fuerint. Ergo Illyricum peculiare Arsia flumine ab Istria, montibus Albio, Bebio, Ardio & Scordo a veteri Pannonia, Drilone fluvio ab Epiro nova, mari Adriatico ab Italia disjungitur.

Illyricum ***proprium*** regio est inter Naronem ac Drilonem, in qua Hyllo Herculis filio & Pelasgis Hyllinis auctoribus ortum esse diximus, & ex qua in alias atque alias regiones latissime propagatum fuit nomen Illyricum. Ex antiquis Scriptoribus qui nominatim Illyrios proprie dictos, sive Illyricum proprium commemorent, nullum invenio praeter Plinium, & Pomponium Melam; hic inter Phaeaces & Pyraeos, ille inter Grabaeos & Taulantios constituunt Illyrios proprie dictos.

Parthini & Dassaretae prima ejus tenent, sequentia paullatim (sive ut alii logendum putant, sequentia Taulantii) ***Encheleae, Phaeaces, deinde sunt, quos proprie Illyrios vocant. Tum Pyraei &c.*** Pomp. Mela lib. 2. cap. 3.

Eo namque tractu (inter Naronem & Drilonem) ***Labeatae, Enderoduni, Sassaei, Grabaei, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii, & Pyraei.*** Plinius lib. 3. cap. 26.

Caeterum. neuter in populis illis percensendis, quibus Illyrii proprii interjecti sunt, ordinem eumdem geographicum servat, in quem eos redigere conabimur part. 2. Prologam. Uterque autem Illyrios proprie: dictos in eam regionem conjecit, quę Naroni & Driloni interjacet; sed Plinius, praeter Illyrios proprie dictos, in eo tractu alios etiam populos locat, quibus nimirum & commune cum Illyriis propriis, & peculiare, suum videlicet cuique nomen fuerat.

Taulantios vero ibidem perperam a Plinio collocatos esse Historicus Dalmata existimat, quos inde cęteri Geographi summovent, ultraque Drilonem infra Dyrrhachium ad Meridiem rejiciunt, nisi forte Taulantii fines suos interdum supra Dyrrhachium, Drilonem transgressi, in Illyrium proprium extenderint. Porro juniores Scriptores Melae & Plinii exemplum & auctoritatem secuti Illyricum proprie dictum inter Naronem Drilonemque constituunt, veluti Harduinus apud Cellarium & Martinierum, Historicus Dalmata, & alii plures ***Illyricum ergo proprium,*** inquit Historicus Dalm. de Reg. lib. 1. c. 3. ***inter Naronem & Drinum*** (rectius Drilonem) ***situm fuit.*** Nec solum auctoritas, sed etiam ratio ipsa postulat, ut ex omnibus provinciis Illyricis haec una potissimum haberi dicique debeat ***Illyricum proprium.***

Hic enim non adventitium fuit, sed innatum nomen Illyrici; non huc aliunde invectum, sed hinc veluti ab natali solo primum in finitimas, tum in remotas maximeque longinquas regiones prolatum est: & cum è caeteris regionibus, quae olim amplissimo Illyrici nomine continebantur, alias alii ab Illyrico sejungant, neminom unum invenies, qui hanc regionem Illyrici vocabulo subduxerit.

Est consuetudo Geographorum vetus sane & pervulgata, ut uni eidemque vocabulo duplicem notionem subjiciant, quarum altera latissime patet, altera exiguis finibus circimscripta est; idem quippe nomen Geographicum vim suam & significationem modo in plures provincias extendit, modo intra limites unius provinciae coercet; sic prorsus, ut cum commune sit pluribus, ejus tamen proprietas unius regionis angustiis definiatur, cui peculiari quadam ratione convenit, propterca quod in ea ortum fuerit, & ex ea in alias atque alias provincias pervaseri.

Quidquid terrarum ac gentium citra Alpes supero inferoque mari circumluitur, Italiae communi vocabulo subest; verum pars illa ad meridiem extrema, quae ab Rubicone in mare usque Mediterraneum procurrit, singulari quodam jure nomen Italiae sibi vindicat, & cum apud antiquos, tum apud juniores Geographos ***Italia propria*** appellatur.

Hujusmodi exempla plura sunt, & notiora, quam ut vel omnia possint, vel necesse sit commemorari. Vide in hanc rem, quae scripsimus cap. 1. §. 1. Historicus Dalmata aliam praeterea causam attulit, cur haec regio habita sit dictaque Illyricum proprium: ***Quae regio,*** inquit lib. 1. cap. 3. ***sicut apud antiquos ex fabula Cadmi caeteris Illyricis celebrior fuit, ita eadem ex Regum sede peculiaris vel proprii Illyrici nomen simal cum regno servavit, Illyricique nomine a Romanis in provinciam ordinata fuit, ac Illyricum proprium ab eorum Scriptoribus dicta, ad differentiam tam Orioutalis partis antiqui Illyrici ultra Drinum, quae in Macedonum nomen transibat, quam Occidentalis citra Naronem, cujus pars antiquae Dalmatiae adscribehatur; pars vero reliqua a Romanis addita antiqua Liburniae & Istriae nomina servabat: donec Dalmatae Augustum, gantes Illyrici citra Drinum nomen sibi vindicarunt; Augustoque ipso Istriam ab Illyrico avellente Illyricum intra Drinum & Arsiam restrictum in Dalmatiam & Liburniam dividi coepit: ex quo tempore Illyrici proprii nomen obsolevisse conjici potest.***

PAGINA 82

Itaque Illyricum proprium ab Occidente Naro, a Septemtrione mons Scadrus sive Scardus, ab Ortu Drilo, a Meridie Adriaticum mare definiebant. Illyricum proprium idem esse, quod Illyricum primigenium, diximus cap. 1. §. 2.

Haec tripartita divisio Illyrici ***Universalis, Peculiaris,*** ac ***Proprii*** nobis esse debet veluti norma quaedam & regula ad quam exigi revocarique oportet varias Illyrici descriptiones traditas ab antiquis Auctoribus, qui ejusdem fines alias contrahunt, alias amplificant, & eidem modo plures, modo pauciores provincias attribuunt.

Sunt, qui existimant, Veteres, cum describunt fines Illyrici, idcirco tanta esse in varictate ac discrepantia constitutos, quod alii ad alia tempora respexerint, quibus Illyricum aut latius patebat, aut terminis angustioribus includebatur; quae quidem ratio veteres interpretandi explicandique mihi admodum placet, ac saepe nobis usui esse potest; sed vereor, ut semper eadem adhiberi queat; neque enim solum alii aliter, sed etiam iidem, cum in iisdem temporibus rebusque versantur, non eodem modo semper Illyricum circumscribunt; ex quo fit, ut variae ac multiplices Illyrici circumscriptiones, quae apud antiquos reperiuntur, alias ad ***Proprium,*** alias ad ***Peculare,*** alias ad ***Universale*** Illyricum referri debeant.

Dionysius Afer ***Illyridem propriam*** videtur definire, cum ab illa Dalmatiam distinguit: ***Ad dextram partem protenditur Illyris alma: Post hanc Dalmatiae populorum martia tellus.*** Sed paullo post eamdem Illyridem a Dalmatia distinctam usque ad montes Acroceraunios produxit. Itidem Schymnus Chius cum Illyrico proprio oram illam maritimam conjunxit, quae ultra Drilonem in Meridiem usque ad cosdem montes Acroceraunios porrigitur. L. Florus lib. 4. cap. 12. Illyrios proprie dictos haud dubie designare voluit, cum eos veluti a Dalmatis diversos nominavit: ***Ad Septemtrionem conversa plaga ferocius agebat, Norici,*** **ILLVRII**, ***Pannonii,*** **DALMATAE,** ***Mysii.***

Idem Florus paullo post Illyriorum nomine Japydes impertiit, ut colligitur ex adjecta descriptione tum Japydiae regionis montosae, & torrentibus vallibusque intercisae, tum belli Japydici, quod per se Augustus gessit, qui ex acie vulncribus acceptis discessit, ut Florus pariter atque Appianus docent: ***Illyrii quoque*** (idest Japydes) ***sub Alpibus agunt.***

Svetonius etiam, cum in Augusto Pannoniam & Dalmatiam ab Illyrico sejunxit, visus est suis Illyricum proprium terminis circumscripsisse: ***Domuit autem partim ductu suo, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Vindeliciam &c.*** Eutropius etiam lib. 3. Illyrici proprii meminit, cum illud non solum a Pannonia, sed etiam a Dalmatia seorsim enumerat inter provincias, quas ad Romanum imperium adjunxit Augustus: ***Romano adjecit imperio Aegyptum, Cantabriam,*** **DALMATIAM,** ***Pannoniam, Aquitaniam,*** **ILLVRICUM,** ***Rhaetiam &c.***

Illyricum peculiare nemo planius, nemo distinctius designavit, quam Plinius lib. 3. c. 21. 22. qui etiam Illyrios proprie dictos inter Naronem & Drilonem locavit. Illyrici enim descriptionem orsus est ab Arsia flumine, ***cui gens Illyrica Liburnorum jungitur;*** eamque perduxit usque Lissum ad urbem Driloni fluvio appositam; A Lisso enim ***Macedonia provincia.*** Deinde cap. 26. Illyrici, inquit, longitudo a ***flumine Arsia ad flumen Drinium, sivè*** Drilonem. Illyrico ***Peculiari*** Scylax Chariandensis adjecit ultra Drilonem oram maritimam, quae postea dicta est Epirus nova, sed Liburniam detraxit. ***Post Liburnos gens est Illyriorum.*** Livius Dec. 1. lib. 10. primum Illyrico ***peculiari*** Liburnos ademit, cum Cleonymum medio sinu Adriatico classe subvectum, ne ad oram dextram appelleret, deterritum fuisse scribit ab accolis ejusdem orae, quos nominatim distinguens ex ordine collocat ***Illyrios, Liburnos, Istros;*** deinde Illyrico peculiari Liburnos restituit, cum Dec. 5. lib. 3. Aquilejensium legatos in Senatum induxit, querentes coloniam suam infirmam, nec dum satis munitam inter infestas nationes ***Istrorum & Illyriorum;*** ubi post Istros statim Illyrios subjecit, quorum nomine etiam Liburnos complectitur.

Idem vero Livius Dec. 5. lib. 4 Illyrici proprii positionem designavit his verbis: ***Pacata Epiro, divisisque in hiberna copiis per opportunas urbes, regressus ipse in Illyricum, Scodrae, quo quinque Legati ab Roma venerant &c.*** & paullo post ejusdem Illyrici tres partes factas esse ait ab Anicio Praetore. Pomponius Mela lib. 2. cap. 1. Illyricum ***peculiare*** ut rinque auxit, Istria ab Occasu, Epiro nova ab Oriente adjectis. ***Tergestum intimo in sinu Adriae situm finit Illyricum.***.... ***Parthini & Dassaretae populi novae Epiri prima ejus tenent.***

Ptolemaeus autem, non secus ac Plinius, & iisdem, quibus nos circumscripsimus, terminis Illyricum peculiare definivit. Ab Istriae sinibus ejusdem initium ducit: ***Post Istriam Italiae, reliqua Liburniae, quae in Illyride est;*** nec vero illud ultra Drilonem produxit. Ptolemaeus autem aeque ac Plinius, Illyricum cum a Pannoniis montium interjectu sejungant, cosdem a Septemtrione fines Illyrico peculiari constituunt, quos ipsi supra descripsimus. Zosimus Illyricum peculiare haud obscure significavit, cum praeter alios Illyrici populos Praefecturae Illyricae nominatim ***Illyrios,*** idest, ***Dalmatas*** ac ***Liburnos*** subjecit.

Illyricum ***Universale*** integrum, expletumque omnibus suis numeris & partibus nemo Veterum suis scriptis expressit, propterea quod provincias, ex quibus constat, non omnes eodem tempore Illyricum complexu suo continuit, sed alias aliis temporibus vel recepit, vel amisit. Strabo, & Appianus praeter Illyricum proprium, itemque Dalmatiam, Liburmam, & Japydiam, Illyrico universali adscribunt Rhaetiam, Noricum, Pannoniam, & Maesiam; Strabo neque Daciam antiquam, neque Thraciam memorat; nondum enim, cum ille vivebat, hae regiones ad nomen Illyricum accesserant: Thraciam Vespasianus, Daciam veterem Trajanus Illyrico adjecit; sed cur Appianus utramque praeterierit, quid causae esse dicam, nisi quod Veteres in percensendis sive Illyrici, sive aliarum regionum provinciis, non adco accuratos se diligentesque praebuere, ut nulla eorum animadversionem, sedulitatemque subterfugerit.

Eamdemque ob causam, ut censeo, Svetonius Noricos ab Illyrico seclusit; Dacos itidem ac Thraces inter Illyrios annumerare omisit, quippe nondum ad Illyricum pertinebant; & Valerianus aetate posterior Daciam pariter Thraciamque in epistola ad Ablavium Illyrico primus adscripsit. Sextus Rusus

& Jornandes, itemque Auctor Notitiae Illyricum universale sui temporis describunt; ex eo fit, ut Rhaetiam, Thraciam, Daciam veterem, Maesiam inferiorem praetermiserint, quippe regiones illae juris nominisque Illyrici possessione jamdudum decesserant; contra vero cum Illyrico Macedoniam & Achajam conjungunt, quae jus nomenque Illyricùm adeptae cum essent sub imperio Constantins, adhue retinebant.

PAGINA 83.

Ut paucis omnia complectar, pleni integrique Illyrici ***universalis*** descriptio non a singulis; sed ab omnibus simul Auctoribus petenda est, & configienda ex omnibus illis provinciis, quas modo plures; modo pauciores antiqui Scriptores, & alii quidem alias, vel pro temporum diversitate, vel pro sua quisque intelligentia, Illyrico attribuunt. Ex numero autem. ac varietate provinciarum, quas Illyrico sive addunt, sive detrahunt, intelligi potest alias ***Proprium,*** alias ***Peculiare,*** alias vero ***Universale*** Illyricum, si non totum, saltem ex parte, ab illis designari.

Secunda Illyrici divisio in duas partes distributa est; aliud siquidem est Occidentale, aliud Orientale Illyricum. Haec bipartita divisio Illyrici quodammodo implicita est cum celeberrima illa Imperii Occidentalis & Orientalis divisione, atque ita cohaeret, ut sine hac vix illa explicari, intelligique potest. Post interitum Romanae Reipublicae, ex quo ad unum Augustum totius imperii summa pervenit, per annos fere trecentos nulla facta est sive Imperii, sive Illyrici partitio. Quamvis enim altero post Christum saeculo M. Antoninus Aurelius L. Aelium Verum imperii participem fecerit, ac tum primum duo coeperint esse Augusti, nullam tamen divisionem subiit sive Imperium, sive Illyricum; quippe qui pari propemodum potestate, concordibus animis, & communibus. consiliis rem publicam universam administraverint.

Tenuit deinceps consuetudo, non illa quidem ab omnibus, ab aliquibus tamen usurpata Imperatoribus, ut vel fratres, vel filios, vel etiam extraneos in societatem adsciscerent imperii, non provinciis distributis, sed communicatis inter se Augustalibus titulis atque insignibus, cum semper tamen, ut Guidus Pancirolus animadvertit, apud Majorem, qui alterum ad Imperium evexerat, summa esset auctoritas, & suprema rerum gerendarum potestas. A majorum exemplo aliquantulum desciverunt Carus, Numerianus, & Carinus, qui ex tacito quodam pacto & conventu imperium inter se partiti, suas quisque provincias habuit, quibus jus suum dominatumque circumscriberet.

Sed cum eorum imperium breve admodum fuerit, cadivisione paucis post mensibus sublata, iterum summa totius integrique imperii ad unum rediit. Imperii Orientalis atque Occidentalis divisionem quamdam ac speciem adumbravit Diocletianus, cum eam Romani orbis partem, quae in Occasum vergebat, Maximiniano Herculeo, quem collegam assumpserat, regendam tradidit; sibi vero, suaque in potestate retinuit partem alteram, quae in Solem orientem spectabat. Haec autem bipartita divisio, postquam uterque imperium deposuit, rata & firma permansit, cum Herculeo Constantius, Diocletiano Galerius suffecti, hic, quae ad Diocletiani, ille, quae ad Herculei regimen pertinebant, provincias cum suo quisque Caesare, sive Reipublicae gerendae administro atque adjutore partitus, regendas suscepit.

Imperii partibus ad hunc modum distributis, Illyricum tamen divisionis omnis expers totum atque integrum in Diocletiani primum, deinde in Galerii potestatem concessit. Alias paullo post ex aliis vicissitudines ac divisiones subiit Romanum imperium, & cum multas in partes discerptum verius, quam divisum esset, uno eodemque tempore sex omnino fuerunt, qui vel Caesareum, vel Augustale imperium ac nomen in iis, quae cuique obtigerant, provinciis gerebant, Herculcus resumpto principatu, quo invitus cesserat, Constantinus Constantii filius, Galerius, Maxentius, Licinius, Maximinus.

In ea vero tam varia ac multiplici Romanae rei distractione, Illyricum ab omni propemodum divisione intactum uni fere semper paruit. Licinius, postquam Constantinum insidiis atque injuriis lacessivisset, ab eoque primum ad Cibalim Pannoniae oppidum, deinde in Thracia apud Campum Mardiensem duplici pugna victus esset, Illyricum omne praeter Męsiam inferiorem ac Thraciam Constantino cessit.

Quae hic summatim attigimus, in historia Diocletiani copiosius, ac distinctius exponentur. Tandem Licinio iterum ac saepius faedifrago, & ter tribus praeliis victo atque in ordinem redacto, ac demum, quod novis rebus studeret, Thessalonicae interfici jusso, totum denuo in unum coaluit imperium sub Constantino Magno, qui rerum omnium potitus orbem Romanum universum in quatuor, ut diximus, Praefecturas distribuit, quarum altera ex Illyrico integro solidoque constabat, cui detraxerat quidem Constantinus Maesiam inferiorem ac Thraciam, sed Macedoniam, Thessaliam, Graeciam cum Creta, Epiro utraque, & insulis circumjectis addiderat.

Constantino rebus humanis exempto, Imperium quidem trifariam dissectum est, Illyrico intacto, atque indiviso. Tres quippe ejus filii Romanum orbem inter se partiti cum essent, Constantinus. natu maximus Galliam, Hispaniam ac Britanniam, Constantius Thraciam, Asiam, Aegyptum & Orientem obtinuit; Constans vero natu minimus inter hos medius regnavit, Africam, Italiam cum integro Constantiniano Illyrico sortitus. Verum Constantino post triennium per insidias necato, & Constante, cum imperasset annos fere tredecim, Magnentii Comitis fraude interfecto, rursus Romanum imperium ad unum Constantium cum Illyrico toto revolvitur. Constantio Julianus, huic Jovianus in possessionem integram totius imperii atque Illyrici successit, nisi quod Illyricum, Juliano vel Joviano imperante, amissa propria, ad Praefecturam Praetorianam Italiae Africaeque translatùm fuisse ex Ammiano Marcellino lib. 26. intelligi. potest, qui Mamertinum per id temporis Praefectum Praetorio Italiae, Illyrici, Africae fuisse scripsit, cum Valentinianus Joviano successit.

Post Jovianum imperii rursus facta est bipartitadivisio. Valentinianus quippe rerum potitus cum sibi Occidentem retinuisset, Valentem in Imperii societatem adscitum Orienti praeposuit; tum vero primum Orientis Occidentisque vocabulis Romanum imperium distingui coepit. Guidus Pancirolus Comment. in Notit. cap. 2. auctor est eodem tempore eamdem divisionem subiisse Illyricum; cujus quidem pars vergens ad Occasum in fide mansit ac potestate Praefecti Praetorio Italiae, suus verò parti alteri in Orientem obversae ac proprius Praefectus restitutus est; idque colligi posse existimat ex rescriptis Valentiniani ad Polemium, itemque ad Fabianum Praefectos Praetorio ***Italiae & Illyrici,*** idemque confirmat citatis aliis legibus Codicis Theodosiani.

Verum diviso inter Valentinianum & Valentem imperio, nullam Illyrici divisionem factam esse censeo, si quidem Zosimo fides habenda est. Is quippe lib. 3. cap. 3. tradit Valentinianum fratri Thraciam cum Orsente assignasse, sibi vero Occidentem cum Illyrico reservasse; ac deinde cap. 16. narrat Valentinianum ex Africa in Maesiam superiorem trajecisse, ut ab ea provincia Barbarorum incursiones averteret. Igitur Maesia superior, quae tum sine controversia ad Illyricum pertinebat, & quod consequens est, totum Illyricum, si Daciam Maesiae utrique interjectam adjicias;Valentiniani imperio suberat.

PAGINA 84.

Idem confirmat Nicephorus Callixtus, qui intra fines Illyrici regnasse Vadentem docet, cum ait: Valentinianum fratri Valenti, ***aliquas civitates Occidentales ad Illyricum usque concessisse,*** videlicet civitates Maesiae inferioris, quae ad Occasum attingebant Daciam provinciam Illyrici, quasque Constantinus cum universa Maesia inferiori ab Illyrico divulscrat. Neque est, quod objicias Palatium, seu Curiam Sirmiensem, quam inter se Valentinianus & Valens diviserant, ut monet Ammianus

Marcellinus lib. 26. ***Et post haec cum ambo fratres Sirmium introissent, diviso Palatio, ut potiori decuerat, Valentinianus Mediglanum, Constantinopolim Valens discessit.***

Hinc scilicet confici posse videtur Sirmii in urbe fere media totius Illyrici, constitutos fuisse utriusque imperii limites. Verum cum ea civitas aeque propemodum Constantinopoli ac Mediolano abesset, opportunissimam se utrique Imperatori praebebat. quorum alter Constantinopoli, alter Mediolani regiam suam ac sedem collocaverat. Haec igitur civitas, quamvis cum universo Illyrico ad Valentiniani ditionem pertineret, erat tamen veluti communis quaedam arx utriusque imperii, quo vel legatos mitterent, vel per se ipsi Imperatores ad mutuum congressum colloquiumque accederent, & comitiis illic habendis praeessent, & de rebus publicis in commune consulerent.

Quamvis enim & duo essent principes, & in duas partes tributae essent Romani orbis provinciae, uterque tamen consociatis animis & consiliis rempublicam universam sic regebant, quasi unum foret imperium, & unus idemque esset Imperator. Nam sive leges condendae, sive bella indicenda, sive foedera ineunda, sive aliud quidpiam gerendum, quod paullo gravioris moment esset, neuter per se quidquam, nisi altero consullo, & sententiam rogato decernebat. Itaque Illyricum integrum, nullaque sui parte diminutum Valentinianus in sua potestate retinuit, ejusque plenam administrationem Praefecto Praetoriano Italiae reliquit, vel mandavit, ad quem paucis ante annis Jovianus, vel Julianus eamdem revocaverat. Haec forma & descriptio Imperii atque Illyrici retenta est sub Gratiano & Valentiniano juniore, quibus extinctis totius Imperii summa cum Illyrico universo ad unum Theodosium pervenit.

Quae hactenus de multiplici ac varia Romanae Monarchiae divisione exposuimus, eo pertinent, ut ostendant, saepe quidem superioribus aetatibus adumbratione quadam designatam, numquam vero perfecte absolutam, firmeque constitutam fuisse celeberrimam illam divisionem Imperii ***Orientalis & Occidentalis;*** Illyricum autem fere semper omnis divisionis expers fuisse, & plenum ac solidum, cum duo vel plures rerum potiebantur, alterutri eorum paruisse.

Antiquas illas divisiones ad tempus factas esse vel illud argumento est, quod alterutro Augustorum defuncto, vel variatae fuerint, vel penitus exsoleverint; & quamvis sub Valentiniano & Valente vocabula ***Orientis & Occidentis*** in usu esse coeperint ad imperium utriusque distinguendum, tamen qui ante obitum Theodosii plane diserteque meminerit ***Orientalis,*** atque ***Occidentalis*** Imperii, nisi me fallit memoria, neminem reperies. Itaque hujus divisionis rudimentum aliquod, & quaedam quasi adumbratio repeti potest a superioribus saeculis, atque Augustis, sed ejusdem perfectio atque absolutio stabilis ac firma revocanda est ad filios Theodosii Magni Arcadium & Honorium. Hi siquidem anno Christi 395. divisum a patre acceperunt Imperium.

Occidentale Honorio Orientale Arcadio obvenit. Inter Imperium utriusque limites in Europa constitutisunt mons Scardus, & linea e Scardo mante adconssuentes Savi ac Danubii perducta, itemque Danubius. Exinde & vulgo usurpari, & litteris. celebrari vocabula coeperunt Imperii ***Orientalis &. Occidentalis,*** passimque adhiberi ad Imperium utrumque distinguendum. Ex eo tempore nihil illis vocabulis notius, nihil celebrius, nihil usitatius. Haec divisio apud posteros valuit, tamdiu conservata ac retenta ab Augustis, qui deinceps simul imperarunt, quamdiu utrumque imperium stetit; neque antea aboleri potuit, quam Barbaris undique ingruentibus, Imperium Occidentis variis coneussum cladibus rueret; atque cum Augustulo extinctum anno 476. funditus interiret.

Hanc bipartitam divisionem Imperii Orientalis & Occidentalis huic eidem epochae alligavit Guidus Pancirolus Comment. in Notit. lib. 1. cap. 1. qui praeterea & provincias Occidentalis imperii percensuit, & fines utrique tum in Europa tum in Africa interpositos descripsit: ***Theodosius Magnus rerum potitus Arcadio Orientem, Honorio Occidentem, idest Italiam, Gallias, Hispaniam,***

Britanniamque, & Africam dedit; ac fines Meridiem versus ad Berenicem ultimam civitatem Cyrenaicae sive Libye Superioris, quae Pentapolis a numero quinque urbium dicebatur, sunt positi: inde Africa minor seu Tripolitana a Syrtibus & a Boreo promontorio Occidentalis imperii initium fuit. Ad Septemtrionem vero Princeps Orientis Macedoniam cum Mysia prima & secunda usque ad Scardum montem seu Drilonem (idest Drinum) ***fluvium & Danubium tenuit.***

Ultra Pannoniam & Dalmatiam omnia ad Occidentale Imperium spectabant, quemdmodum ex Notitia et Procopio deprehenditur, qui Uonorio Imperante Occidentale imperium a Gudibus Meridiem versus usque ad fines Africanae Tripoleos itineris dierum XC. fuisse scribit, ab altera Herculis columna, secundum Europae littus usque ad sinum Jonium dierum LXXV. Orientis vero imperium a finibus Cyrenes usque ad Epidamnum seu Dyrrhachium naviganti iter CXXII. dierum fuisse, & Byzantio ad Istri ostiae dierum XXII E Chalcedone in Phasim fluvium dierum XII. addito itinere Dyrrhachio Constantinopolim usque totum Orientale imperium ambitum dierum 347. habuisse memorat.

Imperium tamen vel divisum uterque Augustus aequo propemodum, ac pari jurc, communique consilio, quasi unum idemque esset Imperium, administrabant; sic prorsus, ut militum etiam delectus alter ex alterius provinciis haberet, eosque suis legionibus adscriberet, ut declarat Notitia Dignitatum civilium ac militarium Imperii utriusque: ***Communi tamen consensu,*** ait Pancirolus ibidem, ***uterque Princeps res imperii semper administravit, leges conjunctim promulgavit, arma conjunxit, ac simul Consules creavit, quorum alter Romae, alter Constantinopoli residebat, ut duo dimidia conjuncta viderentur imperia.***

Divisionem imperii Orientalis & Occidentalis consecuta est divisio Illyrici Orientalis & Occidentalis, quod ad hanc diem ferme intactum, integrumque. Primum suam habuerat ac propriam Praefecturam Praetorianam, quam Constantinus instituit, deinde in potestatem ditionemque Praefecti Praetorio Italiae concesserat. Tum Illyricum omnes retinebat, quas eidem Constantinus attribuerat, provincias, nimirum septem & decem e Sexto Rufo descriptas, scilicet, ***Noricorum duas, Valeriam, Saviam, Dalmatiam, Maesiam, Daciarum duas, Macedoniam, Thessaliam, Achajam, Epiri duas, Praevalim, & Cretam.*** Hae autem bifariam distributae cum essent, alias quidem Imperio & Illyrico Occidentali adscriptas in sua potestate retinuit Praefectus Praetorio Italiae; aliis vero in jus Imperii e Illyrici Orientalis migrare jussis, suus restitutus est & peculiaris Praefectus Praeto rio Illyrici.

PAGINA 85.

Harum provineiarum bipartita descriptio, quae tum facta est, eadem fuerit opinor, quam exhibet Notitia, quamvis haec sit annis propemodum sexaginta posterior; nisi quod hinc abest Valeria, quam Sex. Rufus commemorat; sed additur ibidem Dardania, quae apud Sex. Rusum desideratur; praeterea ex Macedonia Sex. Rusi pars vergens in Occasum detracta sub vocabulo Macedoniae Salutaris partim ad Epirum novam, partim ad Praevalim accessit. Tres denique dięceses Illyrici cum essent, una attributa est Imperio Illyricoque Occidentali, complexa sex ipsas provincias, Pannoniam utramque, Noricum utrumque, Saviam, & Dalmatiam; Dalmatiae autem vocabulo suberat Japydia, Liburnia, Dalmatia propria, Illyricum proprium, & omnis illa regio Dalmaticis montibus & Savo interjecta, quam Pannoniae veteri detractam Augustus cùum Dalmatia conjunxerat.

Hujus autem diaecesis administratio Praefecto Praetorio Italiae & Africae commissa, qui per suum Vicarium Sirmii constitutum cam regebat. Duae reliquae dię ceses pertinebant ad Imperium & Illyricum Orientale, suberantque Praefecto Praetorio Illyrici, qui suum cuique Vicarium praefecerat. Altera erat diaecesis Macedonica, quam sex provinciae conficiebant, Achaja, Macedonia, Creta, Thessalia, Epirus vetus, & Epirus nova cum parte Macedoniae salutaris; altera erat Dacica, quae

constabat ex quinque provinciis, Dacia utraque, Maesia prima, Dardania, & Praevalitana cum parte Macedoniae salutaris. Iidem fere limites, qui Imperium utrumque, etiam Illyricum utrumque sejungebant; nimirum Danubius a Septemtrione in Meridiem versus detorquens, linea ab Confluentibus Savi ac Danubii ad montem Scardum perducta, ac mons ipse Scardus; nisi quod ut Imperium, sic Illyricum Orientale ultra Scardum in Occasum finibus paullum prolatis, Praevalitanam provinciam sibi vindicabant.

Pancirolus etiam in Notit. lib. I. cap. 23. uni eidemque tempori annexuit Imperii pariter atque Illyrici in Orientale & Occidentale divisi partitionem: ***Diviso inter posteriores Principes imperio duplex factum est Illyricum, Orientale, quod Macedoniam & Daciam in XI. provincias divisas continebat, & Occidentale, quod Italiae Praefecto attributum Dalmatiam, duas Pannonias, Noricum Ripense & Mediterraneum, Saviamque complectebatur.***

Nihilo brevior aut diuturnior fuit Illyrici, quam Imperii Orientalis & Occidentalis divisio. Nam sęculo quinto immensa Barbarorum colluvies aeque in Imperium atque in Illyricum Occidentale incubuit; Gotthi enim, Alani, Vandali, Hunni, aliique, ex ultima barbaria effusae nationes, utriusque provincias faede vastarunt; ac demum Augustulo postremo Imperatorum Occidentalium extincto anno Christi 476. omnia sub imperium ditionemque barbarorum ceciderunt. Hic erat rerum status multo deterrimus, haec facies plane miseranda tam Imperii, quam Illyrici Occidentalis, cum Justinianus singulari Dei beneficio natus ad hęc tempora in Oriente imperare coepit anno Christi 527. ingenti vel felicitatis vel sapientiae fama. Is Vandalis Africam, Gotthis Italiam & Dalmatiam cripuit, itemque Pannoniam magna ex parte, barbaris ejectis, recuperavit.

Tum Occidentale imperium, quamvis Gallica & Hispaniensi dięcesibus dininutum cum Orientali, divisione omni sublata, sub Justiniano conjunctum est; Illxricum itidem Occidentale, amisso quidem Norico, itemque omni inter Danubium Dravumque Pannonia; Orientale autem, detracta fere omni diacesi Macédonica, in unius dięceseos corpus coaluit sub ino Praefecto Illyrico, cujus sedem Justinianus Thessalonica transtulit Justinianopolim, quam ipse urbem magnificentissime condiderat, &, Justinianam primam appellari jusserat.

Cum vero Justinianus, ait Pancirolus cap. 23. ***Sclavis in Illyrico deviciis, utramque Daciam & Pannoniam recuperasset, pytriam suam Metropolim totius regionis fecit, ac- Justinianam primam ad alterius, quam prope exstruxit, differentiam appellavit, nunc Acreda dictam, ac mirifice ornatam auxit, forma quadrangulari moenibus extructis, munitissimisque turribus, in angulis cingens; & eam Praefecti Illyrici sedem esse voluit, ut ait Procopius.***

Huc pertinent, quae superiori paragrapho diximus, quaeque diligentius, & copiosius exposituri sumus, cum ventum erit ad sextum seculum historiae sacrę Illyricae. Ita celebris illa diuisio Imperii Illyricique Orientalis & Occidentalis anno quidem Christi 476. sublata fuerat, cumipars altera occupata esset a Barbaris, & Imperium Occidentis pariter cum Augustiilo extinctum; sed Imperium, itemque Illyricum Occidentale magna ex parte ab Justiniano recuperatum cum esset, anno ferme centesimo & trigesimo, quam ab Oriente divulsum fuerat, rursus cum Imperio & Illyrico Orientali sub uno Imperatore, & sub uno magistratu coaluit.

Tertia est divisio Illyrici maritimi, & Mediterranei, quae cum sit per se facilis intellectu, haud multa explicatione indiget. Illyricum maritimum ab Istria usque ad Montes Acroceraunios in longitudinem porrigitur; latitudo ejus inter Montes ab Occasu in Ortum continentibus jugis productos & mare Adriaticum patet, continetque nunc Liburniam, Dalmatiam, & Epirum novam sive Albaniam, & omnes praeterea insulas, quae Illyricis littoribus objacent; sed cum Macedonia & Achaja ex decreto institutoque Constantini ad Illyricum pertinebant, tum maria omnino quatuor Illyricum maritimum

circumsluebant, ab Occasu Adriaticum & Jonium, a Meridie Mediterraneum, ab Oriente Aegaeum: antequam vero idem Constantinus ab Illyrico Thraciam & Maesiam inferiorem cum Scythia Pontica disjungeret, Hellesponto, Propontide, & Ponto Euxino alluebatur.

Illyricum Mediterraneum complectitur, quidquid juris est ac nominis Illyrici ultra montes, quos supra diximus, quique olim Albius, Bebius, Ardius sive Adrius, & Scardus appellari solebant. Olim quidem ab Occasu, Septemtrione, & Oriente amplissime patebat, ut constat ex descriptione supra tradita Illyrici universalis; nunc iisdem terminis continetur, quibus Illyrici hodierni regiones Mediterrancas nunc definiemus.

Quarta demum, cademque postrema Illyrici divisio itidem est bipartita. Aliud est Illyricum antiquum, aliud Illyricum modernum. Illyricum antiquum pro varietate temporum varios fines habuit, primum admodum angustos, deinde quaquaversum longe lateque prolatos. Nam sub Pelasgis Hyllinis Illyrici nominis ac generis conditoribus, Illyricum intra Titium ac Drilonem fines suos continuit. Liburniam, Japydiam, Istriam, Carniamque ab Occasu Celta addiderunt, & ultra Drilonem usque ad montes Acroceraunios ditionem Illyricam propagarunt.

PAGINA 86.

At Illyricum postquam in potestatem Romanorum Imperatorum venit, tum vero jus suum ac nomen latissime protulit; ham pro Carnia atque Istria amissis, jussuque Augusti Italiae adscriptis, recepit utramque Rhaetiam, Noricum Mediterraneum ac Ripense, Pannoniam omnem superiorem & inferiorem, Maesiam itidem superiorem & inferiorem, Dardaniam, Thraciam, & ultra Danubium Daciam ipsam Traiani, quam usque ad imperium Aureliani retinuit. Eidem vero Constantinus Magnus Thracia & Maesia inferiore detractis, amplissimam dięcesim Macedonicam adjecit, quae sex ipsas florentissimas provincias cum insulis circumjectis comprehendebat.

Illyricum hodiernum, quod est argumentum suscepti operis, & quasi materia, quam potissimum tractet, & in qua versetur Historia Illyrici sacri, iisdem regionibus circumscribendum censemus, ut supra diximus, quibus illud definivit Justinianus, cum Praefecturam Illyricam Prętorianam Thessalonicae ademptam ad Justinianam primam revocavit.

Complectitur autem Japydiam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum proprium, Pręvalim, quas omnes uno Dalmatiae vocabulo nunc vulgus appellat; Epirum novam, quae nunc Albania; Dardaniam, quae nunc Rascia; Maesiam ac Dacias utrasque, quae nunc partim Servia, partim Bulgaria; Pannoniam veterem Australem inter Savum & Montes Illyricos, quae nunc Bossina & Croatia; ac demum Pannoniam Saviam, sive Interamniam, quae nunc Slavonia dicitur.

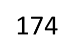
Spectat a Septemtrione Hungaros antiquae & Aquilonaris Pannoniae incolas, a quibus Dravo, itemque Dacos veteres, nunc Transylvanos, Walachos, Moldavos, a quibus Danubio dirimitur. A Meridie vergit ad Thraces ac Macedonas montis Haemi interjectu disjunctos, itemque a Meridie terminatur montibus Acrocerauniis, Epirum veterem secludentibus; ab Occasu & Meridie oram superiorem Italicam habet, quam mare Adriaticum disjungit.

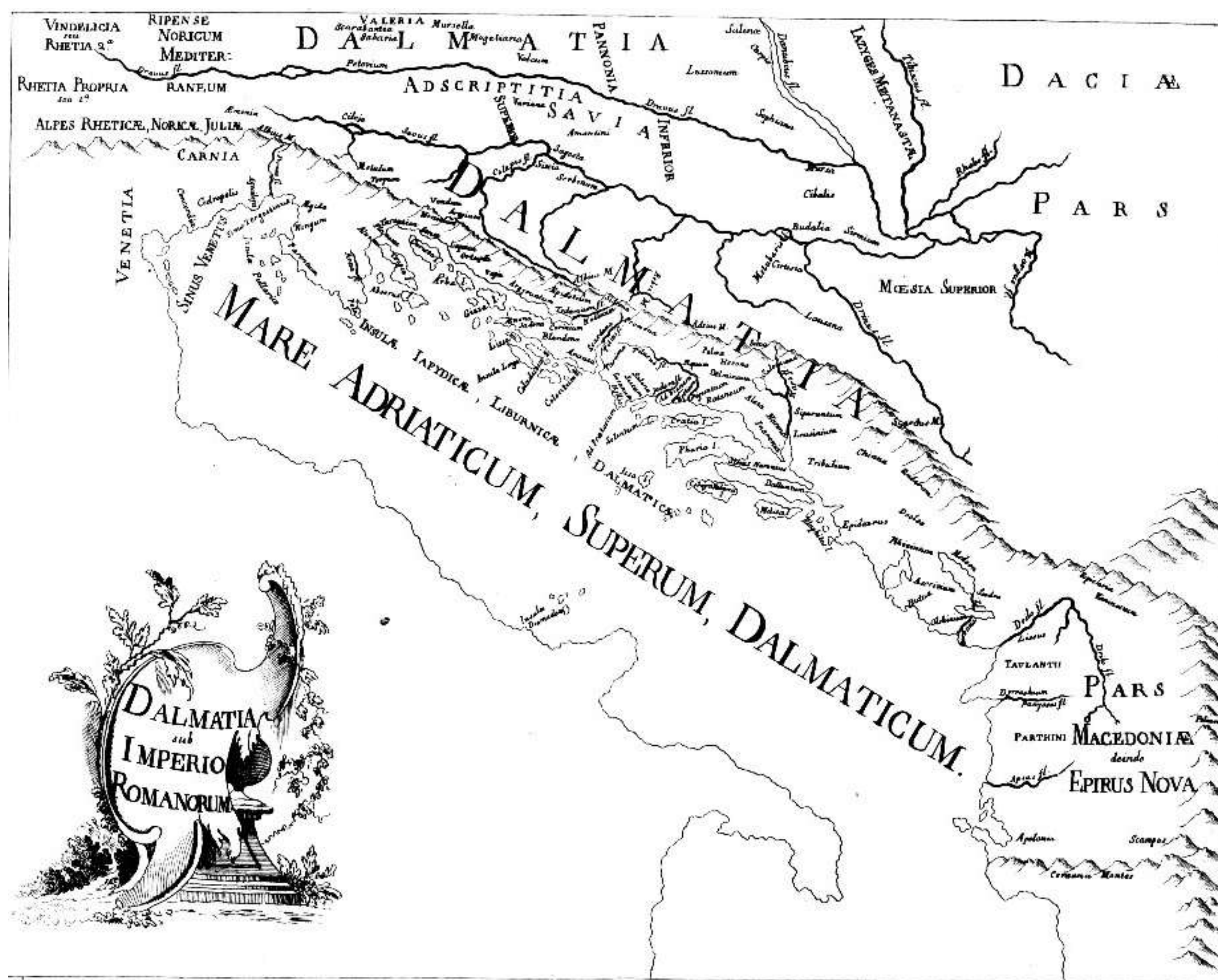
Qua spectat in Septemtrionem, ab Occidente linea quaedam a confluentibus Mari ac Dravi ad Confluentes Savi & Colapis primum deducta, inde vero magis magisque in Occasum detorta, & per Albios montes usque ad ostium fluminis Arsiae protracta definitur, & ab Styria, Carinthia, Carniolia recentioris Germaniae provinciis, itemque ab Istria discriminatur. Demum alterius lineae a Danubio ad montem Haemum pertingentis interductu, Illyricum hodiernum ex parte Orientis ab Scythia Pontica, sive Tomitana separatur.

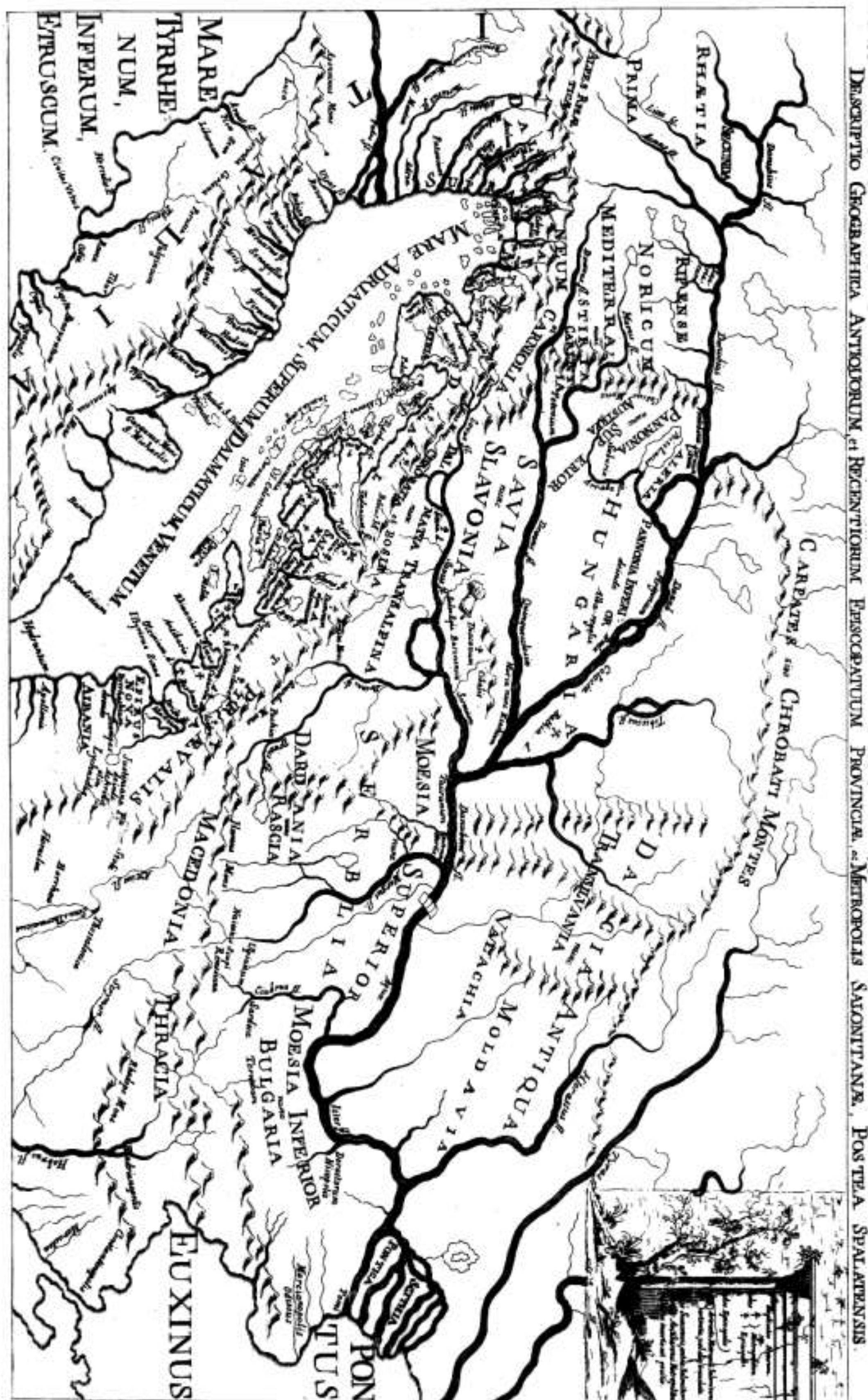
TABULAE ILLYRIAE

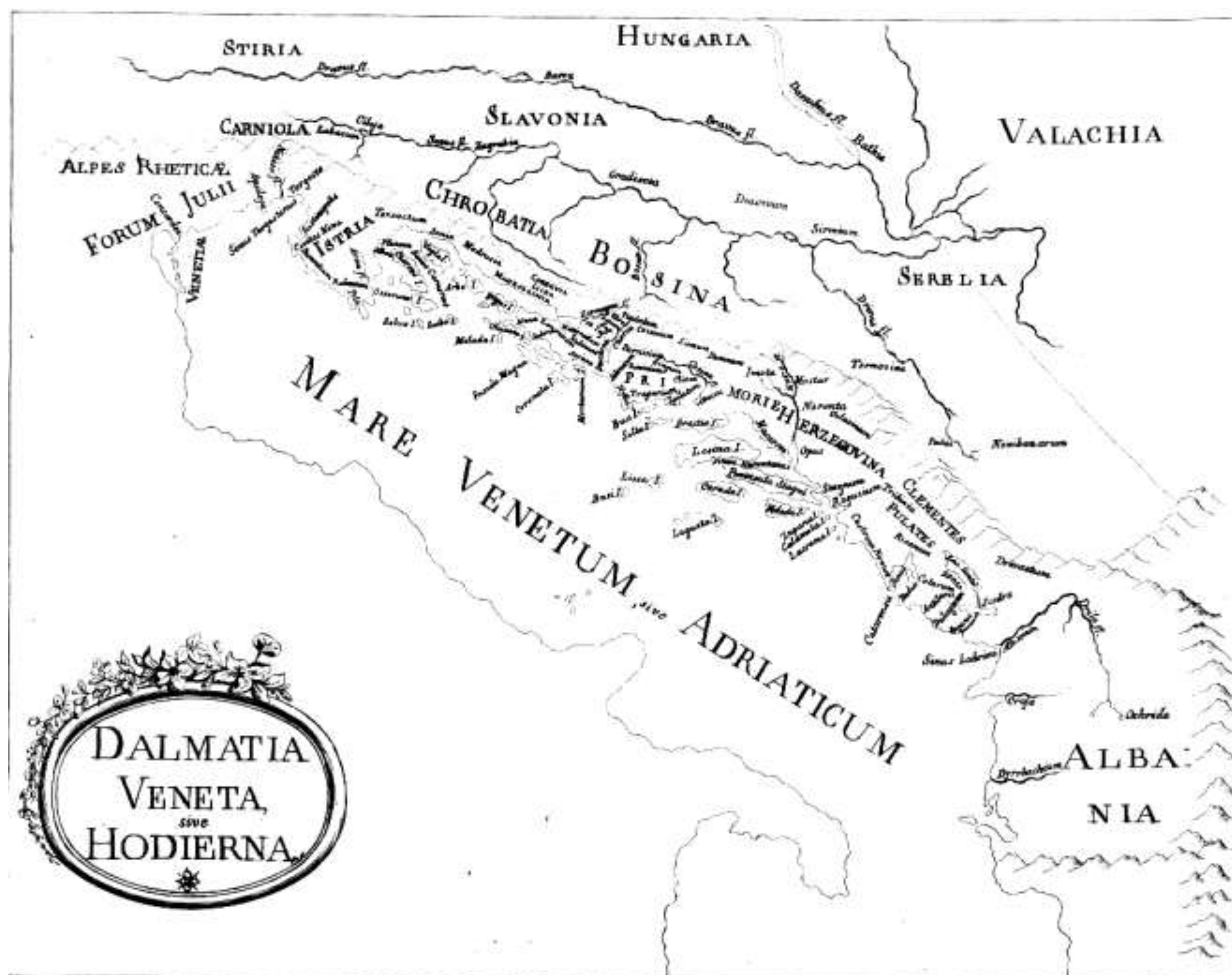
THE MAPS OF ILLYRIA

TABVLA ILLYRICI VNIVERSALIS et HODIERNI.

VINDELICIA seu RHETIA 2a
RIPENSE NORICUM MEDITER:
VALERIA
D A L M A T I A
PANNONIA
DACIÆ
RHETIA PROPRIA
RANEUM
ADSCRIPTITIA
SAVIA
INFERIOR
SUPERIOR
ALPES RHETICÆ, NORICÆ, JULIÆ
CARNIA
VENETIA
SINUS VENETUS
DALMATIA
PARS
MŒSIA SUPERIOR
MARE ADRIATICUM, SUPERUM, DALMATICUM.
INSULÆ IAPYDICÆ, LIBURNICÆ, DALMATICÆ
TAULANTII
PARS
PARTHINI
MACEDONIÆ
deinde
EPIRUS NOVA
DALMATIA sub IMPERIO ROMANORUM

DESCRIPTIO GEOGRAPHICA ANTIQUORUM, et RECENTIORUM EPISCOPATUUM PROVINCIÆ, ac METROPOLIS SALONITANÆ, POSTEA SPALATENSIS
RHÆTIA
NORICUM
MEDITERRANEUM
CARNIOLA
PANNONIA
HUNGARIA
CARPATES seu CHROBATI MONTES
SAVIA seu SLAVONIA
DACIA ANTIQUA
TRANSILVANIA
VALACHIA
MOLDAVIA
MOESIA
SERBLIA
SUPERIOR
DARDANIA seu RASCIA
MACEDONIA
THRACIA
MOESIA INFERIOR seu BULGARIA
PONTUS EUXINUS
MARE ADRIATICUM, SUPERUM, DALMATICUM, VENETUM
MARE TYRRHENUM, INFERUM, ETRUSCUM
ALBANIA

STIRIA
HUNGARIA
SLAVONIA
CARNIOLA
VALACHIA
ALPES RHETICÆ
FORUM JULII
ISTRIA
CHROBATIA
BOSSINA
SERBLIA
MARE VENETUM, sive ADRIATICUM
HERZEGOVINA
CLEMENTES
PULATES
ALBANIA
DALMATIA VENETA, sive HODIERNA

DESCRIPTIO GEOGRAPHICA ANT., POSTEA SPALATENSIS.
Danubius fl.
SECUNDA
RHÆTIA
RIPENSE
NORICU
PRIMA
MEDITERRA
ALPES RHÆTICÆ
Dravus fl.
STIR
NEUM
CARN
MARE ADRIATICUM
Patavium
Adria
Padus fl.
ISTR
SCYTHIA
PONTICA
PON
TUS
Tomi
Dorostorum
Nicopolis
INFERIOR
ARIA
Marcianopolis
Odissus
Apenninus Mons
Ravenna
Luca
Ancona
Florentia
Pisa
Cortona
Perusia
Fulginium
Tiber
Roma
Ostia
Herculis P.
Civitas Vetus
EUXINUS
MARE
TYRRHE-
NUM,
INFERUM,
ETRUSCUM.
Hadrianopolis
Constantinopolis
Heraclea
Hebrus fl.
Tyras